

การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้สัจธรรมแห่งความตาย
ตามแนวทางวิถีพุทธ

โดย

นางสาวไสวรินทร์ แสงวิโรจน์กุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการออกแบบภายใน
ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้สังคมแห่งความตาย
ตามแนวทางวิถีพุทธ

โดย
นางสาวไสวรินทร์ แสงวิโรจน์กุล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการออกแบบภายใน
ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร
ปีการศึกษา 2552
ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

**INTERIOR ENVIRONMENTAL DESIGN FOR THE PERCEPTION OF THE TRUTH OF
DEATH IN BUDDHISM WAY**

By

Saiwarin Saengwirotkul

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF FINE ARTS

Department of Interior Design

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2009

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “ การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้สัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ” เสนอโดย นางสาวไสรินทร์ แสงวิโรจน์กุล เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาการออกแบบภายใน

.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะตังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

1. อาจารย์ไพฑูรย์ จิระประเสริฐกุล

2. อาจารย์ณัฐกฤษณ์ ศุภกรพิณคุปต์

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์เอกชาติ จันอุไรรัตน์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.ต.อ.อนุชา แพ่งเกษร)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เทิดศักดิ์ เหล็กดี)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ไพฑูรย์ จิระประเสริฐกุล)

...../...../.....

..... กรรมการ

(อาจารย์ณัฐกฤษณ์ ศุภกรพิณคุปต์)

...../...../.....

48154318 : สาขาวิชาการออกแบบภายใน

คำสำคัญ : สังขารแห่งความตายทางวิถีพุทธ,มิตการรับรู้,การออกแบบภายใน

ไสวรินทร์ แสงวิโรจน์กุล : การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิตการรับรู้
สังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ. อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : อ.ไพฑูรย์ จิระประเสริฐ
กุล และ อาจารย์ณัฏฐกฤษณ์ สุภกรพิณธคุปต์. 132 หน้า.

จากการศึกษาสังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและ
เรียนรู้ในการสร้างมิตการรับรู้สังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธรวมทั้งทฤษฎีต่างๆที่
เชื่อมโยงสู่การออกแบบสภาพแวดล้อมภายใน โดยการศึกษาได้ศึกษาถึงแนวความคิดของท่านพุทธ
ทาสภิกขุ ในเรื่องตายก่อนตาย ซึ่งนำไปประเด็นที่ได้มาวิเคราะห์ความหมายและลักษณะทางกายภาพที่
มีความเชื่อมโยงและเหมาะสมกับพื้นที่ที่เป็นส่วนของพื้นที่แสดงธรรมและพื้นที่ปฏิบัติธรรมของ
พุทธศาสนิกชนโดยทั่วไป ซึ่งลักษณะของพื้นที่ที่นำมาศึกษานี้มีองค์ประกอบและกิจกรรมที่
สอดคล้องและน่าสนใจกับองค์ความรู้ที่ได้ศึกษาไปแล้วข้างต้น

โดยจากการศึกษาพบว่าสังขารแห่งความตายที่ท่านพุทธทาสได้กล่าวถึง คือการตายก่อน
ตาย ซึ่งนั่นก็คือการละหรือการดับกิเลสก่อนที่จะเกิดการตายตามสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ
และได้วิเคราะห์ความหมายของการดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่
อาศัยของกิเลส เกิดเป็นรูปแบบของลักษณะทางกายภาพโดยใช้ทฤษฎีการรับรู้เข้ามากำหนด จำเพาะ
ในช่วงคนวัยทำงานซึ่งเป็นวัยที่มีความพร้อมในทุกด้านของการเรียนรู้ รวมทั้งกระบวนการในการ
วิเคราะห์และแปรรูปสู่กระบวนการออกแบบโครงการที่มีลักษณะที่สอดคล้องและเหมาะสมในการ
สอดคล้องหลักธรรมสู่การรับรู้ได้ครบถ้วน

จากประเด็นที่ได้มาจากการศึกษาสังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ที่ท่านพุทธ
ทาสได้กล่าวถึง เรื่องการตายก่อนตาย คือ การละ การดับและการเสื่อมสลายของร่างกาย สามารถ
แปรรูปในลักษณะของรูปธรรมที่สอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโครงการ รวมทั้งสัมพันธ์
กับงานออกแบบ ด้วยสัญลักษณ์ การวิเคราะห์ความหมาย การแทนค่าจากความเสื่อมสลายของ
ร่างกาย สู่การออกแบบสภาพแวดล้อมภายในทั้งในส่วนของ พื้นที่ วัสดุ แสง รวมทั้งพื้นผิวต่าง ๆ ที่
เกิดขึ้นภายในงานออกแบบในแต่ละส่วนของโครงการ

ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2552
ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1. 2.

48154318 : MAJOR : INTERIOR DESIGN

KEY WORD : THE TRUTH OF DEATH, THE PERCEPTION, INTERIOR DESIGN

SAIWARIN SAENGWIROTKUL : INTERIOR ENVIRONMENTAL DESIGN FOR
THE PERCEPTION OF THE TRUTH OF DEATH IN BUDDHISM WAY. THESIS ADVISORS :
PAIBOON JIRAPRASERTKUN AND NATTAKRIST SUPAKORNPINTHAKOOPT . 132 pp.

The purpose of this research is indicated to “The Truth of Death” which is based on Buddhist pathway and purpose to learn the dimension of awareness of the truth.

Other theories are included and related to the creation of interior design. Mainly, this research is to learn about the thought of Buddhadasa Bhikkhu under the topic of “The Death before Die”. Therefore, this topic has been raised to analyze the meaning and physical manner that relates and suits to the area of Preach and Practicing the Buddha’s Teachings for Buddhist in general. The area type as above is also conformed with the interesting elements and activities as we have mentioned.

Also, we analyze about an extinguish passion that has occurred from being unstable and degenerate of body where its passion settle. This is an effective and determine a physical manner with awareness’s theory. Particularly, at the working age (adults) who are in the condition of readiness in every aspects of learning with analytical process and transform to the design’s process. This learning is related and suitable to completely get into Buddha's teachings.

As far as, the truth of death has been researched about death before die by the Buddhist pathway as Buddhadasa Bhikkhu Teachings. Basically, it is all about to give in and get perish until their bodies get decayed. This is able to transform the thought and get related between objects and activities that we have researched as the above detail within its project. However, this thought is also linked to the symbol of design, analyze the meaning, and represent the decay of bodies that leads to get an idea of interior design on the areas, materials, lights, and objective surface which has been created and shown on the project.

Department of Interior Design Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2009

Student's signature

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ เรื่องการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้ถึงธรรมชาติแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ฉบับนี้สามารถสำเร็จลุล่วงด้วยคำปรึกษาและการแนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ จากอาจารย์ไพฑูรย์ จิรประเสริฐกุล และ อาจารย์ณัฐกฤตย์ สุภกรพินทรคุปต์ อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์พยุร โมสิกรัตน์ รองศาสตราจารย์เอกชาติ จันอุไรรัตน์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ร.ต.อ. อนุชา แพ่งเกษร และ อาจารย์เทิดศักดิ์ เหล็กดี คณาจารย์ภาควิชาออกแบบตกแต่งภายใน คณะมัณฑนศิลป์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่สละเวลาในการสอบวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้

กราบขอบพระคุณ ท่านมหาอุทัย (ว.วชิรเมธี) และ ฝ่ายออกแบบสถาบันอาศรมศิลป์ สำหรับข้อมูลโครงการเพื่อใช้ในการงานออกแบบ

กราบขอบพระคุณเหล่าคณาจารย์และนักศึกษาจากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ ภาควิชาออกแบบภายใน มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีธัญบุรี สำหรับความช่วยเหลือที่เป็นประโยชน์จนกระทั่งวิทยานิพนธ์บรรลุผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ขอขอบคุณ คุณเมษา เพชรวิสัยและคุณชัยพันธุ์ สิทธิโสภณกำจร สำหรับแรงผลักดันซึ่งเป็นกำลังใจที่สำคัญมาก

สุดท้ายนี้ คุณความดีและกุศลที่พึงบังเกิดมีจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นผลมาจากความรักอันบริสุทธิ์ของคุณพ่อ คุณแม่และบุคคลในครอบครัว ขอเทิดทูนและบูชาด้วยความเคารพยิ่ง

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา.....	2
สมมติฐานของการศึกษา.....	2
ขอบเขตของการศึกษา	2
ขั้นตอนการศึกษา.....	3
คำจำกัดความของการศึกษา.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา.....	4
2 วรรณกรรมและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง.....	5
การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องสังฆธรรมแห่งความตายทางพุทธศาสนา.....	5
ความหมายของสังฆธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถิปุทธ	5
ความหมายของกิเลสและหนทางดับกิเลสทางพุทธศาสนา	16
การศึกษาที่เกี่ยวข้องแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้.....	28
ความหมายของมิติการรับรู้.....	28
กระบวนการของการรับรู้	28
องค์ประกอบของการรับรู้.....	31
ปัจจัยกำหนดการรับรู้	32
การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องแนวคิดทฤษฎีจิตพัฒนาการ	41
รูปแบบพัฒนาการในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น	41
การศึกษากรณีศึกษา	44
กรณีศึกษาสวนโมกขพลาราม	44

บทที่

	กรณีศึกษาเสถียรธรรมสถาน	48
	บทสรุป.....	51
3	วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล	52
	ขั้นตอนการศึกษา.....	52
	ทบทวนเนื้อหางานวิจัย	52
	วิเคราะห์ข้อมูลและผลของการวิเคราะห์.....	53
	วิธีการดำเนินการศึกษา.....	56
	เครื่องมือที่ใช้ในงานวิจัย	56
	สรุปผลและข้อเสนอแนะ.....	56
	ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา.....	57
	งบประมาณการทำวิจัย	57
4	การวิเคราะห์ข้อมูลสู่แนวทางการออกแบบ.....	58
	การวิเคราะห์ข้อมูล	58
	การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ	62
	บทวิเคราะห์โครงการ	63
	สรุปผลการวิเคราะห์แนวความคิดในการออกแบบ	84
5	แนวความคิดในงานออกแบบ.....	85
	แนวความคิดในการออกแบบโครงการ	85
	การจัดการสภาพแวดล้อมภายในโครงการ	90
	สรุปการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ.....	95
	ผลงานการออกแบบโครงการ.....	96
	แนวความคิดในการออกแบบส่วนประชาสัมพันธ์	98
	แนวความคิดในการออกแบบส่วนนิทรรศการ	103
	แนวความคิดในการออกแบบส่วนห้องสมุด.....	110
	แนวความคิดในการออกแบบส่วนลานแสดงธรรม	115
	แนวความคิดในการออกแบบส่วนโรงทาน	119
	แนวความคิดในการออกแบบส่วนที่พักผู้ปฏิบัติธรรม.....	124

บทที่

6	สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	128
	สรุปผลการศึกษา	128
	ข้อเสนอแนะ	129
	บรรณานุกรม	130
	ประวัติผู้วิจัย	132

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงบทสรุปเรื่อง ความหมายของสังฆกรรมแห่งความตาย	15
2	แสดงบทสรุปความหมายของกิเลส	21
3	แสดงบทสรุปความหมายของหนทางดับกิเลส	27
4	แสดงบทสรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้	40
5	แสดงรายละเอียดรูปแบบของพัฒนาการในด้านต่างๆของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น	41
6	แสดงรายละเอียดภายในสวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี	44
7	แสดงรายละเอียดภายในเสถียรธรรมสถาน	48
8	แสดงสถิติผู้เข้ามาใช้โครงการ	71
9	แสดงองค์ประกอบในเขตธรรมาวาส	77
10	แสดงองค์ประกอบในเขตสังฆาวาส	78
11	แสดงรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยเขตธรรมาวาส	79
12	แสดงรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยเขตสังฆาวาส	80

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนผังแสดงกระบวนการที่คาบเกี่ยวกันระหว่างเรื่องความเข้าใจ ความคิด การรู้สึก ความจำและการเรียนรู้.....	28
2	แสดงแผนผังแสดงกระบวนการรับรู้.....	29
3	รูปภาพแสดงกฎแห่งความสมบูรณ์	36
4	รูปภาพแสดงเรื่องระยะทางและความลึก.....	37
5	รูปภาพแสดงเรื่องระยะแสงและเงา	38
6	บริเวณด้านหน้าทางเข้าสวน โมกขพลารามและป้ายแสดงคำสอนของท่าน พุทธทาสภิกขุ	44
7	แสดงแผนผังบริเวณโดยรอบสวน โมกขพลาราม	45
8	แสดงการแบ่งพื้นที่ โดยใช้รูปแบบของสัญลักษณ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่ง ของการสื่อสาร	49
9	แสดงการใช้วัสดุที่เป็นสัจวัสดุเข้ามาเพื่อให้รู้สึกถึงการกลับเข้าสู่ธรรมชาติ	49
10	แสดงลักษณะการเปิดช่องแสงที่น่าสนใจภายในถ้ำ.....	50
11	แสดงลักษณะทางกายภาพจากทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติ	54
12	แสดงลักษณะทางกายภาพของสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของ อารมณ์ที่ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจริ้ง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย... ..	54
13	แสดงความไม่เที่ยง อจริ้ง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย.....	54
14	แสดงการสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติ	55
15	แสดงการแปรรูปเชิงสัญลักษณ์ลักษณะทางกายภาพจากทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิด สติจากการกระทำซ้ำๆของสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการระลึกได้จากสิ่งเร้า.....	59
16	แสดงรูปแบบของสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ที่ ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจริ้ง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย	60
17	แสดงภาพรวมของการสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติจากทฤษฎีการรับรู้กฎ แห่งความสมบูรณ์	61
18	แสดงแผนที่จังหวัดปทุมธานี	65
19	แสดงแผนที่การเดินทาง	66
20	แสดงโครงสร้างองค์กรและสายการบริหาร	70
21	แสดงลักษณะการเข้าใช้โครงการของผู้เข้าใช้แบบสัญจร	72

ภาพที่		หน้า
22	แสดงการเข้าใช้โครงการของผู้เข้าใช้แบบอาศัยภายในโครงการ.....	73
23	แสดงค่าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในโครงการ.....	74
24	แสดงแผนภูมิความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในโครงการ	75
25	ความสัมพันธ์ของประโยชน์ใช้สอยภายในโครงการ.....	75
26	แสดงทางสัญจรและประโยชน์ใช้สอยภายในโครงการ	76
27	แสดงการแบ่งส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ	81
28	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน RECEPTION ROOM / AREA 9.00.....	81
29	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน WATER CLOSET / AREA 6.00	81
30	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน STANDARD SPACE / AREA 0.64	82
31	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน INFORMATION COUNTER / AREA 3.90.....	82
32	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน LIVING AREA / AREA 2.25	82
33	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน SEARCH BOOK / AREA 10.00	82
34	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน INFORMATION BOARD / AREA 3.00.....	83
35	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน PARKING AREA.....	83
36	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน BOARD.....	84
37	แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน DIORAMA.....	84
38	แสดงการแปรรูปอริยาบทของร่างกายจากโครงกระดูกสันหลัง	86
39	แสดงการแทนค่าลักษณะสติจากทฤษฎีการรับรู้ความคล้ายคลึงจากสี่เหลี่ยมจัตุรัส ..	86
40	แสดงการแปรรูปทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติต่อการออกแบบโครงการ.....	87
41	แสดงการแปรรูปของเชิงตะคอนสู่พื้นที่ในการจัดแสดงนิทรรศการ	87
42	แสดงการแปรรูปของเชิงตะคอนในรูปแบบการใช้งานสู่พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ..	88
43	แสดงการแปรรูปของโรงศพที่มีผลต่อสภาพของจิตใจสู่พื้นที่ห้องพัก.....	88
44	แสดงการแปรรูป ความเสื่อมสภาพของร่างกายสู่พื้นที่ลานแสดงธรรม	89
45	แสดงการแปรรูปสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติจากทฤษฎีการรับรู้กฎแห่งความสมบูรณ์	89
46	แสดงหุ่นจำลองบริเวณทางเดินภายในโครงการ	90
47	แสดงหุ่นจำลองรูปแบบสถาปัตยกรรมของโครงการ	91
48	แสดงรูปแบบของเสาที่ใช้แทนค่าในเชิงสัญลักษณ์	91
49	แสดงตัวอย่างของเฟอร์นิเจอร์ลอยตัว.....	92
50	แสดงสีและพื้นผิวของไม้ไผ่ที่นำมาใช้ตกแต่งผนังวัสดุตกแต่งผนัง.....	93

ภาพที่	หน้า
51 แสดงตัวอย่างลักษณะของบ้านดิน.....	93
52 แสดงสรุปการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ	95
53 แสดงการวางผังและรูปด้าน โดยรวมของโครงการ	96
54 แสดงทัศนียภาพภายนอกส่วนลานแสดงธรรมจากด้านหลังของโครงการ	97
55 แสดงทัศนียภาพภายนอกส่วนลานแสดงธรรมจากด้านหน้าของโครงการ	97
56 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนประชาสัมพันธ์	98
57 แสดงการวางผังส่วนประชาสัมพันธ์	99
58 แสดงการวางผังไฟฟ้าส่วนประชาสัมพันธ์.....	99
59 แสดงแบบภาพตัดอาคารส่วนประชาสัมพันธ์	100
60 แสดงแบบรายละเอียดภาพตัดอาคารส่วนประชาสัมพันธ์	100
61 แสดงแบบภาพตัดเฟอร์นิเจอร์ภายในส่วนประชาสัมพันธ์	101
62 แสดงรูปด้านส่วนประชาสัมพันธ์.....	101
63 แสดงทัศนียภาพด้านหน้าส่วนประชาสัมพันธ์	102
64 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนประชาสัมพันธ์	102
65 แสดงการพัฒนาแนวความคิดภายในส่วนนิทรรศการ	103
66 แสดงแบบการวางผังภายในนิทรรศการส่วนที่ 1	104
67 แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าภายในนิทรรศการส่วนที่ 1	104
68 แสดงแบบรูปด้านภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 1	105
69 แสดงแบบรูปตัดภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 1	105
70 แสดงแบบการวางผังภายในนิทรรศการส่วนที่ 2.....	106
71 แสดงแบบรูปด้านภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 2.....	106
72 แสดงแบบรูปตัดภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 2	107
73 แสดงรูปด้านส่วนจัดแสดงนิทรรศการส่วนที่ 1.....	107
74 แสดงรูปด้านส่วนจัดแสดงนิทรรศการส่วนที่ 2.....	108
75 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนนิทรรศการภายในส่วนแรก	108
76 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนนิทรรศการภายในส่วนเชื่อมต่อจากพื้นที่แรก	109
77 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนห้องสมุด.....	110
78 แสดงแบบการวางผังภายในบริเวณส่วนห้องสมุด.....	111

ภาพที่	หน้า
79	แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าบริเวณส่วนห้องสมุด 111
80	แสดงแบบรูปด้านภายในส่วนห้องสมุด..... 112
81	แสดงแบบรูปตัดภายในส่วนห้องสมุด..... 112
82	แสดงแบบรูปตัดเฟอร์นิเจอร์ภายในส่วนห้องสมุด..... 113
83	แสดงรูปด้านบริเวณส่วนห้องสมุด 113
84	แสดงทัศนียภาพบริเวณส่วนห้องสมุดจากทางเข้าด้านหน้า..... 114
85	แสดงทัศนียภาพบริเวณส่วนห้องสมุด..... 114
86	แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนลานแสดงธรรม 115
87	แสดงแบบการวางผังภายในส่วนลานแสดงธรรม..... 116
88	แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าภายในส่วนลานแสดงธรรม 116
89	แสดงแบบรูปด้านภายในส่วนลานแสดงธรรม 117
90	แสดงแบบรูปตัดส่วนลานแสดงธรรม 117
91	แสดงรูปด้านส่วนลานแสดงธรรม..... 118
92	แสดงทัศนียภาพภายในส่วนลานแสดงธรรม..... 118
93	แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนพื้นที่โรงทาน 119
94	แสดงแบบการวางผังภายในส่วนพื้นที่โรงทาน 120
95	แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าส่วนพื้นที่โรงทาน..... 120
96	แสดงแบบรูปด้านภายในส่วนพื้นที่โรงทาน..... 121
97	แสดงแบบรูปตัดภายในส่วนพื้นที่โรงทาน..... 121
98	แสดงรูปด้านภายในส่วนพื้นที่โรงทาน 122
99	แสดงทัศนียภาพด้านหน้าภายในพื้นที่โรงทาน 122
100	แสดงทัศนียภาพด้านข้างภายในพื้นที่โรงทาน..... 123
101	แสดงการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม 124
102	แสดงแบบการวางผังส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม..... 125
103	แสดงแบบรูปตัดอาคารห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม 125
104	แสดงแบบรูปตัดเฟอร์นิเจอร์ภายในห้องพักผู้ปฏิบัติ..... 126
105	แสดงรูปด้านส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม..... 126
106	แสดงทัศนียภาพภายนอกห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม 127
107	แสดงทัศนียภาพภายในส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม..... 127

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความตาย คือสิ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่สามารถปฏิเสธได้ และอาจกล่าวได้ว่าเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนไม่ต้องการที่จะประสบในเวลาอันรวดเร็ว โดยความตายในทัศคติของคนโดยทั่วไปนั้น อาจหมายถึงการจบสิ้นของการมีชีวิตบนโลก การหมดสิ้นลมหายใจและร่างกายที่ต้องดับสูญ รวมถึงการปราศจากการรับรู้จากสัมผัสใดใด แต่เหล่านั้นเป็นเพียงความตายทางด้านร่างกายที่ถึงจุดจบแห่งการเจริญเติบโต การเจ็บปวด การดำรงไว้ซึ่งสังขาร หากแต่ความตายในวิถีของพุทธที่ยังมีมนุษย์จำนวนไม่น้อยที่ยังขาดความเข้าใจนั้นยังหมายถึงการ ดับสิ้นของสภาวะภายในจิตใจอันส่งผลให้เกิดอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ เช่น รัก โลภ โกรธ หลง ซึ่งการดับสิ้นสิ่งนั้นหมายถึง การดับสิ้นของกิเลสภายในจิตใจมนุษย์นั่นเอง

จากสถานะในปัจจุบันของสังคมโลก ที่มีความเปลี่ยนแปลงและพัฒนาการต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ ความเจริญอันเกิดจากความต้องการที่ไม่หยุดยั้งของมนุษย์ ความต้องการในการเรียนรู้สิ่งใหม่ๆ ความต้องการในการเอาชนะและอยู่เหนือธรรมชาติ ทั้งหมดล้วนมีทิศทางทำให้ความสนใจในการพัฒนาที่สวนทางกับความสนใจในด้านการพัฒนาด้านสภาพจิตใจ และศาสนา ซึ่งปรากฏการณ์เหล่านั้นล้วนส่งผลให้การดำรงชีวิตของมนุษย์ห่างไกลจากศาสนามากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นด้วยสภาพความเร่งรัดที่เกิดขึ้นจากเวลาที่จำกัดกับกิจกรรมและหน้าที่ต่างๆ หรือระยะทางที่ต้องเดินทางไปยังศาสนสถาน ความเข้าใจสัจธรรมของการดำรงชีพจึงมีความห่างไกลในวิถีชีวิตมากขึ้นภายใต้ความเจริญเติบโตทางด้านวัตถุที่ครอบงำสภาวะจิตใจของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้เอง กิเลส ที่เกิดขึ้นภายในจิตใจมนุษย์ จึงมีการสั่งสมและพอกพูนจนจนกลายเป็นปัญหาของจิตใจมนุษย์ และมีผลกระทบมายังสังคม จนเกิดปัญหาต่างๆ ในสังคม เช่น ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการฆ่าตัวตาย การลักทรัพย์ คอรัปชั่น ฯลฯ

จากสภาพการณ์ดังกล่าวไม่ว่าจะด้วยปัจจัยต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบัน ทำให้มนุษย์ในสังคมมีการขาดความเข้าใจถึงสัจธรรมของความตายทางวิถีพุทธ และเกิดผลเสียที่ตามมาไม่ว่าจะด้วยต่อตัวบุคคลนั้นเอง หรือต่อสังคมและประเทศชาติ จึงก่อให้เกิดแนวความคิดในการผานพื้นที่ที่มีแนวความคิดในความเข้าใจสัจธรรมของการตายของกิเลส ให้มีความใกล้ชิดและผานกับชีวิตประจำวันของมนุษย์มากขึ้น โดยมีการกำหนดแนวความคิดในการออกแบบจากหลักและจิตวิทยาพื้นฐานของมนุษย์ และหลักในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในของพื้นที่ภายในอาคาร

อันมีองค์ประกอบด้านการใช้พื้นที่ว่าง สี แขน และแสง เพื่อให้ผู้ใช้พื้นที่ที่มีการรับรู้ และมีความเข้าใจในหลักและแนวคิดในการดับกิเลสต่างๆที่เกิดขึ้นแบบแทรกซึมในพฤติกรรมการใช้งานพื้นที่อย่างแบบยล

ความมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของการศึกษา

การศึกษานี้มีความมุ่งหมายในการศึกษาถึงคติความเชื่อทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับความตายเพื่อนำมาใช้ออกแบบพื้นที่ที่มีกิจกรรมหลักคือการทำบุญที่เกี่ยวข้องกับความตาย รวมทั้งการให้ความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับความตายในส่วนของแง่มุมทางการแพทย์และมุมมองทางพุทธศาสนาโดยมีวัตถุประสงค์ของการศึกษาดังนี้ คือ

1. เพื่อศึกษาความหมายของสังขารแห่งความตายทางพุทธศาสนา
2. ศึกษาการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในที่มีผลต่อการรับรู้ของมนุษย์
3. ศึกษาแนวทางการใช้สังขารแห่งความตายทางวิถีพุทธเพื่อสร้างมิติการรับรู้ในงานสถาปัตยกรรมภายใน

สมมติฐานของการศึกษา

สังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธที่สามารถสร้างมิติการรับรู้ให้เกิดขึ้นภายในงานออกแบบสถาปัตยกรรมภายในที่มีส่วนช่วยในการสร้างความเข้าใจและสามารถปรับเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตในปัจจุบันได้

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษาเรื่องสังขารแห่งความตายทางพุทธศาสนา มีการมุ่งประเด็นการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการสร้างมิติการรับรู้ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมภายในที่เหมาะสมและสามารถปรับนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

ขั้นตอนการศึกษา

1. ภาคการศึกษาข้อมูล

1.1 ทำการศึกษาค้นคว้าและเก็บรวบรวมข้อมูลจากเนื้อหาปรัชญาทางพุทธศาสนาเรื่องสังขารแห่งความตาย การรวบรวมเนื้อหาสามารถทำได้ทั้งจากการเรียนรู้ การศึกษาข้อมูลเกี่ยวข้องและจากการสอบถามจากผู้รู้ที่มีประสบการณ์

1.2 ทำการศึกษาค้นคว้า เปรียบเทียบและเทียบเคียงกับงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น หนังสือที่มีประเด็นเกี่ยวกับ สังฆกรรมแห่งความตายทางพุทธศาสนา คำกล่าวเกี่ยวกับสังฆกรรมแห่งความตายทางพุทธศาสนา คำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา และผู้มีประสบการณ์จากผู้ค้นคว้าวิจัย

1.3 ตั้งโจทย์หรือประเด็นที่ต้องการทำการเรียนรู้ภายในโครงการเพื่องานออกแบบอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมภายใน เช่น การตีความของสังฆกรรมแห่งความตายทางพุทธศาสนาสู่งานออกแบบ

2. ภาคการออกแบบ

2.1 รวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมด สรุปจัดทำเป็นรายละเอียดของโครงการ

2.2 การวางแผนงานออกแบบและจัดวางตำแหน่งส่วนของพื้นที่ต่าง ๆ ให้มีความเกี่ยวเนื่องสัมพันธ์และมีความเหมาะสม เป็นไปตามแนวความคิดที่ได้กำหนดไว้ ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับลักษณะของโครงการ โดยคำนึงถึงหลักปรัชญาที่นำมาใช้ในโครงการเป็นสำคัญ สามารถสร้างแนวทางการออกแบบจากนามธรรมสู่รูปธรรมทางการออกแบบได้อย่างชัดเจน

3. ภาคการนำเสนอผลงาน

นำเสนอผลงานเพื่อเป็นการสรุปและเสนอแนะ โครงการออกมาในลักษณะที่เรียบร้อย สมบูรณ์ครอบคลุมกับประเด็นหรือกรอบที่กำหนดไว้ เช่น

3.1 ถ่ายทอดแนวความคิดสู่งานออกแบบในลักษณะของผังภาพ

3.2 หุ่นจำลอง ซึ่งสามารถถ่ายทอดแนวความคิดจากการศึกษาข้อมูลและทำการแปรรูปออกมาในรูปแบบที่สามารถนำมาพัฒนาใช้สู่งานออกแบบขั้นสมบูรณ์ต่อไป

3.3 การวางผังแปลน ที่สอดคล้องกับหลักปรัชญาที่ทำการศึกษา

3.4 รายละเอียดของงานออกแบบ รูปด้าน และทัศนียภาพภายในโครงการ

คำจำกัดความของการศึกษา

1. เข้าใจสภาพของปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมปัจจุบันและทราบถึงวิธีการเรียนรู้เพื่อแก้ไขการดำรงอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสงบสุข

2. สังฆกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถิปุทธ หมายถึง การดับกิเลส ในรูปแบบของการรับรู้เพื่อสามารถปรับใช้ในชีวิตประจำวันของบุคคลทั่วไปในสังคม

3. ทราบถึงขั้นตอนการออกแบบงานสถาปัตยกรรมภายในที่สามารถถ่ายทอดความหมายของสังฆกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถิปุทธ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เข้าใจถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสภาพของสังคมในปัจจุบันและนำสังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิสุทธิพุทธเพื่อปรับไปใช้ในชีวิตประจำวันได้
2. นำปรัชญาแนวคิดในสังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิสุทธิพุทธและนำมาแปรรูปในงานออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน
3. ทราบถึงขั้นตอนการสร้างมิติการรับรู้ในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายในที่สามารถสะท้อนและถ่ายทอดออกมาที่สอดคล้อง สวยงามจากแก่นของปรัชญาที่ได้ศึกษาเป็นอย่างดี

คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

จากบทความ “นิพพานสำหรับทุกคนจะเป็นไปได้หรือไม่ เพราะอะไร นิพพาน นั้นหมายถึง การตายของพระอรหันต์ เมื่อทุกคนไม่ได้เป็นพระอรหันต์ นิพพานจะเป็นของทุกคนได้อย่างไร ไม่ใช่อย่างนั้น นิพพานไม่ใช่การตายของพระอรหันต์ นิพพานนั้น หมายถึงความเย็นเพราะไม่มีกิเลสและไม่ต้องตาย ” ที่นี้จะพูดถึงถึงความร้อน ความร้อนทั่วไป อย่างไฟอย่างนี้ มันก็เป็นอีกเรื่องหนึ่ง เดี่ยวนี้หมายถึง ความร้อนในจิตใจ ที่มันเกิดมาจากกิเลส เป็นความร้อนแห่งไฟคือกิเลส ถ้าเมื่อใดความร้อนจากไฟคือกิเลสมันไม่มี เมื่อนั้นก็มีภาวะแห่งนิพพาน นี่เป็นหลักที่สำคัญที่สุดที่จะต้องกระทำไว้ในใจว่า เมื่อใด ไม่มีไฟ คือ ราคะ โทสะ โมหะ ไม่มี ก็มีความเย็นอย่างนิพพาน ถ้ามันเป็นความเย็นแล้ว ก็มีความหมายแห่งนิพพาน เป็นเรื่องความเย็นในทางจิตใจ ขอให้สนใจดูให้ดีว่า เรามีความร้อนเมื่อไร มีความร้อนใจเมื่อไร มันก็หมายความว่า มีความร้อนที่เกิดมาจากกิเลสเมื่อนั้น” (พุทธทาส อินทปัญโญ, 2549 : 64)

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง ได้รวบรวมบทความ คำกลอน และคำสอนที่มีความหมายสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับสังฆกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิธิพุทธ ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างมิตการรับรู้ให้เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมภายในซึ่งแง่มุมที่น่าสนใจ ดังนี้

สังฆกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิธิพุทธ

1. ตายก่อนตาย พุทธทาสภิกขุ

การตายในภาษาธรรมะ พระพุทธเจ้าตายเสร็จสิ้นแล้วตั้งแต่วันที่ตรัสรู้ ตัวกู ของกู ของท่านตายฉิบ เสร็จแล้วตั้งแต่นั้น นี่ภาษาคนที่พูดว่าตรัสรู้ ภาษาธรรมะพิเศษอย่างนี้ก็คือว่า ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ ตั้งแต่วันที่ตรัสรู้ และอยู่อีก 45 ปี เพื่อสอนศาสนาและเผยแผ่ศาสนา จนถึงปีสุดท้ายอีก 3 เดือน จะตายทางร่างกาย ท่านจึงปลงสังขาร ให้สังขารนี้สิ้นสุดไปแตกดับไป นับ 3 เดือนแต่นี้ แล้วก็มีการปรินิพพานทางร่างกายจริงตามนั้น ใจความสำคัญคือคนเราต้องรู้จักตายให้เป็น การรู้จักตายให้เป็นคือ ให้ร่างกายมันแตกดับไปในลักษณะที่เหมาะสม แม้ยังไม่เป็นพระพุทธเจ้า หรือยังไม่เป็นพระอรหันต์ ก็ทำตามอย่างท่านได้ เรื่องตายนั่นเมื่อควรตายก็ให้มันตายอย่างที่เราเรียกว่าปลงสังขาร อย่าตายโหงตายด้วยจิตที่ดิ้นรน เสียตายไม่ยอมตาย เสียตายนั่นเสียตายนี้นี้ กระวนกระวายอยู่แล้วมันก็ต้องจำใจตายก็เรียกว่า ตายโหง เป็นการตายของคนที่ไม่อยากตาย ไม่รู้จักตาย ข้อที่ไม่ต้องตายโหงคือ อย่าต้องตายโดยที่ไม่อยากตาย อย่าเป็นคนโง่ เป็นคนไม่รู้ว่าธรรมชาติมันต้องเป็นไปอย่างนั้น เมื่อควรตายไปก็ต้องตาย

คำว่า ตายเสร็จสิ้นแล้วในหัวใจ จะเป็นการตายเพื่อป้องกันการตายโหงตลอดกาลนั้น ป้องกันได้ เป็นช่วยการดับกิเลส ตัณหา อุปาทานเดี่ยวนั้น เมื่อถึงวินาทีที่ร่างกายจะแตกดับ ก็สมควรดับไม่เหลือ มีสติสัมปชัญญะระลึกถึงข้อเท็จจริงที่พิจารณามาก่อนแล้ว เห็นแจ้งแล้วว่าไม่มีอะไรที่จะยึดมั่น ไม่มีอะไรที่ไหนที่ควรจะเอา ไม่มีภาวะอะไรชนิดใดที่ควรจะเป็น คือว่า อย่ามีตัณหา อุปาทาน จิตนั้นกับบริสุทธิ เป็นจิตที่บริสุทธิ กลายเป็นเบญจขันธ์ที่บริสุทธิ คือร่างกายและจิตใจที่บริสุทธิ แล้วมันก็จะดับไปด้วยอาการที่เรียกว่าหมดกิเลสได้พร้อมกับร่างกายแตกทำลายลงไป มันได้ผลได้กำไรและก็ไม่อยากลำบาก

ปฏิบัติอย่างไรถึงจะตายเสียก่อนตาย ถ้ามีความรู้ถูกต้อง ก็ต้องตอบว่า ปฏิบัติด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น เพื่อทำลายตัวกู ของกู ด้วยกันทั้งนั้น แม้จะสอนให้เด็ก ๆ ปฏิบัติ มันก็ทำลายตัวกู ของกู ไปตามระดับของเด็ก ๆ เพื่อจะได้ไม่ยึดมั่นถือมั่นเหมือนกัน หรือยึดมั่นถือมั่นแต่น้อย มันมีส่วนที่ไม่ยึดมั่นถือมั่นอยู่มาก คือความไม่ยึดมั่นของเด็ก ๆ มิฉะนั้นแล้วเด็ก ๆ จะร้องไห้ไม่หยุด หรือเด็ก ๆ จะกินยาตาย จะป้องกันเรื่องที่เลวร้ายถึงขนาดนั้น จึงสอนในเรื่องไม่ยึดมั่นถือมั่น เพื่อไม่ต้องร้องไห้ ไม่ต้องกินยาตาย ไม่ต้องมาเสียใจระทมทุกข์อยู่ หากทำผิดก็ทำเสียให้ถูก ก็มีเท่านี้ อย่าไปยึดมั่นถือมั่นเรื่องผิดเรื่องถูก จนคิดว่าไม่มีทางที่จะเปลี่ยนแปลง

ตายเสร็จสิ้นแล้วในตัวแต่หัวใจ นี้มีความหมายว่าเป็นอยู่ด้วยชีวิตที่เย็นสนิท ถ้าตรงข้ามจากนี้ มันก็คือความร้อน ร้อนเป็นไฟเผาอยู่ตลอดเวลา เป็นการทำบาปอยู่ตลอดเวลาในตัวมันเอง มันเป็นเรื่องที่น่ากลัว เราคนเดียวกันนี้บางโอกาสมันร้อนเป็นไฟ บางโอกาสมันเย็นเป็นน้ำ ที่นี้เลือกเอาสภาพที่มันเย็นเป็นน้ำ ให้เย็นตลอดไป ความร้อนที่น่ากลัวที่สุดคือร้อนด้วยความโกรธร้อนด้วยราคะ ความกำหนัดทางเพศ คนไม่รู้จักคิดว่าร้อนราคะ มันร้อนเหลือเกินเพราะดูอย่างผิวเผิน คือเท่าที่มันปรากฏแก่คนโง่ คนธรรมดา ถ้าคนมีสติปัญญาแล้วจะรู้ว่าโมหะที่ไม่แสดงออกมานั้น มันร้อนยิ่งกว่า

การรักษาโรค หมอแผนโบราณ ก็มีคำว่าร้อนในร้อนนอก ไปคลำที่ตัวร้อน เขาว่าไม่ทำไหร่ ถ้าข้างในมันร้อนน่ากลัวหรือมีอันตราย หรือคนไข้จะตาย ที่เรียกว่าร้อนใน แบบของหมอโบราณ คนธรรมดาไม่รู้สึกร้อน คลำตัวก็ไม่ร้อนต้องมีความรู้อย่างหนึ่งจึงจะรู้ว่ามันร้อนอย่างยิ่ง ร้อนข้างใน แล้วมันก็ตายทั้งที่ตัวมันไม่ร้อน แล้วก็ตายทั้งที่ตัวมันไม่ร้อน ก็เลยนี้ก็เหมือนกัน ก็เลยที่เผาข้างในมันร้ายกว่าก็เลยที่แสดงออกมาข้างนอก ราคะแสดงออกมาข้างนอก โทสะแสดงออกมาข้างนอก แต่โมหะมันร้อนลึกอยู่ข้างใน

ไฟที่เปียกเย็นนั้นแหละระวังให้ดี มันร้อนลึกกว่าไฟที่ลุกโพล่งอยู่ตัวกู ของกูนั้นแหละคือไฟที่เย็นที่เปียกที่ลึกอยู่ข้างใน ร้อนในต้องจัดออกไปให้มันตาย หรือทำให้มันตายอยู่เสมอ ทุกวัน ทุกคืน ทุกชั่วโมงทำงานด้วยจิตว่าง ยกผลงานให้ความว่าง กินอาหารของความว่างให้ถูกต้อง ให้ถูกวิธีอยู่เสมอ มันจะแก้ร้อนใน แล้วร้อนนอกมันก็จะหายไปตัวเอง

2. ความตาย กับ ความไม่ตาย ท่านอิสระมุนี

2.1 ความตาย 2 ชนิด

2.1.1 ความตายชนิดแรก เพราะไม่รู้จึงกลัว

ความตายชนิดแรก คือ ความตายของร่างกาย เพราะเราไม่รู้จักความตาย เราจึงกลัวตาย แต่ถ้าเรารู้จักความตาย เราก็จะไม่กลัวตาย

ความตายคืออะไร ความตายนี้แปลว่า ความเกิด และความเกิดก็แปลว่า ความตาย เปรียบเหมือนไม้หนึ่งท่อน ครึ่งหนึ่งฟันด้วยสีขาวอีกครั้งฟันด้วยสีแดง ไม้ทั้งท่อนก็ยังคงเป็นไม้ท่อนเดียวกัน ไม่สามารถพูดได้ว่าเป็นคนละท่อนหรือไม่ใช่ท่อนเดียวกัน เพียงแต่เราฟันสีคนละสีเท่านั้น

ผู้มีปัญญาจะพิจารณาเห็นความตายแต่ยังเป็น ผู้มีปัญญานั้นพิจารณาเห็นความตายตั้งแต่เขายังเป็นๆ อยู่แล้ว เขาก็จะรีบสร้างสรรค์ประโยชน์ให้แก่โลกและสังคมและครอบครัวให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ เขาย่อมจะไม่กลัวตายและไม่เป็นทุกข์เพราะไม่อยากจะตายอย่างสิ้นเชิง ผิดกับคนที่ไม่เคยเรียนรู้ธรรมะและไม่เคยพิจารณาเรื่องความตายสักที

2.1.2 ความตายชนิดที่ 2

ความตายชนิดที่ 2 ได้แก่ความตายของเวทนาส่วนๆ หมายถึงความตายของความสุข ความทุกข์และความไม่สุขไม่ทุกข์ ที่เรียกว่า เวทนา นั้นเอง

เวทนานี้เป็นสิ่งที่ทำให้คนเราหลงยึดติดผูกพันอยู่กับเวทนา จึงมีความสำคัญต่อจิตใจของเรา ถ้าหากเราโง่ไม่รู้ธรรมะที่จะเป็นเครื่องมือให้เราเข้าไปเกี่ยวข้องกับเวทนาได้อย่างถูกต้องแล้ว เรา ก็จะตกเป็นทาสของเวทนาอย่างถอนตัวไม่ขึ้น เหมือนคนส่วนมากในโลกที่กำลังตกเป็นทาสของความสุขอย่างชนิดที่เรียกว่าลืมหืมตาไม่ขึ้น และเป็นทาสของความทุกข์อย่างที่เราเรียกว่าอยากผูกคอตายไปเสียให้รู้แล้วรูดคนนั่นเอง

แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเรารู้จักธรรมะ เราก็จะไม่ตกเป็นทาสของความสุขและความทุกข์อย่างที่คนอื่นเขาเป็นกัน ที่ว่าเวทนาตาย หมายความว่าเราหมดสุขหมดทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ไปครั้งหนึ่งๆ นั่นเอง

ที่เวทนาจะตายได้ ก็เพราะเวทนาเกิดเหมือนกับชีวิตเรานั้นแหละ ที่เราจะตายได้ก็เพราะเราเกิดมา เมื่อเกิดมาแล้วเราก็จะต้องตาย เวทนาจึงเหมือนกัน เมื่อเวทนาเกิด เวทนาจึงต้องตาย

การเกิดทางร่างกายนั้น มันเกิดได้ชาติละครั้ง อย่างชาตินี้ เราเกิดมาเพียงครั้งเดียวเท่านั้น พอถึงเวลาตายเราก็ตายไปเพียงครั้งเดียวก็สิ้นสุดแล้ว เรียกว่าการเกิดตายทางร่างกายนี้ เกิดตายเพียงครั้งเดียวในแต่ละครั้งของการเกิด อย่างนี้ทุกทีไป

ส่วนการเกิดตายของเวทนานี้ เกิดวันละหลายๆ ครั้ง เวทนานี้เกิดแล้วตายเกิดแล้วตาย เกิดแล้วตาย วันหนึ่งไม่รู้กี่ครั้ง เกิดมาบิบบิ้นจิตใจของเราวันหนึ่งไม่รู้กี่ครั้ง คอยแต่จะทำให้เราเป็นบ้าไปกับเวทนาด้วย วันละไม่รู้กี่ครั้ง

เวทนาหลอกหลวงเราอยู่บ่อยๆ สุขเวทนาก็หลอกให้เราอยากได้ พออยากได้ก็อยู่ไม่คิดที่ต้องวิ่งพล่านหา นี่คือการเวทนาหลอก และพอทุกข์เวทนามาหลอกทีนี้ยิ่งไปกันใหญ่ ความทุกข์หลอกเราจนร้องไห้ได้ หลอกจนคนฆ่าฟันกันได้ ยิ่งกว่าละครทีวี

ไม่เหมือนละครทีวี เพราะเวณานี้หลอกเราได้จริงๆ ไม่หลอกเล่นๆ และเราก็จะหลงใหลคลั่งไคล้ไปกับเวทนาไม่มีที่สิ้นสุด จนชีวิตจิตใจของเราเศร้าหมองโดยไม่รู้ตัว หลีกความตายได้พ้นไหม ความตายเพราะร่างกายแตกดับนั้น พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกทั้งหลายท่านก็หลีกไม่พ้น และท่านก็ต้องตายเหมือนกับเราทุกคนนี่เอง แต่ความตายของเวทนา คือ สุขทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์นี้ พระพุทธเจ้าและพระอริยสาวกท่านหลีกพ้น ส่วนคนปุถุชนนั้นความตายทางร่างกายก็หลีกไม่พ้น และความตายของเวณานี้ก็หลีกไม่พ้นเหมือนกัน

กล่าวคือ ท่านจะไม่มีอุปาทาน คือ ความยึดมั่นถือมั่นในเวทนาทั้งหลาย เพราะฉะนั้นเวทนาเหล่านั้นจึงไม่มีตัวของพระอรหันต์เข้าไปติดพันอยู่ เมื่อเวทนาตายก็ตายเฉพาะเวทนา แต่ไม่มีตัวพระอรหันต์ที่จะต้องตายไปกับเวทนานั้น

เปรียบเทียบว่า มีบ้านหลังหนึ่งเก่าแก่เต็มทีแล้ว ไม่รู้ว่าจะพังลงมาเมื่อไหร่ ทีนี้พระอรหันต์ท่านเดินทางผ่านมาจึงแวะเข้าไปพักร่มเงาของบ้านหลังนั้น แต่ท่านพักอยู่ข้างนอก ตะวันบ่ายเอนเงาของบ้านหลังนั้นให้ท่านพักและท่านก็พักอยู่นอกบ้าน อีกไม่นานนัก มีชาวบ้านธรรมดาๆ คนหนึ่งเดินทางมาถึง ชาวบ้านคนนั้นเข้าไปพักที่บ้านหลังนั้นเหมือนกัน แต่เข้าไปพักอยู่ในบ้านนั้นเลยทีเดียว ขณะกำลังนอนพักผ่อนกันเพลินๆอยู่นั้น พระอรหันต์ท่านนอนอยู่ข้างนอก ปุถุชนนอนอยู่ข้างใน พอดีบ้านหลังนั้นพังทลายลงมากองราบอยู่กับพื้นเสียงดังโครมใหญ่ปรากฏว่าคนปุถุชนที่นอนอยู่ในบ้านนั้นตายเรียบร้อย แต่พระอรหันต์ท่านไม่ตายเพราะท่านอยู่ข้างนอก เรื่องเป็นอย่างนี้

เรื่องนี้หมายความว่า บ้านหลังนั้นก็คือเวทนา คือ สุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ นั่นเอง ตามปกติไม่ใช่ว่าพระอรหันต์ท่านจะไม่รู้จักสุข ทุกข์ ไม่สุขไม่ทุกข์ พระอรหันต์ท่านก็รู้สึกเป็นสุขเป็นทุกข์และไม่สุขไม่ทุกข์อยู่เหมือนกับคนปุถุชนนั่นเอง ท่านยังอาศัยร่างกายที่ย่อมจะรับรู้เวทนาเหล่านี้อยู่ตลอดชีวิตของท่าน แต่ท่านไม่มีอุปาทานความยึดมั่นที่จะไปยึดมั่นติดพันอยู่กับเวทนานั้น เมื่อเกิดเวทนาอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ท่านรู้สึกแล้วก็วางเวทนาเสียแล้ว ไม่มีกิเลสตัณหาที่จะหลงเข้าไปติดใจหรือเสียใจกับเวทนาด้วย

เมื่อบ้านหลังนั้นพัง พระอรหันต์ท่านจึงไม่ตาย เมื่อเวทนาเขาสุข ท่านจึงไม่คิดในความสุข เมื่อเวทนาเขาทุกข์ ท่านก็ไม่คิดในความทุกข์ เมื่อไม่สุขไม่ทุกข์พระอรหันต์ท่านก็เต็มเปี่ยมอยู่ด้วยสมาธิอันมั่นคง ไม่ม่งอนแง่นคลอนแคลน ไม่ฟุ้งซ่านรำคาญใจ เพราะใจของท่านมีสมาธิ เรียกว่า ไม่ว่าจะเกิดเวทนาอย่างใดขึ้น ท่านก็จะมึสติอยู่ ไม่หวั่นไหวโยกคลอนไปพอใจหรือไม่พอใจในเวทนาเหล่านั้น เวทนาเหล่านั้นจึงกลายเป็นสิ่งที่ไร้ค่าสำหรับท่าน เป็นของโมฆะสำหรับท่าน เพราะว่าไม่สามารถทำให้จิตใจของท่านเร้าร้อนกลุ่มร้อนหรือเศร้าหมองได้เลย

ส่วนคนปุถุชนย่อมจะมีความยึดติดผูกพันกับเวทนา เขาย่อมจะเอาเวทนามาเป็นของเขา เอาเขาเข้าไปเป็นตัวของเขา เอาตัวของเขาฝังเข้าไปหรือมุดเข้าไปอาศัยอยู่ในเวทนา เหมือนที่เปรียบว่าเขาเข้าไปนอนพักในบ้านหลังนั้นนั่นเอง

เมื่อเวทนาเป็นสุข ปุถุชนจึงติดอยู่ในความสุข เมื่อเวทนาเป็นทุกข์เขาก็ติดในความทุกข์ เมื่อไม่สุขไม่ทุกข์เขาก็ไม่มีสมาธิอันมั่นคง จิตใจจึงอ่อนแอจนคลอนแคลน ฟุ้งซ่าน รำคาญใจ เพราะใจขาดสมาธิ เรียกว่าไม่ว่าจะเกิดเวทนาอย่างใดขึ้น เขาก็จะหวั่นไหวโยกคลอนไปพอใจหรือไม่พอใจในเวทนาเหล่านั้นเสมอ เวทนาเหล่านั้นจึงเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับเขา จึงทำให้เขาตกอยู่ในอำนาจ จนต้องคืนกระเสือกกระสนอย่างไม่รู้หยุดหย่อน

2.2 ความตายกับความไม่ตาย

เมื่ออธิบายมาได้ 2 ความตาย “ความไม่ตาย” ก็เผยโฉมหน้าออกมาให้เห็น ความตายของร่างกายนั้นหลีกเลี่ยงไม่ได้ ต้องตายกันทุกคน เป็นกฎของสังขารเมื่อเป็นอย่างนี้พระพุทธองค์จึงทรงค้นหาวิธีที่จะทำให้ไม่ตาย และก็ค้นได้ความจริงว่า ถ้าไม่ยึดมั่นถือมั่นในเวทนาทั้งหลายนี้แหละ เราจะไม่ต้องตาย ถ้าเราฉลาดและมีสติปัญญาจน ไม่ยึดมั่นถือมั่นในเวทนาเหล่านั้น ความตายของเวทณาก็คือความหลุดรอดของเราเอง เวทนาตายแต่เราเลยไม่ตาย เวทนาจมแต่เราฟุ้งฟอง เพราะปัญญาความรู้เห็นธรรมอันเป็นเหตุให้ละความยึดมั่นถือมั่นเสียได้นั่นเอง

ดังนั้น ความตายชนิดที่ 2 คือ ความตายของเวทนาล้วนๆ นี้ จึงเป็นสิ่งที่สำคัญแก่การเรียนรู้ของท่านทั้งหลายผู้กำลังมองหาหนทางที่จะพ้นจากความตายกันอยู่

ความตายนั่นเป็นสิ่งที่คนเขากลับกันนึก ต่อไปนี้เราไม่ต้องกลัวความตายอีกแล้ว ร่างกายจะตายก็ไม่กลัว ปล่อยให้ตายไปตามเหตุปัจจัย เมื่อเราประทับประคองรักษาศีลที่สุดแล้ว ถ้าเขาจะไม่อยู่ก็ให้ตายไปตามธรรมชาติเสียเลย อย่าไปเป็นก้างขวางคอธรรมชาติเขา เดี่ยวเราจะเป็นทุกข์ใจเปล่าๆ

ส่วนความตายของเวทนาล้วนๆ นี้ เรายังไม่ต้องกลัว ถ้าเราจะกล้าสละละวางไม่ยึดติดกับเขาจริงๆ แล้ว ก็ไม่ต้องกลัว เพราะเราย่อมจะได้รับผลคือความไม่ตายนั่นแหละเป็นเครื่องตอบแทน แต่ถ้าเรายังพอใจรักใคร่ในเวทนาทั้งหลายอยู่ นั่นอันตรายมาก อันตรายมากกว่าความตายทางร่างกายเสียอีกหลายร้อยหลายพันเท่า ฝึกปฏิบัติเพื่อละอุปาทานในเวทนา ต่อไปนี้ เมื่อรู้โทษของความตาย ของเวทนาอย่างนี้แล้ว จึงขอให้ท่านทั้งหลายลงมือฝึกปฏิบัติเพื่อละอุปาทานความยึดมั่นถือมั่นในเวทนาทั้งหลายเหล่านั้นเสีย อย่าไปหลงรักหลงเกลียดเขาเลย เมื่อเวทนาอย่างหนึ่งอย่างใดเกิดขึ้นมา ก็อย่าไปถือมั่นในเขา เมื่อสุขเวทนาเกิดก็อย่าติด เมื่อมีทุกข์เวทนาจึงอย่าติด เมื่อไม่สุขไม่ทุกข์ก็อย่าเหม่อลอยฟุ้งซ่าน และอย่าติดในสมาธิอันเป็นเครื่องละความเหม่อลอยฟุ้งซ่านนั้น

เมื่อพบกับเรื่องดี ก็อย่าดีจนตัวลอย หรือถ้าพบเรื่องไม่ดีก็อย่าดีอกชกลมหรือเป็นทุกข์ไปด้วย ให้รู้เสียว่าทุกสิ่งทุกอย่างนั้นเกิดได้แล้วก็ดับได้ เหตุการณ์ทุกอย่างในชีวิตของเราเกิดมาให้เรารับรู้เพียงชั่วคราวเท่านั้น

2.3 ความตายชนิดที่ 3

ความตายชนิดที่ 3 คือความตายของกิเลส ความตายของกิเลสนี้เป็นสิ่งที่มีค่ามากที่สุด เพราะถ้ากิเลสตาย ย่อมหมายความว่าเราจะไม่ต้องมีความทุกข์ทรมานในจิตใจอีกต่อไป ตั้งแต่ขณะที่ยังมีลมหายใจอยู่นี้ ความตายของกิเลสที่พระพุทธเจ้าท่านสอนให้เราชิงตายกันเสียโดยเร็ว เป็นหน้าที่ของเราที่จะต้องทำให้กิเลสตายก่อนที่จะชีวิตร่างกายของเราจะตาย ถ้ากิเลสของเราตาย ความทุกข์ของเราก็จะตาย เพราะกิเลสคือเหตุที่ทำให้เกิดทุกข์ และความจริงกิเลสทั้งหลายนั้นเรานั้นแหละเป็นคนสร้างขึ้นเอง แต่กลับไม่รู้จักรักษาให้กิเลสนั้นตาย

หมายความว่า กิเลสคือความเห็นผิดที่ทำให้เราทำผิด พุจฉิต ก็เพราะเรา“คิดผิด”

ความคิดผิด ภาษาธรรมะเรียกว่า “มิจฉาทิฐิ” เมื่อเราคิดผิด เราจึงไปหลงสร้างความโลภขึ้นมา เมื่อเราคิดไม่ถูก เราจึงมีความโกรธเกิดขึ้นมา และเมื่อเราโง่ไม่รู้อะไรจริง เราจึงหลงขึ้นมา

ความไม่รู้เรียกว่า อวิชชา แปลว่า ความไม่รู้ธรรมชาติตามธรรมชาติ เพราะเรามีอวิชชาเราจึงมีความคิดผิดหรือหลงผิด เมื่อเราคิดผิดเราจึงคิดว่า วิญญาณของเราเป็นตัวตน เมื่อเราตาย วิญญาณของเราก็จะลอยออกไปจากร่าง นี่คือการคิดผิดที่ทำให้วิญญาณของเราเป็นตัวเป็นตนขึ้นมาแล้ว ก็จะคิดผิดต่อไปเป็นสายว่า ร่างกายก็เป็นตัวตน ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ นี่เป็นของเรา เมื่อตาสัมผัสรูป เราจึงคิดว่า “เรา” เป็นคนเห็นรูป เมื่อหูสัมผัสเสียง เราจึงคิดว่า “เรา” เป็นคนได้ยินเสียง เป็นต้น ซึ่งเรื่องที่ว่านี้ แท้จริงแล้วเราคิดผิดทั้งหมดเลย

ในทางตรงกันข้าม ถ้าเราคิดถูก เราก็จะไม่หลงไปสร้างความโลภขึ้นมา เมื่อเราคิดไม่ผิด ความโกรธก็จะไม่เกิดขึ้นมา เมื่อเรามีปัญญารู้ธรรมชาติตามเป็นจริงจนหมดกิเลสได้ เราก็จะหมดสิ้นความหลง

ทำอย่างไรจึงจะคิดถูก ก็ต้องตอบว่า ต้องคิดไม่ให้ผิด ทำได้ด้วยการมีความรู้ ความรู้ที่เรียกว่า วิชา

ความคิดเห็นที่ถูกต้องเรียกว่า สัมมาทิฐิ

วิชา แปลว่า ความรู้แจ้งธรรมชาติตามธรรมชาติ

วิชาในพระพุทธศาสนามีอยู่ 3 อย่างคือ

2.3.1 ปุพเพนิวาสานุสติญาณ คือ ญาณรู้จักระลึกชาติหนหลังได้

2.3.2 จตุปทาตญาณ คือ ญาณรู้จักกำเนิดจุติ คือการตาย และปฏิสนธิ คือเกิดใหม่ของสัตว์ทั้งหลายได้

2.3.3 อาสวักขญาณ คือ ญาณรู้จักทำอาสวะกิเลสให้สิ้น

เรื่องวิชานี้ เป็นธรรมที่ไม่ใช่ของง่ายที่จะบรรลุ และในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่ของยากจน คนไม่สามารถจะบรรลุถึงได้ ถ้าผู้ใดมีจิตตั้งมั่น สงัดแล้วจากกามและอกุศลทั้งหลาย ทำสมาธิซึ่งเป็นธรรมอันเอกให้เกิดมีขึ้นตามลำดับ บุคคลผู้นั้นก็ย่อมจะยังวิชา หรือโลกุตตรปัญญา ให้เกิดมีขึ้นมาในจิตใจได้ ซึ่งสามารถสรุปออกมาได้ดังนี้ คือ

ความตายชนิดที่ 1 คือ ความตายของคนตาย ที่ต้องเอาซากศพไปฝังหรือเผา

ความตายชนิดที่ 2 คือ ความตายของความทุกข์ความทุกข์ หรือ ไม่สุขไม่ทุกข์ ที่เรียกว่า เวทนา

ความตายชนิดที่ 3 ก็คือ ความตายของอวิชาและกิเลส และความทุกข์ที่เกิดจากกิเลส นั้น ความตายของกิเลสนี้แหละ คือ ความตายที่ไม่ตาย เป็นความตายอมตะ

เมื่อกิเลสตายเสียแล้ว สิ่งที่ยังเหลืออยู่อย่างไม่ตายก็คือจิต จิตไม่ใช่กิเลสและกิเลสก็ไม่ใช่จิต ความทุกข์ไม่ใช่จิตและจิตก็ไม่ใช่ความทุกข์ ถ้าเราฝึกจิตให้มีปัญญา จิตของเราจะเป็นจิตที่ไม่ตาย เพราะปัญญานี้เป็นสิ่งที่จะไม่ตายให้ตาย ปัญญาหรือวิชาก็คือสิ่งเดียวกัน เมื่อเรามีปัญญาหรือวิชากิเลสก็จะตายไปทันที

สิ่งจะเกี่ยวกับความตาย

กล่าวกันเสมอว่าทุกคนต้องตาย แต่มีข้อสังเกตที่น่าคิดอยู่หลายประการ เช่นรู้หรือไม่ เราเริ่มกลัวตายเป็นครั้งแรกได้ตั้งแต่อายุเท่าไร? เราเคยรู้สึกจริงๆหรือไม่ว่าตัวเองนี่จะต้องตาย เราตระหนักแค่ไหนว่าชีวิตไม่เที่ยง จะตายวินาทีใดไม่อาจรู้ ไม่อาจพยากรณ์ล่วงหน้า

ความจริงก็คือเกือบทุกคนใช้ชีวิตประหนึ่งความตายไม่มีวันมาถึงตัว จึงไม่มีความจำเป็นต้องเตรียมต้อนรับ และเนื่องจากไม่ทราบ ไม่แน่ใจ หรือปกป้องไม่เชื่อว่าชีวิตหลังความตายมี จึงไม่มีความจำเป็นต้องเตรียมเสบียงใดๆไว้สำหรับการเดินทางต่อ แต่ละคนใช้ชีวิตเพียงเพื่อเอาตัวรอดไปวันๆ หรือสนองความอยากกันเป็นขณะๆเท่านั้น

และอีกความจริงหนึ่งก็คือระหว่างมีชีวิตอยู่ เราทุกคนเคยรู้สึกอ้างว้างกันมาหลายครั้ง แต่จะมีครั้งเดียวในชีวิตที่เราจะรู้สึกอ้างว้างและว่าเหวที่สุด นั่นคือขณะแห่งการตายอย่างไม่รู้ที่ไป เพราะระหว่างมีชีวิตแม้จะคิดมาก ลำบากในการหาเพื่อนแท้ผู้ทำให้เราอุ่นใจแค่ไหน อย่างไรคนเราก็มีหนทางแก้เหงาวันยังค่ำ โดยเฉพาะสมัยนี้มีอินเทอร์เน็ตให้เล่น แต่หลังจากสิ้นชีวิตแล้ว ใครเล่าจะรับประกันว่าจะมีอะไรสนุกกรุ่นแรงให้เล่นอย่างเช่นอินเทอร์เน็ตอีกหรือเปล่า

ไม่ว่าจะเชื่อเรื่องหลังความตายอย่างไร ความจริงต้องมีอยู่อย่างนั้นเสมอไป ไม่ขึ้นกับความเชื่อ เหมือนเช่นที่เราเห็นว่าความตายมีแน่ๆ และต้องเกิดขึ้นกับทุกคน แม้ทุกเช้าจะบอกกับเงาตัวเองว่าความตายไม่มี ความตายจะไม่มาถึงเรา อยากรู้ก็คงไม่เปลี่ยนความจริงในอนาคตที่กำลังจะเกิดขึ้นข้างหน้าได้เป็นแน่แท้

และกะแ่ความตายที่ทุกคนจำใจต้องยอมรับว่าวันหนึ่งจะมาเยือน ก็น้อยคนนักที่จะอยากเข้าไปศึกษาไว้ล่วงหน้าว่าความตายคืออะไร และน้อยยิ่งกว่านั้นคือเอาตัวเข้าไปสังเกตให้ละเอียดเกี่ยวกับความตายชนิดต่างๆ เพื่อเตรียมทำใจไว้ว่าเราก็อาจต้องตายในลักษณะนั้น หรืออาจต้องตายในลักษณะโน้น ส่วนใหญ่เข้าใจว่าตนจะนอนตายคาหลักกับเตียงในห้องของโรงพยาบาลด้วยกันทั้งสิ้น

บทนี้บทเดียวคงไม่อาจลงลึกได้ครอบคลุมความจริงเกี่ยวกับมรณกรรมได้ทั้งหมด แต่อย่างน้อยคงพอแสดงให้เห็นว่าพวกเราช่างไม่เคยเลี้ยวใจเอาเสียเลยว่าคุณค่าของตนเองมีความเป็นไปได้เพียงใดบ้าง และบทนี้ต้องการส่งสัญญาณเตือนว่าแค่รู้สึกจะต้องตายในวันหนึ่งข้างหน้ายังไม่พอ ควรจะต้องเตรียมตัว เตรียมใจ เตรียมเสบียงเผื่อขาดเผื่อเหลือไว้ ประมาณว่าถ้าต้องออกเดินทางไกลไปที่อื่นต่อวันนี้เลยจะได้หยิบจวดยสิ่งจำเป็นได้ทัน

ความตายคืออะไร

และคำถามอันเป็นที่สุดของความน่าฉงนคงจะได้แก่ ความตายคืออะไร

สำหรับคนทั่วไป ถ้าเชื่อเสียอย่างเดียว่าสมองคือเครื่องผลิตความรู้สึกนึกคิดและจิตวิญญาณ ก็ไม่ต้องพูดถึงความยาวสาวความยืดให้มากไปกว่านั้น ความตายคือการยุติการทำงานของร่างกาย และจิตใจ ประสบการณ์และการกระทำทั้งมวลล้วนสาบสูญลง ณ จุดเวลาแห่งมรณกรรมนั่นเอง

แต่สำหรับพุทธศาสนิกชน หรือจำเพาะลงไปกว่านั้นคือพุทธศาสนิกชนผู้มีสมาธิจิตผ่องแผ้ว มีศักยภาพในการน้อมจิตไปรู้เห็นขณะจุติและอุบัติของวิญญาณหลังกายหมดสภาพ ก็ย่อมเห็นเป็นอีกอย่างว่า ความตายของคนเราก็คือการรวบรวมกรรมทั้งหมดในชีวิตมาชั่งน้ำหนัก แล้วตัดสินว่าเอียงไปข้างใดระหว่างสูงขึ้นหรือต่ำลงกว่าความเป็นมนุษย์

เมื่อคิดอย่างคนไม่แน่ใจ คิดอย่างคนไม่เคยมีประสบการณ์ล้มหายตายจาก รวมทั้งรู้สึกว่าจะไม่มีทางได้รู้ล่วงหน้า ก็อาจขี้ๆปอดกันว่าความตายจะเป็นอย่างไรก็ช่างเถิด วันนี้ยังมีชีวิตก็พอ หรือไม่ก็อาจสรุปรวบรัดว่าทำวันนี้ให้ดีที่สุด แล้วพรุ่งนี้ถ้าต้องตายก็ให้มันเป็นไปตามที่มันจะเป็น

นั่นคือคำสุดท้ายสำหรับคนทั่วไปจริงๆ ทำดีที่สุด

ผู้มีความรู้เห็นกรรมวิบากและภพภูมิจุตาเห็นรูป ย่อมทราบว่าจะทำได้ดีที่สุดนั้น ไม่อาจใช้สามัญสำนึกหรือความรู้สึกแบบคนธรรมดาเป็นไม้บรรทัดวัด แต่ต้องอาศัย ‘ความรู้’ ที่ได้จากความเห็นแจ้งประจักษ์อันเป็นสิ่งเหนือโลก และในบรรดาญาณของผู้หยั่งรู้ด้วยกันทั้งหมด

พระพุทธเจ้ารู้ดีกว่าใคร ไม่มีใครรู้ได้เสมอพระองค์ เนื่องจากพระองค์บรรลุถึงซึ่งธรรมชาติบางประการที่เรียกกันว่า ‘พระสัพพัญญุตญาณ’ อันหมายถึงปรีชาญาณหยั่งรู้สรรพสิ่ง ไม่ว่าจะเป็นอดีต ปัจจุบัน หรืออนาคต ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเล็กเท่าอะตอมหรือใหญ่ขนาดเอกภพ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะอยู่ใกล้หรือไกล ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของหายาบหรือของประณีต และไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นภพภูมิที่เกิดแต่กรรมแบบไหน ผู้สำเร็จถึงซึ่งพระสัพพัญญุตญาณย่อมรู้แจ้งทั่วตลอดไม่มีผิดพลาดเลย

พระพุทธเจ้าตรัสจำแนกเกี่ยวกับภพภูมิ รวมทั้งความคาบเกี่ยวในช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างเปลี่ยนภพภูมิไว้มาก โดยสรุปรวบยอดที่พระองค์ท่านตรัสเกี่ยวกับภาวะความตายได้แก่นิยามแห่งมรณะ ก็มรณะเป็นไฉน มรณะคือความเคลื่อนไหว ภาวะของความเคลื่อนไหว ความแตกทำลาย ความหายไป มฤตยู ความตาย ความทำกาละ ความทำลายแห่งรูปรูปนาม ความทอดทิ้งซากศพไว้ ความขาดแห่งชีวิตจากหมู่สัตว์หนึ่งๆ

สรุปคือตามความรู้แจ้งเห็นจริงของผู้มีญาณหยั่งรู้ตลอดสาย ความตายไม่ใช่การยุติ ทว่าเป็นการเคลื่อนจากความเป็นอย่างหนึ่งไปสู่ความเป็นอีกอย่างหนึ่ง เมื่อถึงจุดแห่งความสิ้นสภาพการเป็นสัตว์ชนิดหนึ่งๆ โดยทอดทิ้งซากเดิมไว้ในโลกนี้

ทิ้งซากศพไว้ แล้วผละไปเป็นสัตว์ในภพภูมิอื่นตามกรรมแห่งตน

คำว่า สัตว์ ในความหมายเชิงพุทธมิได้หมายถึงหมู หมา กา ไก่ แต่ได้หมายรวมเอาสิ่งมีชีวิตทุกภพทุกภูมิทั้งหมดไว้ว่าเป็น ‘สังสารสัตว์’ คือสัตว์ที่เวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏอย่างไม่รู้ไอ้ไหนนี่ จะเป็นอินทร์ พรหม ยม ยักษ์ มนุษย์ หรือเปรตต่างๆก็ล้วนเป็นสังสารสัตว์ด้วยกันทั้งหมดทั้งสิ้น สำหรับหมู หมา กา ไก่ จะถือเป็นเหล่าสัตว์ในอบายภูมิ เรียกโดยเฉพาะว่าเป็น เคว้งฉาน

รูปแบบของความเป็นสัตว์ในภพภูมิหนึ่งจะสิ้นสุดลงด้วยความตาย แล้วย้ายไปสู่ความเป็นสัตว์อีกภพภูมิหนึ่ง พิจารณาจากความจริงข้อนี้ แปลว่าระหว่างมีชีวิตเรามีเวลาประมาณหนึ่งเป็นโอกาสให้ สร้างภาพใหม่ ก่อนจะเกิดการ ล้างภาพเดิม ร่างกายของทุกคนคือนาฬิกาชีวิตที่ส่งสัญญาณบอกเป็นระยะๆว่ามาถึงไหนแล้ว

ในวัยเด็กและวัยหนุ่มสาวนาฬิกาจะบอกว่าเป็นช่วงต้น เสมือนทุกคนครอบครองและใช้สอยร่างนี้ได้โดยปราศจากขีดจำกัด ทุกอย่างมีแต่เจริญขึ้น และอุดมสมบูรณ์แข็งแรง พร้อมต่อภาระหน้าที่การงานยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ความสนุกทางเพศจะทำให้เราารู้สึกว่าการมีชีวิตมนุษย์เป็นของดี นำมึนไปจนชั่วฉับนิรันดร์

ต่อเมื่อเข้าช่วงกลาง 30 จะเกิดสัญญาณเตือนแผ่วๆ โดยมาในรูปของความอ่อนแรงลง ผมเผ้าเริ่มบาง ผิวพรรณเริ่มปรากฏร่องรอยเล็กๆน้อยๆ แม้จะไม่ถึงกับเหี่ยวช่น ก็ทำให้หลายต่อหลายคนรู้สึกตกใจได้ เห็นความไม่เที่ยงของสังขารได้บ้างแล้ว

พอ 40 ต้นๆ สัญญาณนาฬิกาจะค่อยๆส่งเสียงดังฟังชัดขึ้น โดยมาในรูปของอวัยวะที่เริ่มชำรุดทีละชิ้นสองชิ้น ผมร่วงบ้าง ฟันแท้เสื่อมบ้าง เกิดจุดดำดำบนใบหน้าบ้าง

พอกลาง 50 ขึ้นไป สัญญาณนาฬิกาจะทั้งดังและทั้งถี่ขึ้นเรื่อยๆ ต่างคนต่างจะเห็นความเสื่อมแห่งกายตามฐานาฐานะ ยิ่งสมัยนี้คำว่า ตายก่อนวัยอันควร หรือ ยังไม่น่าจะถึงเวลาหมดอายุของอวัยวะ นั้น เริ่มเชยเสียแล้ว เพราะคนหัวใจวายตายก่อน 50 ไม่ใช่เรื่องแปลกอีกต่อไป โดยเฉพาะสำหรับคนที่ยังเพลื่อนีกว่านาฬิกาชีวิตของตัวเองเพิ่งเริ่มเดินไม่นาน ยังไม่ต้องบำรุงให้มาก

ความตายคือจังหวะที่นาฬิกาชีวิตเดินไปจนสุดลาน แต่ละคนถูกไขลานไว้ต่างกันโดยกรรม กล่าวคือบางรายต้องให้บำรุงดีขนาดไหน ใช้การแพทย์เข้าช่วยเพียงใด อยากรู้ก็ต้องไปในวัยเยาว์ ส่วนบางคนไม่ค่อยระวังเนื้อระวังตัว มัวเมากับสิ่งเสพติดค่อนข้างมากด้วยซ้ำ กลับอยู่ได้ถึง 80 ก็มาก

การส่งเสียงเตือนในช่วงเวลาสุดท้ายของนาฬิกาชีวิตก็ไม่เหมือนกัน บางคนถูกเตือนอย่างหนักหน่วง รุนแรง และถี่บ่อย กระทั่งเจ้าตัวรู้สึกรอดออกมาจากข้างในได้ว่าไม่น่าจะเกินเมื่อนั้นเมื่อนี้ แต่บางคนก็ไม่มีเค้าไม่มีเงา ไม่มีการเตือนแรงๆแต่อย่างใด จู่ๆปุบปับก็ส่งเสียงกริ่งสุดท้ายขึ้นมาเฉยๆโดยไม่ทันสงสัยกับครอบครัว อันนี้ก็สุดแท้แต่กรรมเก่ากรรมใหม่มาบวกกันแล้วต้องมีอันเป็นไปตามนั้น¹

¹ โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์, ความตายกับการตาย มุมมองจากศาสนากับวิทยาศาสตร์(กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2549), 47-51.

ตารางที่ 1 แสดงบทสรุปเรื่อง ความหมายของสังขธรรมแห่งความตาย

ที่มา	หัวเรื่อง	บทสรุป
ท่านพุทธทาส	ตายก่อนตาย	ร่างกายและจิตใจที่บริสุทธิ์ มันก็จะดับไปด้วย อาการที่เรียกว่าหมดกิเลสได้พร้อมกับร่างกาย แตกทำลายลงไป
ท่านอริสระมุณี	ความตายกับความไม่ตาย	ความตายชนิดแรก คือ ความตายของร่างกาย เพราะเราไม่รู้จักความตาย เราจึงกลัวตาย แต่ถ้า เรารู้จักความตาย เราก็จะไม่กลัวตาย ความตายชนิดที่ 2 ได้แก่ความตายของเวทนา ล้วนๆ หมายถึงความตายของความทุกข์ ความ ทุกข์และความไม่ทุกข์ไม่ทุกข์ ที่เรียกว่า เวทนา นั่นเอง
ท่านว.วชิรเมธี	สังขจะเกี่ยวกับความตาย	ความตายของคนเราก็คือการรวบรวมกรรม ทั้งหมดในชีวิตมาซึ่งน้ำหนัก แล้วตัดสินว่าเอียง ไปข้างใดระหว่างสูงขึ้นหรือต่ำลงกว่าความเป็น มนุษย์ ไม่อาจใช้สามัญสำนึกหรือความรู้สึก แบบคนธรรมดาเป็นไม้บรรทัดวัด แต่ต้องอาศัย ‘ความรู้’ ที่ได้จากความเห็นแจ้งประจักษ์อัน เป็นสิ่งเหนือโลก

จากบทสรุปในตารางข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า ความหมายของ สังขธรรมแห่งความตาย ตามแนวทางวิถิปุทธ นั่นก็คือ การทำความเข้าใจในส่วนของการละหรือการดับกิเลส ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการศึกษาและทำความเข้าใจ รวมทั้งการปฏิบัติเพื่อให้เกิดในส่วนของการละหรือการดับกิเลส ได้ ก่อนที่จะเป็นการตายทางร่างกาย คือ การแตกสลายของร่างกายทั้งหมด

ดังนั้นเพื่อเป็นการทำความเข้าใจการตายทางพุทธศาสนา คือ การละหรือการดับซึ่งกิเลส จึงจำเป็นต้องศึกษาความหมายของกิเลสสู่หนทางของการดับกิเลสต่อไป ดังนี้

กิเลส

คำว่า กิเลส แปลว่า สิ่งที่เศร้าหมอง หรือ เครื่องทำให้เกิดความเศร้าหมอง มีความหมาย 3 อย่าง คือ ให้เกิดความสกปรก หรือ เศร้าหมองอย่างหนึ่งให้เกิดความมืดมิดไม่สว่างไสวอย่างหนึ่ง ให้เกิดความกระวนกระวายไม่มีความสงบอีกอย่างหนึ่ง เพื่อให้เข้าใจง่าย ท่านแบ่งชั้นกิเลสเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นละเอียดยหรือชั้นในอย่างหนึ่ง ชั้นกลางอย่างหนึ่ง ชั้นหยาบหรือชั้นนอก อย่างหนึ่งที่เป็นชั้นใน หมายถึงชั้นที่นอนนิ่งอยู่ในสันดานอย่างเงียบๆ จนกว่าจะมีอารมณ์มากระทบ จึงจะปรุงขึ้นเป็นกิเลสชั้นกลางที่เกิดขึ้นกลุ่มรูปจิต หรือเป็นกิเลสชั้นหยาบ ที่ทะลุออกมาปรากฏเป็นกิริยาต่างๆ ที่ชั่วร้ายภายนอก ตัวอย่างกิเลสชั้นละเอียดที่เป็นภายในมีชื่อเรียกว่า อกุศลมูล มี 3 อย่าง คือ โลภะคือ ความโลภ โทสะ คือความโกรธ ประทุษร้าย โมหะคือความหลง หรือ ที่มีชื่อเป็นอย่างอื่นอีกมาก ชื่อ แต่โดยใจความแล้ว ได้แก่ กิเลสที่ยังสงบอยู่ภายใน จนกว่า ได้อารมณ์เข้ามาเกี่ยวข้องจนเกิดความรู้สึกรักอยากได้รุนแรง ครอบงำอยู่ในใจ พลุ่่งพล่านอยู่ด้วยความอยาก หรือ พลุ่่งพล่าน อยู่ด้วยความโกรธแค้นเกลียดชัง หรือ พลุ่่งพล่านอยู่ด้วยความโง่สงสัย กระวนกระวายอยู่ในใจ เป็นกิเลสชั้นกลางเรียกชื่อว่า นิวรณ์ มี 5 อย่าง คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิจฉา. ถ้าความปรุงแต่งไม่หยุดอยู่แต่เพียงเท่านั้น ก็จะมีทะลุออกมา ทางกาย ทางวาจา เป็นการกระทำด้วยเจตนา เช่น การล่วงละเมิดในทางกาม การฆ่าเขา เบียดเบียนเขา การพูดเท็จ ตลอดจนการดื่มน้ำเมา เป็นต้น ซึ่งเรียกว่า กิเลสหยาบ ถ้าพิจารณาอีกทางหนึ่ง จะเห็นได้ว่า ตัวกิเลสที่แท้นั้น คือ กิเลสชั้นใน หรือ ชั้นละเอียดนั่นเอง ส่วนอีก 2 ชั้นที่เหลือ เป็นเพียงกิริยาอาการของกิเลสชั้นในที่แสดงออกมา มากกว่าที่จะเป็นตัวกิเลสเอง แต่โดยเหตุที่ท่านเพิ่งเล็งถึงตัวความเศร้าหมองมืดมัวและไม่สงบ ท่านจึงจัดกิริยาอาการของกิเลสอย่างนั้นทั้ง 2 ชั้น ว่าเป็นตัวกิเลสโดยตรงอีกด้วย เช่น กิริยาอาการที่เรียกว่า กามฉันทะ หรือ พยาบาทนั้น ทำให้หมั่นทวน หรือ ใจเศร้าหมอง และ กิเลสในการล่วงละเมิดในกาม และการพูดเท็จ เป็นต้นนั้น ทำให้กายและวาจาเศร้าหมอง ในทำนองเดียวกันกับที่กิเลสชั้นละเอียดได้ทำให้สันดานพื้นฐานส่วนลึกของใจเศร้าหมอง ในที่สุดเราก็จะได้เป็นคู่ๆ กันดังนี้

กิเลสชั้นละเอียด ทำให้สันดานเศร้าหมอง

กิเลสชั้นกลาง ทำให้หมั่นทวนเศร้าหมอง

กิเลสชั้นหยาบ ทำให้วัจিতวารและกายทวารเศร้าหมอง

กิเลสชั้นละเอียด ซึ่งได้กล่าวแล้วเรียกว่า อกุศลมูล ในที่นี้ มีเพียง 3 อย่าง แต่ในที่อื่นมีชื่อเรียกเป็นอย่างอื่น และจำแนกออกไปมากกว่า 3 อย่าง ตัวอย่างเช่น แทนที่จะจำแนกเป็น โลภะ โทสะ โมหะ ก็จำแนกเป็น กามราคะ ปรภุฆะ ติภุฆิ วิจิจฉา มานะ ภวราคะ อวิชชา รวมเป็น 7 อย่าง และเรียกว่า อนุสัย แต่ในที่สุด เราก็เห็นได้ว่า กามราคะ ความกำหนัดในกาม และ ภวราคะ ความกำหนัด

ในความมีความเป็น ในที่นี้ ได้แก่ โลกะ หรือ รากะ นั่นเอง ปฏิมะ ในที่นี้ ก็คือ โทสะนั่นเอง ส่วน ทัณฺณ วิจิทิจจา มานะ อวิชา ทั้ง ๓ อย่างนี้ สรุปลงรวมได้ในโมหะ จึงยังคงเหลือเพียง โลกะ โทสะ โมหะ อยู่แน่นอน แม้จะจำแนกให้มากออกไปกว่านี้ เช่น เป็น สังโยชน์ 10 ก็ทำนองเดียวกัน คือ อาจจะย่นให้เหลือ เพียง 3 ได้ดังกล่าว หากแต่ว่า เป็นเรื่องละเอียดเกินภูมิ ของผู้เริ่มศึกษา จะคง ไม่ กล่าวถึง

1. กิเลส 10

กิเลสชนิด อุปตาปนุสติ กิเลส๑ ธรรมชาติโดยย่อทำให้เราร้อน ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า กิเลส กิเลส๑ อเหตุ กิเลส๑ สัมปยุตตธรรม (คือ จิตและเจตสิก) ย่อมเศร้าหมองด้วยธรรมชาติใด ธรรมชาติที่เป็นเหตุแห่งการเศร้าหมองของสัมปยุตตธรรมนั้น ชื่อว่า กิเลส สงกิลเสตีติ สงกิลโส วิ พาสติ อุปปาเปติ จาติ อคฺโณ ฯ ธรรมเหล่าใดย่อมเศร้าหมอง ธรรมเหล่านั้นชื่อว่า สังกิเลส เพราะ ธรรมดาว่า ยังสัตว์ให้เราร้อน คำว่า กิเลส หมายถึง ธรรมชาติที่เป็นเครื่องทำให้หมองเศร้า หรือ เราร้อน ฉะนั้น จิต เจตสิก รูป ที่เกิดพร้อมกับกิเลสเหล่านั้น จึงมีความเศร้าหมองเราร้อนไปด้วย เพราะตาม ธรรมชาติจิตใจและกิริยาอาการ ของบุคคลทั้งหลายนั้น ถ้าไม่ได้เกิดเกี่ยวข้องกับโลกะ โทสะ เป็นต้น แล้ว บุคคลผู้นั้นจะรู้สึกได้ว่าจิตใจสบาย รูปร่างหน้าตาผ่องใส ไม่มีความเดือดร้อนแต่ประการใด เป็น ที่สบายตา สบายใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็น แต่ถ้าจิตใจของผู้ใดเกิดขึ้นโดยมีโลกะ โทสะ เป็นต้น เข้า เกี่ยวข้องผูกพัน ด้วยแล้ว จิตใจของผู้นั้นก็จะมีความเศร้าหมองเดือดร้อน รูปร่างหน้าตา ไม่ผ่องใส ปรากฏขึ้น แล้วแต่กำลังของกิเลสนั้นๆ และย่อมเป็นที่ ไม่สบายตาสบายใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็น ด้วยเหตุ นี้ พระพุทธองค์จึงทรงเรียก โลกะ โทสะ เป็นต้น เหล่านี้ว่า กิเลส ดังมีวจนัตถะแสดงว่า กิเลสชนิด อุปตาปนุสติ คือกิเลส (วา)กิเลส๑ อเหตุ คือ กิเลส๑ ธรรมชาติโดยย่อทำให้เราร้อน ฉะนั้น ธรรมชาตินั้น ชื่อว่า กิเลส หรือ สัมปยุตตธรรม คือ จิต เจตสิก ย่อมเศร้าหมองด้วยธรรมชาติใด ฉะนั้น ธรรมชาติที่เป็นเหตุแห่งการเศร้าหมองของสัมปยุตตธรรมนั้น จึงชื่อว่า กิเลส รวมหมายความว่า กิเลสเป็นสภาพธรรม (คือ สภาพตามธรรมชาติ ก็คือเป็นธรรมชาตินั่นเอง) ที่เศร้าหมองและเราร้อน ซึ่งยังให้สัตว์ทั้งหลายเศร้าหมองและเราร้อน กิเลส มี 10 ประการ คือ

1.1 โลกกิเลส

เศร้าหมองและเราร้อนเพราะยินดีชอบใจในอารมณ์ 6 ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือ ความยินดีพอใจในโลกียอารมณ์ต่างๆ องค์ธรรมได้แก่ โลกเจตสิก ที่ในโลภมูลจิต

1.2 โทสกิเลส

เศร้าหมองและเราร้อนเพราะไม่ชอบใจในอารมณ์ 6 ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือ ความโกรธความไม่พอใจ องค์ธรรมได้แก่ โทสเจตสิก ที่ในโทสมูลจิต 2

1.3 โมหกิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะความมัวเมาลุ่มหลง ไม่รู้สึกตัว ปราศจากสติสัมปชัญญะ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความหลง ความโง่ องค์ธรรมได้แก่ โมหเจตสิก ที่ใน อกุศลจิต 12

1.4 มานกิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะความตระหนงตนถือตัว ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความเย่อหยิ่งถือตัว องค์ธรรมได้แก่ มานเจตสิก ที่ในทวิภูติกตวิปปยัตตจิต ๔

1.5 ทิฏฐิกิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะความเห็นผิดจากเหตุผลตามความเป็นจริง ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความเห็นผิด องค์ธรรมได้แก่ ทิฏฐิเจตสิก ที่ในทวิภูติกตสัมปยุตตจิต 4

1.6 วิจิกิจฉากิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะความสงสัยลังเลใจในพระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นต้น ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความสงสัยลังเลใจ ในสิ่งที่ควรเชื่อ องค์ธรรมได้แก่ วิจิกิจฉาเจตสิก ที่ในวิจิกิจฉาสัมปยุตตจิต

1.7 ถีนกิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะหดหู่ที่ถอยจากความเพียร ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความหดหู่ องค์ธรรมได้แก่ ถีนเจตสิก ที่ในอกุศลสสังขาริกจิต 5

1.8 อุทธัจจกิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะเกิดฟุ้งซ่านไปในอารมณ์ต่างๆ ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความฟุ้งซ่าน องค์ธรรมได้แก่ องค์ธรรมได้แก่อุทธัจจเจตสิก ที่ในอกุศลจิต 12

1.9 อหิริกกิเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะไม่ละอายในการกระทำความบาป ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความไม่ละอายต่อทุจริต องค์ธรรมได้แก่ อหิริกเจตสิก ที่ในอกุศลจิต 12

1.10 อโนตตปปีเลส

เศร้าหมองและเร่าร้อนเพราะไม่เกรงกลัวผลของการกระทำความบาป ธรรมชาติที่เป็นเครื่องเศร้าหมอง คือความไม่สะดุ้งกลัวต่อทุจริต องค์ธรรมได้แก่ อโนตตปปีเจตสิก ที่ในอกุศลจิต 12 รวมกิเลสมิ 10 องค์ธรรมก็จะมี 10 เท่ากัน ชื่อของกิเลสและชื่อของ องค์ธรรมก็ตรงกัน

อีกนัยหนึ่ง จำแนกกิเลสออกตามอาการของกิเลส ก็จำแนกได้ 3 พวกคือ

อนุสยกิเลส ได้แก่ กิเลสที่ตามนอนเนื่องอยู่ในสันดาน หมายความว่า กิเลสจำพวกนี้นอนสงบนิ่งอยู่ ยังไม่ได้ลุกขึ้นมาแผลงฤทธิ์ ซึ่งตัวเองก็ไม่สามารถรู้ได้ และคนอื่นก็ไม่สามารถรู้ได้

ปรัชญฐานกิเลส ได้แก่ กิเลสที่เกิดอยู่ภายใน หมายความว่า กิเลสจำพวกนี้เกิดอยู่ใน มโน ทวารเท่านั้น คือ ลุกขึ้นมาแสดงฤทธิ์อยู่ในใจ ยังไม่ถึงกับ แสดงออกมาทางวาจาหรือทางกาย ซึ่ง ตัวเองรู้ส่วนคนอื่นบางที ก็รู้บางทีก็ไม่รู้

วิคกมกิเลส ได้แก่ กิเลสที่เกิดขึ้นภายนอก หมายความว่า กิเลสจำพวกนี้ได้ล่วง ออกมา แล้วถึงกายทวารหรือจิตทวาร อันเป็นการลุกขึ้นมาแสดงฤทธิ์ อย่างโจ่งแจ้ง

2. กิเลสและบุคคลสี่จำพวก

บุคคลสี่พวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ได้แก่

2.1 บุคคลบางคนในโลกนี้ มีกิเลส แต่ไม่รู้ตามเป็นจริงว่า เรามีกิเลสในภายใน หมายความว่าบุคคลใดมีกิเลส แต่ไม่รู้ตามเป็นจริงว่าเรามีกิเลสในภายใน ข้อนี้ อันบุคคลนั้นพึงหวัง ได้ คือเขาจักไม่ยังความพอใจให้เกิด จักไม่พยายาม จักไม่ปรารถนาความเพียร เพื่อละกิเลสนั้นเสีย เขา จักเป็นผู้มีราคะ โทสะ โมหะ มีกิเลส มีจิตเศร้าหมอง ทำกาละ เหมือนภาชนะสัมฤทธิ์ ที่บุคคลนำมา แต่ร้านตลาด หรือแต่สกุลช่างทอง อันละอองและสนิมจับอยู่โดยรอบ เจ้าของก็ไม่ใช่ และไม่ขัดสี ภาชนะสัมฤทธิ์นั้น ช้ำเก็บมันไว้ในที่มีละออง เมื่อเป็นอย่างนี้ สมัยอื่น ภาชนะสัมฤทธิ์นั้น จะพึงเป็น ของเศร้าหมอง สนิมจับยิ่งขึ้น

2.2 บุคคลบางคนในโลกนี้ มีกิเลส รู้ตามเป็นจริงว่า เรามีกิเลสในภายใน เขายังความ พยายามให้เกิด จักพยายาม จักปรารถนาความเพียร เพื่อละกิเลสนั้นเสีย เขาจักเป็นผู้ไม่มีราคะ โทสะ โมหะ ไม่มีกิเลส มีจิตไม่เศร้าหมอง ทำกาละ เปรียบเหมือนภาชนะสัมฤทธิ์ ที่บุคคลนำมาแต่ร้าน ตลาด หรือแต่สกุลช่างทอง อันละอองและสนิมจับอยู่โดยรอบ เจ้าของใช้ขัดสีภาชนะสัมฤทธิ์นั้น และไม่เก็บมันไว้ในที่มีละออง เมื่อเป็นเช่นนี้ สมัยอื่น ภาชนะสัมฤทธิ์จะเป็นของหมดจดผ่องใส

2.3 บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีกิเลส แต่ไม่รู้ตามเป็นจริงว่า เราไม่มีกิเลสในภายใน หมายความว่าเขากมณสิการสุกนิมิต เพราะมณสิการสุกนิมิตนั้น ราคะจักรอบงำจิตได้ เขากเป็นผู้ มีราคะ โทสะ โมหะ มีกิเลส มีจิตเศร้าหมอง ทำกาละ เปรียบเหมือนภาชนะสัมฤทธิ์ ที่บุคคลนำมาแต่ ร้านตลาด หรือแต่สกุลช่างทอง อันหมดจดผ่องใส แต่เจ้าของไม่ได้ใช้สอย ไม่ขัดสีภาชนะสัมฤทธิ์ นั้น ช้ำเก็บมันไว้ในที่มีละออง เมื่อเป็นเช่นนี้ สมัยอื่น ภาชนะสัมฤทธิ์นั้น จะพึงเป็นของเศร้าหมอง สนิมจับ

2.4 บุคคลในโลกนี้ ไม่มีกิเลส รู้ตามเป็นจริงว่า เราไม่มีกิเลสในภายใน หมายความว่า เขากไม่มณสิการสุกนิมิต เพราะไม่มณสิการสุกนิมิตนั้น ราคะจึงครอบงำจิตไม่ได้ เขากเป็นผู้ไม่มี ราคะ โทสะ โมหะ ไม่มีกิเลส มีจิตไม่เศร้าหมอง ทำกาละ เปรียบเหมือนภาชนะสัมฤทธิ์ที่บุคคล นำมาแต่ร้านตลาด หรือแต่สกุลช่างทองเป็นของหมดจด ผ่องใส เจ้าของใช้ ขัดสีภาชนะสัมฤทธิ์นั้น

และไม่เก็บมันไว้ในที่มีละออง เมื่อเป็นเช่นนี้ สมัยอื่น ภาชนะสัมฤทธิ์นั้น ก็พึงเป็นของหมดจดผ่องใสยิ่งขึ้น

ตารางที่ 2 แสดงบทสรุปความหมายของกิเลส

ที่มา	หัวเรื่อง	บทสรุป
ท่านพุทธทาส	หนทางดับกิเลส	กิเลส แปลว่า สิ่งที่เศร้าหมอง หรือ เครื่องทำให้เกิดความเศร้าหมอง
พระสัทธรรมโชติกะ ชัมมาจริยะ	กิเลส 10	กิเลส มี 10 ประการ คือ โลภกิเลส โทสกิเลส โมหกิเลส มานกิเลส ทิฏฐิกิเลส วิจิกิจฉากิเลส ถีนกิเลส อุทธัจจกิเลส อหิริกกิเลส อโนตตปปกิเลส
อนัณณคณสูตร พระไตรปิฎก	กิเลสและบุคคลสี่จำพวก	บุคคลสี่พวกเหล่านี้ มีปรากฏอยู่ในโลก ได้แก่ - บุคคลบางคนในโลกนี้ มีกิเลส แต่ไม่รู้ตามเป็นจริงว่า เรามีกิเลสในภายใน - บุคคลบางคนในโลกนี้ มีกิเลส รู้ตามเป็นจริงว่า เรามีกิเลสในภายใน - บุคคลบางคนในโลกนี้ ไม่มีกิเลส แต่ไม่รู้ตามเป็นจริงว่า เราไม่มีกิเลสในภายใน - บุคคลในโลกนี้ ไม่มีกิเลส รู้ตามเป็นจริงว่า เราไม่มีกิเลสในภายใน

จากบทสรุปในตารางข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า ความหมายของ กิเลส คือ เครื่องที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง มีทั้งหมด 10 ประการ ซึ่งแบ่งได้จากการกระทำหรือสาเหตุแห่งการเกิดกิเลส และจะมีบุคคล 4 จำพวกทางพุทธศาสนา ที่มีกิเลสแต่ไม่รู้ว่ามีกิเลส มีกิเลสและรู้ว่ามีกิเลส ไม่มีกิเลสแต่ไม่รู้ว่ามีกิเลส ไม่มีกิเลสและรู้ว่ามีกิเลส

ดังนั้น ในการศึกษาความหมายของกิเลส จึงมุ่งประเด็นหนทางดับกิเลสไปที่บุคคลที่ไม่รู้ว่ามีกิเลสภายใน คือ บุคคลใน 2 ประเภทแรก บุคคลดังกล่าวจำเป็นต้องมีความเข้าใจจากการศึกษาและปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดประสงค์ คือ การหาหนทางดับหรือละกิเลส ซึ่งมีที่มาและนิยามความหมายหนทางแห่งการดับกิเลสที่ต่างกัน ดังนี้

3. หนทางดับกิเลส

อย่าใช้ร่างกายเป็นที่อาศัยของกิเลส

คำว่า ร่างทรงของผี หมายความว่า เอร่างกายนี้ไปเป็นที่อาศัยของกิเลส เป็นที่อาศัยของความโลภ ของความโกรธ ความหลง ความริษยา พยาบาท มานะ แข่งดีถือตัว ยกตนข่มท่าน ตีตนเสมอท่าน ไม่รู้จักบุญคุณคนอะไรต่างๆ เอร่างไปใส่สิ่งนั้น บรรลุสิ่งนั้นไว้เต็มอัตราศึก ร่างกายนั้นก็ไม่ใช่ประโยชน์แก่ใคร เพราะไม่มีความดีให้คิดถึง จะไปคิดถึงอะไรพวก ไอ้เสีย ตายนี้ไม่มีคนเสียใจหรอก มีแต่พูดว่าเออ ตายเสียทีก็ดีแล้ว แผ่นดินจะได้สูงขึ้นหน่อย หมายความว่า เมื่อมีชีวิตอยู่ แผ่นดินทรุดลงไปด้วยความหนักของคนๆ นั้นหนักความชั่วไม่ใช่เรื่องอะไร พอตายก็ สาธุ ตายเสียทีก็ดีแล้ว แผ่นดินจะได้สูงขึ้นสักหน่อย มีเรื่องเล่าไว้ในธรรมบทว่า มีพระเจ้าแผ่นดินอยู่องค์หนึ่ง โหดร้ายทารุณกับประชาชน ที่หลังสวรรคตชาวบ้านยกธงทั้งเมืองเลย ยกธงตามประทีปโคมไฟ สว่างไสว แสดงความดีใจ แต่มีนายประตูลี้ร้องไห้ นั่งร้องอยู่คนเดียว คนเข้าไปถามว่า คนเขาดีใจกันทั้งเมืองที่พระราชองค์นี้ตาย ท่านร้องไห้ทำไม เขาบอกว่า กลัว ถ้ามว่ากลัวอะไรกลัวว่าพระราชจะไปเกิดเมืองนรกจะไปสร้างปัญหาให้แก่พวกเมืองนรกอีกอยู่เมืองคนก็สร้างปัญหาไว้เยอะ กลัวว่าจะไปสร้างปัญหาให้แก่เมืองนรกอีก แกจึงเสียใจ วิดกกังวลแทนชาวเมืองนรกทั้งหลายว่าจะได้วิญญูณร้ายไปเกิด จะไปสร้างปัญหาต่อไป แกเสียใจอย่างนั้น ไม่ใช่เสียใจเพราะเสียตายอะไร ไม่ใช่ เสียใจว่าจะไปสร้างปัญหาต่อไป เพราะอยู่เมืองคนก็สร้างปัญหาตลอดเวลา คน ถ้าใช้ร่างกายในทางอย่างนี้ ก็ไม่เป็นที่รักของใครๆ ไม่เป็นที่ชอบใจของใคร แต่ถ้าร่างกายของเขาเป็นที่อาศัยของ พระธรรม เขาทำแต่เรื่องดี คิดแต่เรื่องดี พูดแต่เรื่องดี ทำแต่เรื่องดี ทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ประชาชนเท่าที่ตนสามารถจะทำได้ เราได้รับประโยชน์จากคนนั้น เราก็เสียตายอย่างนี้ก็เรียกว่า เสียใจเป็นทุกข์ เพราะเราไปยึดในร่างกายของคนๆ นั้น แต่ถ้าเราคิดให้ลึกซึ้งลงไป เราก็ไม่จำเป็นต้องเป็นทุกข์ เพราะสิ่งนั้นคือ มันต้องรู้จักแยก ว่าอะไรเป็นของแท้...อะไรเป็นของปลอม ร่างกายนี้ไม่ใช่ของแท้ แต่เป็นของปลอม เป็นของผสม เกิดขึ้นจากวัตถุธาตุ มีประการต่างๆ ธาตุที่ประกอบเป็นร่างกายนี้มากมาย นักวิทยาศาสตร์เขาเอาไปวิเคราะห์วิจัยค้นพบว่าในตัวคนนี้มีธาตุอะไรอยู่ได้บ้างเหมือนกัน นี่ก็แสดงว่าร่างกายนี้เป็นของผสม ไม่ใช่ของแท้ แต่เป็นของปลอม²

4. จิตเดิมไม่มีกิเลสแต่มีมากขึ้นเพราะสะสม

เด็กเกิดมาด้วยจิตที่ว่างเปล่าจากความรู้สึกชนิดที่เป็นกิเลสตัณหา แล้วจิตเด็กนั้นก็ถูกแวดล้อมด้วยความเฝ้าครอบงำทางอายตนะ จึงรู้จักตัณหา คือ ความอยาก แล้วมีอุปทานเป็นความรู้สึก

²หลวงพ่อบุญญา นันทิกุล อ่างถึงใน ธรรมะบรรยาย, อย่าใช้ร่างกายเป็นที่อาศัยของกิเลส [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://variety.teenee.com/saladharm/18730>

ไม่เคยมีมาก่อน เด็กทารกก็ได้สูญเสียภาวะความว่างแห่งตัวตนก็เริ่มมีความรู้สึกประเภทตัวตนและความเห็นแก่ตนทีนี้ พอเขาเกิดโลภะ รู้จักเกิดโลภะ, โทสะ รู้จักเกิดโทสะ, โมหะ รู้จักเกิดโมหะ พอเกิดขึ้นมันก็เรียกว่า อนุสัย แล้วก็จะเกิดความเคยชินที่จะโลภ โกรธ หลง จนเป็นเรื่องธรรมดาเรียกว่า ราคะนุสัยจะนั้น เราเกิดโลภ เกิดโกรธ เกิดหลง อยู่ตลอดเวลา และสร้างความเคยชินที่จะเกิดเพิ่มขึ้นๆ เด็กก็โตมาด้วยการสะสมสิ่งที่เรียกว่า อนุสัย จนเติบโตเป็นหนุ่มสาว มันสะสมมากมายน้อยขอให้ลองคิดดู เรื่องของกิเลส เกิดขึ้นครั้งหนึ่ง แล้วดับไป มันไม่ใช่เรื่องดับไปหมด มันทิ้งอนุสัย คือ ความเคยชินที่จะก่อให้เกิด ไว้ในสันดาน

ฉะนั้น ขอให้คนมองดูเข้าไปในสันดานของตน ว่าสะสมอนุสัยมากน้อยเท่าไร ก็อย่างที่เป็นเรื่องหน้าละอาย ที่เราควรจะนำมาล้อ ให้มันหาย ให้มันหยุด อย่าให้มันอยู่เต็มปรีอยู่ในสันดานที่จะทำให้มันไวต่อการเกิด พร้อมทั้งจะเกิด ยิ่งมากขึ้นเท่าไร ภาวะว่างจากตัวกู ของกู มันจะลดหายไปเกิดภาวะที่เรียกว่า ตัวกู ของกู และของของนั้นเป็นของกู มากขึ้นจนอยากที่จะถอน

5. อาวุธสำหรับต่อสู้กิเลส

การต่อสู้กับกิเลสเข้าศึกษาภายในเหล่านี้ พระพุทธเจ้าได้ทรงแนะนำวิธีจัดกองทัพไว้ให้เราครบถ้วนแล้ว กองทัพนั้นมีทั้งพละกำลัง และเสบียงอาวุธอย่างดี ทันทสมัยด้วย นั่นคือ พละ 5 อันได้แก่

5.1 ความเชื่อมั่นในใจอันที่จะทำความดี

เพื่อชนะกิเลสให้ได้จริง เพราะธรรมปฏิบัตินี้เป็นทางตรง เมื่อปฏิบัติตามได้แล้วย่อมพ้นทุกข์ได้ และเชื่อความสามารถของตนด้วยว่า จะเอาชนะกิเลสความชั่วได้จริง

5.2 เพียรพยายามไม่ถอยหลัง

ตั้งหน้าปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมรรคมงคล ๘ ประการ เป็นต้น แม้จะมีอุปสรรคถึงแก่ชีวิตก็ยอมสละ

5.3 ใช้สติระลึกรู้ตามจิตให้ใกล้ชิดกันที่สุด

จิตจะหยุดหรือจะเที่ยวก็ตามรู้อยู่เสมอ ไม่ปล่อยได้

5.4 ต่อจากนั้นก็เกิดสมาธิไปพร้อมกันนั้นเลย

สมาธิแปลว่าตั้งมั่นในอารมณ์เดียว หรือตั้งมั่นพร้อมกันไปกับสติ และ

5.5 ปัญญา ความรอบรู้ได้ทุกขณะ

ในเมื่อจิตเคลื่อนไหวประสพกับอารมณ์ใด จะเป็นของหยาบหือละเอียด ดีหรือชั่ว ดีหรือไม่ดี ปัญญาย่อมรู้รอบคอบ ไม่ยอมหลงหลับคิดอยู่

ทั้งนี้ ถ้าเปรียบแล้ว ก็จะได้รูปกระบวนทัพ ดังนี้ คือ

ศรัทธา เป็น แม่ทัพ

วิริยะ เป็น กำลังของเรา

สติ เป็น พวกพล

สมาธิ เป็น สมรภูมิมั่นคง

ปัญญา เป็น อาวุธ

นี้ยุทธวิธีแบบพระมุนีเจ้า เมื่อใครนำมาใช้ให้ถูกต้องตามแบบฉบับนี้แล้ว ย่อมชัยชนะ
ทุกๆ สงคราม ไม่ว่าจะเป็นสงครามภายนอก หรือสงครามภายใน

6. ผู้ต้องการขุดรากเหง้าของกิเลสในตัว

เมื่อกิเลสมันเกิดจากอายตนะทั้งหกในตัวของคุณ เช่น ตาเห็นรูป หูได้ฟังเสียงเป็นต้น เกิด
ผู้ผัสสะขึ้นให้ยินดีหรือยินร้าย ดีใจและเสียใจ เป็นต้น แล้วเข้าไปยึดเอามาเป็นอารมณ์ของคุณ ชุณ
มัวอยู่ในใจ จนเป็นเหตุให้เกิดความเดือดร้อนคันรน กินไม่ได้นอนไม่หลับ จนกระทั่งทำอัตตนิบาต
ฆ่าคนตายก็มี เมื่อเห็นชัดอย่างนี้แล้ว ฟังทำสมาธิ ให้มันคงเป็นหลักเสียก่อน แล้วจึงตั้งจิตพิจารณา
เฉพาะในอารมณ์นั้น ๆ แต่สิ่งเดียว เช่น ตาเห็นรูปที่เป็น อัญฐานมณเฑาะว์ แล้วเกิดความยินดีพอใจขึ้น ก็
ให้พิจารณาเฉพาะแต่ความยินดีพอใจนั้นว่า มันเกิดจากตาหรือเกิดจากรูปกันแน่ เมื่อพิจารณาถึงรูป
ก็เห็นว่า รูปมันเป็นแต่รูปธรรมต่างหาก มันจะดีหรือเลว มันไม่ได้มาชักชวนให้เราไปยินดี หรือยิน
ร้าย หรือให้เราไปหลงรักหรือชัง มันเป็นแต่รูปเฉยๆ เกิดขึ้นมาแล้วก็ดับไป มันดับไปตามสภาพ
ของมันต่างหาก เมื่อพิจารณาตามตาผู้ไปเห็นรูปเล่า ตาผู้ส่งสายไปเห็นรูป พอกระทบเท่านั้นแสง
สะท้อนกลับเข้ามาหาจักขุประสาทเข้า ก็เป็นรูปต่าง ๆ นานาเกิดขึ้น ตาก็ไม่ได้ชักชวนไปให้ยินดียิน
ร้าย หรือให้รักให้ชังอะไร ตามีหน้าที่ให้เห็น เห็นรูปแล้วก็ดับไป สิ่งที่เป็นอัญฐานมณเฑาะว์ และ
อนิฏฐารมณ์ หรืออายตนะอื่นๆ ก็ให้พิจารณาอย่างเดียวกันนี้ เมื่อเราพิจารณาอย่างนี้แล้วก็จะเห็นชัด
ว่า สิ่งทั้งปวงหมดในโลกนี้ มันจะเกิดกิเลสขึ้นก็เพราะอายตนะทั้งหกนี้เป็นต้นเหตุทั้งนั้น

ถ้าเราพิจารณาและไม่หลงตามอายตนะทั้งหกนี้ กิเลสก็จะไม่เกิดขึ้นในตัวของเรา
ตรงกันข้าม มันจะเกิดปัญญาก็เพราะมีอายตนะทั้งหกนี้

อายตนะทั้งหกนี้เป็นสื่อกลางของความดีและความชั่ว จะไปสู่สุคติและทุกคติก็เพราะ
อายตนะทั้งหกเป็นต้นเหตุ

โลกนี้จะกว้างก็เพราะจิตไม่มีสมาธิ ปล่อยตามอารมณ์ของอายตนะทั้งนั้น โลกนี้จะแคบก็
เพราะจิตนี้ได้ฝึกหัดสมาธิ ให้อยู่ในบังคับของตน พิจารณาอารมณ์ของอายตนะทั้งหกแต่ภายใน คือ

เมื่อจิตเป็นสมาธิแล้ว อายตนะ เป็นต้นว่า ตาเห็นรูป หูฟังเสียง ฯลฯ เหล่านี้จะไม่ปรากฏ
เลย จะปรากฏแต่รูปที่เป็นนามธรรม เสียงที่เป็นนามธรรมปรากฏเกิดขึ้นในสมาธินั้น โดยเฉพาะ
อายตนะภายนอกจะไม่มีเลย เมื่อทำสมาธิให้แน่วแน่นเต็มที่แล้ว พิจารณาเห็น โลกจิต นี้มันเป็นเหตุ

ทำให้เกิดอายคนผิดสละ สัญญา และอารมณ์ และตลอดสรรพกิเลสทั้งปวงแล้ว จิตก็จะถอนจากสิ่งทั้งหมด จะยังเหลือแต่ใจคือ ผู้รู้ อย่างเดียว

จิต กับ ใจ ย่อมมีลักษณะอาการต่างกัน จิต ได้แก่ ผู้คิด ผู้นึก ผู้ปรุง ผู้แต่ง และสัญญา อารมณ์ต่างๆ ตลอดถึงไปยึดเอาสิ่งต่างๆ มาไว้ที่จิต จิตเมื่อเห็นโทษทุกข์ทั้งหลาย ที่ยึดเอากิเลสทั้งปวงมาไว้ที่จิตของตน แล้ว ขอมสละถอนจากอารมณ์และกิเลสทั้งปวงจากจิต จิต นั้นก็เป็น ใจ จิต กับ ใจ มีลักษณะอาการต่างกันอย่างนี้

ใจ คือ ผู้เป็นกลาง วางเฉย ไม่คิดนึกอะไรทั้งสิ้น เป็นแต่รู้ตัวอยู่ว่าวางเฉย ใจเป็นธรรมชาติเป็นกลางแท้ กลางไม่มีอดีตอนาคต ไม่มีบุญหรือบาป ไม่ดีและไม่ชั่วนั้นเรียกว่า ใจ สิ่งทั้งปวงหมด ถ้าพูดถึงใจแล้ว จะต้องหมายเอาตรงใจกลางทั้งนั้น แม้แต่ใจของคนซึ่งเป็นนามธรรมก็ต้องเข้าไปที่ท่ามกลางอก แต่ใจแท้ไม่ทราบว่ายู่ตรงไหน เราเอาความรู้สึกไปไว้ในกายส่วนใดส่วนหนึ่ง ลองดูซิ จะรู้สึกขึ้นในที่นั้น หรือเอาความรู้สึกนั้นไปไว้ในภายนอกกาย เป็นต้น ว่า เอาไปไว้ที่เสาหรือที่ฝาผนังบ้าน ก็จะมีความรู้สึกอยู่ ณ ที่นั้น

เป็นอันสรุปได้ว่า ใจแท้ คือ ความรู้สึกเฉยอยู่เป็นกลางๆ เมื่อมีความรู้สึกกลางๆ อยู่ ณ ที่ใด ใจก็อยู่ ณ ที่นั้น ที่ชาวบ้านเขาพูดกันว่า หัวใจๆ นั้น มิใช่ใจแท้ เป็นแต่หทัยวัตถุ เครื่องสูบนิดเดียวค้ำให้ไปหล่อเลี้ยงสรีระร่างกาย เพื่อให้อยู่ได้ ถ้าไม่มีเครื่องสูบนิดเดียวค้ำให้ไปหล่อเลี้ยงร่างกายแล้ว กายอันนี้ก็จะต้องอยู่ไม่ได้ต้องตาย สมองก็เหมือนกัน จะคิดดีหรือไม่ดีก็เพราะสมองเป็นเครื่องใช้ของจิตใจ ระบบประสาทของสมองเป็นรูปธรรม เมื่อปัจจัยต่างๆ ของรูปธรรมขาดไป รูปธรรมย่อมอยู่ไม่ได้ต้องดับไป

แต่จิตซึ่งเป็นนามธรรมนั้นในพุทธศาสนาท่านว่า ยังเหลืออยู่ เกิดได้อีก นามธรรมจะดับก็ต่อเมื่อปัญญาไปรู้เหตุ วัสดุของนามธรรมนั้น ๆ แล้วถอนมูลเหตุของมันเสีย

ศาสตร์ทั้งหลายซึ่งมีอยู่ในโลกนี้ทั้งหมดสอนกันไม่มีที่สิ้นสุด ยิ่งเรียนยิ่งสอนก็ยิ่งกว้างขวางออกไปทุกที มีพุทธศาสนาเท่านั้นที่สอนให้ถึงที่สุดได้ พุทธศาสนาสอนเบื้องต้นให้รู้จักกาย อันนี้ว่า มีสิ่งต่างๆ ประกอบกันเข้า จึงเรียกว่าสรีระร่างกาย (คือ อากาสสามสิบสอง) และมีหน้าที่อะไรบ้าง พร้อมกันนั้น ก็สอนให้เห็นเป็นของ อสุภะ เป็นของจริงไปในตัว สอนให้รู้จักโลกอันนี้ (คือ มนุษย์) ที่ประกอบไปด้วย ทุกข์ ทั้งนั้น ผลที่สุดก็ต้องแตกดับไปตามธรรมดาของมัน

ฉะนั้น เมื่อเราเกิดขึ้นมาได้ก่อนนี้แล้ว ถึงจะเป็นของไม่งามเต็มไปด้วย อสุภะ และประกอบไปด้วย ทุกข์ นานัปการก็ตาม แต่เราก็ได้มาพึ่งอาศัยอยู่ชั่วระยะหนึ่ง พึงทำคุณงามความดีให้หนีโลกเสียก่อนจะตายไปจากโลกนี้

พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้ว่า คน (คือ โลกอันนี้) แตกดับสลายไปเป็นธรรมดา แต่จิต คือ เจ้าของของโลกล้วน เมื่อมีกิเลสอยู่จะต้องกลับมาเกิดอีก ฉะนั้น พระพุทธองค์จึงทรงสอนให้ฝึกหัด

สมาธิ อันเป็นเรื่องของจิตโดยเฉพาะ เมื่อฝึกหัดทำสมาธิเข้าแล้ว หากมีอายตนะผัสสะจะรู้สึกอยู่แต่ภายใน คือ จิต ผู้เดียว ผู้เห็นผู้ฟังจะไม่เกี่ยวข้องกับตาและหู อายตนะผัสสะ จะรู้ด้วยจิตอย่างเดียว (ได้ชื่อว่าทำโลกนี้ให้แคบเข้ามา)

อายตนะทั้งหลายเป็นเครื่องวัด จิต ของตนได้อย่างดีที่สุด เมื่ออายตนะผัสสะมากระทบจิต ของเรา เราหวั่นไหวไหม เมื่อหวั่นไหวมาก ก็แสดงว่ามีสติน้อย มีธรรมเป็นเครื่องอยู่ก็ยังมีน้อย เมื่อหวั่นไหวน้อยหรือไม่หวั่นไหวเสียเลย ก็แสดงว่าเรามีสติมาก มีธรรมเป็นเครื่องอยู่มาก และรักษาตัวได้เลย

เปรียบเหมือนกับพระเวททัตและพระโพธิสัตว์ ย่อมก่อเวรก่อกรรมแก่กันมาโดยตลอด พระโพธิสัตว์ถ้าไม่มีพระเวททัตก็จะไม่ได้สร้างบารมีให้เต็มเปี่ยม เมื่อบารมีเต็มเปี่ยมแล้วจึงได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ก่อนจะตรัสรู้พระองค์ก็ได้ทรงผจญพญามารอันมีแสนยานุภาพมโหฬาร เมื่อตรัสรู้แล้วก็มีลูกสาวพญามาราราชราชทั้งสามนางมาทดสอบอีกที เป็นอันว่าชาวโลกช่องสาธุการว่าพระพุทธเจ้าทรงชนะกิเลสเด็ดขาดในโลกนี้โดยสิ้นเชิง

เมื่ออายตนะภายในยังมีอยู่ มโนผัสสะก็ยังเป็นอารมณ์อยู่ ฉะนั้น ท่านผู้รู้ทั้งหลายมาเห็นโทษสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น จึงยอมถอนออกจากสิ่งเหล่านั้นเสีย ยังคงเหลือแต่ใจ ที่เป็นกลางๆ ไม่คิด ไม่นึก ไม่ปรุง ไม่แต่ง แล้วโลกอันนี้มันจะมีมาแต่ที่ไหน พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ถึงที่สุดของโลกด้วยประการอย่างนี้³

³ พระธรรมวิสุทธิมงคล อ่างถึงใน ธรรมะบรรยาย, ผู้ต้องการขุดรากเหง้าของกิเลสในตัว [ออนไลน์], เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2552. เข้าถึงได้จาก http://www.thewayofdhamma.org/page2/moradok210_4.html

ตารางที่ 3 แสดงบทสรุปความหมายของหนทางดับกิเลส

ที่มา	หัวเรื่อง	บทสรุป
หลวงพ่อปัญญา นันทิกุ	อย่าใช้ร่างกายเป็นที่อาศัย ของกิเลส	ร่างทรงของผี หมายความว่า เอร่างกายนี้ไป เป็นที่อาศัยของกิเลส เป็นที่อาศัยของความโลภ ของความโกรธ ความหลงความริษยา พยาบาท มานะแข่งดีถือตัว
ท่านพุทธทาส	จิตเดิมไม่มีกิเลสแต่มีมากขึ้น เพราะสะสม	เด็กเกิดมาด้วยจิตที่ว่างเปล่าจากความรู้สึกชนิด ที่เป็นกิเลสตัณหา แล้วจิตเด็คนั้นก็ถูกแวดล้อม ด้วยความเฝ้าครอบงำทางอายตนะ จึงรู้จักตัณหา คือ ความอยาก แล้วมีอุปทานเป็นความรู้สึกถัก มา แล้วก็เกิดกิเลสที่เรียกว่า โลภะโทสะ โมหะ
หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี	อาวุธสำหรับต่อสู้กิเลส	การต่อสู้กับกิเลส คือ พละ 5 อันได้แก่ - ความเชื่อมั่นในใจอันที่จะทำความดี - เพียรพยายามไม่ถอยหลัง - ใช้สติระลึกรู้ตามจิตให้ใกล้ชิดกันที่สุด - เกิดสมาธิไปพร้อมกัน - ปัญญา ความรอบรู้ได้ทุกขณะ
	ผู้ต้องการขุดรากเหง้าของ กิเลสในตัว	กิเลสเกิดจากอายตนะทั้งหกในตัวของตน เช่น ตาเห็นรูป หูได้ฟังเสียงเป็นต้น เกิดผู้ผัสสะขึ้น ให้ยินดีหรือยินร้าย แล้วเข้าไปยึดเอามาเป็น อารมณ์ของตน ขุนมัวอยู่ในใจ จนเป็นเหตุให้ เกิดความเดือดร้อนดิ้นรน ดังนั้นจึงพึงทำสมาธิ ให้มั่นคงเป็นหลัก แล้วตั้งจิตพิจารณาเฉพาะใน อารมณ์นั้น ๆ แต่สิ่งเดียว

จากบทสรุปในตารางข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า หนทางในการดับกิเลส คือการละร่างกาย หรือการกลับไปสู่การเกิดของร่างกายที่ปราศจากกิเลส ซึ่งการที่จะทำให้เข้าใจและดับหรือละได้นั้น จำเป็นต้องพิจารณาจากสติ สมาธิและปัญญาไปพร้อมๆกัน พิจารณาจากการเกิดของกิเลสซึ่งมาจากอายตนะทั้ง 6 แล้วตั้งจิตพิจารณาเฉพาะในอารมณ์นั้นๆเพียงสิ่งเดียว

ดังนั้น จากการศึกษาเรื่องสังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถิปุทธ คือการดับหรือละกิเลสซึ่งเกิดขึ้นจากปัจจัยต่างๆที่กล่าวมาข้างต้น จึงจำเป็นต้องศึกษาโดยถ่ายทอดออกมาในลักษณะของการรับรู้ ซึ่งมีที่มาจากทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้ มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้

1. มิติการรับรู้

มิติ หมายถึง ด้านหรือส่วนประกอบใดๆ

การรับรู้ หมายถึง การแปลความหมายจากการสัมผัส โดยเริ่มตั้งแต่ การมีสิ่งเร้ามากระทบกับอวัยวะรับสัมผัสทั้งห้า และส่งกระแสประสาท ไปยังสมอง เพื่อการแปลความ

2. กระบวนการของการรับรู้ (Process)

เป็นกระบวนการที่คาบเกี่ยวกันระหว่างเรื่องความเข้าใจ การคิด การรู้สึก (Sensing) ความจำ (Memory) การเรียนรู้ (Learning) การตัดสินใจ (Decision making)

ภาพที่ 1 แผนผังแสดงกระบวนการที่คาบเกี่ยวกันระหว่างเรื่องความเข้าใจ ความคิด การรู้สึก ความจำและการเรียนรู้

กระบวนการของการรับรู้ เกิดขึ้นเป็นลำดับดังนี้

สิ่งเร้าไม่ว่าจะเป็นคน สัตว์ สิ่งของ หรือสถานการณ์ มาเร้าอินทรีย์ ทำให้เกิดการสัมผัส (Sensation) และเมื่อเกิดการสัมผัสบุคคล จะเกิดมีอาการแปล การสัมผัสและมีเจตนา (Conation) ที่จะแปลสัมผัสนั้น การแปลสัมผัส จะเกิดขึ้นในสมอง ทำให้เกิดพฤติกรรมต่างๆ เช่น การที่เราได้ยินเสียงดัง ปัง ปัง ๆ สมองจะแปลเสียงดังปัง ปัง โดยเปรียบเทียบกับเสียง ที่เคยได้ยินว่าเป็น เสียงของอะไร เสียงปืน เสียงระเบิด เสียงพลุ เสียงประทัด เสียงของท่อไอเสียรถ เสียงเครื่องยนต์ระเบิด หรือเสียงอะไร ในขณะที่เปรียบเทียบ จิตต้องมีเจตนา ปนอยู่ ทำให้เกิดแปลความหมาย และ ต่อไปก็รู้ว่าเสียงที่ได้ยินนั้นคือ เสียงอะไร อาจเป็นเสียงปืน เพราะบุคคลจะแปลความหมายได้ ถ้าบุคคลเคย มีประสบการณ์ในเสียงปืนมาก่อน และอาจแปลได้ว่า ปืนที่ดังเป็นปืนชนิดใด ถ้าเขาเป็นตำรวจ จากตัวอย่างข้างต้นนี้ เราอาจสรุป กระบวนการรับรู้ จะเกิดได้จะต้องมีองค์ประกอบดังต่อไปนี้

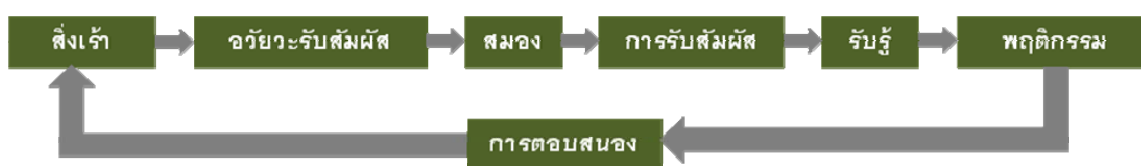
2.1 มีสิ่งเร้า (Stimulus) ที่จะทำให้เกิด การรับรู้ เช่น สถานการณ์ เหตุการณ์ สิ่งแวดล้อม รอบกาย ที่เป็น คน สัตว์ และสิ่งของ

2.2 ประสาทสัมผัส (Sense Organs) ที่ทำให้เกิดความรู้สึกสัมผัส เช่น ตา หู ฟัง จมูก ได้ กลิ่น ลิ้น รส และผิวหนังรู้ร้อนหนาว

2.3 ประสบการณ์ หรือความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับสิ่งเร้าที่เราสัมผัส

2.4 การแปลความหมายของสิ่งที่เราสัมผัส สิ่งที่เคยพบเห็นมาแล้วย่อมจะอยู่ในความทรงจำของสมอง เมื่อบุคคลได้รับสิ่งเร้า สมองก็จะทำหน้าที่ทบทวนกับความรู้ที่มีอยู่เดิมว่า สิ่งเร้านั้นคืออะไรเมื่อมนุษย์เรารู้จักเร้าโดยสิ่งแวดล้อม ก็จะเกิดความรู้สึกจากการสัมผัส (Sensation) โดยอาศัยอวัยวะสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา ทำหน้าที่ดูคือ มองเห็น หูทำหน้าที่ฟังคือ ได้ยิน ลิ้นทำหน้าที่รู้รส จมูก ทำหน้าที่ดมคือ ได้กลิ่น ผิวหนังทำหน้าที่สัมผัสคือ รู้สึกได้อย่างถูกต้อง กระบวนการรับรู้ ก็สมบูรณ์แต่จริงๆ แล้วยังมีการสัมผัสภายในอีก 3 อย่างด้วยที่จะช่วยให้เรารับสัมผัสสิ่งต่างๆ

3. ลำดับขั้นของกระบวนการรับรู้

ภาพที่ 2 แสดงแผนผังแสดงกระบวนการรับรู้

การรับรู้จะเกิดขึ้นได้ ต้องเป็นไปตามขั้นตอนของกระบวนการดังนี้

ขั้นที่ 1 สิ่งเร้า (Stimulus) มากระทบอวัยวะสัมผัสของอินทรีย์

ขั้นที่ 2 กระแสประสาทสัมผัสวิ่งไปยังระบบประสาทส่วนกลาง ซึ่งมีศูนย์กลางอยู่ที่สมองเพื่อสั่งการ ตรงนี้เกิดการรับรู้ (Perception)

ขั้นที่ 3 สมองแปลความหมายออกมาเป็นความรู้ความเข้าใจโดยอาศัย ความรู้เดิม ประสบการณ์เดิม ความจำ เจตคติ ความต้องการ ปทัสถาน บุคลิกภาพ เชาวน์ปัญญา ทำให้เกิดการตอบสนองอย่างใดอย่างหนึ่ง การรับรู้ (Perception)

ตัวอย่าง ขณะนอนอยู่ในห้องได้ยินเสียงร้องเรียกเหมียวๆ รู้ว่าเป็นเสียงร้องของสัตว์ และรู้ต่อไปว่าเป็นเสียงของแมว เสียงเป็นเครื่องเร้า (Stimulus) เสียงแล่นมากระทบหูในหูมีปลายประสาท (End organ) เป็นเครื่องรับ (Receptor) เครื่องรับส่งกระแสความรู้สึก (Impulse) ไปทางประสาทสัมผัส (Sensory nerve) เข้าไปสู่สมอง สมองเกิดความตื่นตัวขึ้น (ตอนนี้เป็นสัมผัส) ครั้นแล้วสมองทำการแยกแยะว่า เสียงนั้นเป็นเสียงคนเป็นเสียงสัตว์ เป็นเสียงของแมวสาวเป็นเสียงแมวหนุ่ม ร้องทำไมเราเกิดการรับรู้ ตอนหลังนี้เป็น การรับรู้ เมื่อเรารู้ว่าเป็นเสียงของแมวเรียก ทำให้เราต้องการรู้ว่าแมวเป็นอะไร ร้องเรียกทำไมเราจึงลุกขึ้นไปดูแมวตาม ตำแหน่งเสียงมีได้ยินและขาน

รับ สมอังกี้สั่งให้กล้ามเนื้อปากทำการเปล่งเสียงขานรับ ตอนนี้ทางจิตวิทยาเรียกว่า ปฏิกริยาหรือการตอบสนอง (Reaction หรือ Response) เมื่อประสาทตื่นตัวโดยเครื่องเร้า จะเกิดมีปฏิกริยา คือ อาการตอบสนองต่อสิ่งเร้า

4. กลไกของการรับรู้

กลไกการรับรู้เกิดขึ้นจากทั้ง สิ่งเร้าภายนอกและภายในอินทรีย์ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรม อวัยวะรับสัมผัส (Sensory organ) เป็น เครื่องรับสิ่งเร้าของมนุษย์ ส่วนที่รับรู้ความรู้สึกของอวัยวะรับสัมผัสอาศัยอยู่ลึกเข้าไปข้างใน มองจากภายนอกไม่เห็น อวัยวะรับสัมผัส แต่ละอย่างมีประสาทรับสัมผัส (Sensory nerve) ช่วยเชื่อมอวัยวะรับสัมผัสกับเขตแดนการรับสัมผัสต่างๆ ที่สมอง และส่งผ่านประสาทมอเตอร์ (Motor nerve) ไปสู่อวัยวะมอเตอร์ (Motor organ) ซึ่งประกอบไปด้วย กล้ามเนื้อและต่อมต่างๆ ทำให้เกิดปฏิกริยาตอบสนองของอวัยวะมอเตอร์ และจะออกมาในรูปใด ขึ้นอยู่กับ การบังคับบัญชาของระบบประสาท ส่วนสาเหตุที่มนุษย์เราสามารถไวต่อความรู้สึกก็ เพราะ เซลประสาทของประสาทรับสัมผัส แบ่งแยกแตกออกเป็นกิ่งก้านแผ่ไปติดต่อกับ อวัยวะรับสัมผัส และที่อวัยวะรับสัมผัสมีเซลล์รับสัมผัส ที่มีคุณสมบัติเฉพาะตัวจึง สามารถทำให้มนุษย์รับสัมผัสได้ จิตใจติดต่อกับโลกภายนอกได้โดยการสัมผัส คนตาบอดเมื่ออธิบายให้ฟังว่าสีแดง สีเขียว เป็นอย่างไร เขาก็จะเข้าใจให้ถูกต้องไม่ได้เลย เพราะเรื่องนี้จะต้องรู้ด้วยตา เครื่องมือสัมผัสอย่างหนึ่ง ก็ทำหน้าที่อย่างหนึ่ง คนหูหนวกย่อมไม่รู้ถึงลีลาความไพเราะของเสียงเพลง ดังนั้นการสอนจึง เน้นว่า “ให้สอนโดยทางสัมผัส” การรับรู้ นับว่าเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ การรับรู้ที่ถูกต้อง จึงจะส่งผล ให้ได้รับ ความรู้ที่ถูกต้อง นักเรียนต้องได้การรับรู้ที่ถูกต้อง มิฉะนั้นความรู้ที่รับไปก็ผิด หมด อวัยวะสัมผัส กับการรับรู้ มนุษย์ย่อมมีพฤติกรรม สนองตอบสิ่งแวดล้อมกระบวนการของการรับรู้เป็นสิ่งที่มนุษย์สนองตอบต่อสิ่งแวดล้อมและระบบประสาท อวัยวะสัมผัส เป็นปัจจัยสำคัญ ของกระบวนการรับรู้ต้องมีความสมบูรณ์จึงจะสามารถรับรู้สิ่งเร้าได้ดีเพราะอวัยวะสัมผัสรับสิ่งเร้า ที่มากระทบประสาทรับสัมผัสส่งกระแสประสาทไปยังสมองเพื่อให้สมองแปลความหมายออกมา เกิดเป็นการรับรู้ และอวัยวะสัมผัสของมนุษย์ มีขีดความสามารถจำกัด กลิ่นอ่อนเกินไป เสียงเบาเกินไป แสงน้อยเกินไปย่อมจะรับสัมผัสไม่ได้ ดังนั้นประเภท ขนาด คุณภาพของสิ่งเร้าจึงมีผลต่อการรับรู้และการตอบสนอง สิ่งเร้าบางประเภทไม่สามารถกระตุ้นอวัยวะสัมผัสของเราได้ เช่น กลิ่นวิญญู

5. องค์ประกอบของการรับรู้

5.1 สิ่งเร้าได้แก่วัตถุ แสง เสียง กลิ่น รสต่างๆ

5.2 อวัยวะรับสัมผัส ได้แก่ หู ตา จมูก ลิ้น ผิวหนัง ถ้าไม่สมบูรณ์จะทำให้สูญเสียการรับรู้ได้

5.3 ประสาทในการรับสัมผัสเป็นตัวกลางส่งกระแสประสาทจากอวัยวะรับสัมผัสไปยังสมองส่วนกลาง เพื่อการแปลความต่อไป

5.4 ประสบการณ์เดิม การรู้จัก การจำได้ ทำให้การรับรู้ได้ดีขึ้น

5.5 ค่านิยม ทศนคติ

5.6 ความใส่ใจ ความตั้งใจ

5.7 สภาพจิตใจ อารมณ์ เช่น การคาดหวัง ความดีใจ เสียใจ

5.8 ความสามารถทางสติปัญญา ทำให้รับรู้ได้เร็ว

6. การจัดระบบการรับรู้

มนุษย์เมื่อพบสิ่งเร้าไม่ได้รับรู้ตามที่สิ่งเร้าปรากฏแต่นำมาจัดระบบตามหลักดังนี้

6.1 หลักแห่งความคล้ายคลึง (Principle of similarity) สิ่งเร้าใดที่มีความคล้ายกันจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

6.2 หลักแห่งความใกล้ชิด (Principle of proximity) สิ่งเร้าที่มีความใกล้กันจะรับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน

6.3 หลักแห่งความสมบูรณ์ (Principle of closure) เป็นการรับรู้สิ่งที่ไม่สมบูรณ์ให้สมบูรณ์ขึ้น

7. ความคงที่ของการรับรู้ (Perceptual constancy)

ความคงที่ในการรับรู้มี 3 ประการ ได้แก่

7.1 การคงที่ของขนาด

7.2 การคงที่ของรูปแบบ รูปทรง

7.3 การคงที่ของสีและแสงสว่าง

การรับรู้ที่ผิดพลาด แม้วามนุษย์มีอวัยวะรับสัมผัสถึง 5 ประเภทแต่มนุษย์ก็ยังรับรู้ผิดพลาดได้ เช่น ภาพลวงตา การรับฟังความบอกเล่า ทำให้เรื่องบิดเบือนไป การมีประสบการณ์และค่านิยมที่แตกต่างกัน ดังนั้นการรับรู้ถ้าจะให้ถูกต้อง จะต้องรับรู้โดยผ่าน ประสาทสัมผัสหลายทางผ่านกระบวนการคิดไตร่ตรองให้มากขึ้น

8. ปัจจัยกำหนดการรับรู้

สิ่งเร้าอย่างเดียวกัน อาจจะทำให้คนสองคน สามารถรับรู้ต่างกันได้ เช่น คนหนึ่งมองว่าคนอเมริกันน่ารัก แต่อีกคนมองว่า เป็นคนอเมริกัน เป็นชาติที่น่ารักน้อยหน่อยก็ได้ เพราะในใจเขาอาจชอบคนอังกฤษก็ได้ เลยชอบชาวอเมริกันน้อยกว่า ซึ่งก็แล้วแต่มุมมองของแต่ละคน แล้วแต่การรับรู้ของแต่ละคน การที่มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ ได้ต้องอาศัยปัจจัยหลายอย่าง และจะรับรู้ได้ดีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับสิ่งที่มีอิทธิพลต่อ การรับรู้ เช่น ประสบการณ์ วัฒนธรรม การศึกษา เป็น

ต้น ดังนั้นการที่บุคคล จะเลือกรับรู้สิ่งเร้าใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ขณะหนึ่งนั้นจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยที่มี

9. อิทธิพลต่อการรับรู้

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มี 2 ประเภท คือ อิทธิพลที่มาจากภายนอก ได้แก่ ความเข้มและขนาดของสิ่งเร้า (Intensively and Size) การกระทำซ้ำ ๆ (Repetition) สิ่งที่ตรงกันข้าม (Contrast) การเคลื่อนไหว (Movement) และอิทธิพลที่มาจากภายใน ได้แก่ แรงจูงใจ (Motive) การคาดหวัง (Expectancy) ความสนใจ อารมณ์ ความคิดและจินตนาการ ความรู้สึกต่างๆ ที่บุคคลได้รับ เป็นต้น

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้ยังแบ่งออกได้อีกเช่นแบ่งปัจจัยของการรับรู้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ประการแรกลักษณะของผู้รับรู้ กับ ประการที่สองลักษณะของสิ่งเร้า ดังจะอธิบายดังนี้คือ

ปัจจัยการรับรู้มี 2 ประเภทคือ

9.1 ลักษณะของผู้รับรู้

ลักษณะของผู้รับรู้ พิจารณาจากการที่บุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งใดก่อนหรือหลัง มากหรือน้อยอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับรู้ด้วยเป็นสำคัญประการหนึ่ง ปัจจัยที่เกี่ยวกับผู้รับรู้สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 ด้าน คือ ด้านกายภาพกับด้านจิตวิทยา ดังอธิบาย

9.1.1 ด้านกายภาพ

หมายถึง อวัยวะสัมผัส เช่น หู ตา จมูก และอวัยวะสัมผัสอื่น ๆ ปกติหรือไม่ มีความรู้สึกรับสัมผัสสมบูรณ์เพียงใด เช่น หูตึง เป็นหวัด ตาเอียง บอดสี สายตาวาว สายตาสั้น ผิวหนังชา ตายด้าน ความชรา ถ้าผิดปกติหรือหย่อนสมรรถภาพ ก็ย่อมทำให้ การรับสัมผัส ผิดไป ด้อยสมรรถภาพในการรับรู้ลงไป ความสมบูรณ์ของอวัยวะรับสัมผัส จะทำให้รับรู้ได้ดี การรับรู้บางอย่าง เกิดจากอวัยวะรับสัมผัส 2 ชนิดทำงานร่วมกัน เช่น ลิ้นและจมูกช่วยกันรับรส การรับรู้จะมีคุณภาพดีขึ้น ถ้าเราได้รับสัมผัสหลายทาง เช่น เห็นภาพและได้ยินเสียงในเวลาเดียวกันทำให้เราแปลความหมายของสิ่งเร้าได้ถูกต้องขึ้น อีกประการหนึ่งต้องขึ้นกับ ขอบเขตความสามารถในการรับรู้ด้วยคือ ขอบเขตความสามารถโดยธรรมชาติในการรับรู้ของคน ซึ่งขึ้นอยู่กับ ความสามารถในการรับสัมผัสและความสามารถในการแปลความหมายของสิ่งเร้า ความสามารถของอวัยวะสัมผัสมีขอบเขตจำกัด ไม่สามารถรับสัมผัสสิ่งเร้าได้ทุกชนิด แสงที่มีความเข้มน้อยเกินไป วัตถุขนาดเล็กมากเราไม่สามารถมองเห็นได้ พวกรังสี คลื่นวิทยุ ประสาทหูรับไม่ได้ เสียงที่เบาเกินไปจนไม่ทำให้แก้วหูสั่นสะเทือนเราก็ไม่ได้ยิน นักลี้ยงกระเป๋ กระทำอย่างแผ่วเบา เราก็รับสัมผัสไม่ได้ ขนาดหรือ ความเข้มของสิ่งเร้า ที่สามารถทำให้อวัยวะสัมผัสเกิด ความรู้สึกได้ เรียกว่า Threshold การเปลี่ยนแปลงความเข้มหรือขนาดของสิ่งเร้า เพื่อให้บุคคลสามารถรับรู้ได้ เรียกว่า The differential threshold ดังนั้นลักษณะ

ของผู้รู้ด้านกายภาพ หรือสรีระวิทยาของบุคคล จะต้องสมบูรณ์การรับรู้จึงจะสามารถแปลความออกมาได้

9.1.2 ด้านจิตวิทยา

ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาของคนที่มียิทธิพลต่อการรับรู้ นั้น มีหลายประการ เช่น ความจำ อารมณ์ ความพร้อม สติปัญญา การสังเกตพิจารณา ความสนใจ ความตั้งใจ ทักษะคำนิยาม วัฒนธรรม ประสบการณ์เดิม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นผลจาก การเรียนรู้เดิม และประสบการณ์เดิมทั้งสิ้น นักจิตวิทยา ถือว่า การรับรู้ นั้นเป็นสิ่งที่บุคคลเลือกสรรอย่างยิ่ง (High Selective) เริ่มตั้งแต่รับสัมผัส เลือกเอาเฉพาะที่ต้องการ และแปลความให้เข้ากับตนเอง บุคคลจึงจะเลือกรับรู้สำหรับลักษณะของผู้รับรู้ทางด้านจิตวิทยานั้น ยังมีปัจจัยด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ อีก 14 ข้อ คือ ความรู้เดิม ความต้องการหรือความปรารถนา สภาวะของจิตหรืออารมณ์ เจตคติ อิทธิพลของสังคม ความตั้งใจ ความสนุกสนานเพลิดเพลินที่มีผลต่อการรับรู้ แรงจูงใจ คุณค่าและความสนใจที่มีผลต่อการรับรู้ ความดึงดูดในทางสังคม สติปัญญา การพิจารณาสังเกต ความพร้อมหรือการเตรียมพร้อมที่จะรับรู้ และการคาดหวัง ดังจะอธิบายเป็นข้อๆ โดยละเอียดดังนี้ คือ

9.1.2.1 ความรู้เดิม และประสบการณ์

9.1.2.2 ความต้องการ ความปรารถนา หรือแรงขับ

9.1.2.3 สภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์

9.1.2.4 เจตคติ

9.1.2.5 อิทธิพลของสังคม

9.1.2.6 ความตั้งใจ

9.1.2.7 ความสนุกสนานเพลิดเพลินที่มีผลต่อการรับรู้

9.1.2.8 แรงจูงใจ

9.1.2.9 คุณค่า

9.1.2.10 ความดึงดูดในทางสังคม

9.1.2.11 สติปัญญา

9.1.2.12 การสังเกตพิจารณา

9.1.2.13 ความพร้อมหรือการเตรียมพร้อมที่จะรับรู้

9.1.2.14 การคาดหวัง

9.2 ลักษณะของสิ่งเร้า

ลักษณะของสิ่งเร้านั้นพิจารณาจาก การที่บุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งใด ก่อนหรือหลัง มากหรือน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับว่าสิ่งเร้าดึงดูดความสนใจ ความตั้งใจมากน้อยเพียงใด หรือไม่ ลักษณะของสิ่งเร้าที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มีดังนี้

9.2.1 สิ่งเร้าภายนอกที่ดึงดูดความสนใจและความตั้งใจ ได้แก่คุณสมบัติและคุณลักษณะของสิ่งเร้าที่จะทำให้เกิดการรับรู้ นั่นเอง ซึ่งถ้าสิ่งเร้ามีคุณสมบัติและลักษณะที่สนองธรรมชาติในการรับรู้ของคนเรา ก็จะทำให้มีความตั้งใจในการรับรู้ดีขึ้น

9.2.2.1 ขนาดความเข้มข้นหรือความหนักเบาของสิ่งเร้า

ถ้าสิ่งเร้ามีความเข้มข้นมาก ก็รับรู้ได้มาก บังเกิดการรับรู้ได้ชัดเจน ความชัดเจนของสิ่งที่มองเห็นก็ดี ความดังของเสียงก็ดี การสัมผัสทางผิวหนังอย่างหนักก็ดี กลิ่นที่ฉุนจัดก็ดี เหล่านี้เป็นความเข้มข้น ที่ทำให้เกิดความรู้สึกจากการสัมผัสที่จัดแจ้งทั้งสิ้น ในสิ่งเร้าชนิดเดียวกันบุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งเร้าที่มีความเข้มข้นมากกว่า ก่อนสิ่งที่มีความเข้มข้นน้อยกว่า เช่น ป้ายโฆษณาสีสดใสดึงดูดความตั้งใจดีกว่าสีที่ไม่เด่น ขณะนั่งเขียนหนังสือเพลินอยู่ มีเสียงคนคุยกัน เสียงนกร้อง จิ้งจกร้อง เสียงพิมพ์ดีดและเสียงพลุดังที่สุด เราจะเลือกรับรู้เสียงพลุก่อนเสียงอื่น และถ้ามีคนมาถามว่าเราได้ยินเสียงอะไรบ้าง คำตอบแรกคือ ได้ยินเสียงพลุ ครูที่สอนเสียงดัง ๆ น่าสนใจมากกว่าครูที่สอนด้วยเสียงค่อย ๆ แผ่วเบา เพื่อเรียกร้องความสนใจและให้รับรู้ ต้องจัดให้อยู่ในลักษณะเด่นกว่าเพื่อน แสงไฟจ้าย่อมได้รับ ความสนใจกว่าแสงไฟอ่อน ๆ ภาพที่มีแสงและเงาชัดเจน จะมองเห็นเด่นกว่าส่วนที่ใช้แสงและเงาที่มีความเข้มข้นน้อย

9.2.2.2 ความเปลี่ยนแปลงหรือความเคลื่อนไหวของสิ่งเร้า

สิ่งเร้าที่มีการเปลี่ยน-แปลงจะดึงดูดความตั้งใจได้ดีกว่าสิ่งเร้าที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง สิ่งเคลื่อนไหวดึงดูดความตั้งใจได้ดีกว่าของที่อยู่ในลักษณะหยุดนิ่ง ภาพยนตร์มีประสิทธิภาพในการทำให้คนตั้งใจดูได้มากกว่าภาพนิ่ง แผงไฟโฆษณาที่มีไฟกระพริบ หรือเปลี่ยนที่กระพริบเหมือนวิ่งวนอยู่เสมอย่อมได้รับความสนใจมากกว่าไฟดวงที่เปิดอยู่เฉย ๆ เราขึ้นบนตึก 10 ชั้น จะเห็นรถที่กำลังวิ่งอยู่ในถนนได้ง่ายกว่าคันที่จอดอยู่เฉย ๆ ตึกตาข่ายลานเรียกร้องความสนใจได้ดีกว่าตัวที่ตั้งอยู่เฉย ๆ บนโต๊ะ

9.2.2.3 การกระทำซ้ำ ๆ ของสิ่งเร้า

สิ่งเร้าที่เกิดขึ้นซ้ำซาก เรียกร้องให้เราสนใจ ได้มาก เช่น การโฆษณาสินค้าซ้ำบ่อย ๆ จะเป็นทางวิทยุ โทรทัศน์ก็ตามทำให้เกิดความสนใจ บิบบเตรรดถี่ ๆ หลาย ๆ ครั้งทำให้คนหันมาดู กริ่งที่ประตูบ้านดังถี่ ๆ ติดกันทำให้ รีบร้อนออกไปเปิดประตูมากกว่าดังครั้งเดียว

9.2.2.4 ความกว้างขวางหรือขนาดของสิ่งเร้า

ถ้าสิ่งเร้ามีขอบเขตจำกัดเกินไป เราก็รับสัมผัสได้ยาก เราจะรับสัมผัสได้ดีถ้าสิ่งเร้ามีขนาดหรือมีอาณาเขตกว้างขวางพอสมควร สิ่งเร้าที่มีขนาดใหญ่ น่าสนใจกว่าที่มีขนาดเล็ก เช่น คนอ้วนใหญ่คนมักจะมองป้ายโฆษณา ที่มีขนาดใหญ่ ย่อมดึงดูดความสนใจได้มากกว่าป้ายโฆษณาที่มีขนาดเล็ก ๆ

9.2.2.5 ความแปลกใหม่

สิ่งเร้าที่ไม่เป็นไปตามปกติทำให้เกิดความตั้งใจมากกว่า เช่น แกะดำในฝูงแกะสีน้ำตาลควายเผือกในฝูงควายสีดำ คนมี 2 ศีรษะ สีน้าที่ออกใหม่คนสนใจใคร่รู้ ฝรั่งเศสโคโรนา เดินอยู่ในกลุ่มคนไทย คนไทยเห็นแปลกจะสนใจมองดูมากกว่าคนไทย

9.2.2.6 ความคงทน

สิ่งเร้าที่เร้าในระยะเวลาสั้นจะทำให้เราสัมผัสได้ยาก เราจะสัมผัสได้ ถ้าสิ่งเร้านั้นเร้าอยู่นานพอสมควร ตัวอย่างเช่น การยกบัตรคำให้เด็กอ่าน ถ้ายกให้ดูแป๊บเดียวระยะเวลาสั้นเกินไป เด็กจะมองเห็นไม่ชัดเจนและมักจะเกิดการรับรู้ ที่คลาดเคลื่อน

9.2.2.7 ระยะทาง

เป็นระยะทางพอสมควรไม่ใกล้หรือไกลเกินไป

9.2.2.8 ลักษณะการตัดกัน (Contrast)

ของสิ่งเร้า ตามปกติภาพ (Figure) ควรให้สีเด่นขึ้นพื้น (Ground) สีจางลง สิ่งเร้าที่ตัดกันจะดึงดูดความสนใจ ได้มากกว่าสิ่งที่คล้ายคลึงกัน การพาดหัวข่าวของหนังสือพิมพ์ใช้ตัวอักษรขนาดโตกว่าปกติ และหรือใช้สีต่าง ๆ เพื่อเรียกร้องความสนใจของผู้อ่าน

9.2.2.9 สี

แต่ละสีมีประสิทธิภาพในการดึงดูดสายตาได้ต่างกัน สีที่เกิดจากคลื่น ช่วงยาว เช่น สีแดง เหลือง ย่อมดึงดูดความตั้งใจได้ดีกว่าสีที่มีช่วงสั้น เช่น สีม่วง สีฟ้า

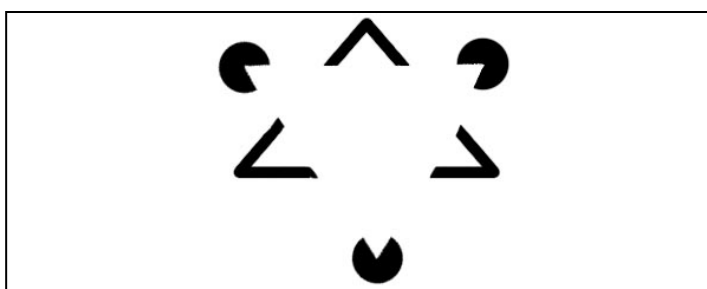
9.2.3 การจัดลักษณะหมวดหมู่ของวัตถุที่เป็นสิ่งเร้าพวก Gestalt Psychologis เช่น เวอร์ธไธเมอร์ (Wertheimer) และกอฟฟ์กา (Koffka) ได้ให้ความสนใจกับ Perception อย่างมาก ได้ให้หลักเกณฑ์ในการที่คนเรามีแนวโน้มที่จะจัดภาพที่มองเห็น โดยจัดกลุ่มวัตถุเรียง ตามกฎ 4 ประการดังต่อไปนี้

9.2.3.1 กฎแห่งความคล้ายคลึง (the law of Similarity) ว่าสิ่งใดก็ตามที่มีลักษณะเหมือนกัน หรือมีลักษณะสำคัญร่วมกัน อาจเป็นรูปร่างหรือขนาดหรือสีเหมือนกันคนเรามักจะรับรู้รวมกันเป็นสิ่งเดียวกัน รับรู้ว่าเป็นพวกเดียวกัน กล่าวคือจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน เช่น นักฟุตบอลที่แต่งกายเหมือนกัน ถูกจัดเป็นพวกเดียวกัน เราจะรับรู้ภาพที่แลเห็นในแบบเรียงเป็นแถว

นอน (Rows) มากกว่าในแนวดิ่ง (Columns) เราจะรับรู้ว่ามีอยู่ 2 พวก คือ ตัวอักษร ก และ ตัวเลข 1 เพราะเราพิจารณาความคล้ายคลึงเป็นหลัก

9.2.3.2 กฎแห่งความใกล้ชิด หรืออยู่ภายในขอบเขตที่ใกล้เคียงกัน (The law of Proximity) ว่าสิ่งที่อยู่ใกล้กันคนเรามักจะรับรู้ว่ามีเกี่ยวข้องกันมากกว่า สิ่งที่ไม่เหมือนกัน แต่อยู่ใกล้กันออกไป คนเรามีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งที่ใกล้กันให้เป็นภาพเดียวกัน หรือเป็นหมวดหมู่เดียวกัน พวกเดียวกันเช่น เราจะรับรู้ว่ามีอยู่ 2 พวกคือ พวกแนวนอน กับพวกแนวตั้งเรามักจะจัดเส้น หรือจุดที่อยู่ใกล้กันเข้าด้วยกัน และดูจำนวนที่อยู่ ห่างไกลออกไป เป็นคนละพวก เสียงก็เช่นกัน ถ้าเราได้ยินเสียงปี่นติด ๆ กัน 2-3 น้ด เรามักจะเข้าใจว่า เป็นเสียงปี่นกระบอกเดียวกัน หรือเป็นเสียงที่มาจากแห่งเดียวกัน ในชีวิตจริงจึงถือเป็นธรรมดา ถ้าเราใกล้ชิดไปไหนมาไหนกับเจ้านาย หรือหญิง – ชายคนใดคนจะเข้าใจว่า สนิทชิดเชื้อและเป็นพวกเดียวกัน กฎของความใกล้ชิด

9.2.3.3 กฎแห่งความสมบูรณ์ หรือกฎแห่งความสิ้นสุด (The law of Closure) เป็นไปตามแนวคิดของ Gestalt Psychology ที่ว่า มนุษย์เรารับรู้เป็นส่วนรวม มากกว่าที่จะรับรู้ เป็นส่วนย่อย ๆ ส่วนรวมมีความสำคัญมากกว่าสิ่งที่ย่อยที่มารวมกันและการรับรู้ประเภทนี้ ต้องอาศัยประสบการณ์เดิม จิตใจของคนเราจะรู้สึกผิดปกติเมื่อมองเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ขาดตกบกพร่องไปจากสิ่งที่เราคิด และความคิดของเรา ก็จะหลอกให้เรารับรู้ว่ามีเต็มสมบูรณ์โดยที่เราไม่ได้ตั้งใจ Closure เป็นภาพที่ใกล้จะสมบูรณ์ขาดความสมบูรณ์ไปเพียงเล็กน้อย แต่มนุษย์เรามีแนวโน้มที่จะต่อเติม ส่วนที่ขาดหายไปของภาพ ให้เกิดภาพที่สมบูรณ์โดยพยายามมองให้ภาพที่ไม่สมบูรณ์ สมบูรณ์ ขึ้นมาเนื่องจากการรับรู้ซึ่งมีแนวโน้มเกี่ยวกับการประสานสนิท (Closure)

ภาพที่ 3 รูปภาพแสดงกฎแห่งความสมบูรณ์

9.2.3.4 กฎแห่งความต่อเนื่อง (The law of Good Continuation) ถ้าไม่มีอะไรมาขัดขวางแล้ว คนเรามักจะรับรู้ในลักษณะเดียวกัน ต่อเนื่องกันตั้งแต่ต้นจนจบ ถ้าเราเห็น

เส้นตรงตั้งแต่ต้น เราก็มักสรุปเอาว่า มันเป็นเส้นตรงตลอด ความต่อเนื่อง (Continuity) เกิดจากสิ่งเร้า มีทิศทางไปทางเดียวกัน เช่น เราดูไฟกระพริบตามป้ายโฆษณา

9.2.4 การรับรู้เกี่ยวกับระยะทางหรือความลึก (Distance of Depth perception)
มนุษย์เรานอกจากจะรับรู้ภาพ 2 มิติบน แผ่นกระดาษแล้ว ยังสามารถรับรู้ภาพที่มี 3 มิติด้วย คือ สามารถรับรู้ระยะทางหรือความลึกได้จากภาพ ความสามารถนี้เกิดจากการเรียนรู้ของมนุษย์ นักจิตวิทยาใช้วิธีการต่าง ๆ ทาง Monocular cues หลาย ๆ อย่าง เพื่อให้สามารถทราบระยะทางของ สิ่งนั้น ๆ

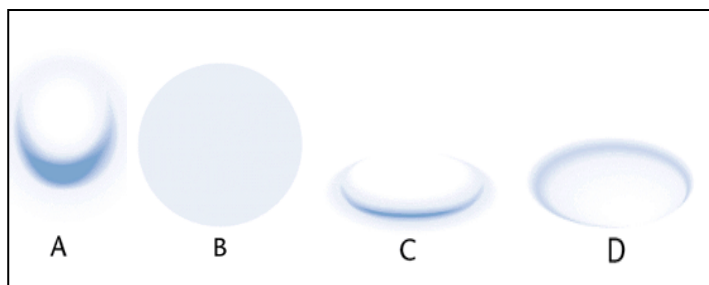
ภาพที่ 4 รูปภาพ แสดงเรื่องระยะทางและความลึก

สิ่งที่ช่วยให้เราทราบเกี่ยวกับเรื่องความลึกประกอบไปด้วย

9.2.4.1 ตำแหน่งที่เหลื่อมกัน (Super position of the objects) คือการที่วัตถุ หนึ่งบัง (วางซ้อน) หรือทับส่วนใดส่วนหนึ่งของวัตถุอีกอันหนึ่ง เราจะรู้สึกว่วัตถุที่ถูกทับอยู่ห่าง ออกไป ภาพของวัตถุแรกจะเป็นภาพที่ใกล้กว่าวัตถุหลัง

9.2.4.2 ภาพทิวทัศน์ที่เห็นไกล (Perspective) หมายถึงสิ่งที่อยู่ห่างออกไป เราจะรู้สึกว่ขนาดของมันค่อย ๆ เล็กลง ๆ เช่น ภาพทางรถไฟ หรือถนน ถ้าเรามองดูภาพต่าง ๆ ใน พื้นที่ราบจะเห็นว่าวัตถุไกลสูงกว่าวัตถุที่อยู่ใกล้

9.2.4.3 แสงและเงา (Light and Shadow) แสงและเงาช่วยในการรับรู้ เกี่ยวกับความลึกของภาพ ช่วยทำให้ภาพเป็นสามมิติ โดยทำให้ภาพนั้นเว้าเข้าไปหรือนูนเด่นออกมา

ภาพที่ 5 รูปภาพแสดงเรื่องแสงและเงา

9.2.4.4 การเคลื่อนที่ (Movement) เราสามารถใช้การเคลื่อนไหวสัมพันธ์ (Relative Motion) มาเป็นเครื่องตัดสินระยะวัตถุได้ เช่น เวลาเรานั่งรถไฟ เราจะเกิดความรู้สึกเหมือนว่าวัตถุที่อยู่ใกล้เคลื่อนที่ในทิศทางตรงกันข้ามกับตัวเรา แต่วัตถุที่อยู่ไกล ๆ รู้สึกว่าเหมือนเคลื่อนไหวตามตัวเรา ทิศทางเคลื่อนที่ของวัตถุจึงมีส่วนช่วยในการตัดสินระยะทางใกล้ไกลได้

ลอเรนซ์ (M. Lawrence) ได้พยายามค้นคว้าทดลองและสรุปว่า คนเราจะมีการรับรู้เกี่ยวกับระยะทางได้ในกรณีต่อไปนี้

1) วางวัตถุขนาดหนึ่งไว้เป็นที่คุ้นเคยกับตาเราดีแล้ว ถ้าเราเปลี่ยนขนาดให้ใหญ่ขึ้น จะรู้สึกว่าอยู่ใกล้มากกว่าความจริง และถ้าเราเปลี่ยนวัตถุที่ขนาดเล็กกว่าวัตถุอันที่ชินตาวางไว้แทนจะรู้สึกว่าอยู่ไกลออกไป

2) วัตถุชนิดเดียวกัน อยู่ห่างจากเราในระยะทางเท่ากัน เราจะรู้สึกว่าวัตถุใหญ่อยู่ใกล้เรามากกว่าวัตถุที่เล็ก

3) วัตถุชนิดเดียวกัน ขนาดเท่ากัน แต่ความสว่างไม่เท่ากัน เราจะรู้สึกว่าวัตถุที่สว่าง เคลื่อนที่เข้าหาตัวเรา ส่วนวัตถุที่มีมืด จะเคลื่อนที่ห่างออกไป

4) วัตถุ 2 ชิ้น มีขนาด และความสว่างไม่เท่ากันถ้าทั้งใหญ่และสว่าง จะรู้สึกว่าวัตถุนั้น เคลื่อนเข้ามาใกล้ตัวเรา มากขึ้นกว่าวัตถุนั้นมีขนาดเล็กอย่างเดียวก แต่ถ้าวัตถุนั้นใหญ่แต่สว่างน้อยเราจะรู้สึกว่าวัตถุนั้นเคลื่อนที่น้อยลงกว่าครั้งแรก

10. ความผิดพลาดของการรับรู้

การรับรู้ผิดพลาด เกิดขึ้นได้จากสาเหตุหลายประการ เช่น เนื่องจาก

10.1 สภาวะบางประการของสิ่งเร้า คนปกติอาจรับรู้ผิดพลาดเพราะภาวะของสิ่งเร้า หรือเนื่องจากคุณสมบัติของสิ่งเร้า หรือส่วนประกอบที่แตกต่าง หรือความเชื่อที่บุคคล มีต่อการรับรู้

10.1.1 ภาพมายา หรือทัศนมายา หรือภาพลวงตา (illusion) คือภาพที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งทำให้การรับรู้ของเราเบี่ยงเบน หรือผิดพลาดไป จากความจริง การเติมสิ่งหนึ่งสิ่งใด (Embedded ness) คือการต่อเติมสิ่งหนึ่งสิ่งใดลงไป ทำให้ภาพที่มองเห็นผิดไปจากความเป็นจริง

10.1.2 ขนาดสัมพัทธ์ (Relative size) หรือขนาดเปรียบเทียบ (size contrasts) การตัดสินขนาดอาจผิดไปจากความเป็นจริงได้ เนื่องจากตำแหน่งเปรียบเทียบของสิ่งเรานั้น ๆ ซึ่งแท้จริงสิ่งเรานั้นมีขนาดเหมือนและเท่ากัน แต่ถ้าสิ่งเรานั้นอยู่ในตำแหน่ง ที่มีสิ่งแวดล้อมที่ต่างกัน หรืออยู่ใกล้ไกลสิ่งแวดล้อมที่ต่างกันก็จะเกิดภาพลวงตาขึ้นได้

10.1.3 การเกิดมุมหรือการตัดกันของเส้นตรง (Angle of Interesting Lines) จากการประสานกัน และการตัดกันของเส้นตรง จะทำให้เกิดภาพลวงตาขึ้นได้ ทำให้การรับรู้ผิดจากความเป็นจริงไป

10.2 ความเชื่อที่ผิด ๆ (Delusions)

10.3 ความไม่สมบูรณ์ของประสาทและอวัยวะสัมผัส ภาวะของอินทรีย์ของผู้รับรู้ผิดไป เช่น กินเหล้า กินยาบางอย่างเข้าไป จะเกิดความผิดพลาดของการรับรู้ การรับรู้เช่นนี้ เรียกว่า Hallucination ประสาทสัมผัสไม่ดี คนชราตาฝ้าฟาง คนชราตาฝ้าฟาง คนกินหมากสูบบุหรี่ แม้รสเปรี้ยวจัด เค็มจัดก็ยังรู้สึกว่ารสไม่เข้มข้น สรุปได้ว่า อายุ สารเคมี และความเหนื่อยล้า (fatigue) มีผลต่อการรับรู้ ความพิการ เช่น หูตึง ตาบอดสี มีผลให้รับรู้ ผิดพลาด

10.4 อุปทานของตนเอง เช่น ไปป่าล่าสัตว์เห็นคนตะกุ่ม ๆ นึกว่าเก้ง เอาปืน ยิงโป่ง เข้าให้

10.5 การแปลสัมผัสผิด เพราะประสบการณ์น้อยมีความรู้ไม่พอ เช่น เด็กเห็นแพะ บอกว่าแกะ เพราะแปลสัมผัสไม่ถูก ไม่เห็นความแตกต่าง ระหว่างแพะกับแกะ บางคนคิดว่าแมงป่องเป็นตุ๊กแตนจึงจับเล่น คนนอกเมืองเห็นบุรุษไปรษณีย์ก็คิดว่าเป็นตำรวจ

10.6 บุคลิกภาพอุปนิสัย และเจตคติ (Attitude) คนมองโลกในแง่ดี มักเห็นส่วนดีของสิ่งเรามากกว่าที่จะมองเห็นส่วนเสียของมัน แต่คนที่มองโลกในแง่ร้ายมักมองไม่เห็นส่วนดี ถ้าเรามีเจตคติไม่ดีต่อหัวหน้า เขาพูดดังก็ว่าดู่ ถ้าเรามีเจตคติที่ดี เราก็มักพูดดังฟังชัดดี

10.7 ความต้องการ คนที่มีความต้องการแตกต่างกัน ถ้าถูกเร้าด้วยสิ่งเร้าเดียวกันก็อาจเกิดการรับรู้ต่างกัน คนที่กำลังหิวกับ คนที่กำลังอิ่ม จะมีการรับรู้ต่อร้านอาหารต่างกัน คนที่กำลังหางานทำจะเงี่ยหูฟัง เมื่อได้ยินข่าวว่าที่ไหนรับเข้าทำงาน

10.8 อารมณ์ เป็นตัวแปรทำให้การรับรู้ผิดพลาดได้ ขณะอารมณ์เสียใครมาพูดจาติดต่อก็อะไรด้วย อาจไม่รับรู้หรือรับรู้ไปทางลบ แต่ถ้าอารมณ์ดี ก็สามารถทำความเข้าใจได้โดยง่าย

10.9 ความใส่ใจ (Attention) คือ ความตั้งใจเลือกเฟ้นรับรู้เฉพาะสิ่งที่ตรงกับความต้องการหรือความสนใจของเรา ครูพลเวลาอ่าน หนังสือพิมพ์ มักเฟ้นหาข่าวเกี่ยวกับกีฬา ครูประวัติศาสตร์ชอบอ่านเหตุการณ์ปัจจุบัน นักเรียนมักจะอ่าน และจำตรงที่ครูบอกว่า จะออกสอบมากกว่าที่อื่น และจะจำได้ดีเมื่ออ่านตอนใกล้ ๆ จะสอบในกลุ่มคนมากมายเรามักจะมองหาและเห็นแต่พรรคพวก ลูกศิษย์ของเรา

10.10 วัฒนธรรม เป็นกรอบของการอ้างอิง (Frames of Reference) ในยุโรปกับในเมืองไทยรับรู้เรื่องการหย่าร้าง กอดจูบในที่ สาธารณะแตกต่างกัน

10.11 มองในแง่มุมมอง ทิศทาง บรรยากาศต่างกันจะเห็นตรงกัน

ตารางที่ 4 แสดงบทสรุปทฤษฎีเกี่ยวกับการรับรู้

หัวเรื่อง	สรุปรายละเอียด
ความหมายของมิติการรับรู้	กระบวนการในการแปลความหมายจากการสัมผัสไปยังสมอง โดยมีสิ่งเร้ามากระทบ
กระบวนการรับรู้	กระบวนการที่สัมพันธ์กันระหว่าง ความเข้าใจ ความคิด ความรู้สึก ความจำและการเรียนรู้
ลำดับขั้นของการรับรู้	สิ่งเร้า-อวัยวะสัมผัส-สมอง-การรับสัมผัส-รับรู้-พฤติกรรม
กลไกของการรับรู้	เกิดขึ้นจากสิ่งเร้าภายในและภายนอกร่างกาย(ร่างกายและจิตใจ)
องค์ประกอบของการรับรู้	ได้แก่ สิ่งเร้า-ประสาทสัมผัส-ประสบการณ์เดิม-ทัศนคติ-ความใส่ใจ-สภาพจิตใจ-ความสามารถทางสติปัญญา
การจัดระบบการรับรู้	ได้แก่ หลักแห่งความคล้ายคลึง-หลักแห่งความใกล้ชิด-หลักแห่งความสมบูรณ์
ความคงที่ของการรับรู้	ได้แก่ การคงที่ของขนาด-การคงที่ของรูปแบบและรูปร่าง-การคงที่ของสีและแสงสว่าง
ปัจจัยกำหนดการรับรู้	การที่บุคคลจะเลือกรับรู้สิ่งเร้าอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยที่แตกต่างกัน
อิทธิพลต่อการรับรู้	ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการรับรู้มี 2 ประเภทได้แก่ อิทธิพลจากภายนอก คือ ความเข้มและขนาดของสิ่งเร้า การกระทำซ้ำๆ สิ่งที่ต้องกันข้าม การเคลื่อนไหว และอิทธิพลจากภายใน คือ แรงจูงใจ ความคาดหวัง ความสนใจ อารมณ์ ความคิด จินตนาการ
ความผิดพลาดของการรับรู้	ได้แก่ ภาพมายา ขนาดสัมพันธ์ การเกิดมุมหรือตัดกันของเส้นตรง

จากบทสรุปในตารางข้างต้น จึงพอสรุปได้ว่า การสร้างมิติการรับรู้ให้เกิดขึ้นภายในพื้นที่ๆหนึ่งจำเป็นต้องมีกระบวนการในการเกิดอย่างเป็นลำดับขั้นตอนจากสิ่งเร้าสู่การแปลความไปยังสมอง ซึ่งจะมุ่งประเด็นไปในเรื่องของ การจัดระบบการรับรู้ การคงที่ของการรับรู้และอิทธิพลของการรับรู้ที่ทำให้เกิดสภาพแวดล้อมที่สามารถทำให้นุคคลเกิดการรับรู้ได้

เนื่องจากตามปัจจัยข้างต้น ความพร้อมในกระบวนการรับรู้ของบุคคลจะเกิดขึ้นต่างกันในแต่ละช่วงวัย ซึ่งได้มีการศึกษาจากทฤษฎีจิตพัฒนาการเพื่อศึกษาช่วงวัยที่มีความพร้อมในการรับรู้พื้นที่ของการดับกิเลส มีรายละเอียดดังนี้

ทฤษฎีจิตพัฒนาการ

ในปัจจุบันมีการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของมนุษย์กันอย่างกว้างขวาง โดยพัฒนาการของบุคคลในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีความเหมาะสมมากที่สุด ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. วัยผู้ใหญ่

วัยนี้เริ่มต้นตั้งแต่อายุ 21ปีขึ้นไปตลอดชีวิต ผู้ใหญ่เป็นอีกวัยหนึ่งที่มีความสำคัญต่อชีวิตมนุษย์กล่าวคือ นอกจากจะเป็นวัยแห่งความสมบูรณ์สูงสุดของพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาแล้ว ยังเป็นวัยที่เริ่มต้นแห่งความเสื่อมของพัฒนาการในทุกด้านอีกด้วย นักจิตวิทยาได้แบ่งวัยผู้ใหญ่ออกเป็น 3 ระยะ คือ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น วัยผู้ใหญ่ตอนกลางหรือวัยกลางคน วัยผู้ใหญ่ตอนปลายหรือวัยชรา แต่จากการศึกษาพบว่าวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีพัฒนาการที่เหมาะสมต่อการรับรู้มากที่สุด ซึ่งวัยนี้อยู่ในช่วง 20-40 ปี พัฒนาการที่สำคัญในวัยนี้ ได้แก่⁴

ตารางที่ 5 แสดงรายละเอียดรูปแบบของพัฒนาการในด้านต่างๆของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

รูปแบบของพัฒนาการ	รายละเอียดของพัฒนาการ
พัฒนาการทางร่างกาย	ในวัยนี้จะเป็นระยะที่ร่างกายของบุคคลจะมีความเจริญสมบูรณ์สูงสุดเต็มที่ ซึ่งจะอยู่ระหว่างอายุ 20-25 ปี จากนั้นจะเริ่มคงที่ไประยะหนึ่งเมื่อถึงอายุตั้งแต่ 30 ปีเป็นต้นไปร่างกายก็จะเริ่มค่อย ๆ เสื่อมลงตามลำดับ จะแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนมากขึ้นเมื่อเข้าสู่ช่วงปลายของวัย สำหรับพัฒนาการทางร่างกายของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะมีความ

⁴ วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร, พฤติกรรมมนุษย์กับสภาพแวดล้อม, (กรุงเทพฯ: ซีเอ็ด บุ๊คเซ็น, 2549), 103-121.

ตารางที่ 5(ต่อ) แสดงรายละเอียดรูปแบบของการพัฒนาในด้านต่างๆของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

รูปแบบของการพัฒนา	รายละเอียดของการพัฒนา
พัฒนาการทางร่างกาย(ต่อ)	กล้ามเนื้อและควบคุมร่างกายได้ดีที่สุด
พัฒนาการทางอารมณ์	โดยทั่วไปแล้ววัยผู้ใหญ่ตอนต้นบุคคลจะมีพัฒนาการทางอารมณ์ที่สมบูรณ์ที่สุด จึงเป็นวัยที่ควรมีความมั่นคงทางอารมณ์ ไม่แปรปรวนง่าย สามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ยังสามารถแสดงพฤติกรรมตอบสนองอารมณ์ได้อย่างเหมาะสมกับสถานการณ์ อย่างไรก็ตาม พัฒนาการทางอารมณ์ของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นจะสมบูรณ์หรือไม่เพียงใดขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางอารมณ์ในช่วงวัยต้น ๆ ที่ผ่านมาด้วย
พัฒนาการทางสังคม	เป็นระยะสำคัญของการที่บุคคลจะเริ่มรู้จักวางแผนชีวิตให้กับตนเอง เช่น การเลือกอาชีพ การสร้างฐานะ การเลือกคู่สมรส และการเลือกคบเพื่อน เป็นต้น อย่างไรก็ตาม การที่ผู้ใหญ่วัยนี้จะสามารถประสบความสำเร็จตามที่ตนวางแผนไว้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับพัฒนาการทางสังคมในช่วงระยะวัยรุ่น กล่าวคือ ถ้าสามารถค้นพบตัวตนที่แท้จริงได้แล้วก็จะเลือกเรียนในสาขาวิชาที่ตนเองสนใจและถนัดในระดับมัธยมและอุดมศึกษา จนสามารถนำความรู้ที่ตนได้รับไปประกอบอาชีพตามที่ตนปรารถนาได้ อย่างไรก็ตาม ประสบการณ์ที่เด็กได้รับจากอาชีพของพ่อแม่และครอบครัวจะมีส่วนเกี่ยวข้องกับ การเลือกอาชีพของคนในวัยนี้ การได้ประกอบอาชีพที่ตนปรารถนาจะทำให้บุคคลมีความสุขและพึงพอใจกับงานที่ตนกระทำอยู่ ซึ่งเป็นแรงผลักดันให้เกิดความพยายามเพื่อให้ตนประสบความสำเร็จได้เป็นอย่างดี เนื่องจากดังที่กล่าวไปแล้วว่าวัยนี้เป็นวัยที่ร่างกายจะมีความเจริญเติบโตและมีพัฒนาการที่สมบูรณ์เต็มที่ จึงเป็นวัยที่บุคคลควรมีประสิทธิภาพสูงสุดในการทำงาน สามารถจะทุ่มเทให้กับงานด้วยความอดทน กระตือรือร้นและมุ่งมั่น เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากเพื่อนร่วมงานและการสร้างฐานะ รวมทั้งเตรียมพร้อมที่จะสมรส มีครอบครัวต่อไป จากการศึกษาพบว่าวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ในช่วงระหว่างอายุ 20-30 ปี เป็นวัยที่บุคคลจะสามารถสะสมประสบการณ์ในการ

	ทำงานได้เป็นอย่างดี
ตารางที่ 5(ต่อ) แสดงรายละเอียดรูปแบบของพัฒนาการในด้านต่างๆของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น	
รูปแบบของพัฒนาการ	รายละเอียดของพัฒนาการ
พัฒนาการทางสังคม(ต่อ)	ดั่งนั้นงานประเภทที่ต้องใช้ความอดทน มานะพยายาม และกระตือรือร้นจึงเหมาะกับผู้ใหญ่ในวัยนี้ที่สุด
พัฒนาการทางสติปัญญา	วัยนี้นักจิตวิทยาเชื่อว่าพัฒนาการทางสติปัญญาจะเจริญสูงสุดเต็มที่เมื่ออายุ 25 ปี จากนั้นจะเริ่มลดลง แต่สิ่งที่วัยผู้ใหญ่สามารถได้มาทดแทน ได้แก่ ประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สะสมไว้ ดังนั้นวัยผู้ใหญ่ตอนต้นตั้งแต่ 30-40 ปีเป็นต้นไป จึงเป็นช่วงที่บุคคลมีความสามารถคิดสร้างสรรค์ผลงานได้อย่างมีคุณภาพและสร้างชื่อเสียงความสำเร็จให้กับตนเองได้ ด้วยเหตุนี้จึงพบว่าผู้ที่ดำรงตำแหน่งนักบริหาร นักวิทยาศาสตร์ นักประดิษฐ์ นักวิชาการ นักประพันธ์ หรือศิลปิน จึงมักประสบความสำเร็จในช่วงวัยนี้เป็นส่วนใหญ่

จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเรื่องสังฆกรรมแห่งความตายทางวิถีพุทธ ทำให้ทราบถึงประเด็นที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับการดับหรือการละกิเลส ก่อนที่จะเกิดการตายโดยการสลายร่างกายไปสู่ธรรมชาติ ซึ่งหนทางในการดับกิเลส คือการเข้าใจซึ่งการละหรือการปลงของร่างกายโดยผ่านการพิจารณาที่เกิดจากการมีสติ จำเป็นต้องอาศัยกระบวนการรับรู้จากทฤษฎีการเรียนรู้และความเหมาะสมของการรับรู้ในช่วงวัยผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีพัฒนาการทางด้านต่างๆสมบูรณ์และน่าสนใจในการสอดแทรกหลักธรรมและหลักปฏิบัติ ผ่านการรับรู้จากสภาพแวดล้อมภายในที่มีรูปแบบที่ต่างกัน

ดังนั้น จึงมีการศึกษาพื้นที่ที่สามารถนำมาเป็นกรณีศึกษา ที่น่าสนใจมาเป็นแนวทางในการสร้างพื้นที่หรือสร้างสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการเรียนรู้สังฆกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธได้ ซึ่งในที่นี้ มีการศึกษากรณีศึกษา 2 พื้นที่ที่มีการสอดแทรกหลักธรรมทางพุทธศาสนาได้อย่างน่าสนใจ คือ สวนโมกขพลารามจ.สุราษฎร์ธานี และเสถียรธรรมสถาน มีรายละเอียดดังนี้

กรณีศึกษาที่ 1 สวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี

ตารางที่ 6 แสดงรายละเอียดภายในสวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี

หัวข้อ	รายละเอียด
ที่ตั้ง	สวนโมกขพลาราม ปัจจุบันตั้งอยู่ เลขที่ 68 หมู่ 1 ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี หรือ วัดธารน้ำไหล บริเวณเชิงเขาพุทธทอง การเข้าถึง ตั้งอยู่บริเวณพุทธ ทองแยกจากทาง หลวงหมายเลข 41 ก่อนถึงตลาดไชยา เล็กน้อยตรงหลักกิโลเมตรที่ 134
ลักษณะทางกายภาพ	เป็นศาสนสถาน ผสมผสานธรรมชาติ เป็นสำนักสงฆ์ ที่ตั้งอยู่ในอุทยาน ที่สวยงามตามธรรมชาติ และสงบร่มรื่น มีต้นไม้ขึ้นหนา ทึบ โดยทั่วไป เหมาะแก่ การวิปัสสนากรรม มีศาลาโรงธรรม ประมวลภาพ วาดบทกวี และคติธรรม ไว้มากมาย ซึ่งเรียกว่า โรงมหรสพทางวิญญาณ
ประวัติความเป็นมา	สวนโมกข์ คือ แหล่งธรรมะ ในคำขวัญ ประจำจังหวัด ก่อตั้งโดย พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญฺโญ) หรือที่คนส่วนใหญ่ รู้จักในนามของท่านพุทธทาสภิกขุ สวนโมกขพลาราม ก่อตั้งครั้งแรกในปี พ.ศ.2475 ที่ ตำบลพุมเรียง อำเภอไชยา เกิดจากความ ต้องการหาที่สงบ สำหรับศึกษาธรรมะของท่านพุทธทาส จุดประสงค์ของการจัดตั้งสวนโมกขพลาราม ซึ่งมีเจตนารมณ์ ที่ตั้งไว้ครั้งแรก 3 ข้อ คือ การค้นคว้าพระไตรปิฎก (ปริยัติ) , การตามรอยพระอรหันต์ (ปฏิบัติ) และ การเผยแพร่ความรู้ธรรมะชั้น ลึก และได้มีการตั้ง ปณิธานเพิ่มอีก 3 ข้อ คือ ให้ทุกคนเข้าถึง หัวใจของศาสนา ของตนๆ ให้เกิดความเข้าใจ กันระหว่างศาสนา และช่วยกัน เชื้อโลกให้ ออกจากวัตถุนิยม รวมทั้งลงบทความ เผยแพร่ความรู้ ในพระไตรปิฎก ในแง่มุมต่างๆ

ภาพที่ 6 บริเวณด้านหน้าทางเข้าสวนโมกขพลารามและป้ายแสดงคำสอนของพุทธทาสภิกขุ

ตารางที่ 6(ต่อ) แสดงรายละเอียดภายในสวนโมกขพลาราม จ.สุราษฎร์ธานี

หัวข้อ	รายละเอียด
กิจกรรม	ฝึกสมาธิอบรมจิตใจ และศึกษาพุทธศาสนา ของพุทธศาสนิกชน และยังมีการฝึกสอน สมาธิแก่ชาวต่างประเทศทุกวัน ที่ 1 – 10 ของทุกเดือน มีวัตถุประสงค์เพื่อรื้อฟื้น และส่งเสริมการปฏิบัติธรรม
องค์ประกอบภายใน ภาพที่ 7 แสดงแผนผังบริเวณโดยรอบสวนโมกขพลาราม	พื้นที่ภายในสวนโมกขพลาราม สามารถแบ่งออกได้เป็นพื้นที่การใช้งานแต่ละส่วน ดังนี้ - ลานหินโค้ง ห้องโถงธรรมชาตินกประสงค์ - ศาลาธรรมโฆษณ์ ชมผลงานวรรณกรรม 50 ปีของพุทธทาส - โรงมหรสพทางวิทยุญาณ ให้ความรู้ทางด้านจิตใจ - ภาพสลักหินจำลอง ภาพจำลองหินสลักยุคก่อนมีพระพุทธรูป - ธรรมวารินาва อุปมาของการขนสัตว์ข้ามห้วงทุกข์ - โบสถ์เขาพุทธทอง เพื่อสังฆกรรม - โรงเรียนหิน สำหรับการสนทนาธรรม - บัวพันธุ์ใหญ่ สำหรับผู้ที่ไม่เคยเห็น - รูปปั้นโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร (สุทธิ ปัญญา เมตตา ขันติ) - หุ่นโครงกระดูกที่โรงธรรม เพื่อการศึกษา อสุภกรรมฐาน - สระนาฬิกา อุปมาของนิพพาน - ซากธารน้ำไหล ตัวอย่างอันตรายจากการทำลายป่าต้นน้ำลำธาร - โรงปั้นภาพ สถานที่อบรมศีลธรรมสำหรับเด็กและผู้ลุ่มหลง - อบายมุข - สวนโมกขนานาชาติ อาศรมสมาธินานาชาติ - ป่าไม้เสม็ดแดง สัญลักษณ์ป่าไม้เขานางเอ - เขานางเอ จุดชมวิวกว้างทัศน์บนเขานางเอ

1. วิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมสวนโมกขพลาราม

1.1 การวางผัง มีการวางผังให้กระจายตัวรอบยอดเขาพุทธรทอง อาคารสำคัญส่วนใหญ่จะตั้งอยู่บนที่ราบโดยรอบยอดเขาดังกล่าว บนยอดเขาเป็นที่ตั้งของโบสถ์เขาพุทธรทอง ซึ่งเป็นสถานที่ที่สำคัญที่สุดของสวนโมกขพลาราม การวางผังแยกส่วนกุฏิ (ส่วนที่พักอาศัย) ไว้ทางด้านทิศตะวันตกและทางด้านทิศ ทางเข้าหลักของโครงการจะอยู่ในส่วนด้านทิศตะวันออก โดยมีการลำดับประเภทของอาคารที่เป็นส่วนที่ประชาชนเข้ามาใช้ได้ เช่น โรงฉัน โรงธรรม ศาลาธรรมโฆณ และโรงมหรสพทางวิญญูณ เป็นต้น ทำให้การใช้งานของอาคารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและตรงตามประโยชน์ใช้สอยของอาคารแต่ละประเภทของซึ่งการกระจายตัวของอาคารไม่หนาแน่น เนื่องจากเน้นให้สภาพแวดล้อมโดยทั่วไปเต็มไปด้วยความร่มรื่นอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการเข้าถึงธรรมะด้วยเช่นกัน

1.2 อาคาร เนื่องด้วยสวนโมกขพลารามสร้างโดยท่านพุทธทาส ซึ่งท่านพุทธทาสนี้มีความสนใจในเรื่องของศิลปะอินเดียโบราณ จะเห็นได้จากการศึกษาภาพพุทธประวัติจากหินสลักที่เป็นศิลปะอินเดียโบราณจะมีอยู่ทั่วไปในสวนโมกข์ อาคารสาธารณะภายในสวนโมกขพลารามจึงเป็น 87 อาคารที่มีลักษณะการผสมผสานศิลปะอินเดียโบราณกับเทคนิคการก่อสร้างอาคารในปัจจุบัน โดยไม่มีศิลปสถาปัตยกรรมไทยเข้ามาาร่วมด้วย นอกจากนี้อาคารสาธารณะนี้ยังมีการประดับตกแต่งด้วยภาพวาดหรือประติมากรรมประเภทต่าง ๆ ทำให้อาคารมีความน่าสนใจมากยิ่งขึ้นด้วยส่วนที่พักอาศัยหรือกุฏิ เป็นอาคารขนาดเล็ก เป็นอาคารที่มีความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติกระจายตัวห่างกันเพื่อให้เกิดความเงียบสงบ เหมาะกับการปฏิบัติธรรมเป็นอย่างมาก

1.3 ภูมิสถาปัตยกรรม มีการจัดวางภูมิทัศน์โดยเน้นให้เป็นไปตามธรรมชาติ การจัดพื้นที่ว่างที่สำคัญส่วนใหญ่จึงเป็นพื้นที่เปิดโล่ง เช่น โบสถ์เขาพุทธรทอง ซึ่งเป็นสถานที่ที่สำคัญของวัดอยู่บนตำแหน่งที่สูงที่สุดของวัดเพื่อเน้นความสำคัญของโบสถ์ตามคติความเชื่อ ซึ่งเหมือนกับสถานที่ทำสังฆกรรมแบบพุทธกาล แต่กลับเป็นพื้นที่เปิดโล่งมีเพียงพระประธานเท่านั้น

นอกจากนี้ลานหินโค้งซึ่งเป็นสถานที่บรรยายธรรมของท่านพุทธทาสก็ยังเป็นพื้นที่เปิดโล่งอีกด้วยทำให้ทราบได้ว่าท่านพุทธทาสให้ความสำคัญกับพื้นที่ว่างตามธรรมชาติเป็นอย่างมากเพื่อให้เกิดภูมิทัศน์ที่สมดุลกับธรรมชาติ

1.4 แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม งานสถาปัตยกรรมภายในสวนโมกขพลารามนี้เต็มไปด้วยศิลปะอินเดียโบราณและแนวความคิดในการสร้างสรรงานสถาปัตยกรรมที่ไม่เหมือนใครของท่านพุทธทาส ซึ่งเป็นที่แปลกตาเมื่อคนทั่วไปได้พบเห็น เช่น อาคารธรรมวารินาวาอิสฤณฤมิตร์ มีรูปแบบคล้ายกับเรือ ซึ่งท่านพุทธทาสให้ความหมายว่าคล้ายกับเรือโนอาของ

ศาสนาคริสต์ที่เป็นเรือพาสรรพสัตว์รอดพ้นน้ำท่วมโลก ซึ่งตรงกับของศาสนาพุทธในเชิงปรัชญา เป็นเรื่องที่จะนำพามนุษย์ข้ามพ้นไปจากกิเลสทั้งปวงจนถึงนิพพาน จะเห็นได้ว่าแนวความคิดในการสร้างงานสถาปัตยกรรมภายในสวนโมกข์นี้จะแตกต่างกับงานสถาปัตยกรรมไทยเป็นอย่างมาก จากตัวอย่างที่กล่าวมา ทำให้ทราบได้ว่าท่านพุทธทาสมีการสร้างงานสถาปัตยกรรมโดยเน้นปรัชญาพุทธศาสนา ศิลปะดั้งเดิมของพุทธศาสนา และวิถีเดิมของพุทธศาสนาเป็นหลัก โดยไม่มุ่งเน้นศิลปสถาปัตยกรรมไทยเหมือนวัดหรือสถานปฏิบัติธรรมทั่วไปในประเทศไทย

2. แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน

2.1 ข้อดี รูปแบบงานออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ในที่นี้จะกล่าวถึงโรงมหรสพทางวิญญาณซึ่งมีความน่าสนใจ คือ มีการออกแบบในเชิงสัญลักษณ์ โดยมีการสื่อสารรูปแบบผ่านสื่อต่างๆ เช่น ลักษณะของภาพวาด ซึ่งสามารถตีความได้หลากหลาย ต้องการให้ผู้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ หรือต้องการรับรู้ความหมายของพื้นที่ ได้มีการตั้งคำถามในลักษณะของการเรียนรู้ เช่น มีการออกแบบพื้นที่ที่มีความน่าสนใจตั้งแต่บริเวณภายนอกอาคาร คือรูปแบบงานสถาปัตยกรรมที่มีส่วนสร้างความน่าสนใจ ภายในมีการสื่อสารโดยภาพวาด และมีการสรุปอธิบายจากภิกษุสงฆ์ ทำให้คำถามที่เกิดขึ้นในช่วงแรกมีคำตอบที่กระจ่างแจ้งในช่วงหลังของการรับชม

ในส่วนของวัสดุที่นำมาใช้ภายในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน มีการออกแบบโดยการนำวัสดุที่หาได้โดยง่าย แต่เน้นไปในทางการใช้งานเป็นสำคัญ เช่น พื้นกระเบื้อง และการเปิดช่องโล่งบริเวณตรงกลางของพื้นที่ เพื่อให้เกิดความรู้สึกที่เป็นพื้นที่ที่สามารถรับชมได้หลายทาง และสามารถเดินชมรอบบริเวณได้อย่างสะดวก รวมทั้งสามารถจุดคนที่เข้ามารับชมได้เป็นจำนวนมากอย่างไม่แออัด

มีการเปิดช่องแสงโดยรอบบริเวณของ โรงมหรสพทางวิญญาณ ซึ่งการรับชมรับฟังการอธิบายจากภิกษุผู้มาให้ความกระจ่างนั้น จะเปิดพื้นที่ตรงกลางเป็นลานโล่ง สามารถรับชมได้เป็นจำนวนมาก ช่องแสงที่เปิดโดยรอบบริเวณ นอกจากจะช่วยในส่วนของการนำแสงธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการรับชมแล้ว ยังเป็นการระบายอากาศ ทำให้ภายในของตัวพื้นที่มีอากาศที่ถ่ายเทโดยสะดวก

2.2 ข้อเสีย คือ เนื่องจากภาพวาดมีลักษณะของการวาดที่จำเป็นต้องมีการรักษา เพราะระยะเวลาอาจทำให้ภาพวาดลบเลือนไปได้ และการสื่อสารที่ผ่านภาพวาดนั้น ถ้าผู้ที่เข้าชมไม่รับฟังคำอธิบายจากภิกษุ ผู้ที่สามารถให้คำตอบได้ ก็จะตีความไปได้หลากหลาย ซึ่งอาจจะต่างกันไป

ดังนั้น โดยสรุปการออกแบบสวนโมกขพลาราม มีรูปแบบการออกแบบที่หลากหลาย มีพื้นที่การใช้งานที่แบ่งเป็นส่วนได้ชัดเจน แต่อาจมีปัญหาในการใช้พื้นที่เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตภาคใต้

ซึ่งเป็นภาคที่มีภูมิอากาศส่วนใหญ่อยู่ในหน้าฝน ซึ่งถ้ามีกิจกรรมที่ต้องใช้พื้นที่ด้านนอกอาคาร อาจทำให้เกิดปัญหาในการใช้พื้นที่ได้

กรณีศึกษาที่ 2 เสถียรธรรมสถาน

ตารางที่ 7 แสดงรายละเอียดภายในเสถียรธรรมสถาน

หัวข้อ	รายละเอียด
ที่ตั้ง	เสถียรธรรมสถานตั้งอยู่เลขที่ 24/5 ซ. วัชรพล รามอินทรา 55 สุดทางด่วน อจณรงค์-รามอินทรา จาก ถ.รามอินทราเข้ามาประมาณ 400 เมตร
ลักษณะทางกายภาพ	เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม ภายใต้อุทยานธรรมชาติอันร่มรื่น บรรยากาศภายในมีการจำลองลักษณะของธรรมชาติขึ้นมาหลายรูปแบบ เช่น ถ้ำจำลอง น้ำตกจำลอง รวมทั้งใช้พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างสภาพแวดล้อมเพื่อการศึกษาและปฏิบัติธรรม
ประวัติความเป็นมา	ความเป็นมา เสถียรธรรมสถาน ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2530 โดยแม่ชีศันสนีย์ เสถียรสุต ภายใต้ความอนุเคราะห์จาก กองทุนเสถียรธรรม คือส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ ได้เริ่มต้นงานพัฒนาคุณภาพชีวิตเชิงชุมชน โดยเฉพาะเด็กสตรีและนักบวช ตั้งแต่ปีพ.ศ. 2531 เพื่อแบ่งปันความสุข สงบ เย็นต่อเพื่อนมนุษย์ให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้โดยปราศจากปัญหา โดยใช้หลักพุทธธรรมนำสังคม เมื่อแรกก่อตั้ง เสถียรธรรมสถาน พระธรรมโกศาจารย์ (หลวงปู่ปัญญานันทภิกขุ) ได้เมตตามอบธรรมพร แต่เสถียรธรรมสถาน ใจความตอนหนึ่งว่า “สถานที่นี้ ผู้จัดสร้างมีจุดมุ่งหมายเพื่อส่งเสริมการศึกษาธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ และเผยแผ่ธรรมะ แก่คนที่ยังไม่รู้ ไม่เข้าใจ หรือคนที่รู้ที่เข้าใจแล้ว แต่ยังไม่ก้าวหน้า ก็มาพัฒนาให้ก้าวหน้าขึ้น เพราะการที่ธรรมะเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับชีวิต ชีวิตที่มีธรรมเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ ชีวิตที่ขาดธรรมะเป็นชีวิตที่บกพร่อง”
รูปแบบกิจกรรม	มีการศึกษาปฏิบัติธรรมในรูปแบบของการเข้ามาเยี่ยมชม หรือเข้าพักค้างแรมเพื่อการปฏิบัติ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ทางสถานที่เป็นผู้กำหนด

1. วิเคราะห์รูปแบบสถาปัตยกรรมของเสถียรธรรมสถาน

1.1 การวางผัง มีการวางผังแยกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจน แบ่งเป็น 3 ส่วนหลักคือ ส่วนสาธารณะซึ่งมีลักษณะของพื้นที่ตรงกลาง สามารถให้บุคคลที่สนใจทั่วไปสามารถเข้าใช้ได้อย่างสะดวก พื้นที่ด้านข้างเป็นลักษณะของพื้นที่ส่วนตัวของภิกษุณี

ภาพที่ 8 แสดงการแบ่งพื้นที่ โดยใช้รูปแบบของสัญลักษณ์เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการสื่อสาร

ซึ่งมีการแบ่งพื้นที่อย่างชัดเจนด้วยภูมิสถาปัตยกรรม คือ ต้นไม้ที่มีการวางในลักษณะที่เป็นแถว แบ่งในส่วนบริเวณของพื้นที่สาธารณะและพื้นที่ส่วนตัวของภิกษุณี นอกจากนั้นยังมีการใช้น้ำเข้ามาเป็นองค์ประกอบในการจัดวางของพื้นที่ ส่วนพื้นที่ด้านในสุด มีการแบ่งพื้นที่เป็นลักษณะของที่พักของผู้ที่มาปฏิบัติธรรม ซึ่งมีการแบ่งบริเวณชัดเจนของผู้หญิงและผู้ชายทั้งสองด้านของสถานที่

ภาพที่ 9 แสดงการใช้วัสดุที่เป็นสัจวัสดุเข้ามาเพื่อให้รู้สึกถึงการกลับเข้าสู่ธรรมชาติ

1.2 อาคาร รูปแบบของอาคารมีการออกแบบโดยการใช้วัสดุธรรมชาติเข้ามาเป็นองค์ประกอบหลักของอาคาร มีความเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ มีการแทรกหลักธรรมชาติที่อ้างอิงรูปแบบของธรรมชาติ เช่น หินสลับ มีการใช้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กันระหว่างพื้นที่ภายในและพื้นที่ภายนอกอาคาร มีรูปแบบกิจกรรมที่มีการใช้อาคารในลักษณะของพื้นที่เปิดโล่ง

1.3 ภูมิสถาปัตยกรรม มีการจัดภูมิทัศน์ที่มีความสอดคล้องกลมกลืนเป็นธรรมชาติ ทั้งในส่วนของการออกแบบและลักษณะของพื้นที่โดยทั่วไป มีการอ้างอิงรูปแบบพื้นที่ในเชิงสัญลักษณ์ เช่นมีการนำรูปทรงกลมสีทอง มากำหนดการแบ่งพื้นที่ระหว่างธรรมชาติและภูมิสถาปัตย์

1.4 แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรม

มีลักษณะการออกแบบงานสถาปัตยกรรม โดยมีการอ้างอิงรูปแบบตามธรรมชาติ กล่าวคือ มีการใช้วัสดุ เช่น หลังคามุงจาก การออกแบบผนังในลักษณะของบ้านดิน รูปแบบของโครงสร้างไม้ ให้ความรู้สึกถึงความผ่อนคลาย และส่วนบริเวณที่เป็นพื้นที่สาธารณะ มีการออกแบบโดยคำนึงถึงการออกแบบโดยให้ความสำคัญกับพื้นที่ภายนอก เช่น ลักษณะของช่องเปิด ที่สามารถให้ธรรมชาติภายนอกเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของงานออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน

2. แนวความคิดในการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน

ในส่วนของการออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ได้แบ่งพื้นที่เป็นลักษณะต่าง ๆ ดังนี้คือ ส่วนของพื้นที่สาธารณะทั่วไปที่มีการให้เข้าเยี่ยมชมได้ทั้งผู้ที่เข้ามาพักและผู้ที่สัญจร ซึ่งการออกแบบพื้นที่ภายในจากอ้างอิงธรรมชาติเป็นหลัก โดยการใช้สัจวัสดุ และการออกแบบบรรยากาศที่จำลองมาจากธรรมชาติ เช่น การใช้น้ำตก หรือ ถ้า เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ มีลักษณะของการแบ่งพื้นที่ภายในเป็นส่วนๆจากรูปแบบสถาปัตยกรรม กล่าวคือ อาคารที่พักของผู้ปฏิบัติธรรม จะมีลักษณะของการออกแบบที่เน้นประโยชน์การใช้งาน เป็นพื้นที่ที่ใช้กระจอกอยู่โดยรอบของอาคาร แต่มีการกั้นส่วนของพื้นที่จากพื้นที่ภายนอกโดยการใช้อยู่อาศัยของวัสดุธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งสัดส่วน

การเปิดช่องแสงของแต่ละพื้นที่มีความน่าสนใจแตกต่างกันไป เช่น ช่องแสงภายในถ้า มีการใช้วัสดุเช่นหวด เข้ามาใช้ภายในพื้นที่ เพื่อให้เกิดการกระจายของแสง และมีการเปิดช่องแสงในลักษณะของการให้อารมณ์และความรู้สึก ซึ่งเป็นลักษณะของการบังคับในส่วนของการใช้งานไปพร้อมๆกันด้วย

ภาพที่ 10 แสดงลักษณะการเปิดช่องแสงที่น่าสนใจภายในถ้ำ

สรุปจากการวิเคราะห์รูปแบบของกรณีศึกษาทั้งหมด ทำให้มีข้อค้นพบที่น่าสนใจ ซึ่งมีรายละเอียด ข้อดีและข้อเสีย ดังต่อไปนี้

2.1 ข้อดี การออกแบบและการจัดวางผัง เสาถียรธรรมสถาน มีการจัดโดยการแบ่งพื้นที่ที่ชัดเจน ผ่านรูปแบบของสัญลักษณ์ และระดับของพื้นที่ โดยการนำธรรมชาติเข้ามาเป็นหลักในการออกแบบบรรยากาศ ซึ่งทำให้รูปแบบและความรู้สึกของผู้ที่เข้าชมมีความผ่อนคลาย

ลักษณะของการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในของ เสาถียรธรรมสถาน เป็นลักษณะของธรรมชาติ เป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ มีพื้นที่สามารถนั่งพักผ่อนได้อยู่โดยรอบของบริเวณและนำวัสดุธรรมชาติเข้ามาประกอบ เช่น หินสำหรับนั่ง หรือ ท่อนไม้ขนาดใหญ่ ซึ่งจะมีต้นไม้ที่ช่วยให้ร่มเงาอยู่โดยรอบของพื้นที่

ออกแบบสถาปัตยกรรมภายใน ของเสถียรธรรมสถาน มีความน่าสนใจ โดยการจำลองธรรมชาติ เช่น น้ำตกหรือถ้ำ โดยมีการเปิดช่องแสงในลักษณะของธรรมชาติ ที่กลมกลืนกับพื้นที่ภายใน การออกแบบบางพื้นที่ภายใน สวนโมกขพลาราม มีพื้นที่การใช้งานที่สามารถรองรับบุคคลได้เป็นจำนวนมาก เนื่องจากส่วนใหญ่มีการออกแบบเป็นพื้นที่โล่งบริเวณตรงกลางสามารถใช้งานภายในพื้นที่ได้อย่างสะดวก

2.2 ข้อเสีย การจัดวางและออกแบบพื้นที่ในบริเวณสวนโมกขพลาราม อาจมีปัญหาในการใช้พื้นที่เนื่องจากอยู่ในพื้นที่เขตที่ฝนตกชุก ดังนั้น ในการดำเนินกิจกรรมกลางแจ้งในบางช่วง จึงจำเป็นต้องหยุดชั่วคราว และการจัดพื้นที่ยังมีการแบ่งพื้นที่ไม่ชัดเจน ทางสัญจรโดยรอบ มีการจัดทางสัญจรที่ผู้ที่เข้ามาครั้งแรกอาจเกิดความสับสนได้

การออกแบบสถาปัตยกรรมภายในของ โรงมหรสพทางวิญญาณ ในสวนโมกขพลาราม มีการใช้สื่อโดยผ่านลักษณะของภาพวาดซึ่ง อาจมีการตีความได้หลากหลายแง่มุม ซึ่งถ้าผู้ที่เข้าชมไม่สามารถอยู่รับฟังการบรรยาย ก็ทำให้เกิดความคลาดเคลื่อนในการตีความได้

บทที่ 3

วิธีการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล

ขั้นตอนการศึกษา

ในการศึกษาการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้สัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธเป็นการศึกษาสัจธรรมแห่งความตายซึ่งหมายถึงการละหรือการดับกิเลสก่อนที่จะเกิดการตายตามสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ จากการทบทวนวรรณกรรมทำให้เกิดการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีวิธีการศึกษาเพื่อใช้เป็นแนวความคิดในการออกแบบตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

ทบทวนเนื้อหางานวิจัย

1. การศึกษาจากเอกสารข้างต้น

1.1 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ซึ่งมีประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

1.1.1 ความหมายสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ

1.1.2 วิเคราะห์ความหมายสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ

1.2 การรวบรวมข้อมูลจากทฤษฎีการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในที่มีผลต่อการรับรู้ ซึ่งมีประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

1.2.1 ความหมายของการรับรู้

1.2.2 กระบวนการการรับรู้

1.2.3 องค์ประกอบของการรับรู้

1.2.4 ปัจจัยที่มีผลต่อการรับรู้

1.3 การรวบรวมข้อมูลโครงการที่มีความสอดคล้องและเหมาะสมที่สามารถสอดคล้องสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ซึ่งมีประเด็นการศึกษาดังต่อไปนี้

1.3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ

1.3.2 ทำเลที่ตั้งของโครงการ

1.3.3 องค์ประกอบและกิจกรรมภายในโครงการ

2. การศึกษาจากการสำรวจเก็บข้อมูล ตามขั้นตอนดังต่อไปนี้

2.1 ศึกษาจากสถานที่จริง

2.1.1 เก็บข้อมูลด้วยตนเองจากวัดสวนโมกขพลาราม จ. สุราษฎร์ธานี

2.1.2 เก็บข้อมูลด้วยตนเองจากสถานปฏิบัติธรรม เสถียรธรรมสถาน

2.2 ฟังบรรยายและถอดเทปผู้ที่มีความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา

2.2.1 ฟังบรรยายและถอดเทปท่านพุทธทาสภิกขุเรื่อง ธรรมะบรรยาย

2.2.2 ฟังบรรยายและถอดเทปหลวงพ่อบุญญานันทภิกขุ เรื่อง กิเลส

การวิเคราะห์ข้อมูลและผลของการวิเคราะห์

จากการรวบรวมข้อมูลและทำการศึกษาในประเด็นต่างๆตามขั้นตอนของการศึกษา สามารถนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และสรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในกระบวนการออกแบบภายในโครงการที่มีความสอดคล้องและเหมาะสม เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีรูปแบบและแนวความคิดดังต่อไปนี้

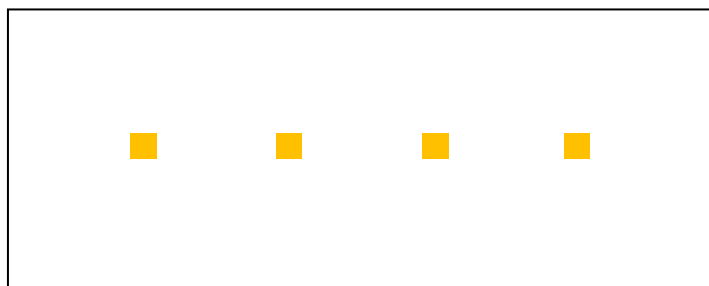
1. วิเคราะห์ความหมายสังขธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิสุทธิ ได้แก่

1.1 สังขธรรมแห่งความตาย คือ การตายก่อนตาย ซึ่งหมายถึง การละ การดับกิเลส ก่อนที่จะเกิดการตายไปตามสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ

1.2 ความหมายของกิเลสและการละหรือการดับกิเลส กิเลสหมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ขุ่นมัว เป็นความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ส่วนการละหรือการดับกิเลสหมายถึง การทำความเข้าใจกับสภาพธรรมชาติที่เกิดขึ้นและสามารถใช้สติพิจารณาให้เห็นถึงความไม่เที่ยง ความจริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลส

2. การวิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของการดับกิเลสโดยใช้ทฤษฎีการรับรู้เข้ามากำหนดรูปแบบ

2.1 วิเคราะห์ความหมายของสติ สติหมายถึงการระลึกได้หรือการกำหนดรู้เป็นที่ตั้ง ซึ่งการกำหนดรู้เกิดขึ้นจากการมีจิตใจที่สงบ นิ่งและวางเฉย จำเป็นจะต้องใช้ทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง คือ ลักษณะรูปแบบของรูปทรงสมมาตร คือ สี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีแต่ละด้านที่เท่ากันทุกด้าน และมีการจัดวางสัญลักษณ์ของการแทนค่า โดยการกระทำซ้ำๆของสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการระลึกได้จากสิ่งเร้า

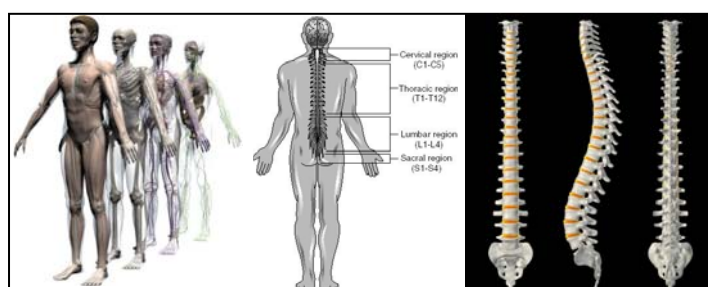
ภาพที่ 11 แสดงลักษณะทางกายภาพจากทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติ

2.2 วิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับของกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้ที่เกิดจากปัจจัยด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ที่เกิดจากความรู้เดิมและประสบการณ์ ซึ่งมีการแทนค่าจากสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ที่ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย

ภาพที่ 12 แสดงลักษณะทางกายภาพของสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ที่ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย

2.3 วิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับขนาดความเข้มข้นหรือความหนักเบาของสิ่งเร้า

ภาพที่ 13 แสดงความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย

ภาพที่ 14 แสดงการสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติ

3. วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของโครงการ เนื่องจากประเด็นของการศึกษาเป็นการศึกษาสังคมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ข้อค้นพบที่ได้จะต้องมีความสัมพันธ์กับพื้นที่และองค์ประกอบภายในโครงการที่สอดคล้องกัน ซึ่งสามารถแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับประเด็นในการศึกษาสังคมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ

3.2 ทำเลที่ตั้งของโครงการ เนื่องจากการศึกษานำไปทางด้านสอดแทรกรูปแบบของสังคมทางวิถีพุทธ ดังนั้นทำเลที่ตั้งของพื้นที่จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสงบ และเป็นธรรมชาติที่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้โดยสะดวก เป็นพื้นที่เปิดโล่งและอยู่ห่างไกลจากมลภาวะและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากสังคมเมือง

3.3 พื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ มีลักษณะการใช้พื้นที่ภายในที่มีความสัมพันธ์กันสอดคล้องและเหมาะสมในการสอดแทรกสังคมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ

3.4 องค์ประกอบและรูปแบบกิจกรรมภายในโครงการ รูปแบบและกิจกรรมตลอดจนองค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายในโครงการสามารถเอื้ออำนวยต่อการทำความเข้าใจสังคมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธโดยง่าย

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นการศึกษากับความสอดคล้องของลักษณะทางกายภาพของโครงการ ดังนั้นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้และมีความน่าสนใจในการทำการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้สังคมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ควรจะเป็นพื้นที่ที่มีทำเลที่ตั้งที่สงบ เป็นธรรมชาติ องค์ประกอบ กิจกรรมและพื้นที่ใช้สอยสามารถรองรับรูปแบบที่สามารถสอดแทรกสังคมแห่งความตายได้อย่างเหมาะสม

วิธีการดำเนินการศึกษา

1. รวบรวมข้อมูลสังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ
2. รวบรวมข้อมูลจากทฤษฎีการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในที่มีผลต่อการรับรู้สังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ
3. พิจารณาเลือกสถานที่ตั้งโครงการที่มีความเหมาะสมกับระยะเวลาที่ดำเนินการ ศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการที่มีความสอดคล้องกับการศึกษา ประเด็นหลักในการประเมินโครงการ ได้แก่ วัตถุประสงค์ ทำเลที่ตั้ง พื้นที่ใช้สอย องค์ประกอบและรูปแบบกิจกรรมของโครงการที่สอดคล้องและสามารถสอดคล้องสังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธให้แก่ประชาชนได้ทำความเข้าใจได้อย่างเหมาะสม

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของผู้วิจัย ผู้วิจัยจึงเลือกการศึกษารวบรวมข้อมูล บทความและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูล
2. การวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูล

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาเอกสาร และผลสำรวจจากการสัมภาษณ์ สามารถนำเสนอข้อมูลสรุปผลได้ดังนี้

1. การอภิปรายประเด็นข้อค้นพบจากการศึกษาสังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ
2. สังเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลที่ได้จากการศึกษาที่มีผลต่อแนวความคิดในการออกแบบโครงการ
3. นำเสนอด้วยเอกสาร ภาพประกอบและหุ่นจำลอง
4. ข้อเสนอแนะ
 - 4.1 การนำผลงานไปใช้ในการออกแบบภายใน
 - 4.2 การนำผลงานไปทำการศึกษาต่อเนื่องต่อไปในอนาคต

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษา

ระยะเวลาที่ใช้ในการศึกษาประมาณ 6 เดือน ตั้งแต่เดือน ตุลาคม พ.ศ. 2552 และนำเสนอวิทยานิพนธ์ภายในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2553 ซึ่งแบ่งเป็นระยะเวลาในการศึกษาได้ดังนี้

1. การค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร	6	สัปดาห์
2. การนำเสนอเค้าโครงวิทยานิพนธ์	2	สัปดาห์
3. การจัดเก็บรวบรวมข้อมูล	4	สัปดาห์
4. การวิเคราะห์ข้อมูล	6	สัปดาห์
5. สรุปผลที่ได้จากการศึกษา	2	สัปดาห์
6. เสนอรูปเล่มและจัดพิมพ์	4	สัปดาห์

งบประมาณการทำวิจัย

1. ค่าใช้จ่ายในการจัดเก็บข้อมูล	
1.1 ข้อมูลเอกสาร	10,000 บาท
1.2 ข้อมูลการสัมภาษณ์	7,000 บาท
2. ค่าวัสดุอุปกรณ์ในการทำวิจัย	
2.1 แผ่นซีดี	2,000 บาท
2.2 อุปกรณ์เครื่องเขียน	3,000 บาท
2.3 กระดาษ เอ 4	3,000 บาท
2.4 หมึกพิมพ์อิงค์เจต สี-ขาวดำ	6,000 บาท
3. ค่าจัดทำรูปเล่มในการทำวิทยานิพนธ์	10,000 บาท
4. ค่าใช้จ่ายเบ็ดเตล็ด	25,000 บาท
รวม	76,000 บาท

บทที่ 4

การวิเคราะห์ข้อมูลสู่แนวทางการออกแบบ

จากการรวบรวมข้อมูลและทำการศึกษาในประเด็นต่างๆตามขั้นตอนของการศึกษาสามารถนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และสรุปผลที่ได้จากการวิเคราะห์ โดยนำองค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาไปใช้ในกระบวนการออกแบบภายในโครงการที่มีความสอดคล้องและเหมาะสม เพื่อให้ตรงตามวัตถุประสงค์ ซึ่งมีรูปแบบและแนวความคิดดังต่อไปนี้

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์ความหมายสังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

1.1 สังขรณ์แห่งความตาย คือ การตายก่อนตาย ซึ่งหมายถึง การละ การดับกิเลส ก่อนที่จะเกิดการตายไปโดยสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ

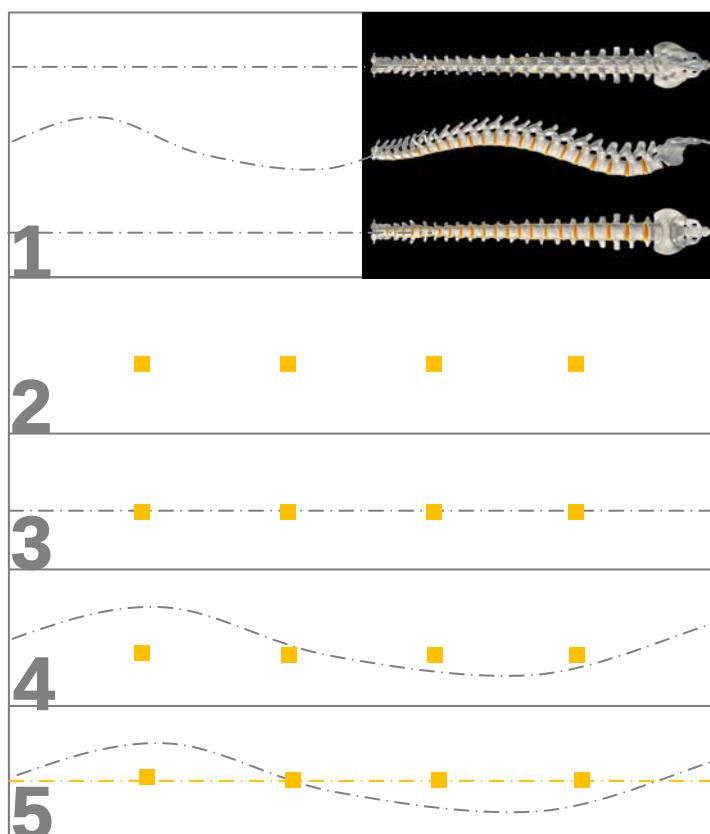
1.2 ความหมายของกิเลสและการละหรือการดับกิเลส กิเลสหมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ขุ่นมัว เป็นความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ส่วนการละหรือการดับกิเลสหมายถึง การทำความเข้าใจกับสภาพธรรมชาติที่เกิดขึ้นและสามารถใช้สติพิจารณาให้เห็นถึงความไม่เที่ยง ความจริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลส

สรุปได้ว่า สังขรณ์แห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ คือ การละหรือการดับกิเลสซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมองขุ่นมัว โดยการใช้สติพิจารณาให้เห็นถึงความไม่เที่ยง ความจริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลส ก่อนที่จะเกิดการตายไปโดยสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ

2. การวิเคราะห์การดับกิเลสโดยใช้ทฤษฎีการรับรู้จากประสบการณ์เดิม(วิมลสิทธิ์ หรรยางกูร) เข้ามำกำหนดรูปแบบ

2.1 วิเคราะห์ความหมายของสติ สติหมายถึงการระลึกได้หรือการกำหนดรู้อิริยาบถของร่างกาย ซึ่งการกำหนดรู้เกิดขึ้นจากการมีจิตใจที่สงบ นิ่งและวางเฉย จำเป็นจะต้องใช้ทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติจากกฎแห่งความคล้ายคลึงจากอิริยาบถของร่างกายของโครงกระดูกสันหลังและทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง หมายถึง ลักษณะรูปแบบของรูปทรงสมมาตร คือ สี่เหลี่ยม

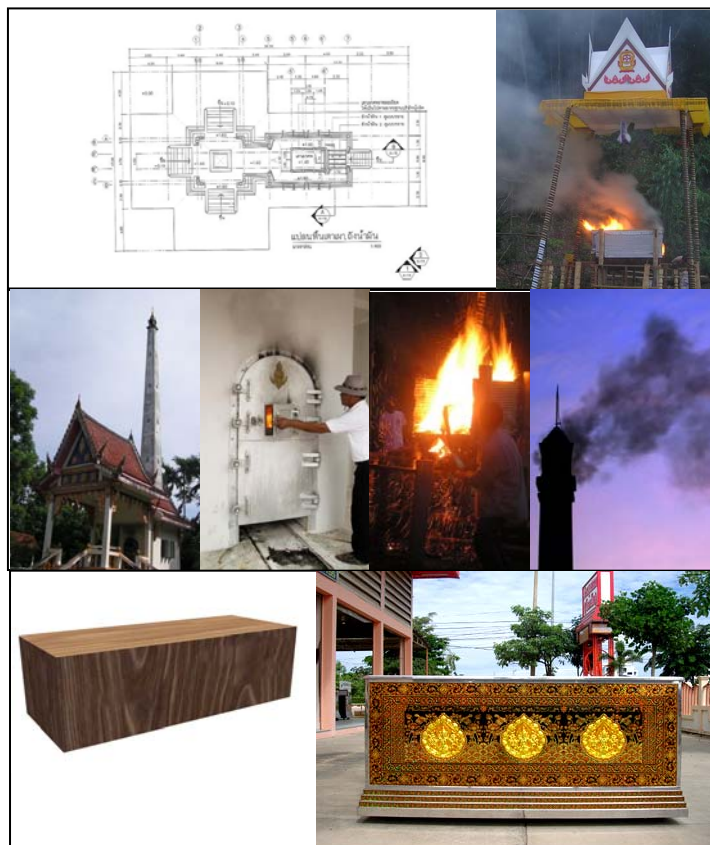
จตุรัสที่มีแต่ละด้านที่เท่ากันทุกด้าน รวมทั้ง มีการจัดวางสัญลักษณ์ โดยการกระทำซ้ำๆของสิ่งเร้า เพื่อให้เกิดการระลึกได้จากสิ่งเร้า

ภาพที่ 15 แสดงการแปรรูปเชิงสัญลักษณ์ของสติโดยทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติจากการกระทำซ้ำๆของสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการระลึกได้จากสิ่งเร้า

สรุปได้ว่า การดับกิเลส คือ การใช้สติ ซึ่งหมายถึงการระลึกได้หรือการกำหนดรู้มา กำหนดรูปแบบการจัดวาง โดยใช้ทฤษฎีการรับรู้(วิมลสิทธิ หรือยงกูร) ที่ทำให้เกิดสติจากกฎแห่งความคล้ายคลึง การแปรรูปใช้รูปแบบของแกนกระดูกสันหลัง ซึ่งเป็นกระดูกที่มีความสำคัญในการควบคุมอริยาบทของร่างกาย การออกแบบโครงการจึงมีลักษณะในการเชื่อมโยงพื้นที่ที่มีความเกี่ยวข้องกัน โดยทำให้เกิดการรับรู้พื้นที่และสัญลักษณ์ที่แปรรูปมาจากสติ ใช้รูปแบบของทรงสี่เหลี่ยมจตุรัสซึ่งเป็นรูปที่มีความสมมาตรจากทฤษฎีการรับรู้จากกฎความคล้ายคลึง มาสร้างเป็นรูปทรงที่สามารถทำให้คนที่เข้ามาใช้พื้นที่เกิดการรับรู้ในลักษณะของการกระทำซ้ำ เกิดการระลึกได้ถึงเชื่อมโยงของพื้นที่ในแต่ละพื้นที่ของอาคาร

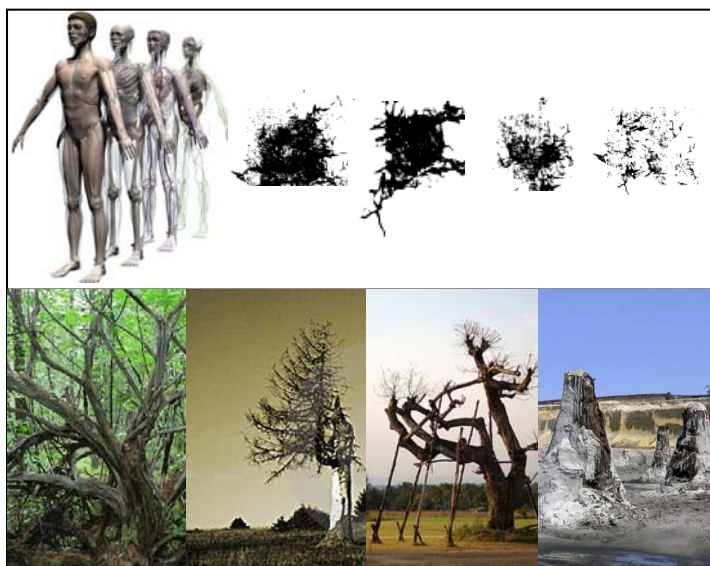
2.2 วิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้(วิมลสิทธิ หรือขงกูร) ที่เกิดจากปัจจัยด้านจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ที่เกิดจากความรู้เดิมและประสบการณ์ จากสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ที่ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย

ภาพที่ 16 แสดงรูปแบบของสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ที่ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย

สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับกิเลส มีการนำเอาทฤษฎีการรับรู้(วิมลสิทธิ หรือขงกูร)ที่เกิดจากความรู้เดิมหรือประสบการณ์ในการรับรู้พื้นที่ที่มีลักษณะเกี่ยวข้องกับการละของร่างกาย ซึ่งเป็นลักษณะที่มีความเกี่ยวข้องกับการตายมาเป็นรูปแบบหลักของพื้นที่ในโครงการ เพื่อให้เกิดความรู้สึกถึงการละของร่างกาย โดยมีการแปรรูปมาจากลักษณะของการเผาของร่างกายจากการตาย มาเป็นรูปแบบหลักในการสร้างพื้นที่ที่มีให้ความน่าสนใจในการทำให้คนที่เข้ามาสัมผัสกับพื้นที่เป็นส่วนหนึ่งในการรับรู้ถึงการทำความเข้าใจถึงความไม่เที่ยง อจิริง หรือความเสื่อมสภาพของร่างกาย

2.3 วิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้(วิมลสิทธิ หรือ ยางกูร) ที่เกี่ยวข้องกับขนาดความเข้มข้นหรือความหนักเบาของสิ่งเร้า

ภาพที่ 17 แสดงภาพรวมของการสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติจากทฤษฎีการรับรู้แห่งความสมบูรณ์

สรุปได้ว่า การดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับขนาดความเข้มข้นหรือความหนักเบาของสิ่งเร้า ซึ่งสามารถแทนค่าจากการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและการกลับคืนสู่ธรรมชาติซึ่งเป็นวัฏจักรแห่งความตายตามแนวทางวิธิพุทธ

3. วิเคราะห์ลักษณะทางกายภาพของโครงการ เนื่องจากประเด็นของการศึกษาเป็นการศึกษาวัฏจักรแห่งความตายตามแนวทางวิธิพุทธ ข้อค้นพบที่ได้จะต้องมีความสัมพันธ์กับพื้นที่และองค์ประกอบภายในโครงการที่สอดคล้องกัน ซึ่งสามารถแบ่งประเด็นการศึกษาออกเป็นลักษณะต่าง ๆ ได้ดังต่อไปนี้

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ มีความน่าสนใจและสอดคล้องกับประเด็นในการศึกษาวัฏจักรแห่งความตายตามแนวทางวิธิพุทธ

3.2 ทำเลที่ตั้งของโครงการ เนื่องจากการศึกษาเน้นไปทางด้านสอดคล้องรูปแบบของวัฏจักรทางวิธิพุทธ ดังนั้นทำเลที่ตั้งของพื้นที่จึงเป็นพื้นที่ที่มีความสงบ และเป็นธรรมชาติที่สามารถเข้าใช้พื้นที่ได้โดยสะดวก เป็นพื้นที่เปิดโล่งและอยู่ห่างไกลจากมลภาวะและความวุ่นวายที่เกิดขึ้นจากสังคมเมือง

3.3 พื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ มีลักษณะการใช้พื้นที่ภายในที่มีความสัมพันธ์กัน สอดคล้องและเหมาะสมในการสอดแทรกกิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ

3.4 องค์ประกอบและรูปแบบกิจกรรมภายในโครงการ รูปแบบและกิจกรรมตลอดจน องค์ประกอบที่เกิดขึ้นภายในโครงการสามารถเอื้ออำนวยต่อการทำความเข้าใจกิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธโดยง่าย

สรุปได้ว่าจากประเด็นการศึกษากิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ลักษณะของโครงการที่เกิดขึ้นต้องมีความสัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ของโครงการ ทำเลที่ตั้ง พื้นที่ใช้สอย องค์ประกอบและรูปแบบของกิจกรรมภายในโครงการที่สอดคล้องในการสอดแทรกรูปแบบการทำความเข้าใจกิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธได้อย่างเหมาะสม

4. วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นการศึกษากับความสอดคล้องของลักษณะทางกายภาพของโครงการ ดังนั้นพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้และมีความน่าสนใจในการทำการออกแบบสภาพแวดล้อมภายในเพื่อสร้างมิติการรับรู้กิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ ควรจะเป็นพื้นที่ที่มีทำเลที่ตั้งที่สงบ เป็นธรรมชาติเนื่องจากการทำความเข้าใจจำเป็นต้องมาจากการศึกษาและการปฏิบัติธรรม จากองค์ประกอบ กิจกรรมและพื้นที่ใช้สอยต่างๆภายในโครงการ

การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ

การพิจารณาเลือกสถานที่ตั้งของโครงการที่มีความเหมาะสมกับการสอดแทรกความรู้และความเข้าใจกิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ โดยเลือกโครงการจัดสร้างวัดป่าวิมุตตยาลัย หรือวัดป่าซานเมือง ซึ่งดำเนินการโดยพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) เป็นผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย บนเนื้อที่ 50 ไร่ ณ รางสิตคลอง 14 ตำบลหนองสามวังใต้ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี โดยใช้เกณฑ์การศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการดังต่อไปนี้

1. การศึกษาความเป็นไปได้ทางด้านการจัดการศึกษา ของโครงการ ในที่นี้ หมายถึง การจัดการบริหารโครงการที่มีรูปแบบของกิจกรรมที่สามารถรองรับและสอดแทรกการทำความเข้าใจของกิจกรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธจากการศึกษาและการปฏิบัติธรรมได้อย่างเหมาะสม โดยพิจารณาประเด็นสำคัญ ได้แก่

1.1 ภารกิจหลักและวัตถุประสงค์ของโครงการ ซึ่งโครงการมีภารกิจหลักและวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พุทธศาสนา กล่าวคือเป็นสถานที่ที่ให้การศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างเต็มรูปแบบ โดยการเทศน์ การสอน การผลิตและเผยแพร่สื่อธรรมะ ผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ การสอนวิปัสสนากรรมฐานแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ

1.2 ความพร้อมทางด้านบุคลากร ซึ่งบุคลากรที่มาให้ความรู้ ได้แก่ ภิกษุสงฆ์ซึ่งมีภารกิจหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยตรง

2. ความเป็นไปได้ทางด้านเทคนิค ในที่นี้เป็นการศึกษาความเป็นไปได้ทางด้านลักษณะของพื้นที่ ทำเลที่ตั้ง ความสะดวกในการเข้าถึง ขนาดที่ดิน โดยมีรายละเอียดของประเด็นต่างๆ ดังต่อไปนี้

2.1 ลักษณะของพื้นที่ เนื่องจากพื้นที่ที่ใช้ในการศึกษาพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องมีพื้นที่ที่ใช้ศึกษาและปฏิบัติ วัดจึงเป็นพื้นที่ที่สามารถสอดแทรกทำความเข้าใจเกี่ยวกับสัจธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างเหมาะสม

2.2 ทำเลที่ตั้ง เนื่องจากวัดป่าวิมุตตยาลัย เป็นวัดที่ตั้งอยู่ในเขตปริมณฑล ดังนั้นจึงห่างไกลจากความวุ่นวายภายในเมือง มีความสงบ เหมาะแก่การศึกษาและปฏิบัติธรรม

2.3 ความสะดวกในการเข้าถึง ที่ตั้งของโครงการเข้าจากถนนเส้นหลัก รังสิต-นครนายกโดยตรง สามารถเดินทางเข้าถึงได้อย่างสะดวก

2.4 ขนาดของที่ดิน เนื่องจากพื้นที่วัดเป็นรูปแบบพื้นที่ของศาสนสถานและสถานปฏิบัติธรรมผสมผสานกันจากการวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของโครงการ ดังนั้นขนาดของที่ดินบนเนื้อที่ 50 ไร่ จึงเพียงพอและสามารถรองรับรูปแบบของกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในโครงการได้อย่างเหมาะสม

จากผลการวิเคราะห์ในประเด็นต่างๆของการศึกษาสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ รวมทั้งการวิเคราะห์ความเหมาะสมของโครงการวัดป่าวิมุตตยาลัย จ.ปทุมธานี สามารถนำประเด็นและข้อค้นพบที่ได้มาเป็นแนวคิดในการออกแบบสภาพแวดล้อมสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ เพื่อให้ผู้ที่สนใจทั่วไปได้เข้ามาศึกษา ค้นคว้าและปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม

บทการวิเคราะห์โครงการ

จากการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการ และวิเคราะห์ประเด็นต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการสอดแทรกหลักธรรมสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธ จึงจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์ลักษณะของโครงการ สถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมของโครงการต้องมีความเกี่ยวข้องกับตัวแปร คือ การละกิเลส ที่ทำให้เกิดรูปแบบลักษณะของโครงการที่สามารถตอบรับกับบริบทของสภาพแวดล้อมนั้นๆ ซึ่งมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์พื้นที่ตั้งโครงการ

1.1 ความเป็นมาของจังหวัดปทุมธานี

จังหวัดปทุมธานีเดิมชื่อ "เมืองสามโคก" มาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาและเป็นที่ตั้งถิ่นฐานของชาวมอญ ในสมัยของสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง เมื่อปี พ.ศ. 2157 ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้โปรดเกล้าฯ ให้ชาวมอญ อพยพออกจากเมืองเมาะตะมะ ไปยังสามโคก ซึ่งใกล้กับวัดสิงห์ เขต อำเภอสามโคกในปีปัจจุบัน และสมัยสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ได้ย้ายครอบครัวมอญมาเพิ่มอีก ต่อมารัชการที่ 2 ได้ประพาสเมืองสามโคก ชาวเมืองได้นำดอกบัวหลวงมาถวายเป็นจำนวนมาก จึงพระราชทานนามให้ว่า "ปทุมธานี"

1.2 ลักษณะภูมิศาสตร์ของจังหวัดปทุมธานี

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านใจกลางจังหวัด ในเขตอำเภอเมืองและอำเภอสามโคก มีลำคลองธรรมชาติและคลองชลประทานหลายสาย เช่น คลองควาย คลองเชียงรากน้อย คลองบางเตย คลองบางโพธิ์ คลองแม่น้ำอ้อม คลองบางหลวง คลองรังสิตประยูรศักดิ์ คลองรพีพัฒน์ คลองหกวา ฯลฯ

ปทุมธานี เป็นจังหวัดในภาคกลางของประเทศไทย มีแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่าน ตัวเมืองอยู่ห่างกรุงเทพฯ ประมาณ 46 กม. มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 1,565.856 ตร.กม. แบ่งเขตการปกครองเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมืองปทุมธานี อำเภอสามโคก อำเภอลาดหลุมแก้ว อำเภอธัญบุรี อำเภอหนองเสือ อำเภอกลองหลวง และอำเภอลำลูกกา โดยมีอาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ	ติดกับจังหวัดพระนครศรีอยุธยาและจังหวัดสระบุรี
ทิศใต้	ติดกับจังหวัดนนทบุรีและกรุงเทพมหานคร
ทิศตะวันออก	ติดกับจังหวัดนครนายกและจังหวัดฉะเชิงเทรา
ทิศตะวันตก	ติดกับจังหวัดนนทบุรี

ภาพที่ 18 แสดงแผนที่จังหวัดปทุมธานี

พื้นที่จังหวัดส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่มดินมีลักษณะเป็นดินเหนียวจัดสภาพดินเป็นกรดปานกลางถึงเป็นกรดจัดมี pH ประมาณ 6 - 4 ซึ่งลักษณะของดินภายในจังหวัดสามารถแบ่งได้ เป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มดินนาดี มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 30 กลุ่มดินนาที่มีสภาพเป็นกรดจัด มีพื้นที่ประมาณร้อยละ 70 เนื่องจากลักษณะดินเป็นดินเหนียวทำให้ การระบายน้ำไม่ดีและการไหลบ่าของน้ำบนผิวดินช้า ซึ่งสภาพพื้นที่ดังกล่าวทำให้ไม่เหมาะสมกับการปลูกพืชไร่และการปลูกข้าวได้ผลผลิตต่ำ ซึ่งต้องมีการปรับปรุงโดยใช้ ปูนขาวหรือปูนมาร์ลควบคุมการใช้ปุ๋ยเคมีเพื่อให้การเพาะปลูกได้ผลผลิตดีขึ้น

1.3 โครงการวัดป่าซานเมือง (สถาบันวิมุตตยาลัย)จ.ปทุมธานี

1.3.1 ที่มาและประวัติ

โครงการจัดสร้างวัดป่าวิมุตตยาลัย หรือวัดป่าซานเมือง ซึ่งดำเนินการโดยพระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี (ว.วชิรเมธี) ผู้อำนวยการสถาบันวิมุตตยาลัย ได้จัดงานวางศิลาฤกษ์ในวันที่ 9 กันยายนนี้ เวลา 09.09 น. บนเนื้อที่ 50 ไร่ ณ รังสิตคลอง 14 ตำบลหนองสามวังใต้ อำเภอนองเสือ จังหวัดปทุมธานี โดยมีคุณหญิงอารยา พิบูลย์นครินทร์ ราชเลขานุการในพระองค์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เป็นประธานในพิธีวางศิลาฤกษ์

วัดป่าวิมุตตยาลัยมุ่งขับเคลื่อนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุก ผ่านภารกิจหลัก 4 ประการคือ การศึกษา การเผยแผ่ การพัฒนาสังคม และการสร้างสันติภาพโลก โดยมีปรัชญาคือ สอนสวรรค์สำหรับการแสวงปัญญา และพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งความรู้คู่ความดี รูปแบบวัดแห่งนี้ จะบูรณาการระหว่างวัดบ้านและวัดป่า เน้นพื้นที่ป่าให้ความร่มรื่น สะอาด สว่างและสงบ เหมาะสำหรับการนั่งสมาธิปฏิบัติธรรมและพักผ่อนทางจิตวิญญาณทั้งพระภิกษุสงฆ์และฆราวาส ส่วนอื่นๆ เป็นอาคารเรียนรู้อื่นๆ ห้องสมุดค้นคว้าทางพระพุทธศาสนาที่สมบูรณ์แบบมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย รวมทั้งที่ตั้งสำนักงานกลาง

1.3.2 วัตถุประสงค์และจุดมุ่งหมายของวัดป่าวิมุตตยาลัย

1.3.2.1 เพื่อการจัดสร้างวัดป่าชุมชนเมืองที่หลอมรวมเอาความเป็นวัดป่า (ร่มรื่นด้วยแมกไม้และสวนพฤกษชาติ) และวัดบ้าน (สถานที่ให้การศึกษาและการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกอย่างเต็มรูปแบบ) โดยหลอมรวมทั้ง 2 สิ่งนี้เข้าไว้ในสถานที่เดียวกันอย่างสมบูรณ์แบบลงตัว

1.3.2.2 เพื่อสร้างอุทยานแห่งการศึกษาและเผยแผ่พระพุทธศาสนาครบวงจร การเทศน์ การสอน การผลิตและเผยแพร่สื่อธรรมะ ผลิตรายการวิทยุและโทรทัศน์ การสอน วิปัสสนากรรมฐานแก่ชาวไทยและชาวต่างชาติ

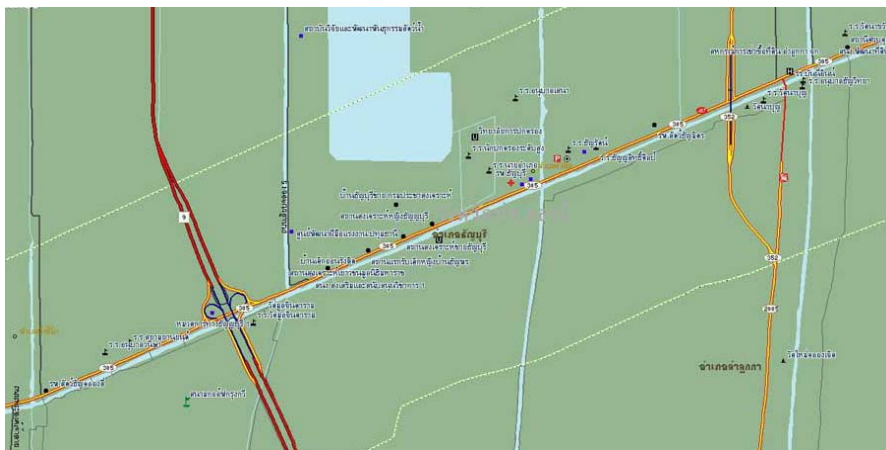
1.3.2.3 เพื่อสืบทอดแก่นแท้ของพระพุทธศาสนา ให้ถึงมือของเยาวชนคนรุ่นใหม่อย่างทรงคุณค่าและมีความหมาย อันจะก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีแก่สังคมไทย ประเทศชาติ และแก่มวลมนุษยชาติ

1.3.2.4 เพื่อเป็นสถาบันผลิตบุคลากรด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความรู้ ความสามารถ และมีศักยภาพสูงสุดในการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเชิงรุก

1.3.2.5 เพื่อส่งเสริมและสร้างสรรค์สันติภาพโลกให้เกิดขึ้นอย่างยั่งยืนด้วยสันติธรรม (นิพพาน) และด้วยสันติวิธี (วิปัสสนากรรมฐาน)

1.4 การเข้าถึงโครงการ

การเดินทางจากกรุงเทพมหานครสามารถเข้าได้หลายเส้นทาง คือ เดินทางไปตามถนนรังสิต-นครนายกถึงประมาณกิโลเมตรที่ เลี้ยวซ้ายเข้าถนนเลียบคลอง 14 ประมาณ 2 กิโลเมตร

ภาพที่ 19 แสดงแผนที่การเดินทาง

2. การวิเคราะห์สภาพแวดล้อมและลักษณะการวางผัง

2.1 สภาพแวดล้อมโครงการ

2.1.1 ที่ตั้ง

สถานที่ของโครงการตั้งอยู่บริเวณคลอง 4 ถนนรังสิต-นครนายก อำเภอัญบุรี จังหวัดปทุมธานี

2.1.2 อาณาเขตติดต่อ

ทิศเหนือ

- จรดพื้นที่นาของเอกชน

- ผลกระทบต่อโครงการไม่มี

ทิศใต้

- จรดพื้นที่นาของเอกชนและมีสวนขนาดใหญ่

- ผลกระทบต่อโครงการมีน้อยมาก

ทิศตะวันออก

- จรดพื้นที่นาของเอกชนและมีต้นไม้ขนาดใหญ่เป็น

บางส่วน

- ผลกระทบของโครงการไม่มี

ทิศตะวันตก

- จรดถนนเลียบคลอง 14

- ผลกระทบอาจมีในเรื่องของเสียงรบกวนจาก

ยานพาหนะ แต่น้อยมากเนื่องจากการจัดพื้นที่ว่างในส่วนขงลานจอดรถและออกแบบภูมิทัศน์เป็นลักษณะสวนหย่อมสามารถช่วยลดทอนปัญหาเรื่องเสียงลงได้

จากการวิเคราะห์โครงการสถานที่ตั้งโครงการและสภาพแวดล้อม พบว่าสถานที่ตั้งโครงการมีความเหมาะสม ซึ่งทำให้สามารถมองเห็นโครงการได้ง่าย และสะดวกในการเดินทางเข้าสู่โครงการ

2.2 วิเคราะห์รูปแบบการวางผัง

โครงการจัดสร้างวัดป่าวิมุตตยาธัย หรือวัดป่าขานเมือง มีลักษณะการจัดวางผัง โดยมีการเชื่อมต่อของรูปแบบพื้นที่ต่างๆ สามารถแบ่งได้เป็นส่วนหลัก ดังนี้

2.2.1 อาคาร

2.2.1.1 ส่วนพื้นที่ของการให้การศึกษา การเผยแผ่พุทธศาสนา คือ ส่วนอุทยานธรรม ส่วนหอประชุมและส่วนห้องสมุด

2.2.1.2 ส่วนสำนักงานกลาง

2.2.1.3 ส่วนที่พักของภิกษุสงฆ์และฆราวาส คือ อาคารที่พักของภิกษุสงฆ์ อาคารที่พักของฆราวาสและส่วนพื้นที่กางเต็นท์สำหรับฆราวาส

2.2.2 ทางสัญจร

จากบริเวณทางเข้าหลักของโครงการ มีการแบ่งบริเวณทางเดินเป็น 2 ส่วน คือ บริเวณทางสัญจรหลักของโครงการซึ่งเป็นลักษณะของทางเดินเท้า ลักษณะทางเดินคดเคี้ยวไปตามธรรมชาติตามผังการเชื่อมต่อของอาคารภายในโครงการ

บริเวณเส้นทางบริการ อยู่ด้านทิศเหนือ ด้านริมสุดของโครงการซึ่งมีลักษณะเป็นทางทอดยาวขนานไปกับพื้นที่ด้านยาวของโครงการ เป็นเส้นทางที่สามารถนำรถเข้ามาได้

2.2.3 ภูมิสถาปัตยกรรม

พื้นที่ภายในของโครงการมีการนำธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการเรียนรู้ และเป็นพื้นที่พักผ่อน โดยแวดล้อมไปด้วยต้นไม้และสวนหย่อมโดยรอบของโครงการ มีการสร้างในส่วนของสระน้ำโดยอิงรูปแบบสระน้ำธรรมชาติ ในส่วนของบริเวณอาคารหอประชุมและบริเวณที่พักของภิกษุสงฆ์

3. การวิเคราะห์ลักษณะโครงการ

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ

3.1.1 เพื่อเป็นสถานที่ส่งเสริมการค้นคว้าและเผยแผ่ความรู้ทางพุทธศาสนาสำหรับพุทธศาสนิกชนและผู้สนใจทั่วไป

3.1.2 เพื่อเป็นทางเลือกใหม่ในการศึกษาความรู้ทางพุทธศาสนาสำหรับประชาชนทั่วไปที่แตกต่างไปจากการศึกษาในศาสนสถานและสถานปฏิบัติธรรม

3.1.3 เพื่อเป็นสถานที่ท่องเที่ยวและพักผ่อนของประชาชน

3.2 ลักษณะการดำเนินงานของโครงการ

การดำเนินงานของโครงการวัดป่าวิมุตตยาลัย หรือวัดป่าขามเมือง มุ่งเน้นภารกิจในการเผยแผ่พุทธศาสนา โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้ให้ความรู้และเผยแผ่พุทธศาสนาโดยตรง ซึ่งประกอบด้วยรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.2.1 ส่งเสริมและเผยแผ่หลักธรรมทางพุทธศาสนาเพื่อให้ดำรงอยู่ต่อไป

3.2.2 ศึกษาและค้นคว้า รวบรวมความรู้ทางพุทธศาสนา

3.2.3 วางแผนงานในการเผยแผ่และประชาสัมพันธ์ พร้อมทั้งประสานงานเพื่อกิจกรรมที่ส่งเสริมการปฏิบัติธรรมทางพุทธศาสนา

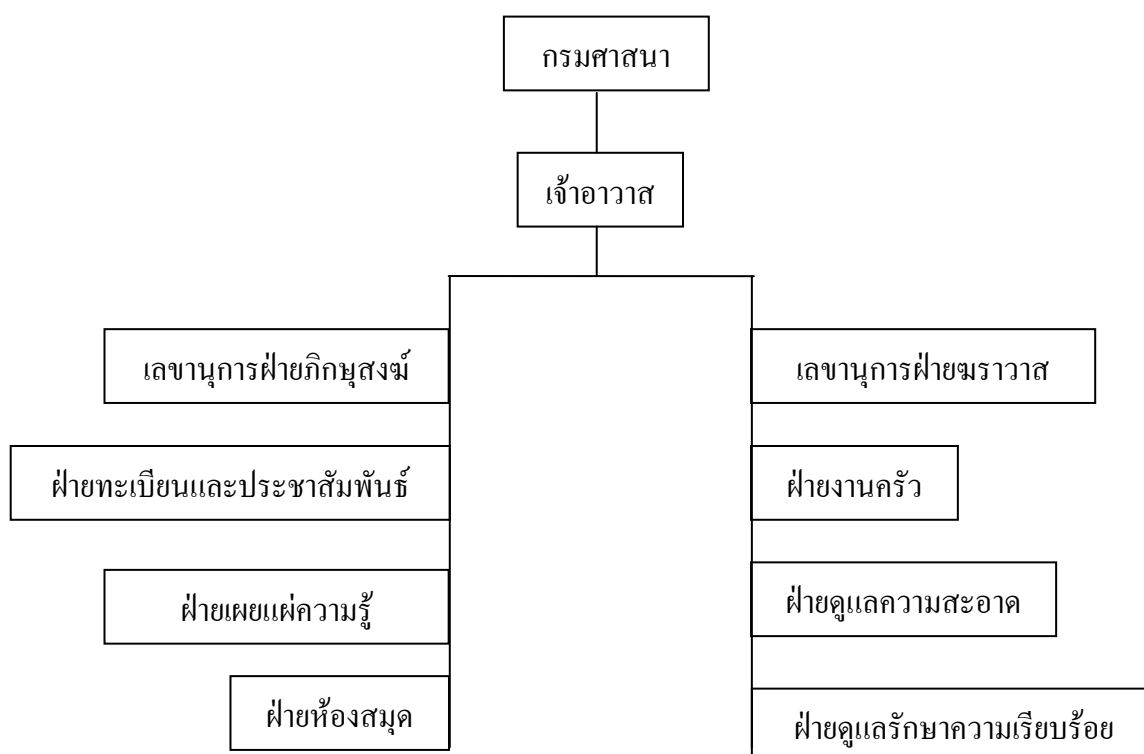
3.2.4 จัดแสดงนิทรรศการความรู้เรื่องสังขารแห่งความตายทางพุทธศาสนาให้แก่ประชาชน

3.2.5 ส่งเสริมและกระตุ้นเตือนให้เห็นถึงความสำคัญของพุทธศาสนา

3.2.6 สร้างทางเลือกให้กับประชาชนในการศึกษาสังขารแห่งความตายตามแนวทางวิถิปุทธ

การแบ่งส่วนงานภายในและอัตรากำลังเจ้าหน้าที่การบริหารงานภายในองค์กร โครงสร้างการบริหารภายในโครงการสามารถระบุถึงความสำคัญและอำนาจหน้าที่ในการปฏิบัติงานของบุคคลในองค์กรนั้นเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดในการดำเนินงาน ทั้งนี้ อัตรากำลังเจ้าหน้าที่ประกอบไปด้วย

เจ้าอาวาส	1	อัตรา
เลขานุการฝ่ายภิกษุสงฆ์	1	อัตรา
เลขานุการฝ่ายฆราวาส	1	อัตรา
ฝ่ายทะเบียนและประชาสัมพันธ์	2	อัตรา
ฝ่ายเผยแผ่ความรู้	6	อัตรา
ฝ่ายห้องสมุด	2	อัตรา
ฝ่ายงานครัว	5	อัตรา
ฝ่ายดูแลความสะอาด	5	อัตรา
ฝ่ายดูแลรักษาความเรียบร้อย	5	อัตรา
รวมทั้งหมด	28	อัตรา

ภาพที่ 20 แสดงโครงสร้างองค์กรและสายการบริหาร

4. พื้นที่ใช้สอยและผู้ใช้โครงการ

4.1 ประเภทผู้ใช้โครงการ

การแบ่งประเภทผู้ใช้โครงการเพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้อาคารแต่ละกลุ่ม ซึ่งแตกต่างกันออกไป สำหรับกลุ่มผู้ใช้อาคารโครงการวัดป่าวิมุตตยาลัยแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.1.1 ผู้มารับบริการ

4.1.1.1 ประชาชนทั่วไป เป็นกลุ่มคนที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับที่ตั้งโครงการหรือกลุ่มคนที่ต้องการพักผ่อน ส่วนใหญ่มาในลักษณะกลุ่มหรือเดี่ยว ซึ่งแบ่งได้เป็นผู้ที่เข้ามาเยี่ยมชมชมทั่วไปและผู้ que เข้ามาปฏิบัติแบบเข้ามาพักภายในโครงการซึ่งสามารถติดต่อกับโครงการล่วงหน้า

4.1.1.2 นักวิชาการ เป็นกลุ่มที่มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษาและค้นคว้าธรรมทางพุทธศาสนาโดยตรง จะมีความรู้เกี่ยวกับพุทธศาสนาพอสมควร เช่น นักวิชาการหรือหน่วยงานต่างๆสามารถเข้าเยี่ยมชมหรือแบบพักค้างคืนที่ต้องติดต่อกับโครงการล่วงหน้า

4.1.1.3 นักศึกษา เป็นกลุ่มผู้เยี่ยมชมที่มาใช้โครงการครั้งละมาก ๆ มีความต้องการศึกษาทางพุทธศาสนาโดยตรง มีการติดต่อกับโครงการล่วงหน้าก่อนเข้ามาใช้บริการ มีความต้องการในการจัดบรรยายหรือสัมมนาเพื่อชี้แจงรายละเอียดและความเป็นมาเกี่ยวกับพื้นที่นิทรรศการ รวมทั้งมีการบรรยายประกอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมทางพุทธศาสนามากยิ่งขึ้น

4.1.2 ผู้ให้บริการ (ภิกษุสงฆ์)

จะมีลักษณะการให้บริการแก่ผู้เข้ามาที่ต้องการศึกษาและปฏิบัติ ซึ่งมีลักษณะการทำงานแบ่งเป็นส่วนต่าง ๆ ได้ดังนี้

4.1.2.1 เลขานุการ(ฝ่ายภิกษุสงฆ์และฝ่ายฆราวาส)

4.1.2.2 ฝ่ายทะเบียนและประชาสัมพันธ์

4.1.2.3 ฝ่ายเผยแผ่ความรู้

4.1.2.4 ฝ่ายห้องสมุด

4.1.2.5 ฝ่ายงานครัว

4.1.2.6 ฝ่ายดูแลทำความสะอาด

4.1.2.7 ฝ่ายดูแลความเรียบร้อย

4.2 จำนวนผู้ใช้โครงการ

จำนวนผู้ใช้โครงการจะเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดขนาดของโครงการและรายละเอียดปลีกย่อยต่าง ๆ ซึ่งจำนวนผู้ใช้โครงการโดยตรง ดังนี้

4.2.1 จำนวนบุคลากรผู้ให้บริการ

เจ้าอาวาส	1	อัตรา
เลขานุการฝ่ายภิกษุสงฆ์	1	อัตรา
เลขานุการฝ่ายฆราวาส	1	อัตรา
ฝ่ายทะเบียนและประชาสัมพันธ์	2	อัตรา
ฝ่ายเผยแผ่ความรู้	6	อัตรา
ฝ่ายห้องสมุด	2	อัตรา
ฝ่ายงานครัว	5	อัตรา
ฝ่ายดูแลทำความสะอาด	5	อัตรา
ฝ่ายดูแลรักษาความเรียบร้อย	5	อัตรา
รวมทั้งหมด	28	อัตรา

4.2.2 จำนวนผู้รับบริการ

ในส่วนของผู้ใช้บริการจะพิจารณาจาก 2 ส่วนหลัก ๆ ได้แก่

4.2.2.1 ผู้มาใช้บริการสัญจร

4.2.2.1 ผู้มาใช้บริการแบบพักภายในโครงการ

การคาดคะเนจำนวนผู้ใช้โครงการวัดป่าวิมุตตยาลัยศึกษาจากจำนวนผู้มาใช้บริการของโครงการที่มีความคล้ายคลึงกัน ซึ่งได้นำข้อมูลการเข้าปฏิบัติธรรมของสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถาน มาพิจารณา ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 8 แสดงสถิติผู้เข้ามาใช้โครงการ

ปี พ.ศ.	จำนวนผู้เข้าชม
2549	80941
2550	100540
2551	90033

ค่าเฉลี่ยผู้เข้าใช้โครงการได้เท่ากับ 90360 คน/ปี

ค่าเฉลี่ยผู้เข้าใช้โครงการต่อเดือนเท่ากับ 7530 คน

ซึ่งสรุปเฉลี่ยเป็นผู้เข้าใช้โครงการต่อวัน 251 คน

ที่มา : จากการศึกษาและข้อมูลอ้างอิงจากเสถียรธรรมสถาน

4.3 พฤติกรรมของผู้ใช้โครงการ

การศึกษาพฤติกรรมของผู้ใช้โครงการนี้ โดยศึกษาจากผู้เข้ามาใช้โครงการสถาบันวิมุตตยาลัย เป็นแนวทาง และสามารถแบ่งพฤติกรรมของผู้ใช้ได้ดังต่อไปนี้

4.3.1 ผู้มารับบริการ ผู้มาใช้โครงการแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

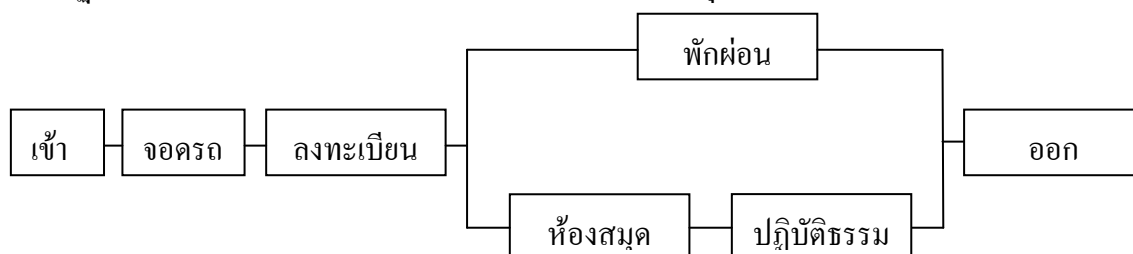
ประเภทที่ 1 มาใช้โครงการในรูปแบบสัญจร คือเข้าเยี่ยมชมภายในโครงการปฏิบัติธรรมและออกภายในวันเดียวกัน ซึ่งมาแบบเดี่ยวหรืออาจมาเป็นหมู่คณะ

ประเภทที่ 2 เข้ามาพักและปฏิบัติตามแบบพักอาศัยภายในโครงการอาจมาแบบเดี่ยวหรือหมู่คณะก็ได้แต่มีการติดต่อกับโครงการล่วงหน้าก่อน

4.3.1.1 ผู้มาใช้โครงการเมื่อเข้ามาถึงจะเป็นบริเวณพื้นที่จอดรถซึ่งอยู่ติดกับบริเวณทางเข้าด้านหน้า ถัดมาจะเป็นพื้นที่ที่เป็นโรงเพื่อบรรเทาฝนซึ่งจะอยู่ในบริเวณทางเข้าด้านหน้าเพื่อกระจายคนไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ภายในโครงการ ซึ่งโรงทางเข้าและพื้นที่จัดแสดงนี้จะใช้เวลาสอบถามเจ้าหน้าที่และพักผ่อน ประมาณ 15 นาที

ในบริเวณโรงนี้จะมีห้องสุขาและส่วนพักผ่อน มีผังแสดงส่วนต่างๆภายในโครงการ มีบริเวณลงทะเบียน รับฝากของและส่วนประชาสัมพันธ์ข่าวสารทั่วไป

ผู้เข้าใช้โครงการสามารถเข้าใช้โครงการต่างกันตามความสนใจ นอกเหนือจากพื้นที่นิทรรศการ ผู้เข้าใช้โครงการสามารถเข้าไปใช้ในส่วนในพื้นที่แสดงธรรมและสามารถนั่งพักผ่อนหรือปฏิบัติธรรมได้ตามอัธยาศัย แล้วจึงกลับออกไป สามารถสรุปรวมเป็นผังได้ดังนี้

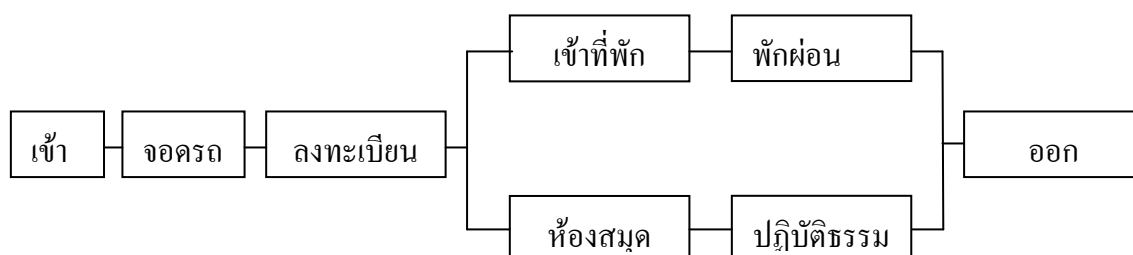
ภาพที่ 21 แสดงลักษณะการเข้าใช้โครงการของผู้เข้าใช้แบบสัญจร

4.3.1.2 ผู้เข้าใช้แบบพักอาศัยภายในโครงการ

ผู้มาใช้โครงการเมื่อเข้ามาถึงจะเป็นบริเวณพื้นที่จอดรถซึ่งอยู่ติดกับบริเวณทางเข้าด้านหน้า ถัดมาจะเป็นพื้นที่ที่เป็นโรงเพื่อบรรเทาฝนซึ่งจะอยู่ในบริเวณทางเข้าด้านหน้าเพื่อกระจายคนไปยังพื้นที่ต่าง ๆ ภายในโครงการ ซึ่งโรงทางเข้าและพื้นที่จัดแสดงนี้จะใช้เวลาสอบถามเจ้าหน้าที่และพักผ่อน ประมาณ 15 นาที

ในบริเวณโรงนี้จะมีห้องสุขาและส่วนพักผ่อน มีผังแสดงส่วนต่างๆภายในโครงการ มีบริเวณลงทะเบียน รับฝากของและส่วนประชาสัมพันธ์ข่าวสารทั่วไป

ผู้เข้าใช้โครงการสามารถนำของใช้และเปลี่ยนเครื่องแต่งกายในบริเวณที่พักที่จัดเตรียมไว้ให้และพักผ่อนตามอัธยาศัยก่อนเข้าสู่ตารางที่ทางวัดกำหนดซึ่งเวลาที่เข้าพักจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับโปรแกรมที่ทางวัดกำหนด สามารถสรุปรวมเป็นผังได้ดังนี้

ภาพที่ 22 แสดงการเข้าใช้โครงการของผู้เข้าใช้แบบอาศัยภายในโครงการ

4.3.2 ผู้ให้บริการ แบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่

4.3.2.1 ศึกษาลักษณะที่ให้บริการในแต่ละส่วนภายในโครงการ ซึ่งพนักงนอยู่ภายในโครงการ ซึ่งทางเข้าของศึกษาลักษณะจะแยกจากทางผู้เข้ามาใช้บริการเพื่อความสะดวกและความเหมาะสม ซึ่งมีลักษณะการทำงาน ดังต่อไปนี้

08.00น.-12.00น. ให้บริการในแต่ละส่วนของโครงการ

12.00น.- 13.00น. พัก

13.00น.- 16.00น. ให้บริการในแต่ละส่วนของโครงการ

16.00น.เป็นต้นไป ปฏิบัติภารกิจของสงฆ์

4.3.2.2 ผู้ให้บริการที่อยู่ในส่วนของฆราวาส ซึ่งจะพนักงนอยู่ในพื้นที่ของโครงการ มีทางสัญจรร่วมกันกับฆราวาสที่เข้ามาใช้โครงการ มีลักษณะการทำงานดังนี้

06.00น.-12.00น. ให้บริการในแต่ละส่วนของโครงการ

12.00น.- 13.00น. พัก

13.00น.- 16.00น. ให้บริการในแต่ละส่วนของโครงการ

16.00น.เป็นต้นไป ดูแลรับผิดชอบในแต่ละส่วน

5. การวิเคราะห์ค่าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบโครงการ

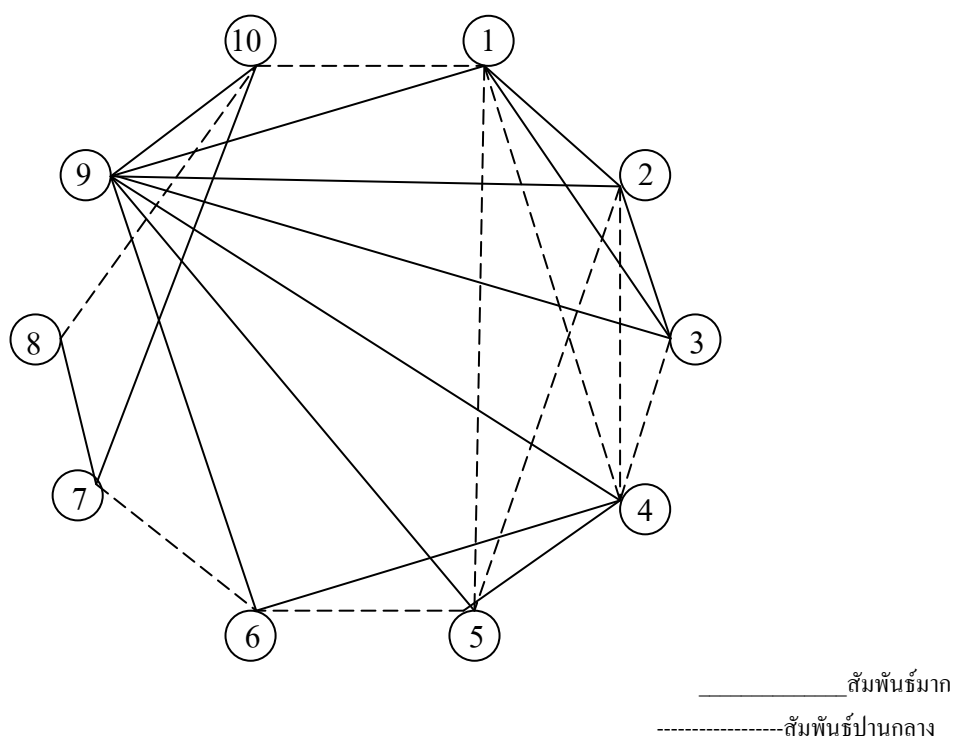
จากการศึกษาพฤติกรรม การติดต่อประสานงานภายในโครงการ และศึกษากรณีตัวอย่างสามารถแสดงค่าการจัดองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโครงการ เพื่อหาค่าความสัมพันธ์ และจัดวางตำแหน่งองค์ประกอบต่าง ๆ ตามเกณฑ์ดังต่อไปนี้

- 4 แทนค่า สัมพันธ์มาก
- 3 แทนค่า สัมพันธ์ปานกลาง
- 2 แทนค่า สัมพันธ์น้อย
- 1 แทนค่า สัมพันธ์น้อยมาก

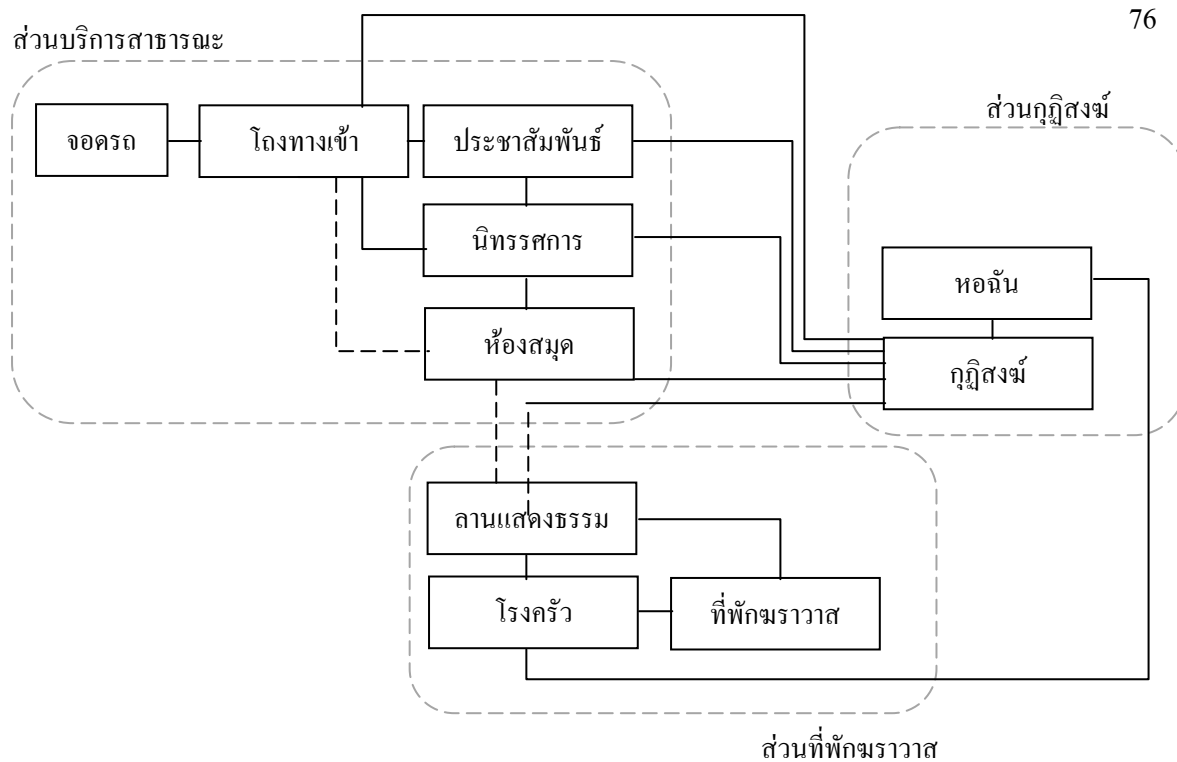
จากค่าดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาวิเคราะห์ร่วมกับองค์ประกอบอื่นๆภายในโครงการ จะทำให้ทราบค่าความสัมพันธ์ภายในโครงการมากน้อยต่างกัน โดยสังเกตได้จากภาพดังต่อไปนี้

องค์ประกอบ										
1.จอดรถ	1									
2.โถงทางเข้า	4	2								
3.ส่วนประชาสัมพันธ์	4	4	3							
4.ส่วนนิทรรศการ	3	3	3	4						
5.ส่วนห้องสมุด	3	3	2	4	5					
6.ส่วนลานแสดงธรรม	2	2	2	3	3	6				
7.ส่วนโรงครัว	2	1	1	2	2	3	7			
8.ส่วนที่พัก	2	1	1	1	2	4	4	8		
9.ส่วนภูมิสงฆ์	4	4	4	4	4	4	3	2	9	
10.ส่วนหอฉัน	3	1	1	1	1	2	4	3	4	10

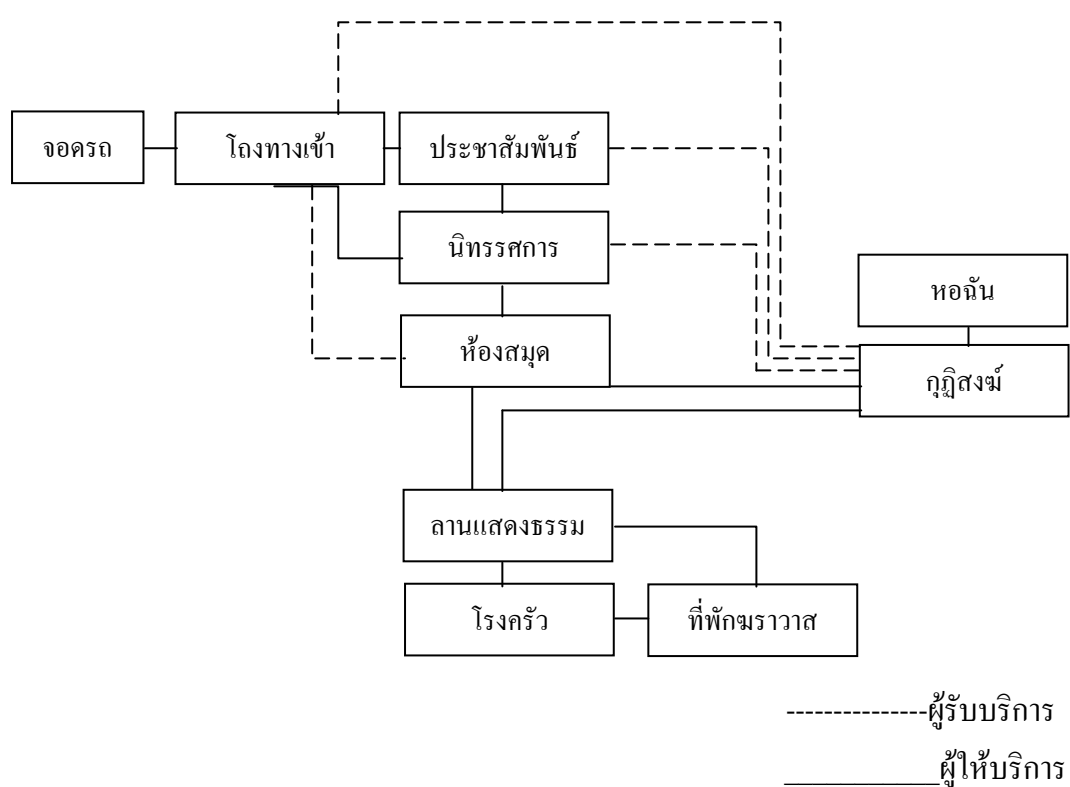
ภาพที่ 23 แสดงค่าความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในโครงการ

ภาพที่ 24 แสดงแผนภูมิความสัมพันธ์ขององค์ประกอบภายในโครงการ

ภาพที่ 25 ความสัมพันธ์ของประโยชน์ใช้สอยภายในโครงการ

ภาพที่ 26 แสดงทางสัญจรและประโยชน์ใช้สอยภายในโครงการ

6. การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยในโครงการ

พื้นที่ใช้สอยภายในโครงการวัดป่าวิมุตตยาราม รังสิต คลอง 14

ที่ตั้ง ณ รังสิตคลอง 14 ตำบลหนองสามวังใต้ อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี

พื้นที่ 50 ไร่

จำนวนภิกษุสงฆ์ พระสงฆ์ 25 รูป สังกัดนิกายเถรวาท

องค์ประกอบทางกายภาพของวัด แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่ ส่วนธรรมาวาสและส่วน

สังฆาวาส

ส่วนธรรมาวาส ได้แก่

- 1) ที่จอดรถและซุ้มประตูวัด
- 2) ส่วนประชาสัมพันธ์และพักคอย
- 3) ส่วนแสดงนิทรรศการ
- 4) ส่วนห้องสมุด
- 5) ลานแสดงธรรม
- 6) โรงครัว
- 7) ที่พักภรรยาวาสหญิง
- 8) ที่พักภรรยาวาสชาย

6.1 องค์ประกอบทางกายภาพในเขตธรรมาวาส

ตารางที่ 9 แสดงองค์ประกอบในเขตธรรมาวาส

อาคาร		หน้าที่ใช้สอย
1.	ซุ้มประตู รั้วและป้ายชื่อวัด	สำหรับกันเขตวัด ประกาศเขตวัดและควบคุมการเข้าออก
2.	ลานจอดรถ	พื้นที่จอดยานพาหนะต่าง ๆ
3.	ทางเดินจงกรม	พื้นที่ทางเดินเพื่อการฝึกสมาธิกรรมฐาน
4.	สถาบันวิมุตตยาลัย	อาคารสำหรับประสานงานด้านต่างๆของวัด
5.	หอสมุด	อาคารที่รวบรวมหนังสือให้บริการบุคคลทั่วไป ใช้สำหรับเป็นที่ค้นคว้า ทบทวน ศึกษาพระธรรมคำสอน
6.	ลานแสดงธรรม	พื้นที่แสดงธรรมหรือประกอบกิจกรรมต่างๆ มีการแยกส่วนพื้นที่ชัดเจนจากส่วนพื้นที่สาธารณะ ลักษณะเป็นพื้นที่เอนกประสงค์ เป็นพื้นที่ที่ใช้ร่วมกันระหว่างพระภิกษุสงฆ์และฆราวาสทำกิจกรรมทางศาสนา เช่น การทำบุญเลี้ยงพระ การแสดงธรรมเทศนา
7.	อุทยานธรรม	เป็นพื้นที่เผยแพร่พระพุทธศาสนาในลักษณะพื้นที่เอนกประสงค์โดยอ้างอิงจากรูปแบบธรรมชาติ
8.	เรือนพักหญิงและที่กางกวดหญิง	เป็นพื้นที่กางกวดและเรือนพักหญิง
9.	เรือนพักชายและที่กางกวดชาย	เป็นพื้นที่กางกวดและเรือนพักชาย
10.	โรงครัว	เป็นที่เก็บอาหารรวมของพระภิกษุสงฆ์และเป็นที่รับประทานอาหารของฆราวาส
11.	ห้องน้ำฆราวาส	เป็นที่สำหรับให้ฆราวาสใช้สอยเพื่อทำความสะอาดร่างกาย

6.2 องค์ประกอบทางกายภาพในเขตสังฆาวาส

ตารางที่ 10 แสดงองค์ประกอบในเขตสังฆาวาส

อาคาร		หน้าที่ใช้สอย
1.	กุฏิเจ้าอาวาส	ใช้สำหรับเป็นเรือนพักอาศัยของเจ้าอาวาส
2.	กุฏิสงฆ์	ใช้สำหรับเป็นเรือนพักอาศัยของภิกษุ สามเณร
3.	หอนั่น	ใช้สำหรับเป็นที่ฉันอาหารร่วมกันของภิกษุสงฆ์ หลังจากนั้นอาจเป็นที่ทำบุญเลี้ยงพระ หรือเทศนาอบรมสั่งสอน
4.	หอระฆัง	สำหรับตีบอกสัญญาณ เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์รู้เวลาสำหรับประกอบกิจกรรมต่าง ๆ เช่น ลงโบสถ์ ซึ่งหมายถึงการประชุมร่วมกันเพื่อสวดมนต์ไหว้พระในพระอุโบสถ ฉันเพล พร้อมกันที่หอนั่น เป็นต้น
5.	ห้องอาบ/สรงน้ำพระ	สำหรับเป็นที่ให้พระภิกษุใช้สอยเพื่อการทำความสะดวกชำระร่างกาย
6.	ห้องเก็บของ	สำหรับเก็บอุปกรณ์ เครื่องสังฆภัณฑ์ เครื่องมือเครื่องใช้และวัสดุต่าง ๆ

ที่มา : จากการศึกษาของผู้วิจัย

6.3 รายละเอียดแต่ละองค์ประกอบและพื้นที่ใช้สอยในแต่ละส่วน

ตารางที่ 11 แสดงรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยเขตธรรมาวาส

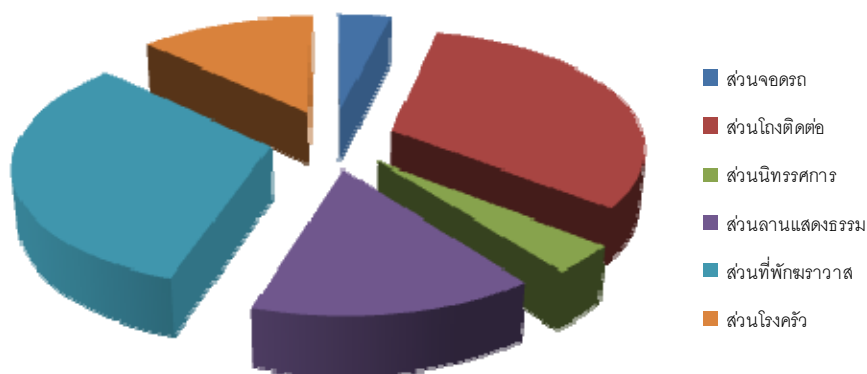
พื้นที่ใช้สอย		จำนวนผู้ใช้	พื้นที่ต่อ หน่วย	พื้นที่ รวม	อ้างอิง	ลักษณะการใช้ พื้นที่
1.	ลานจอดรถ			120	Arch.data	
2.	ทางเดินจกรม	300	1.2	360		
3.	สถาบันวิมุตตยาลัย					
	- โถงติดต่อ	300	1.2	979.4	Arch.data	
	- ห้องทำงาน	4	2	8	Arch.data	
	- ห้องเก็บของ			5	Arch.data	
	- ห้องน้ำ (ภิกษุสงฆ์)			4		
	รวม			996.4		
4.	นิทรรศการ	100	1.2	120		
5.	หอสมุด					
	- พื้นที่เก็บหนังสือ	300	2	600	Arch.data	
	- พื้นที่อ่านหนังสือ	300	3.6	1080	Arch.data	
	รวม			1680		
6.	ลานแสดงธรรม	400	1.2	480		
7.	เรือนพักหญิง	150	2	300	Arch.data	
8.	เรือนพักชาย	150	2	300	Arch.data	
9.	โรงครัว					
	- พื้นที่ประกอบอาหาร	25	1.2	30	Arch.data	
	- พื้นที่นั่งทานอาหาร	300	1.2	360	Arch.data	
	- พื้นที่เก็บพัสดุ			15		
	รวม			405		
10.	ห้องน้ำธรรมาวาส					
	- ห้องน้ำหญิง	50	4	200		
	- ห้องน้ำชาย	50	4	200		
รวมพื้นที่ในเขตธรรมาวาส					6001.4	

ตารางที่ 12 แสดงรายละเอียดพื้นที่ใช้สอยเขตสังฆาวาส

พื้นที่ใช้สอย		จำนวน ผู้ใช้	พื้นที่ต่อ หน่วย	พื้นที่ รวม	อ้างอิง	ลักษณะการใช้ พื้นที่
1.	กุฏิเจ้าอาวาส	1				
	- พื้นที่ติดต่อพระาวาส	10	0.7	7		
	- ห้องน้ำ	1	4	4		
	- ห้องเก็บเครื่องสังฆกรรม	1	1.5	1.5		
	รวม			12.5		
2.	กุฏิภิกษุสงฆ์	25	9	225		
3.	ห้องน้ำ/สรงน้ำ	12	4	48		
4.	หอนั่น					
	- พื้นที่ล้น	25	4.8	120		
	- พื้นที่รับรองพระาวาส	300	1.7	510		
	รวม			630		
5.	โบสถ์	25	1.6	40		
	รวมพื้นที่ในเขตสังฆาวาส			955.5		

สรุปพื้นที่ทั้งหมดของโครงการได้ดังนี้

ส่วนที่ 1	ส่วนธรรมาวาส		
	ส่วนจอดรถ	120	ตารางเมตร
	ส่วนโถงติดต่อ	996.4	ตารางเมตร
	ส่วนนิทรรศการ	120	ตารางเมตร
	ส่วนลานแสดงธรรม	480	ตารางเมตร
	ส่วนที่พักพระาวาส	1000	ตารางเมตร
	ส่วนโรงครัว	405	ตารางเมตร
ส่วนที่ 2	ส่วนสังฆาวาส	955.5	ตารางเมตร

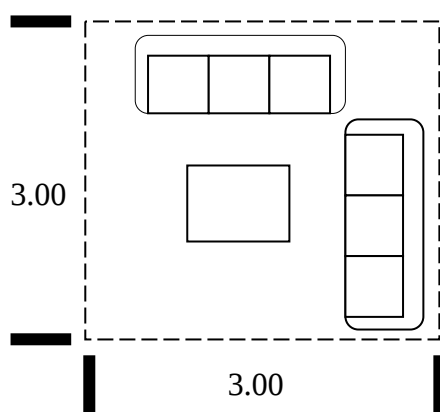

ภาพที่ 27 แสดงการแบ่งส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ

การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยในส่วนต่างๆภายในโครงการ

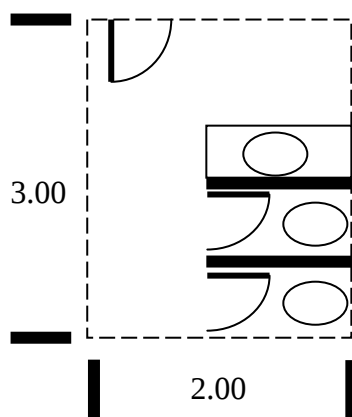
1. การวิเคราะห์พื้นที่ใช้สอยในส่วนสำนักงาน

1.1 RECEPTION ROOM / AREA 9.00

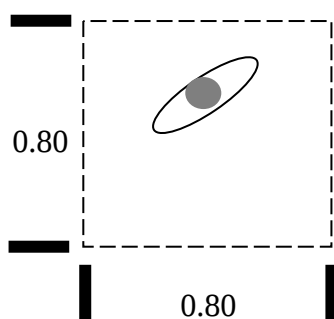
ภาพที่ 28 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน RECEPTION ROOM / AREA 9.00

1.2 WATER CLOSET / AREA 6.00

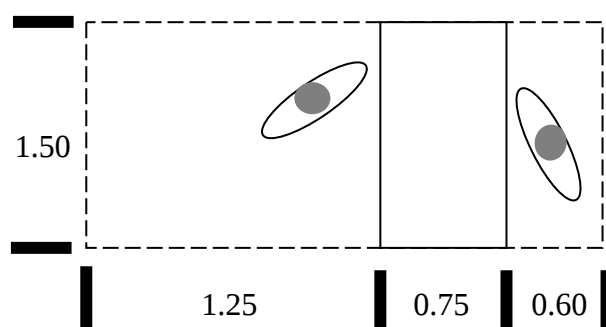
ภาพที่ 29 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน WATER CLOSET / AREA 6.00

1.2 STANDARD SPACE / AREA 0.64

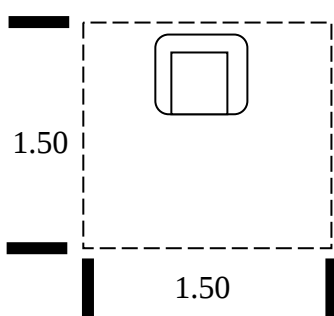
ภาพที่ 30 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน STANDARD SPACE / AREA 0.64

1.3 INFORMATION COUNTER / AREA 3.90

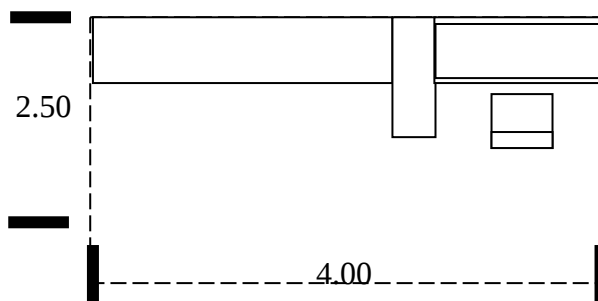
ภาพที่ 31 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน INFORMATION COUNTER / AREA 3.90

1.4 LIVING AREA / AREA 2.25

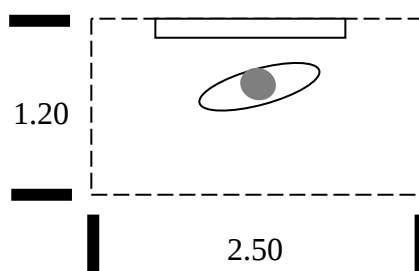
ภาพที่ 32 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน LIVING AREA / AREA 2.25

1.5 SEARCH BOOK / AREA 10.00

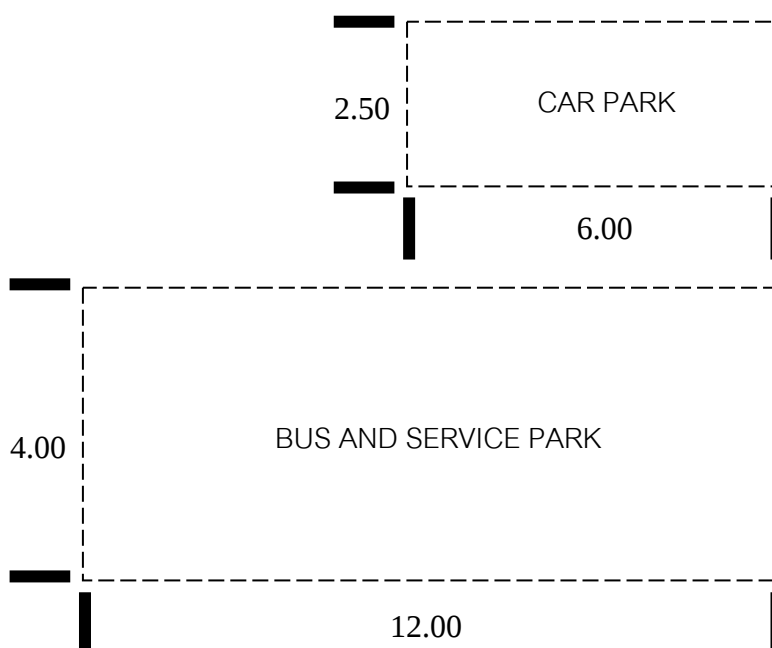
ภาพที่ 33 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน SEARCH BOOK / AREA 10.00

1.6 INFORMATION BOARD / AREA 3.00

ภาพที่ 34 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน INFORMATION BOARD / AREA 3.00

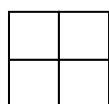
1.7 PARKING AREA

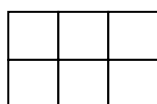
ภาพที่ 35 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน PARKING AREA

2. การวิเคราะห์พื้นที่ส่วนแสดงนิทรรศการ

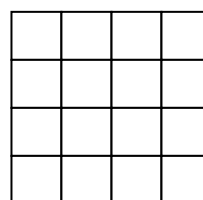
2.1 BOARD

1.4

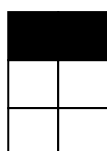
3.2

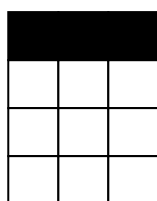
5.8

ภาพที่ 36 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน BOARD

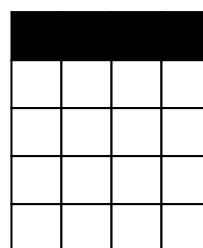
2.2 DIORAMA

2.2

4.3

7.2

ภาพที่ 37 แสดงการวิเคราะห์ที่ว่างส่วน DIORAMA

สรุปผลการวิเคราะห์แนวความคิดในการออกแบบโครงการ

จากการวิเคราะห์และผลของการวิเคราะห์ ทำให้ทราบว่า โครงการวัดป่าวิมุตติยาลัย. ปทุมธานี เป็นโครงการที่เกิดขึ้นในลักษณะของวัดป่าผสมผสานกับวัดบ้าน มีรูปแบบกิจกรรมละองค์ประกอบภายในโครงการที่มีความสอดคล้องและน่าสนใจ ซึ่งในการออกแบบสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างมิติการรับรู้สัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถิปุทธ ได้นำแนวความคิดโดยมีการทำความเข้าใจและแปรรูปสัจธรรมแห่งความตาย ในรูปแบบของการละหรือการดับกิเลส ที่มีลักษณะของการทำความเข้าใจในเรื่องการปลงร่างกายโดยใช้ทฤษฎีการรับรู้เข้ามาสร้างมิติการรับรู้ให้เกิดขึ้นภายในโครงการ

บทที่ 5

แนวความคิดในการออกแบบ

จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้มีการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ โดยวิเคราะห์จากสถานที่ตั้ง สภาพแวดล้อมโดยรอบของโครงการที่เหมาะสม ตลอดจนจนความเป็นไปได้ในการออกแบบเพื่อให้เกิดรูปแบบของลักษณะของโครงการที่สามารถตอบรับกับบริบทของสภาพแวดล้อมนั้นๆ มีการพัฒนาแนวความคิดอย่างเป็นขั้นตอน นำไปสู่การออกแบบพื้นที่ว่างที่สอดคล้องและกลมกลืนกับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและกิจกรรมภายในโครงการ โดยแปรรูปการดับกิเลสออกมาเป็นวิธีการสื่อสารและถ่ายทอดสังขธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิधिพุทธ เพื่อไปสู่เป้าหมายคือสามารถเรียนรู้และปรับใช้ในชีวิตต่อไปได้

กระบวนการในการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ

จากการศึกษาประเด็นต่างๆตามขั้นตอนของการศึกษา จึงได้นำผลของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มา มาใช้เป็นแนวความคิดในการออกแบบโครงการวัดป่าวิมุตติยาลัย จ.ปทุมธานีซึ่งมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับแนวทางการดำเนินการของโครงการ โดยมีขั้นตอนในการออกแบบเป็นลำดับขั้น ดังนี้

1. การศึกษาเรื่องสังขธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิधिพุทธ

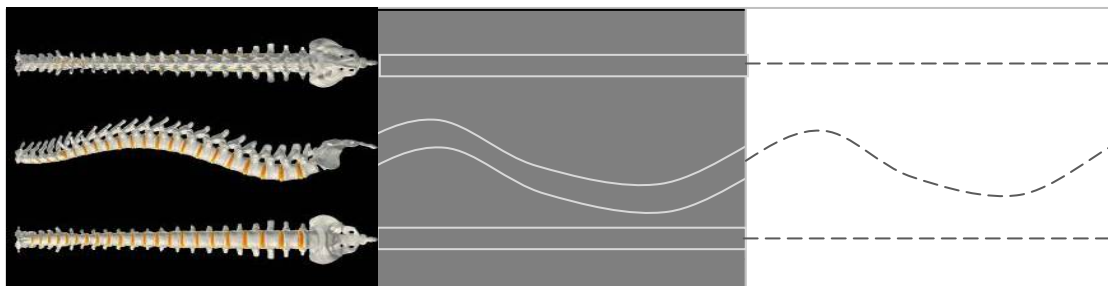
ความหมายสังขธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิधिพุทธ สามารถแบ่งได้ดังต่อไปนี้

สังขธรรมแห่งความตาย คือ การตายก่อนตาย ซึ่งหมายถึง การละ การดับกิเลส ก่อนที่จะเกิดการตายไปโดยสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติ และความหมายของกิเลสและการละหรือการดับกิเลส กิเลสหมายถึงสิ่งที่ทำให้จิตใจเศร้าหมอง ขุ่นมัว เป็นความชั่วที่แฝงอยู่ในความรู้สึกนึกคิด ส่วนการละหรือการดับกิเลสหมายถึงการทำความเข้าใจกับสภาพธรรมชาติที่เกิดขึ้นและสามารถใช้สติพิจารณาให้เห็นถึงความไม่เที่ยง ความจริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลส

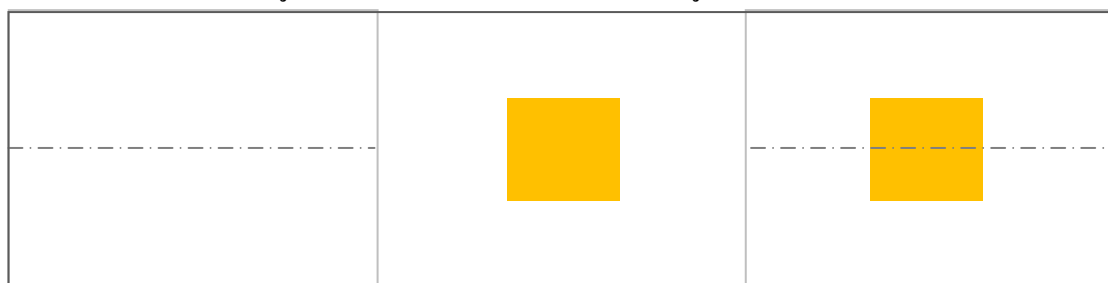
2. การดับกิเลสโดยใช้ทฤษฎีการรับรู้เข้ามากำหนดรูปแบบ

ความหมายของสติ สติหมายถึงการระลึกได้หรือการกำหนดรู้อิริยาบถของร่างกาย ซึ่งการกำหนดรู้เกิดขึ้นจากการมีจิตใจที่สงบ นิ่งและวางเฉย จำเป็นจะต้องใช้ทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติจากกฎแห่งความคล้ายคลึงจากอิริยาบถของร่างกายของโครงกระดูกสันหลังและทฤษฎีการรับรู้ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นคง หมายถึง ลักษณะรูปแบบของรูปทรงสมมาตร คือ สี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีแต่ละ

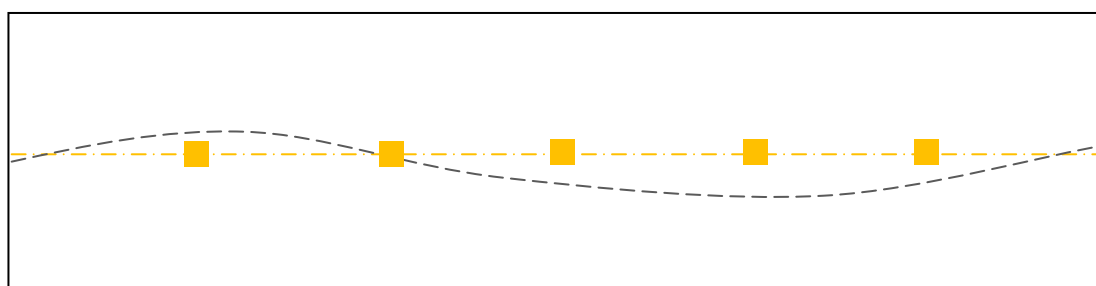
ด้านที่เท่ากันทุกด้าน รวมทั้ง มีการจัดวางสัญลักษณ์ โดยการกระทำซ้ำๆของสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการระลึกได้จากสิ่งเร้า

ภาพที่ 38 แสดงการแปรรูปอริยาบทของร่างกายจากโครงกระดูกสันหลัง

ภาพที่ 39 แสดงการแทนค่าของสติจากทฤษฎีการรับรู้ความคล้ายคลึงจากสี่เหลี่ยมจัตุรัส

ภาพที่ 40 แสดงการแปรรูปทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติสู่การออกแบบโครงการ

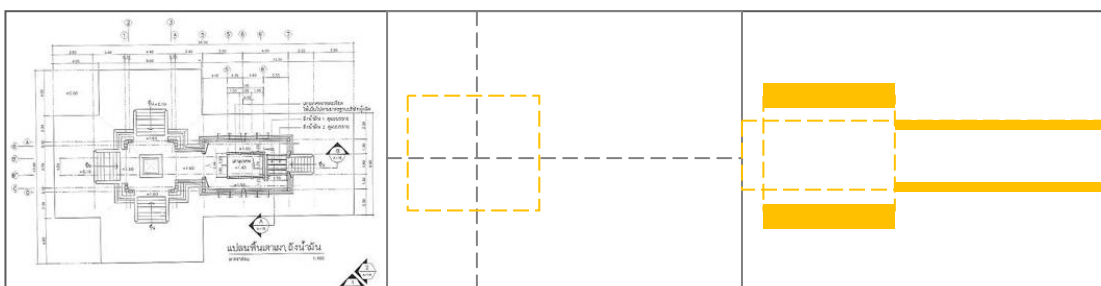
สรุปได้ว่า การดับกิเลส คือ การใช้สติ ซึ่งหมายถึงการระลึกได้หรือการกำหนดรู้มา กำหนดรูปแบบการจัดวาง โดยใช้ทฤษฎีการรับรู้ที่ทำให้เกิดสติจากกฎแห่งความคล้ายคลึง(วิมลสิทธิ หารยางกูร) ให้เกิดความรู้สึกที่มั่นคงจากรูปแบบรูปทรงสมมาตรและการจัดวางโดยการกระทำซ้ำๆ ของสิ่งเร้าเพื่อให้เกิดการระลึกได้จากสิ่งเร้า แปรรูปสู่การวางผังของโครงการ

2.2 ความหมายของการละหรือการดับของกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิรัง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้(วิมลสิทธิ หารยางกูร)ที่เกิดจากปัจจัยด้าน

จิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ที่เกิดจากความรู้เดิมและประสบการณ์ จากสถานที่ที่มีผลต่อสภาพของจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ที่ทำให้เกิด การละ ความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกาย

ภาพที่ 41 แสดงการแปรรูปของเชิงตะกอนสู่พื้นที่ในการจัดแสดงนิทรรศการ

ภาพที่ 42 แสดงการแปรรูปของเชิงตะกอนในรูปแบบการใช้งานสู่พื้นที่จัดแสดงนิทรรศการ

ภาพที่ 43 แสดงการแปรรูปของโครงสร้างที่มีผลต่อสภาพของจิตใจสู่พื้นที่ห้องพัก

สรุปได้ว่า การดับกิเลสโดยการพิจารณาให้เห็นถึงความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมสภาพของร่างกายและใช้ทฤษฎีการรับรู้ที่เกิดจากความรู้เดิมหรือประสบการณ์ของสถานที่ที่มีผลต่อสภาพจิตใจหรือภาวะของอารมณ์ ซึ่งแทนค่าด้วยพื้นที่เผาศพหรือเชิงตะกอนและโครงสร้าง มีการคลี่คลายรูปแบบการใช้งานในลักษณะของที่นั่งนอน เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ที่เรียบง่ายและเข้าใจถึงสัจธรรมแห่งการดำรงอยู่พอเพียงและเหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์

2.3 ความหมายของการละหรือการดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยง อจิริง ความเสื่อมของร่างกายที่เป็นที่อาศัยของกิเลสจากทฤษฎีการรับรู้ที่เกี่ยวข้องกับขนาดความเข้มข้นหรือความหนักเบาของสิ่งเร้า

ภาพที่ 44 แสดงการแปรรูป ความเสื่อมสภาพของร่างกายสู่พื้นที่ลานแสดงธรรม

ภาพที่ 45 แสดงการแปรรูปสลายกลับคืนสู่ธรรมชาติจากทฤษฎีการรับรู้กฎแห่งความสมบูรณ์

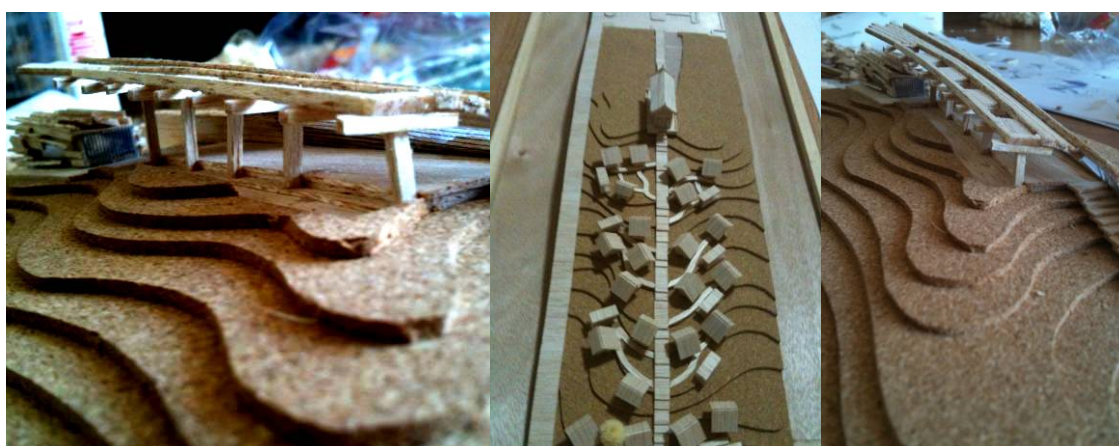
สรุปได้ว่า จากการวิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับของกิเลส มีการแปรรูปมาจากความเสื่อมหรือความอจิริงของร่างกายโดยมีการนำทฤษฎีการรับรู้พื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับความเข้มข้นหรือความหนักเบา (วิมลสิทธิ์ หรยางกูร) ซึ่งเกิดจากลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของร่างกายหรือการสลายของร่างกายลำดับสู่พื้นที่ของลานแสดงธรรมให้เห็นถึงสังขธรรมของธรรมชาติที่เกิดขึ้นและดับไปโดยการกระแทกของพื้นผิวที่นิ่งอย่างเป็นลำดับ

และในส่วนในพื้นที่โรงทาน มีการแปรรูปจากความเสื่อมสลายของธรรมชาติโดยนำทฤษฎีกฎแห่งความสมบูรณ์มาเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างในการค่อยๆ สลายไปของต้นไม้อย่างเป็นลำดับ มีการใช้แสงจากธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งภายในอาคารเพื่อให้เกิดบรรยากาศที่เป็นธรรมชาติที่ร่มรื่น เหมาะแก่การรับรู้ ซึ่งลักษณะดังกล่าวสามารถนำสิ่งที่ได้มาปรับใช้ในพื้นที่สาธารณะ คือลานแสดงธรรมและโรงทาน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับสังขธรรมแห่งความตายตามธรรมชาติได้

การจัดการสภาพแวดล้อมภายในโครงการ

จากการวิเคราะห์ทำให้สามารถออกแบบในส่วนของการจัดการสภาพแวดล้อมภายในโครงการแบ่งได้เป็นส่วนๆดังต่อไปนี้

1. จากผลการวิเคราะห์รูปแบบการเกิดสติ ทำให้พบว่า การเกิดสติหรือการระลึกฐานั้น จำเป็นจะต้องมีการรับรู้ภายใต้ทฤษฎีการรับรู้ที่เกี่ยวข้องสภาพแวดล้อมหรือประสบการณ์เดิม ซึ่งในลักษณะของการเกิดสติ จำเป็นต้องเป็นพื้นที่ที่ทำให้เกิดสมาธิร่วมอยู่ด้วย เพราะฉะนั้นการวางโดยรวมภายในโครงการ จึงเป็นลักษณะของการเกิดพื้นที่ที่เป็นลักษณะของเส้นตรง มีการจัดวางตัวอาคารที่มีลักษณะของการเชื่อมการรับรู้ถึงกันโดยอาศัยสถาปัตยกรรมภายนอก ซึ่งในที่นี้ มีการนำเสาทรงสี่เหลี่ยมจัตุรัสที่มีความสูงประมาณ 10 เมตร เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการเชื่อมโยงพื้นที่ในการระลึกได้ในส่วนบริเวณภายนอกโครงการ

ภาพที่ 46 แสดงหุ่นจำลองบริเวณทางเดินภายในโครงการ

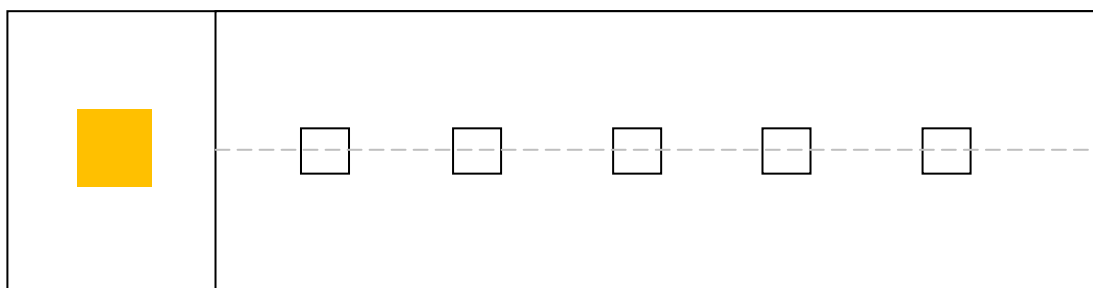
2. เมื่อกำหนดขอบเขตของพื้นที่ใช้สอยภายในโครงการ โดยวิเคราะห์และอ้างอิงทฤษฎีการออกแบบพื้นที่อาคารเพื่อให้ความสัมพันธ์และสอดคล้องกับพฤติกรรมการใช้งานของผู้ที่จะเข้ามาใช้ภายในโครงการ จึงพบว่ามีการจัดวางพื้นที่ในแต่ละส่วนโดยมีการเชื่อมพื้นที่กัน ลักษณะของทางเดินเชื่อมกันโดยรอบของโครงการ ซึ่งทิศทางสัญจรในโครงการจะเป็นลักษณะของทางเดินที่มาจากเข้าออกทางเดียวกัน เพื่อให้เกิดความต่างหรือมิติการรับรู้ในลักษณะของการตั้งคำถามจากการรับรู้ทางเข้าและเมื่อเข้าไปใช้พื้นที่ภายในโครงการแล้วสามารถเรียนรู้และทำความเข้าใจต่อพื้นที่ที่มีการรับรู้ก่อนหน้าได้

ภาพที่ 47 แสดงหุ่นจำลองรูปแบบสถาปัตยกรรมของโครงการ

3. จากโปรแกรมการใช้พื้นที่ภายในโครงการ นำมาวิเคราะห์เพื่อการจัดผังเฟอร์นิเจอร์ตามความสัมพันธ์ของการใช้พื้นที่นั้นๆ โดยมีการนำเอาลักษณะของการเสื่อมสลายตามธรรมชาติ และนำธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ เพราะฉะนั้นแนวความคิดในการออกแบบเฟอร์นิเจอร์ลอยตัวส่วนใหญ่จะนำรูปแบบมาจากไม้ธรรมชาติ และวัสดุที่มีการปรุงแต่งน้อยมาก เผยให้เห็นถึงพื้นผิวเนื้อแท้ของวัสดุที่นำมาใช้ได้อย่างเหมาะสม

4. เมื่อมีการแปรรูปผังโครงการโดยรวมจากการสร้างสถาปัตยกรรมในเชิงสัญลักษณ์แล้ว ตัวอาคารหรือรูปแบบของงานสถาปัตยกรรมก็มีการนำเอาวัสดุที่นำมาจากธรรมชาติ รูปแบบของอาคารสาธารณะจะเป็นลักษณะของการเอาไม้ ปูนเปลือย ไม้ไผ่ ตลอดจนตัวโครงสร้างที่เป็นลักษณะของธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนประกอบหลัก

ภาพที่ 48 แสดงรูปแบบของเสาที่ใช้แทนค่าในเชิงสัญลักษณ์

5. รูปแบบของการออกแบบภายในของแต่ละพื้นที่ภายในวัดป่าวิมุตติยาชัย จ.ปทุมธานี แบ่งออกได้เป็นส่วนๆดังนี้

รูปแบบของเฟอร์นิเจอร์ build-in สำหรับรูปแบบของเฟอร์นิเจอร์ build-in ที่นำเข้ามาใช้ จะมีรูปทรงแบบอิสระ กล่าวคือ เป็นรูปทรงที่เลียนแบบธรรมชาติ ตามลักษณะการใช้สอย โดยส่วนใหญ่จะใช้วัสดุโครงไม้เนื้อแข็ง กรุ mdf board ทำสีพ่นธรรมชาติ

รูปแบบของเฟอร์นิเจอร์ลอยตัว ก็จะเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับ เฟอร์นิเจอร์ build-in คือมีรูปทรงอิสระ แตกต่างกันตามประโยชน์ใช้สอย แต่โดยส่วนใหญ่จะเป็นลักษณะของไม้จริง เพื่อให้เกิดการสัมผัสถึงเนื้อแท้ของเฟอร์นิเจอร์ภายในแต่ละพื้นที่ และทนทานตามการใช้เนื่องจาก ลักษณะการออกแบบของพื้นที่ที่เกิดขึ้น เป็นลักษณะของพื้นที่ที่มีการเอื้อกันระหว่างพื้นที่ภายในอาคารและพื้นที่ภายนอกอาคาร ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีความคงทนและแข็งแรง เหมาะสมกับการใช้งานที่สามารถปรับเปลี่ยนจากในอาคาร นำไปใช้ภายนอกอาคารได้

ภาพที่ 49 แสดงตัวอย่างของเฟอร์นิเจอร์ลอยตัว

รูปแบบการสีในการออกแบบภายใน จากการวิเคราะห์แนวความคิดในการตีความและแปรรูป ทำให้พบว่า การละหรือการดับกิเลสอันเป็นการทำความเข้าใจกับการเสื่อมสลายไปตามธรรมชาติของร่างกายและธรรมชาติโดยรอบของมนุษย์ ดังนั้นรูปแบบของการใช้สีก็จะเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการออกแบบเฟอร์นิเจอร์ ใช้สีน้ำตาลในโทนของธรรมชาติ และมีการใช้สีที่เกิดจากเนื้อแท้ของวัสดุโดยปราศจากการปรุงแต่ง เช่นสีของเนื้อไม้จริง สีของปูน มีการใช้สีขาวในลักษณะของพื้นเพื่อให้เกิดความน่าสนใจและเกิดความสว่างขึ้นภายในพื้นที่

แนวความคิดของการใช้วัสดุตกแต่ง เพื่อเป็นการสร้างเอกลักษณ์ให้เกิดขึ้นภายในโครงการสามารถแยกออกได้เป็นส่วนๆดังต่อไปนี้

5.1 วัสดุตกแต่งพื้น

5.1.1 ปูนซีเมนต์ขัดมันทำสีขาว

5.1.2 กระเบื้องเซรามิกขอบตัดสี่เหลี่ยมพื้นผิวธรรมชาติ ขนาด 60x60

5.1.3 กระเบื้องเซรามิกขอบตัดสีขาวพื้นผิวธรรมชาติ ขนาด 60x60

5.1.4 พื้นไม้เนื้อแข็งเข้าลิ้น ขนาด 0.1X0.6 หน้า 2 นิ้ว ทำสีธรรมชาติ

ภาพที่ 50 แสดงสีและพื้นผิวของไม้ไผ่ที่นำมาใช้ตกแต่งผนังวัสดุตกแต่งผนัง

5.2 วัสดุตกแต่งผนัง

5.2.1 โครงไม้เนื้อแข็ง กรุ mdf board ทำสีฟันทาสีขาว

5.2.2 ไม้ไผ่ธรรมชาติ

5.2.3 ปูนเปลือยสีธรรมชาติ

5.2.4 ดินเหนียวอัดแข็ง(บ้านดิน)

5.3 วัสดุตกแต่งเพดาน

5.3.1 โครงคร่าวเหล็กชุบสังกะสี กรุแผ่นยิปซัมบอร์ด หน้า 1 เซนติเมตร ทาสีขาว

5.3.2 โครงไม้เนื้อแข็งมาจาก

ภาพที่ 51 แสดงตัวอย่างลักษณะของบ้านดิน

5.4 งานระบบไฟฟ้าและแสงสว่าง

ในส่วนของพื้นที่สาธารณะในเวลากลางวันจะมีการนำเอาแสงธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการใช้แสงภายในพื้นที่อาคาร และในส่วนแสงประดิษฐ์สามารถแบ่งได้ตามประเภทการใช้งาน ดังนี้

5.4.1 บริเวณชั้นเก็บของพื้นที่ต้อนรับ ใช้หลอดไฟ led duralight พร้อมอุปกรณ์เชื่อมต่อ

5.4.2 เพดาน ใช้หลอด led 220 v สีขาว ขั้วต่อเป็นเกลียวมาตรฐาน

5.4.3 ห้องสมุด ใช้หลอด led 220 v สีขาว ขั้วต่อเป็นเกลียวมาตรฐาน ขนาดหลอด 12X14 เซนติเมตร

5.4.4 ห้องนำใช้ฟลูออเรสเซนต์ 54 วัตต์

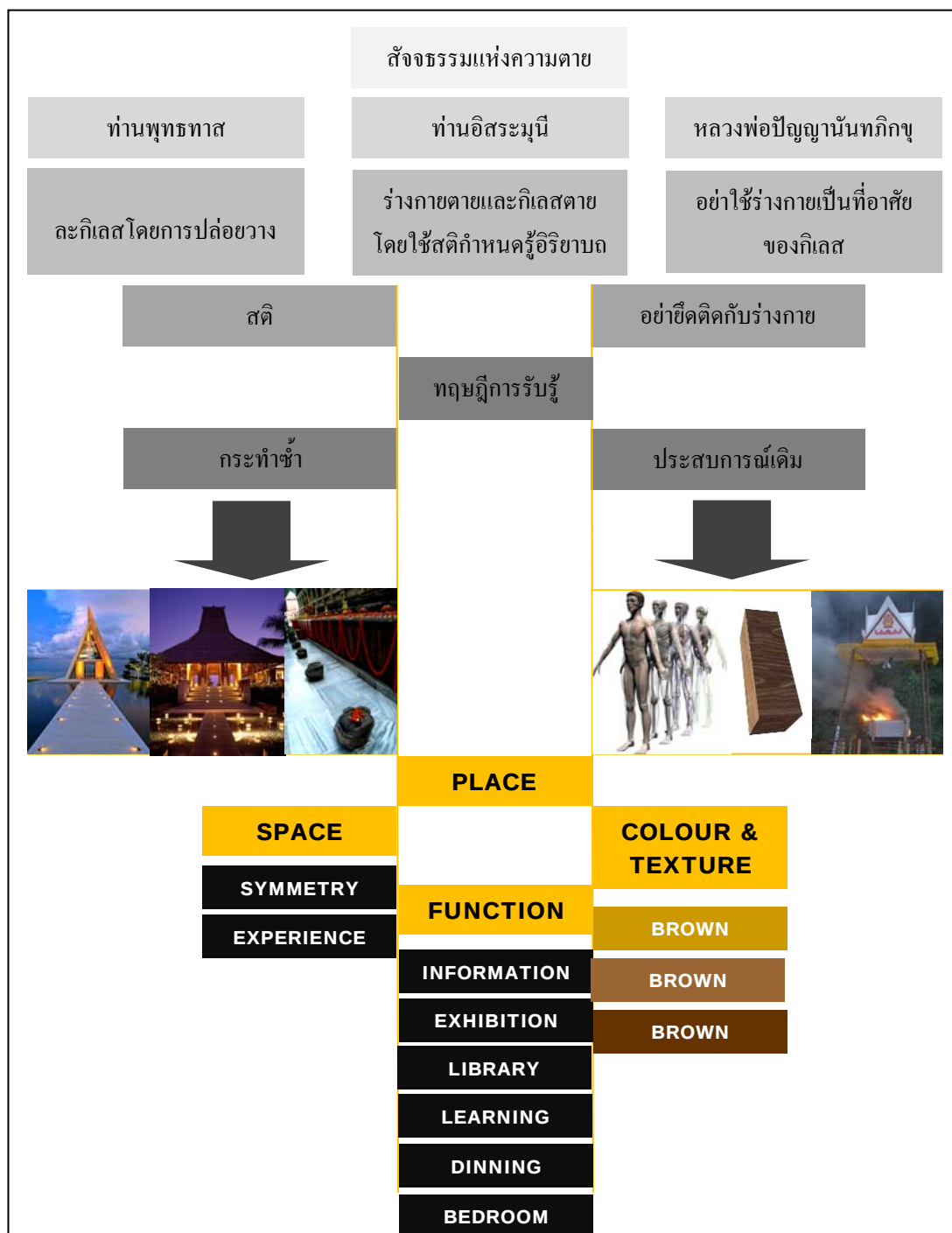
5.5 งานระบบปรับอากาศ

เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เปิดโล่งที่ต้องการแสงและอากาศธรรมชาติเข้าเป็นส่วนประกอบหลักภายในโครงการ จึงมีการปรับอากาศเฉพาะเจ้าหน้าที่ ใช้เครื่องปรับอากาศเพียงเฉพาะจุด

5.6 งานระบบอัคคีภัย

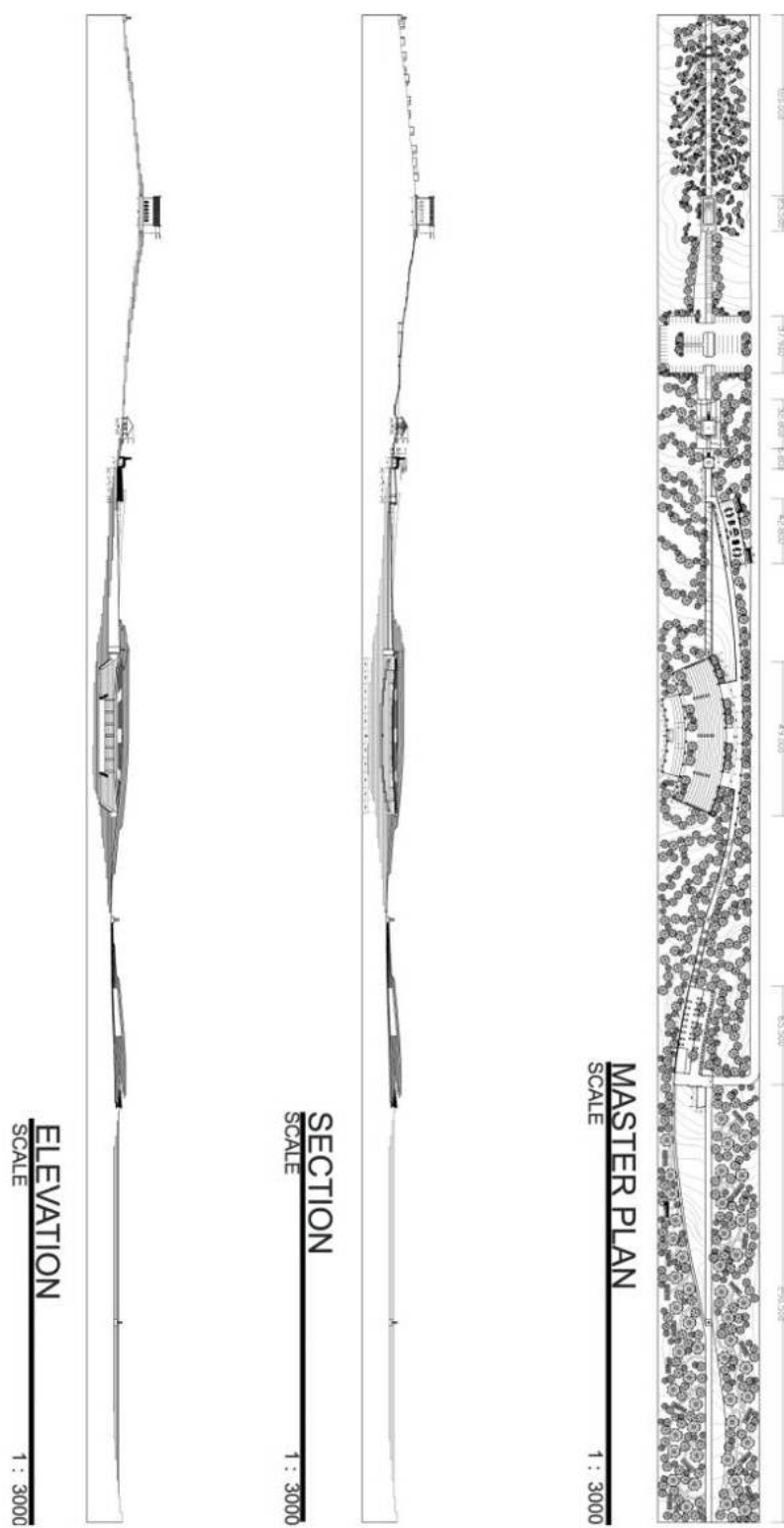
ใช้เครื่องดับอัคคีภัยวางเฉพาะจุด เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นไม้ที่สามารถติดไฟได้ง่าย ดังนั้นจึงจำเป็นต้องติดตั้งในบริเวณที่สะดวกแก่การใช้งานและการมองเห็น

สรุปการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ

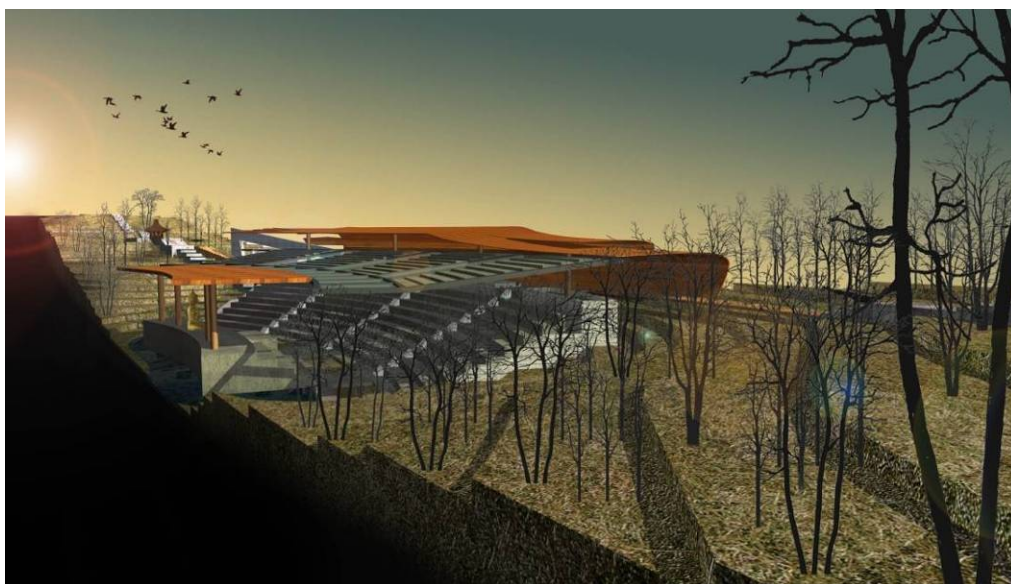

ภาพที่ 52 แสดงสรุปการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโครงการ

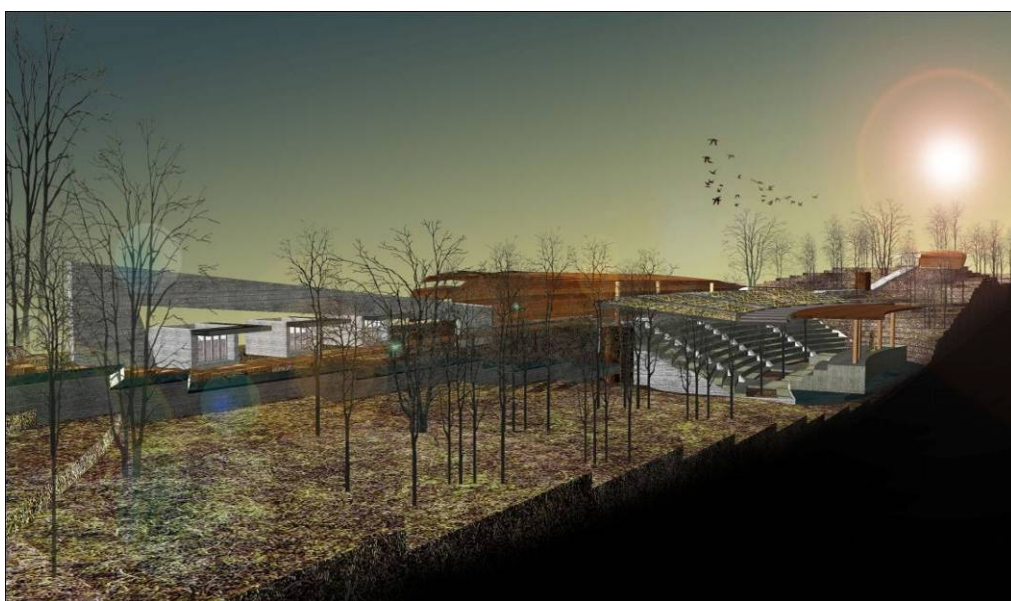
ผลงานการออกแบบโครงการวัดป่าวิมุตติยาลัย จ.ปทุมธานี

ภาพที่ 53 แสดงแบบการวางผังและรูปด้านโดยรวมของโครงการ

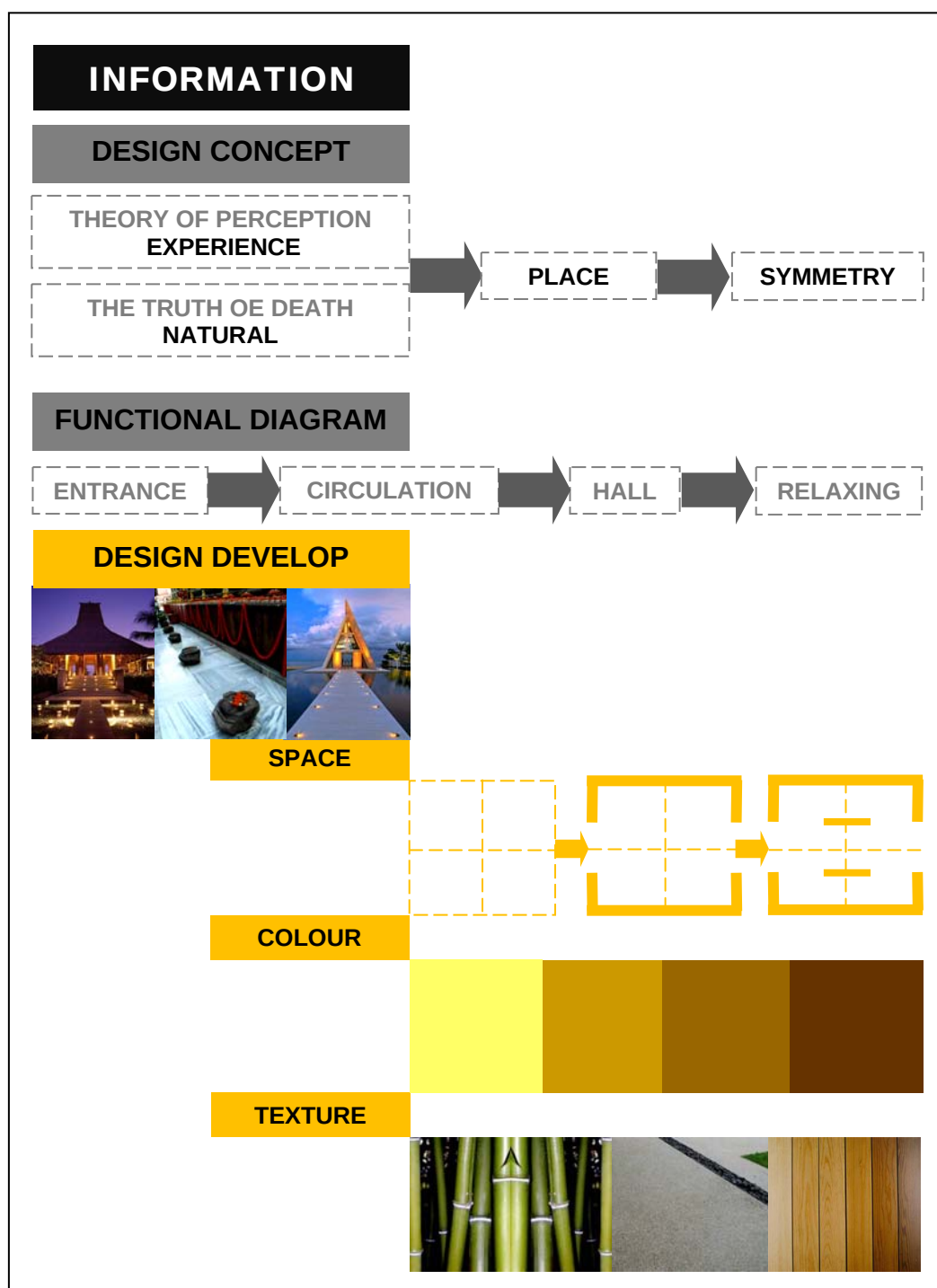
ภาพที่ 54 แสดงทัศนียภาพภายนอกส่วนลานแสดงธรรมจากด้านหลังของโครงการ

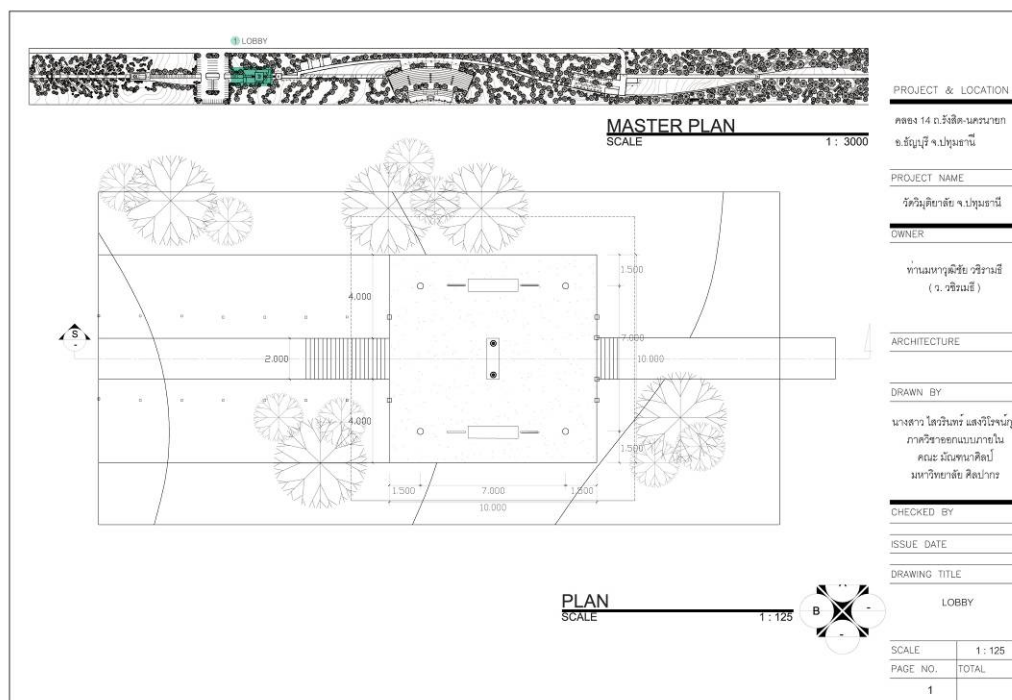
ภาพที่ 55 แสดงทัศนียภาพภายนอกส่วนลานแสดงธรรมจากด้านหน้าของโครงการ

กระบวนการในการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบภายใน

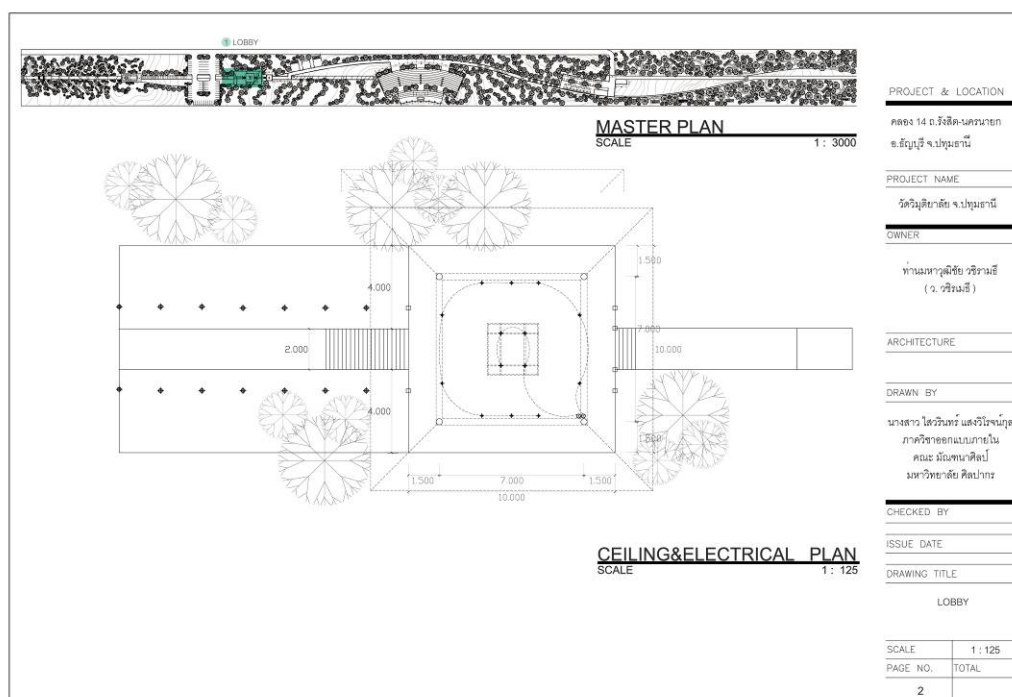
1. การพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนประชาสัมพันธ์

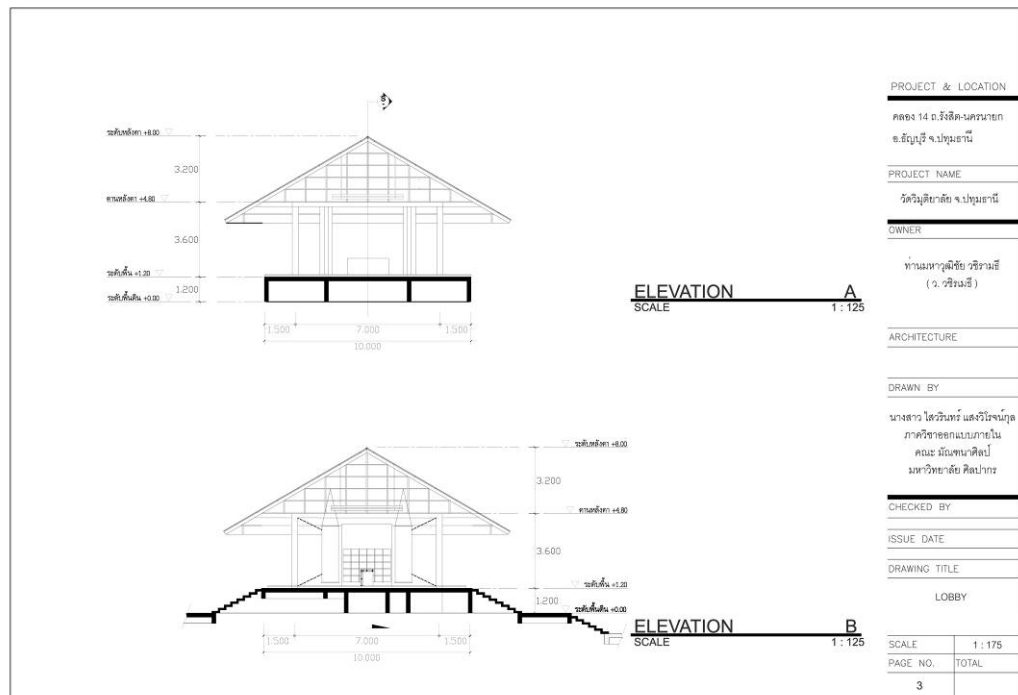
ภาพที่ 56 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนประชาสัมพันธ์

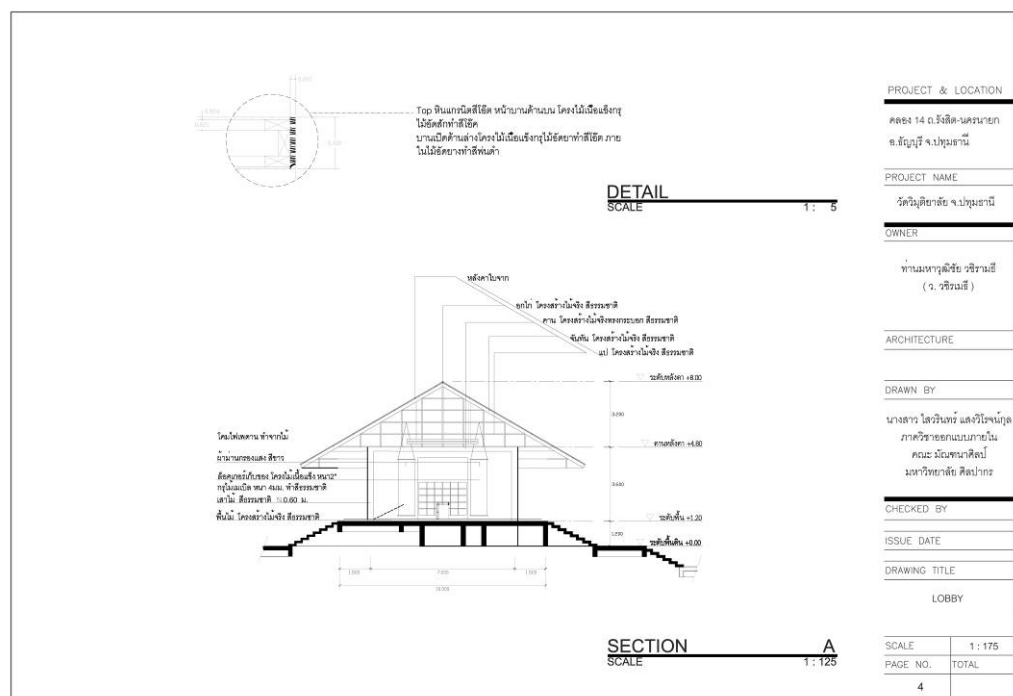
ภาพที่ 57 แสดงแบบการวางผังส่วนประชาสัมพันธ์

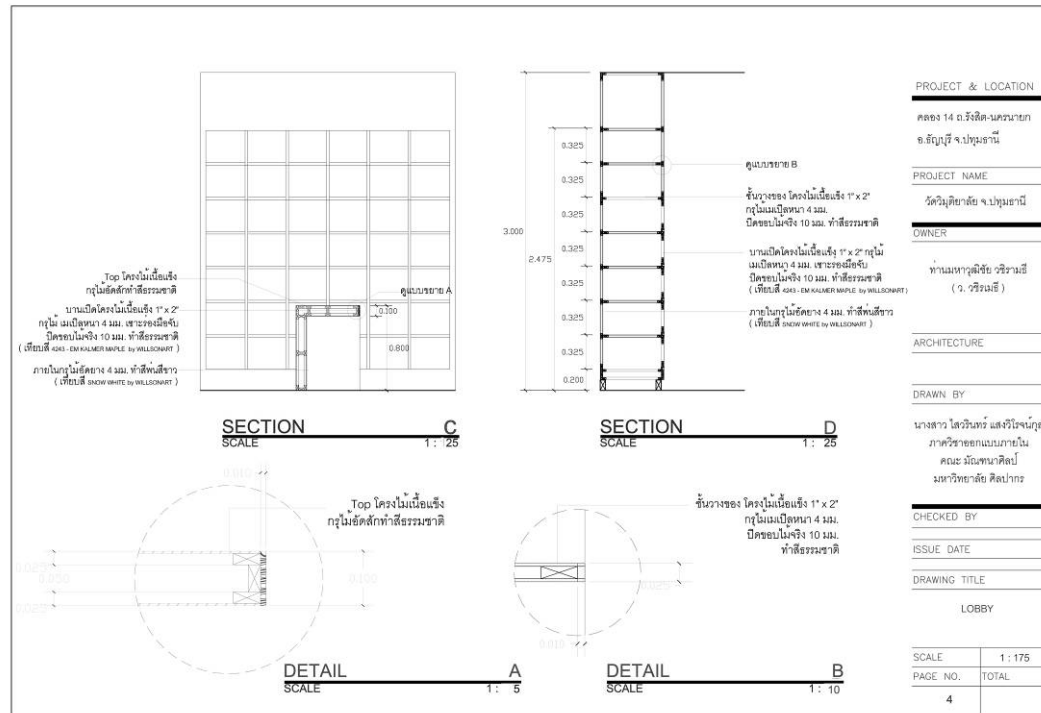
ภาพที่ 58 แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าส่วนประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 59 แสดงแบบภาพตัดอาคารส่วนประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 60 แสดงแบบรายละเอียดภาพตัดอาคารส่วนประชาสัมพันธ์

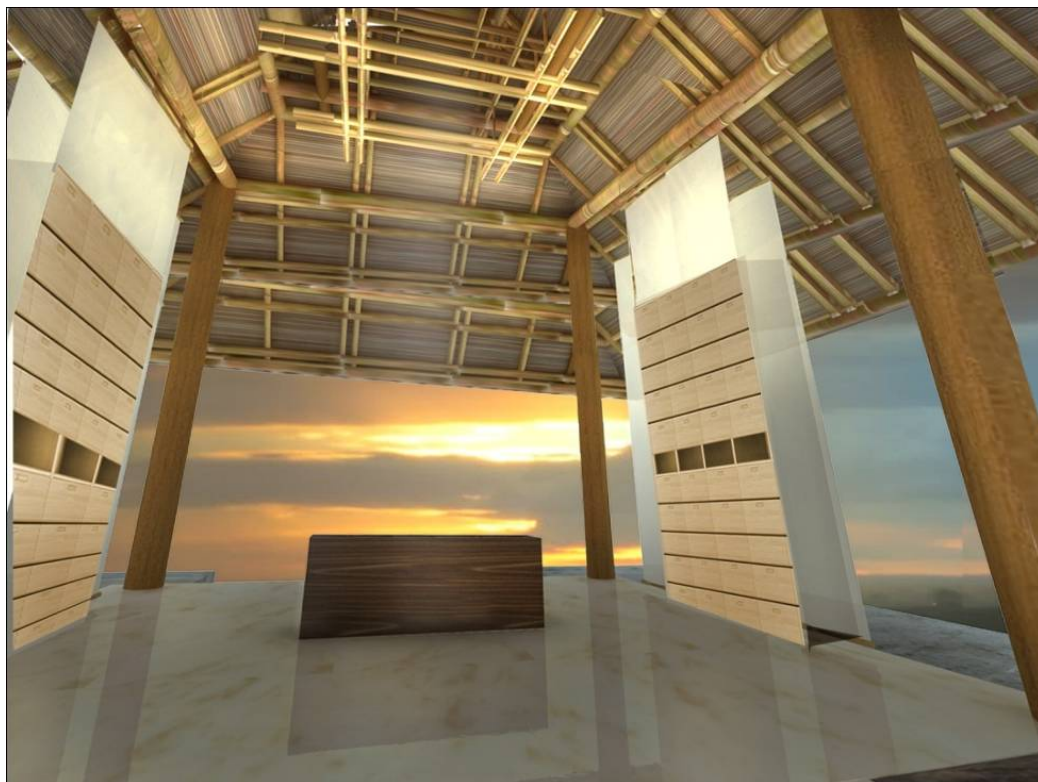
ภาพที่ 61 แสดงแบบภาพตัดเฟออร์นเจอร์ภายในส่วนประชาสัมพันธ์

ภาพที่ 62 แสดงรูปด้านส่วนประชาสัมพันธ์

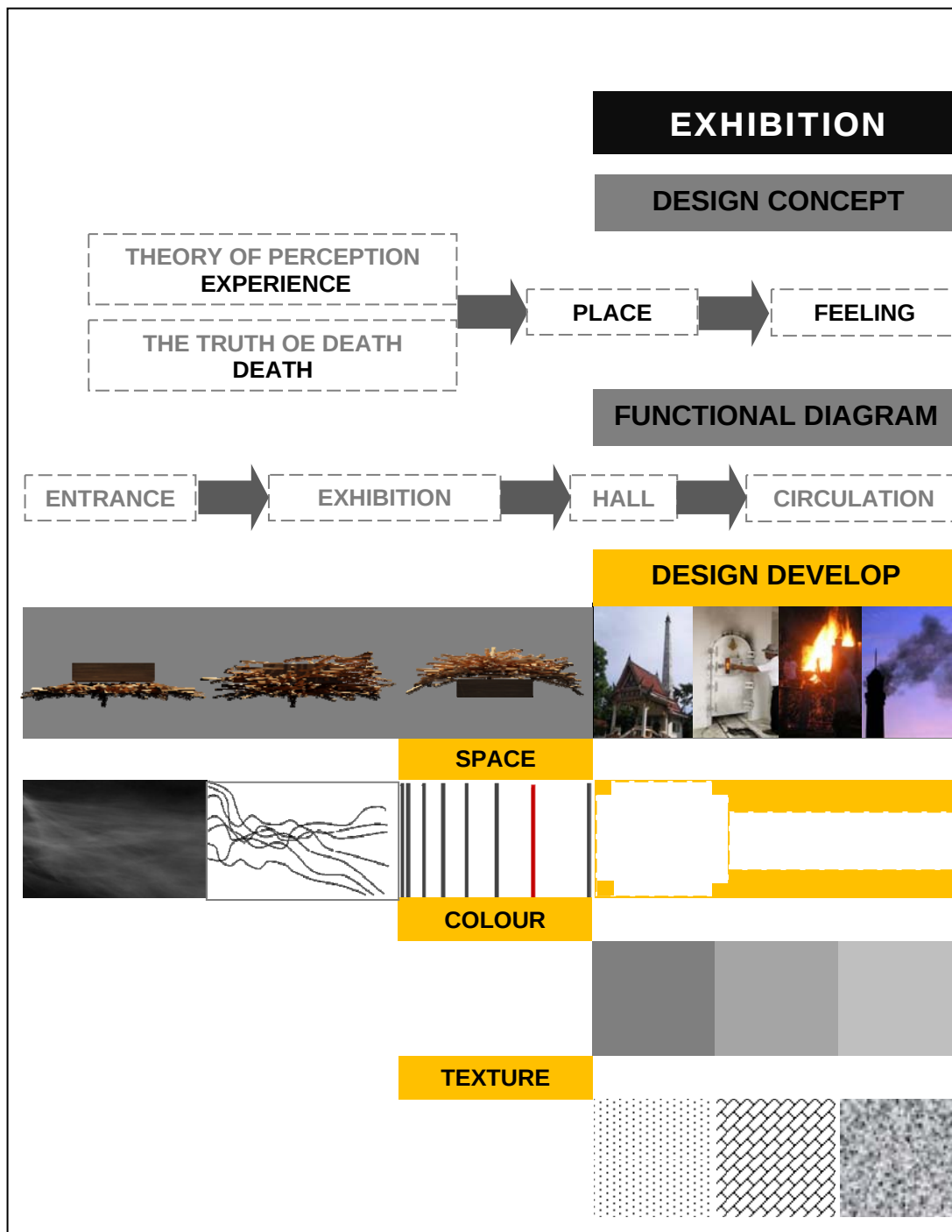

ภาพที่ 63 แสดงทัศนียภาพด้านหน้าส่วนประชาสัมพันธ์

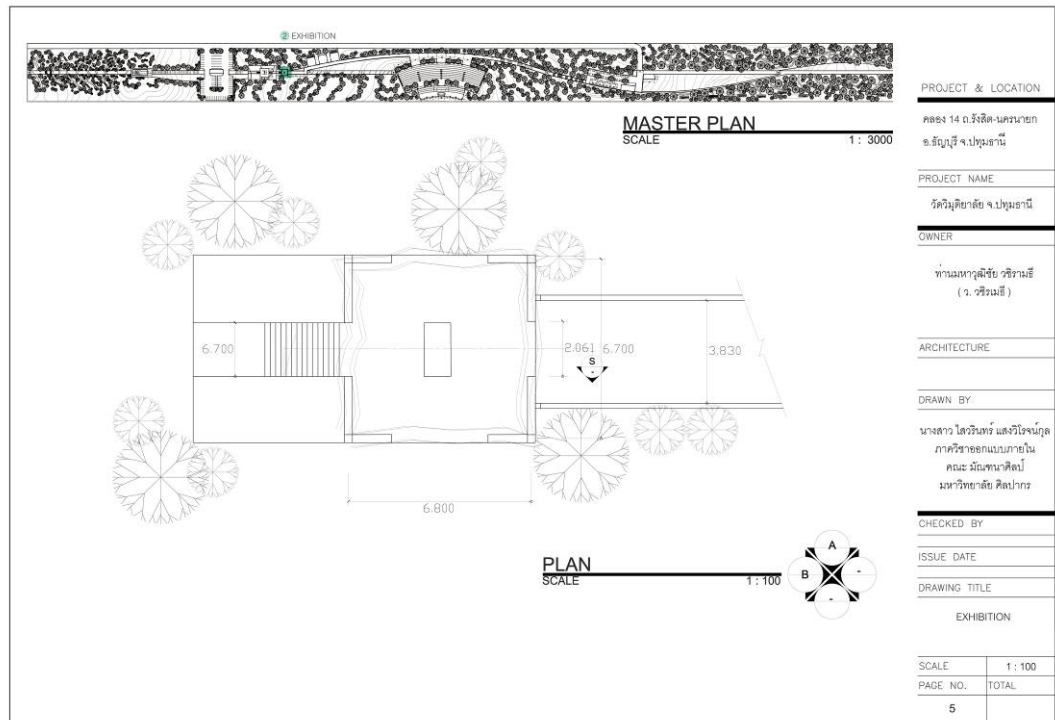

ภาพที่ 64 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนประชาสัมพันธ์

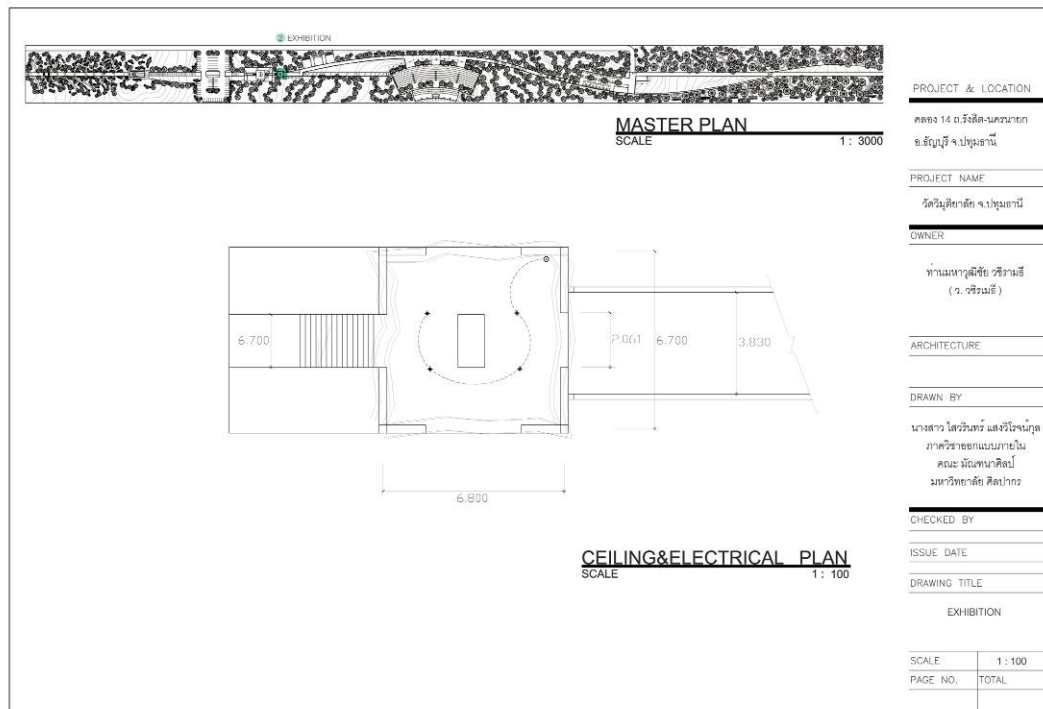
2. การพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนจัดแสดงนิทรรศการ

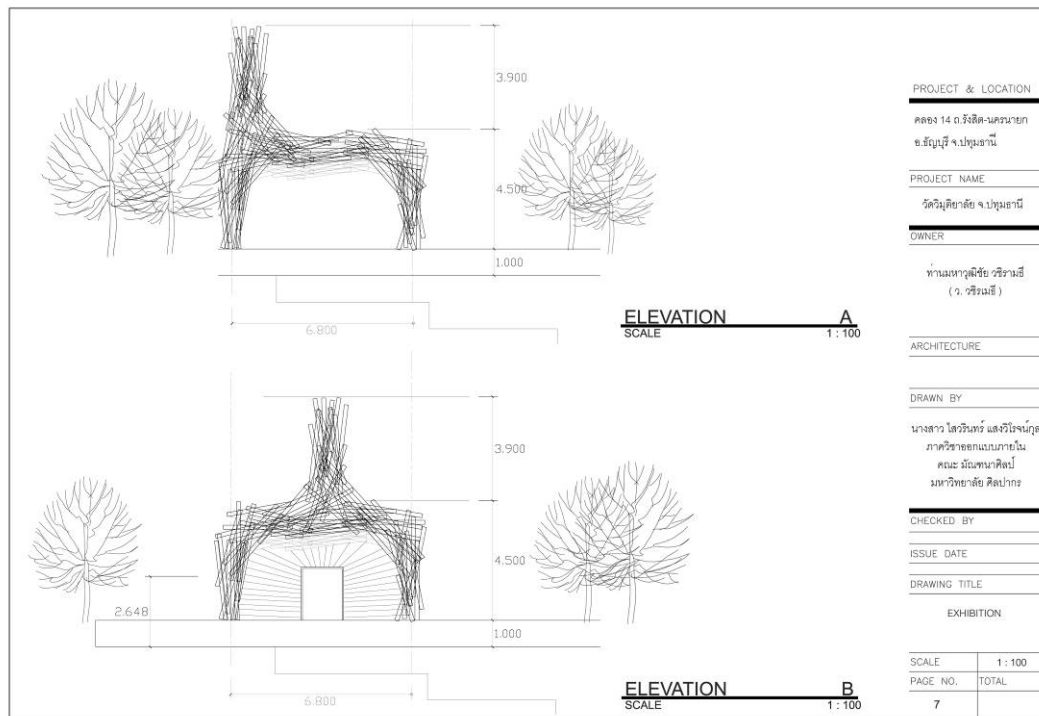
ภาพที่ 65 แสดงการพัฒนาแนวความคิดภายในส่วนนิทรรศการ

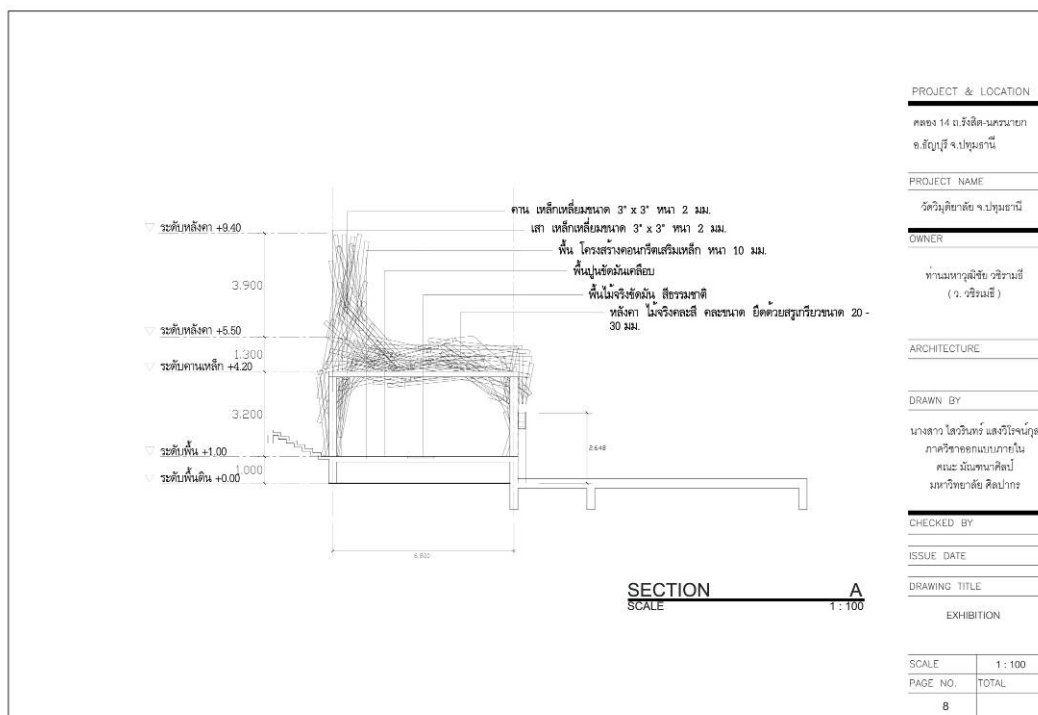
ภาพที่ 66 แสดงแบบการวางผังภายในนิทรรศการส่วนที่ 1

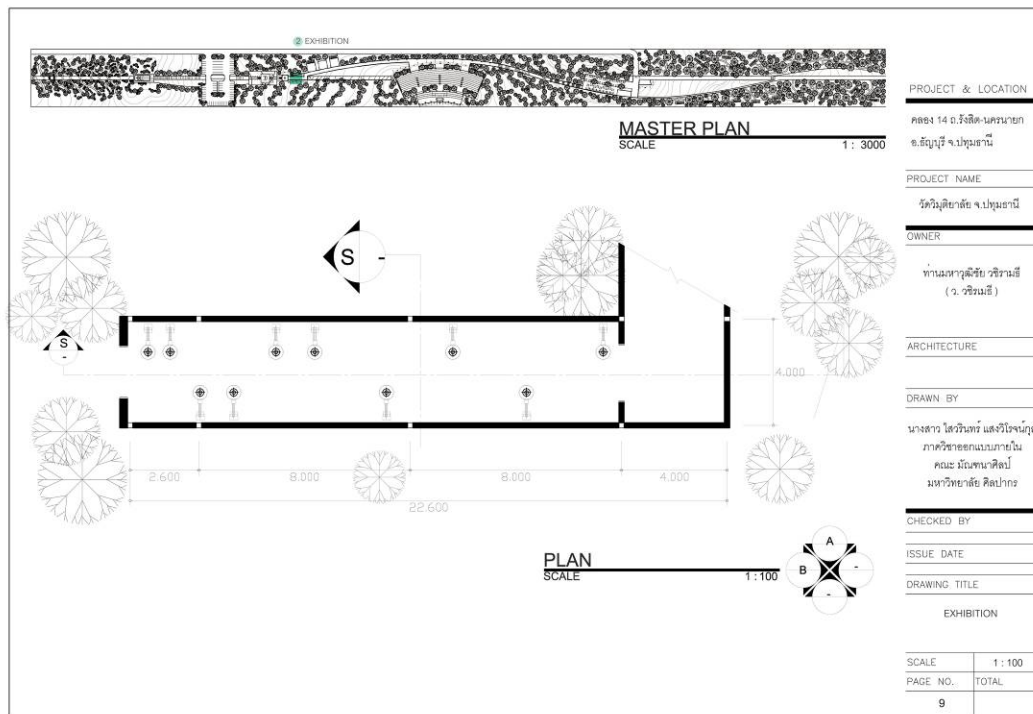
ภาพที่ 67 แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าภายในนิทรรศการส่วนที่ 1

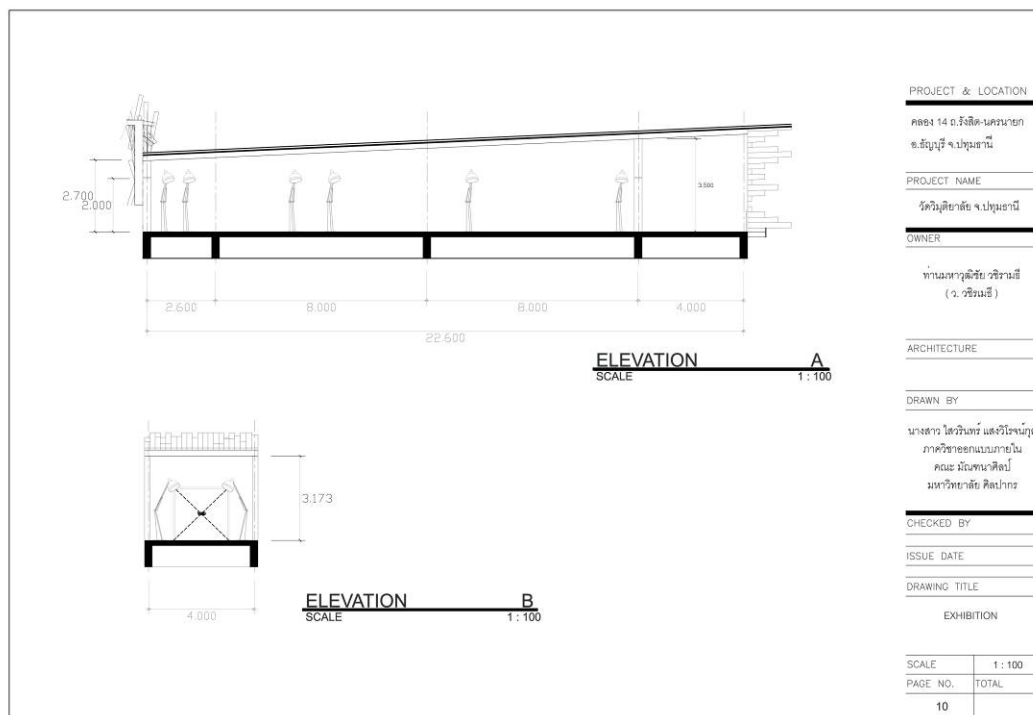
ภาพที่ 68 แสดงแบบรูปด้านภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 1

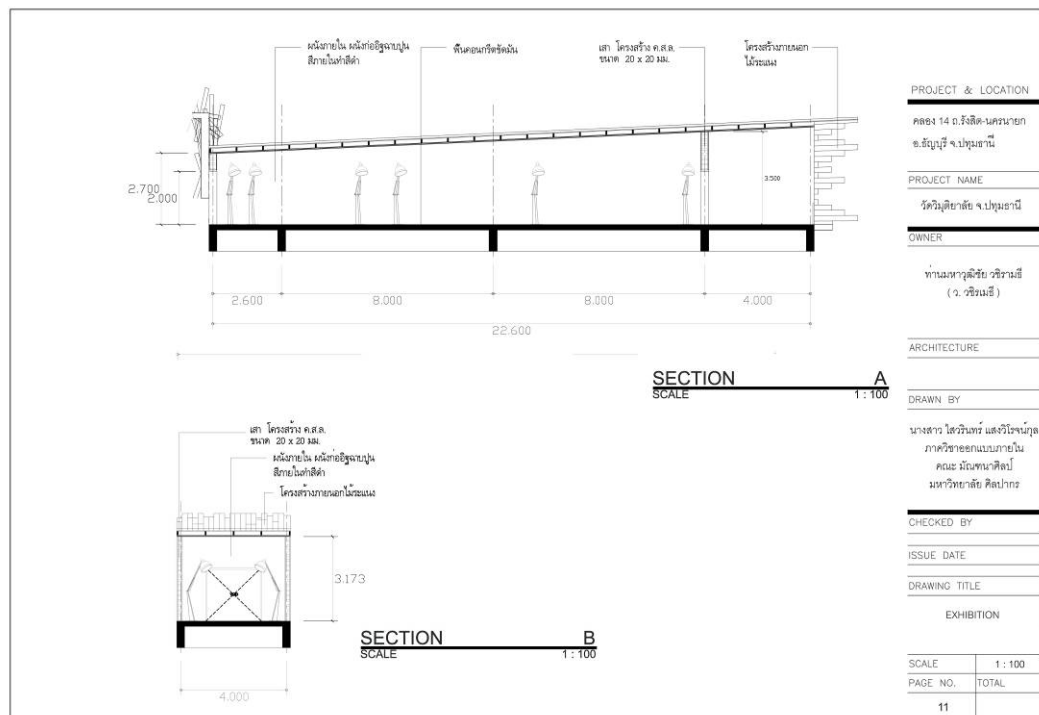
ภาพที่ 69 แสดงแบบรูปตัดภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 1

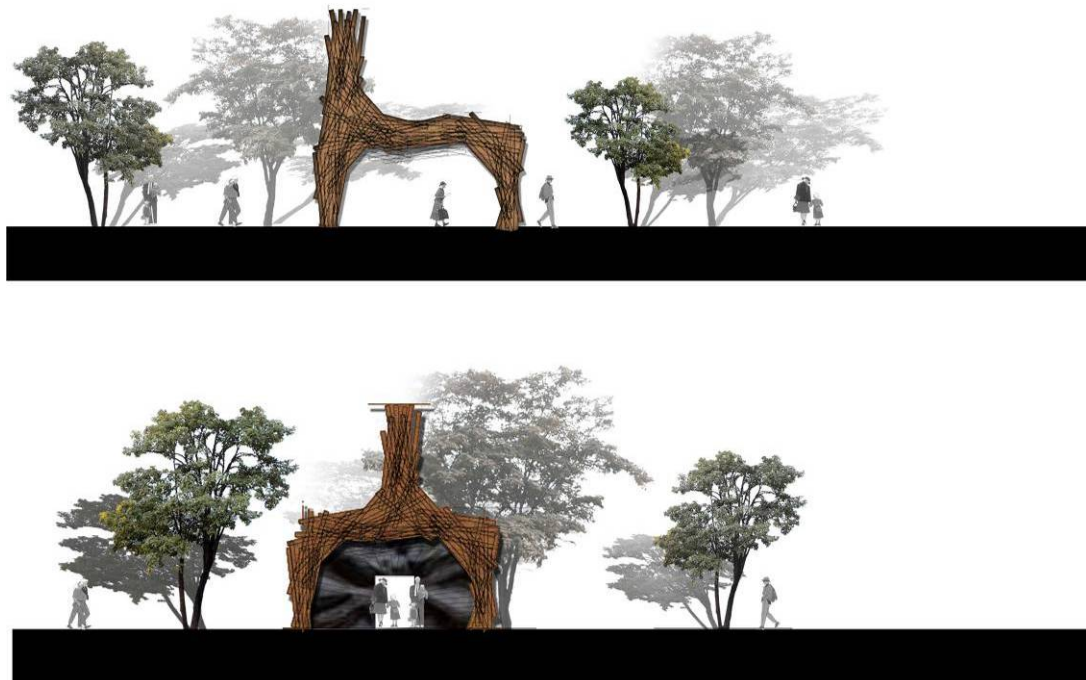
ภาพที่ 70 แสดงแบบการวางผังภายในนิทรรศการส่วนที่ 2

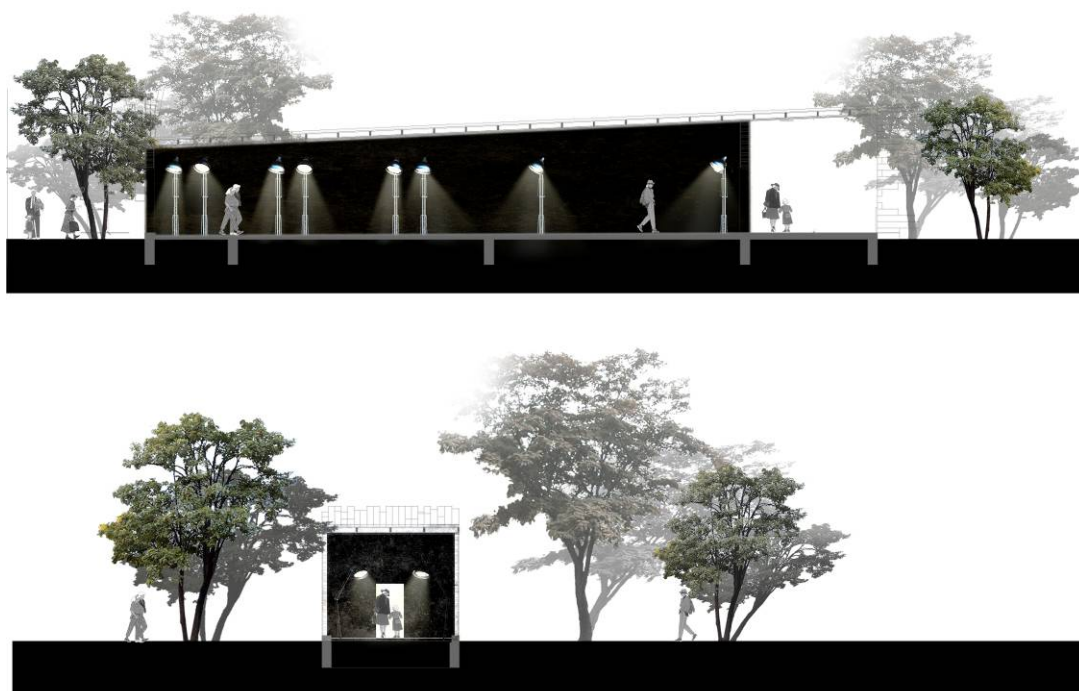
ภาพที่ 71 แสดงแบบรูปด้านภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 2

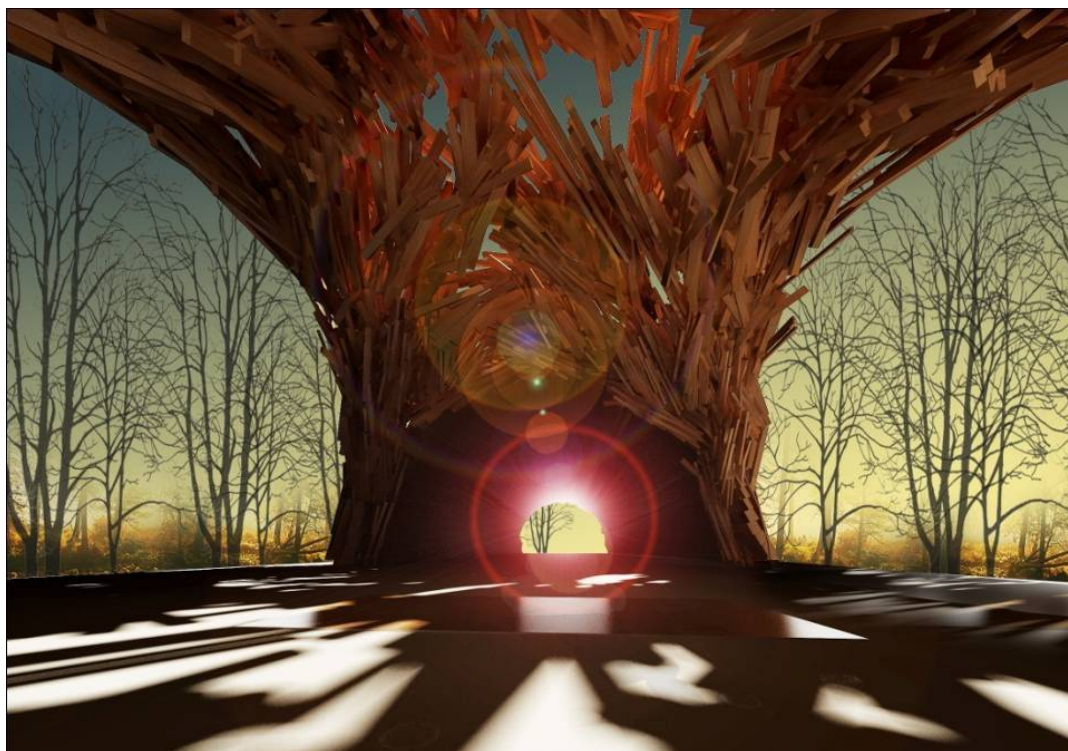
ภาพที่ 72 แสดงแบบรูปตัดภายในอาคารนิทรรศการส่วนที่ 2

ภาพที่ 73 แสดงรูปด้านส่วนจัดแสดงนิทรรศการส่วนที่ 1

ภาพที่ 74 แสดงรูปด้านส่วนจัดแสดงนิทรรศการส่วนที่ 2

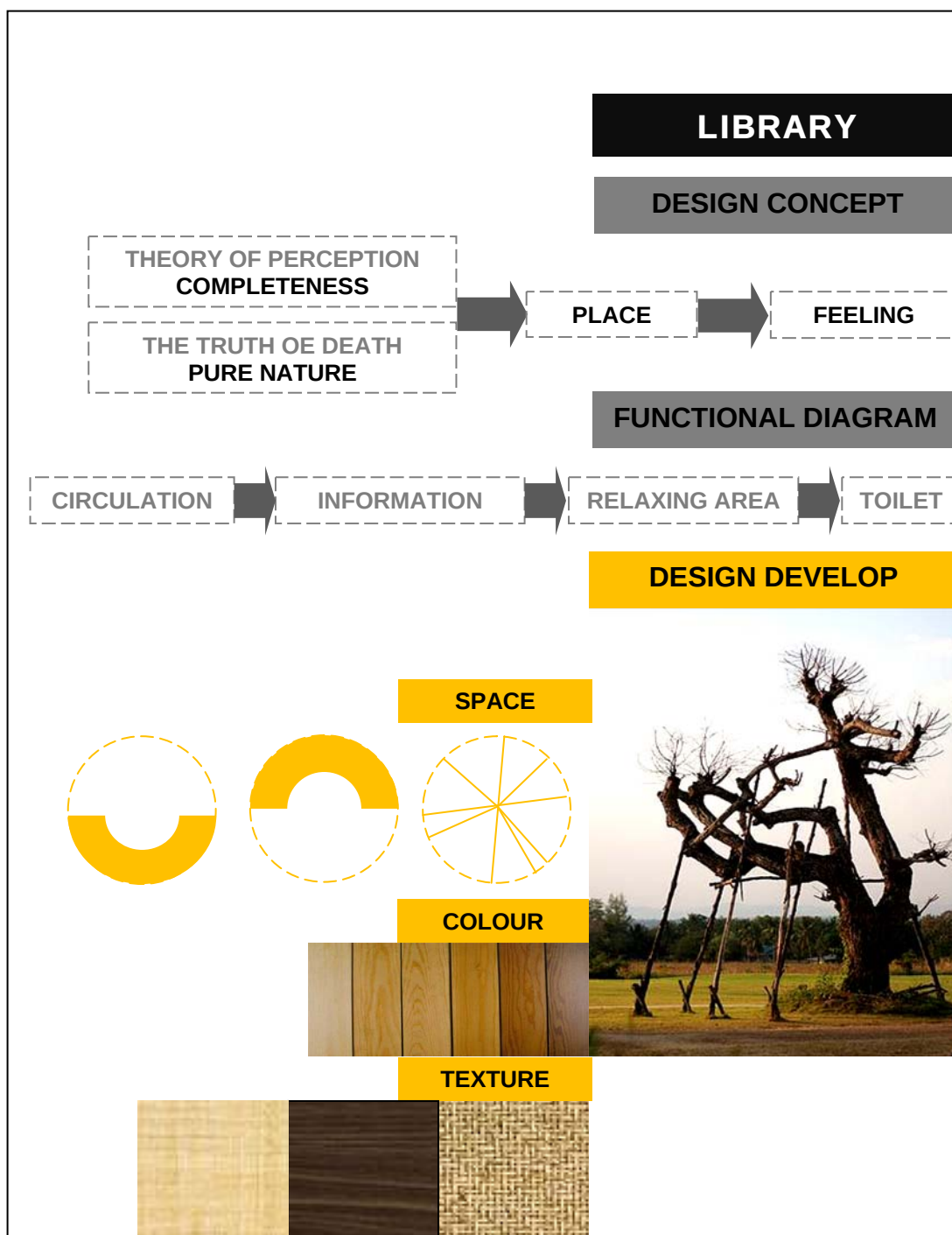

ภาพที่ 75 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนนิทรรศการภายในส่วนแรก

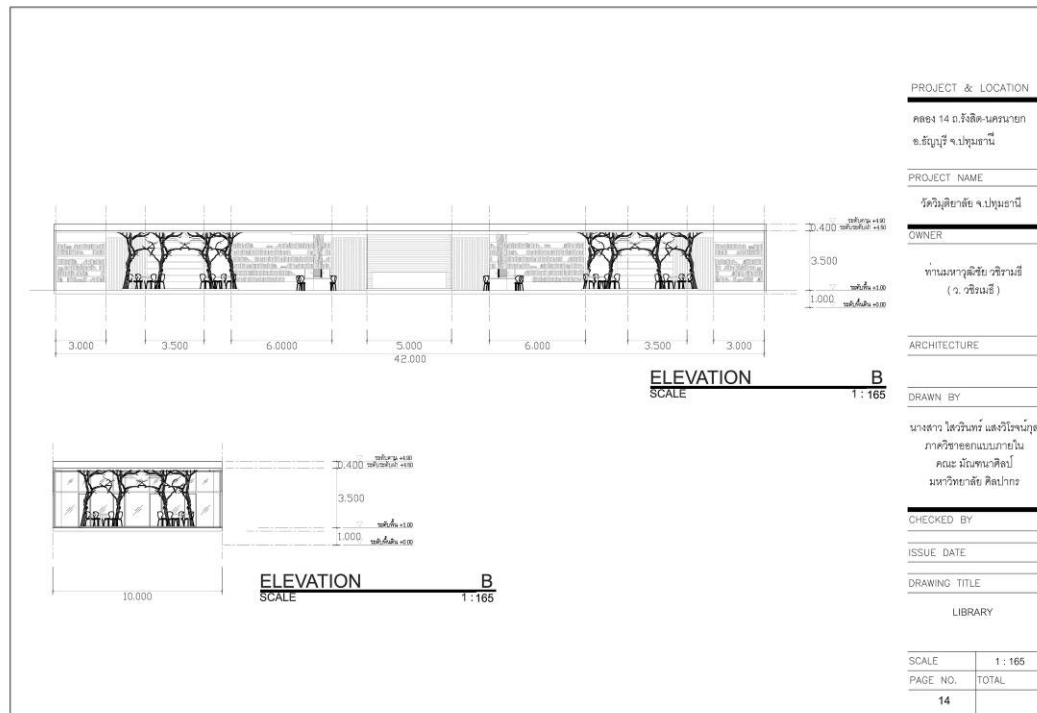

ภาพที่ 76 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนนิทรรศการภายในส่วนเชื่อมต่อจากพื้นที่แรก

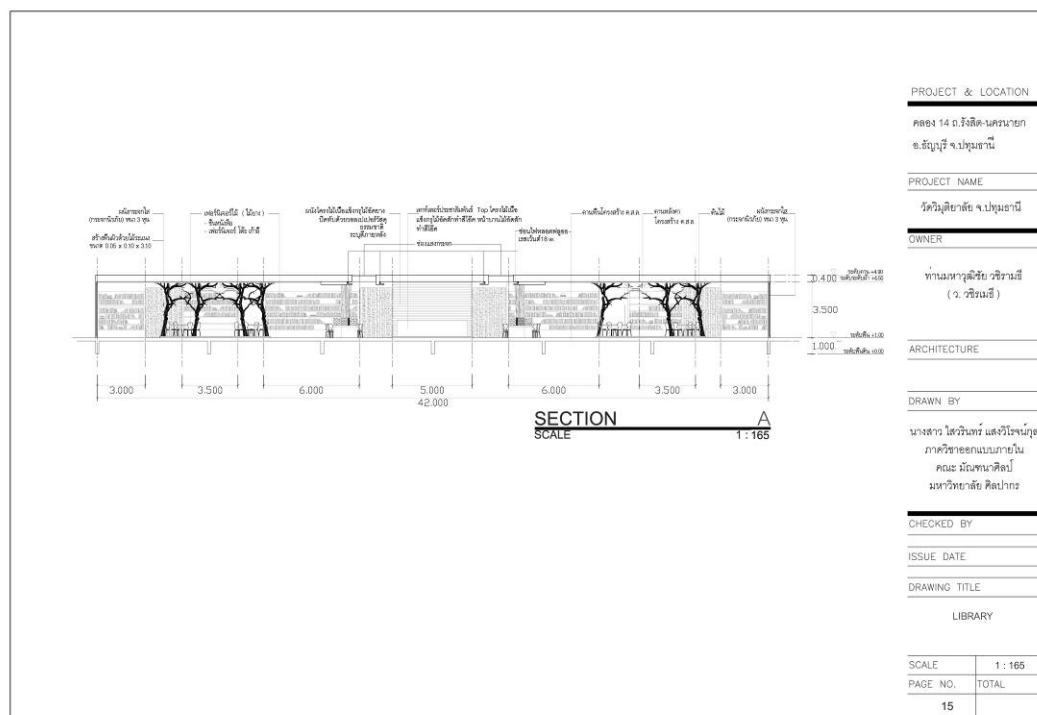
3. แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนห้องสมุด

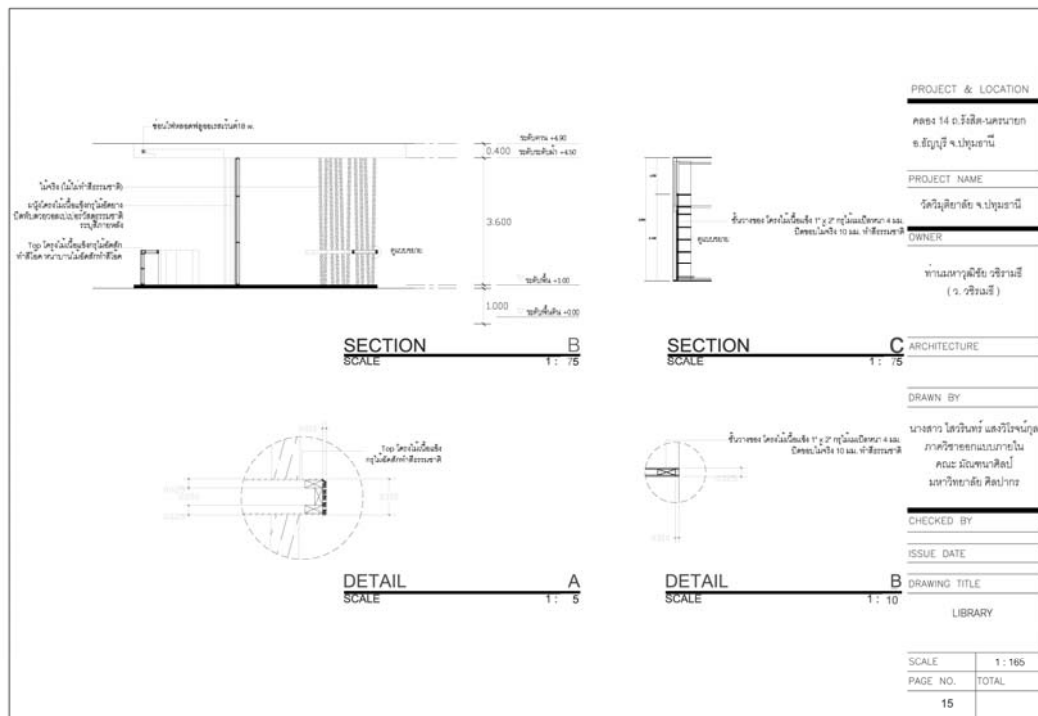
ภาพที่ 77 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนห้องสมุด

ภาพที่ 80 แสดงแบบรูปด้านภายในส่วนห้องสมุด

ภาพที่ 81 แสดงแบบรูปตัดภายในส่วนห้องสมุด

ภาพที่ 82 แสดงแบบรูปตัดเฟอร์นิเจอร์ภายในส่วนห้องสมุด

ภาพที่ 83 แสดงรูปด้านบริเวณส่วนห้องสมุด

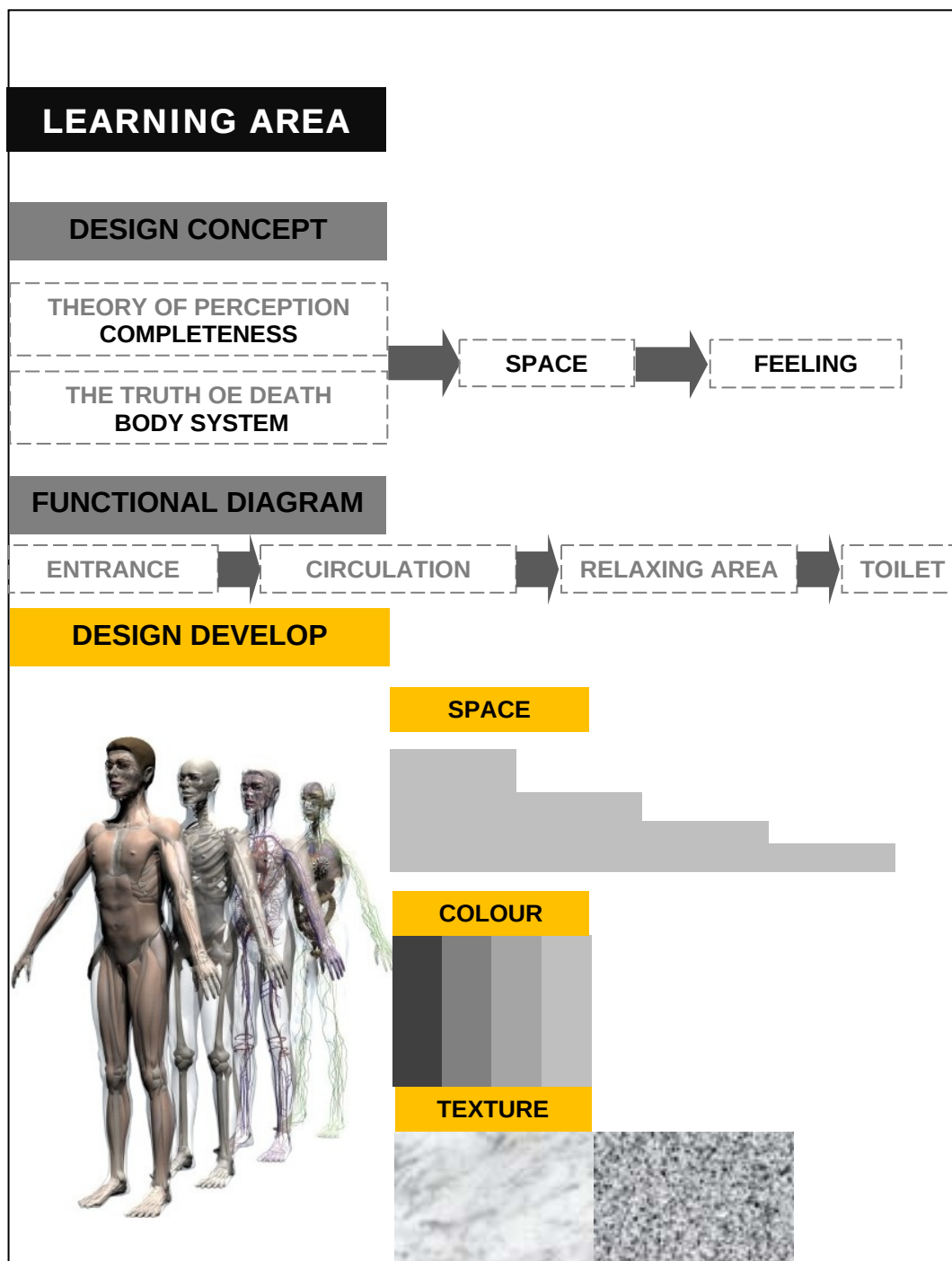

ภาพที่ 84 แสดงทัศนียภาพบริเวณส่วนห้องสมุดจากทางเข้าด้านหน้า

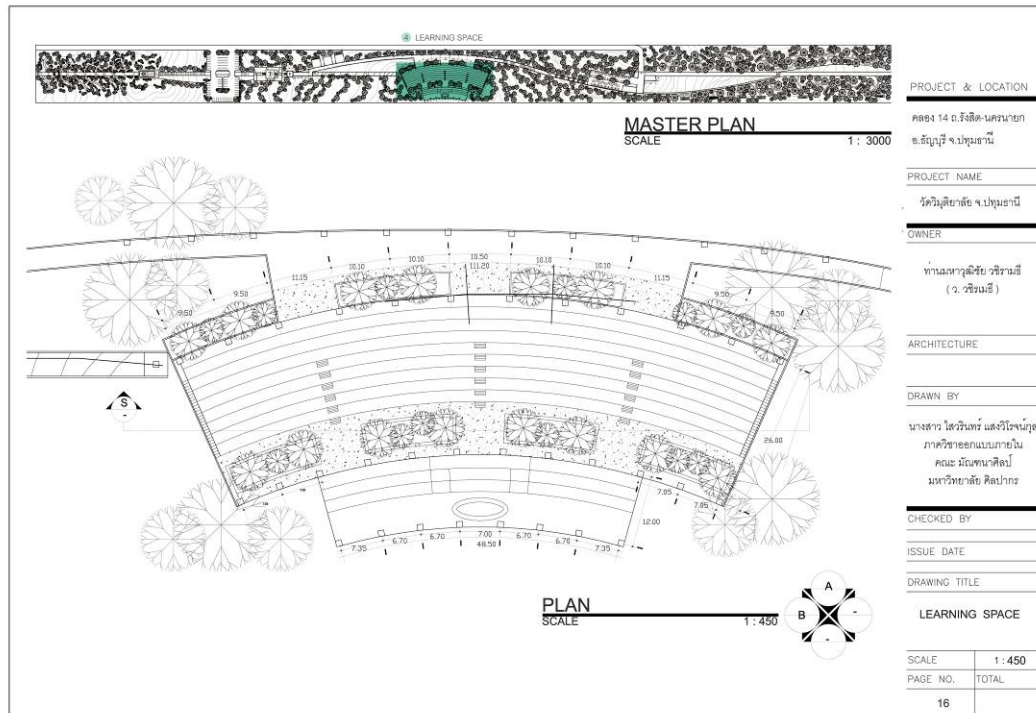

ภาพที่ 85 แสดงทัศนียภาพบริเวณส่วนห้องสมุด

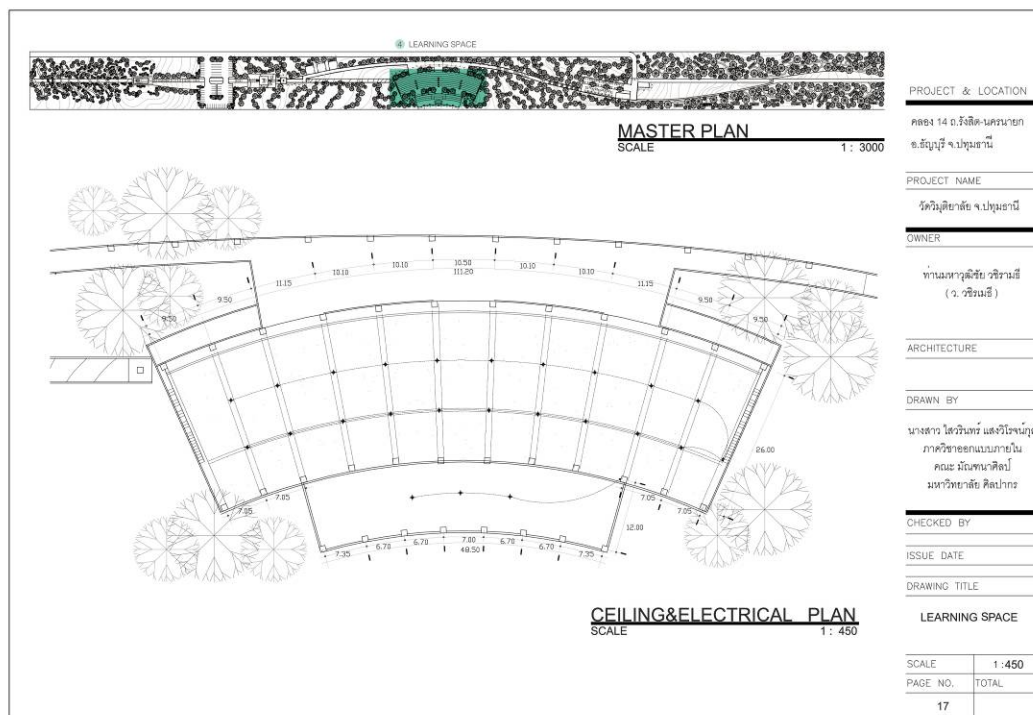
4. การพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนลานแสดงธรรม

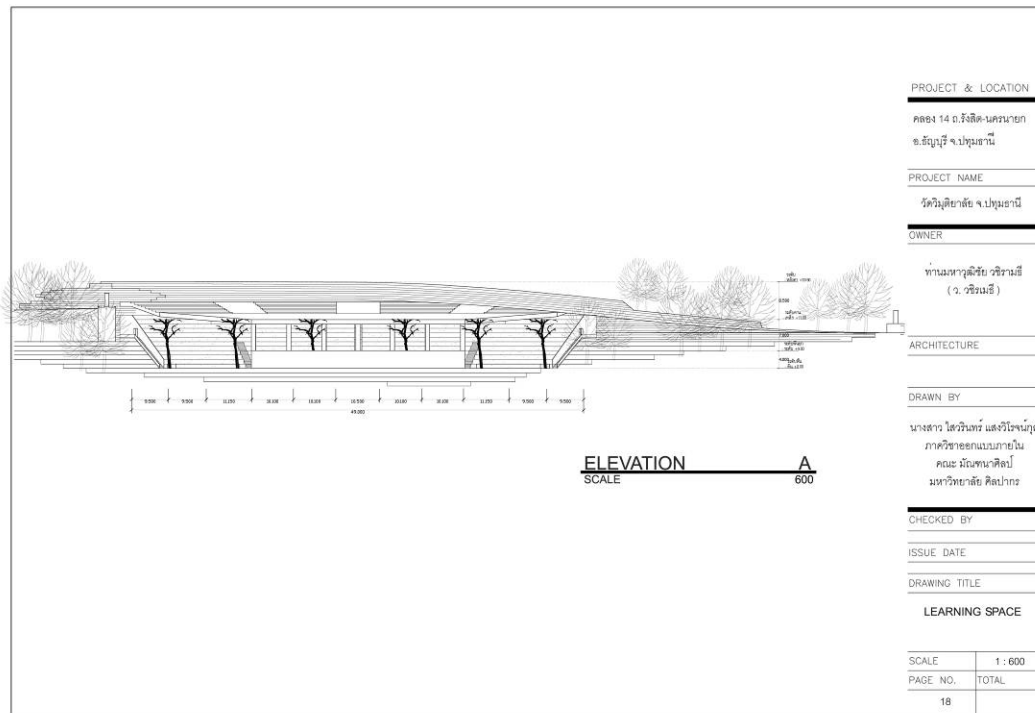
ภาพที่ 86 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนลานแสดงธรรม

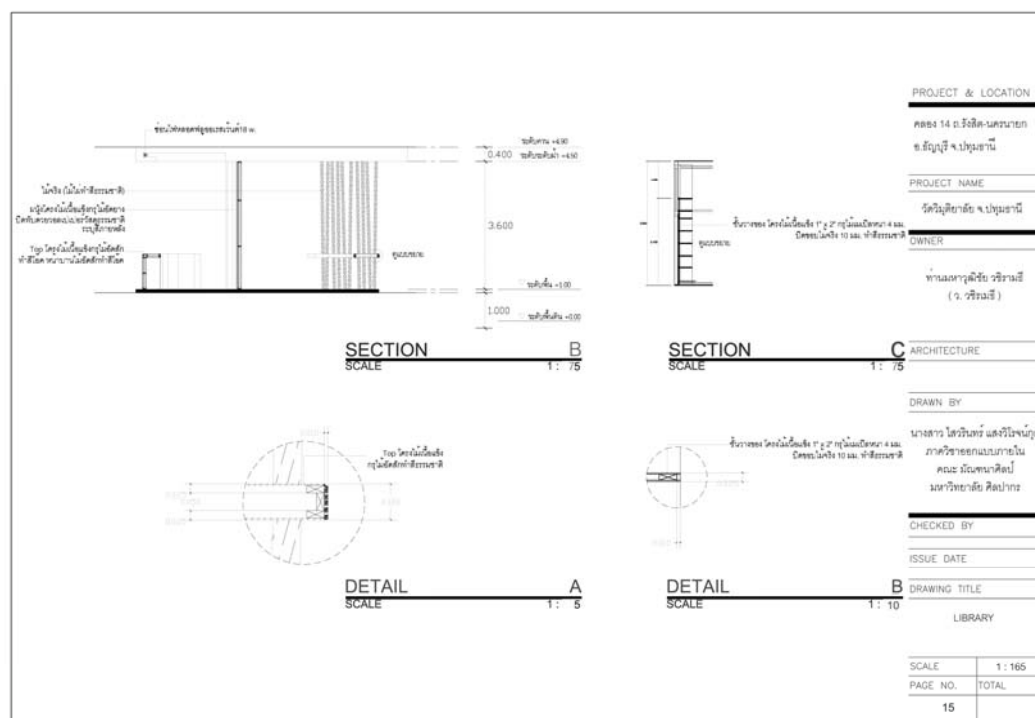
ภาพที่ 87 แสดงแบบการวางผังภายในส่วนลานแสดงธรรม

ภาพที่ 88 แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าภายในส่วนลานแสดงธรรม

ภาพที่ 89 แสดงแบบรูปด้านภายในส่วนลานแสดงธรรม

ภาพที่ 90 แสดงแบบรูปตัดส่วนลานแสดงธรรม

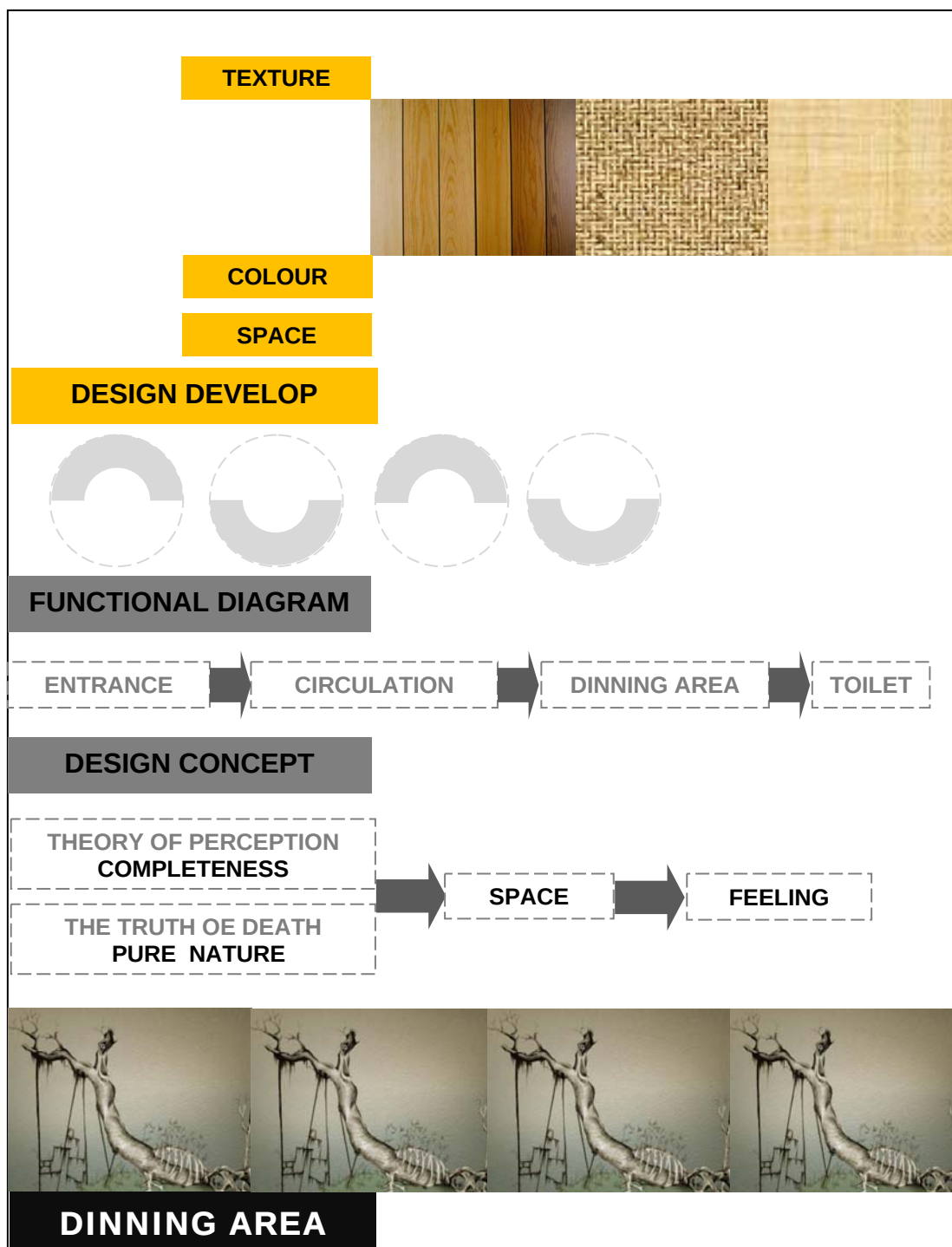

ภาพที่ 91 แสดงรูปด้านส่วนลานแสดงธรรม

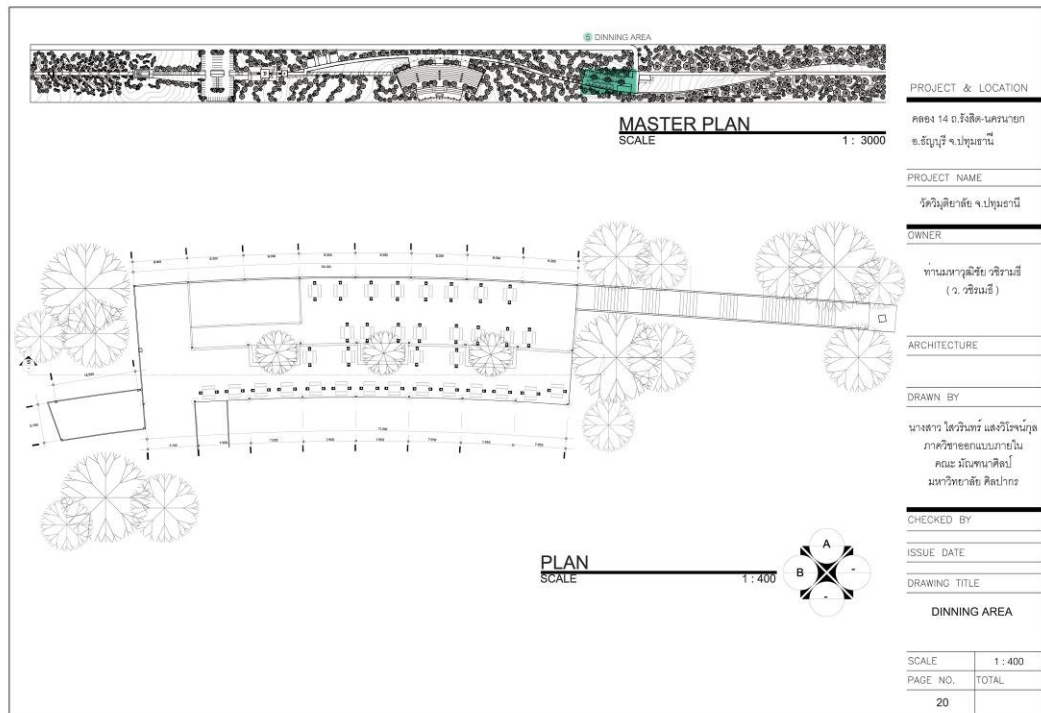

ภาพที่ 92 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนลานแสดงธรรม

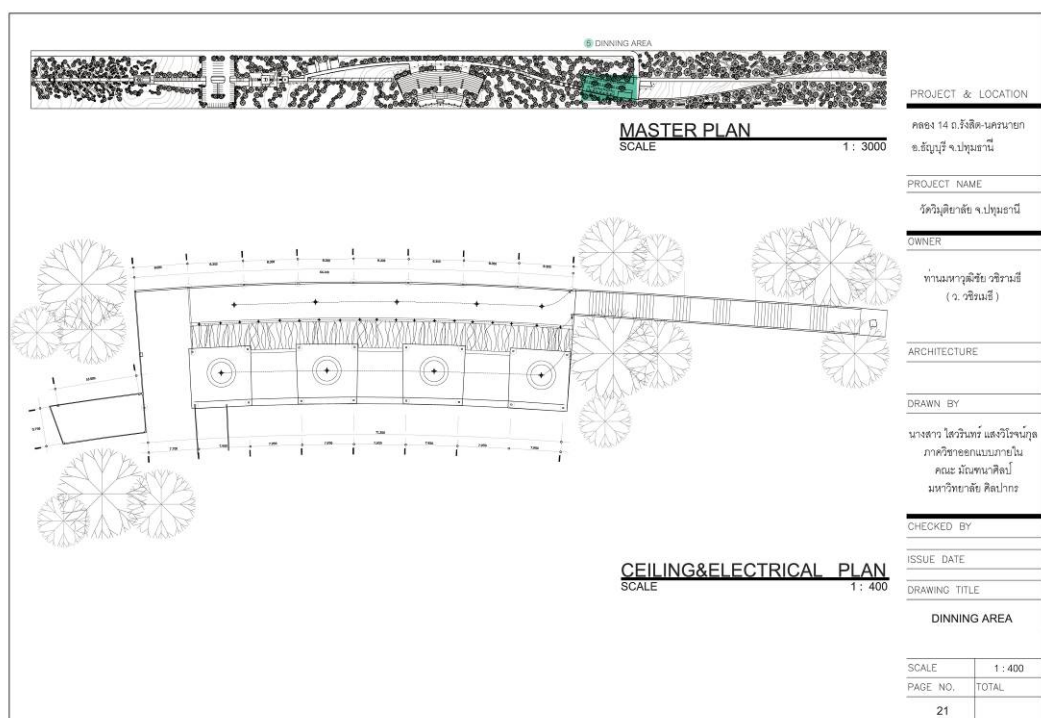
5. การพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบโรงทาน

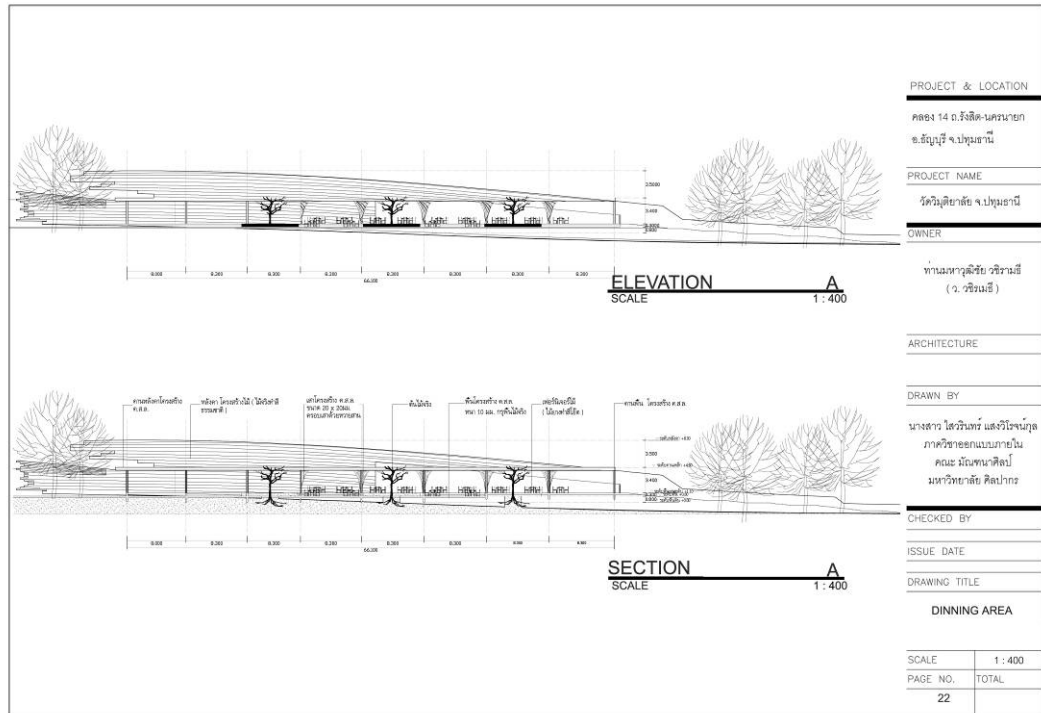
ภาพที่ 93 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในส่วนพื้นที่โรงทาน

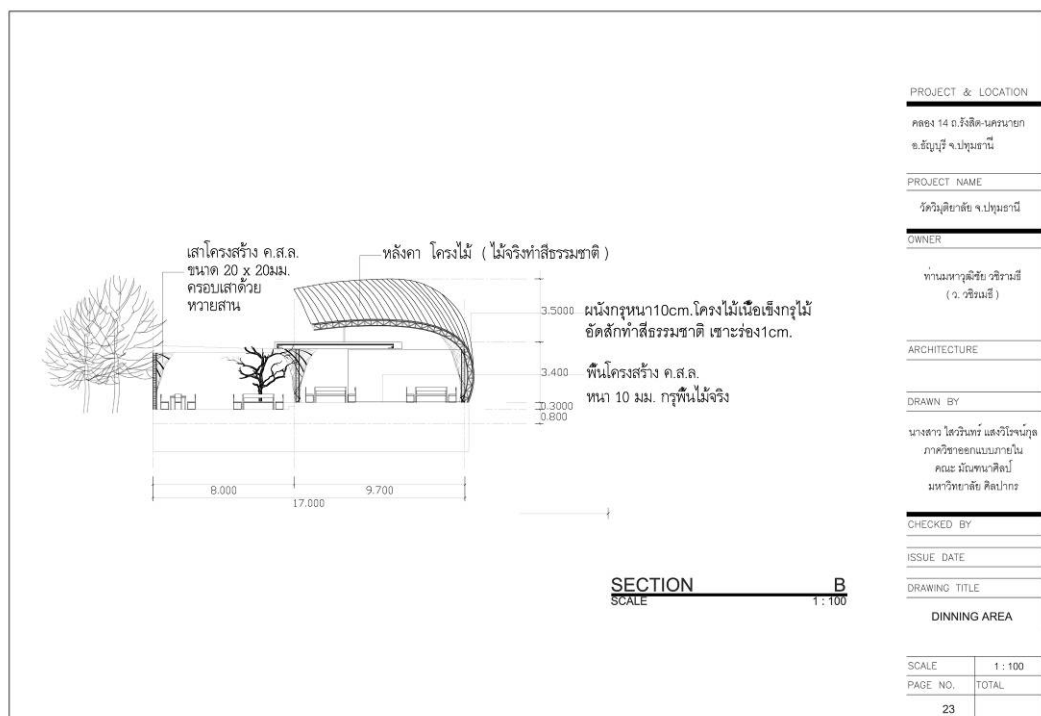
ภาพที่ 94 แสดงแบบการวางผังภายในส่วนพื้นที่โรงทาน

ภาพที่ 95 แสดงแบบการวางผังไฟฟ้าส่วนพื้นที่โรงทาน

ภาพที่ 96 แสดงแบบรูปด้านภายในส่วนพื้นที่โรงทาน

ภาพที่ 97 แสดงแบบรูปตัดภายในส่วนพื้นที่โรงทาน

ภาพที่ 98 แสดงรูปด้านภายในส่วนพื้นที่โรงทาน

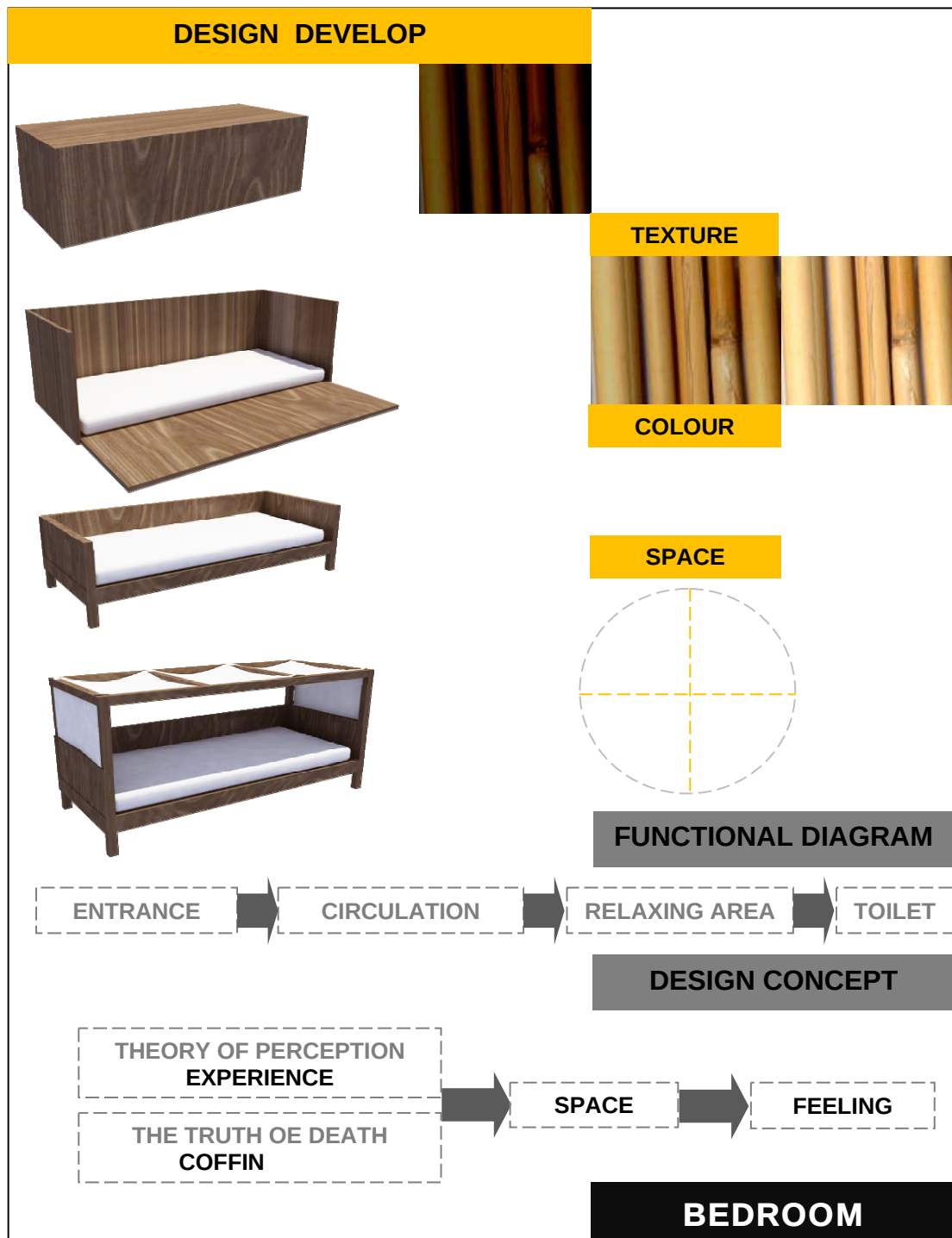

ภาพที่ 99 แสดงทัศนียภาพด้านหน้าภายในพื้นที่โรงทาน

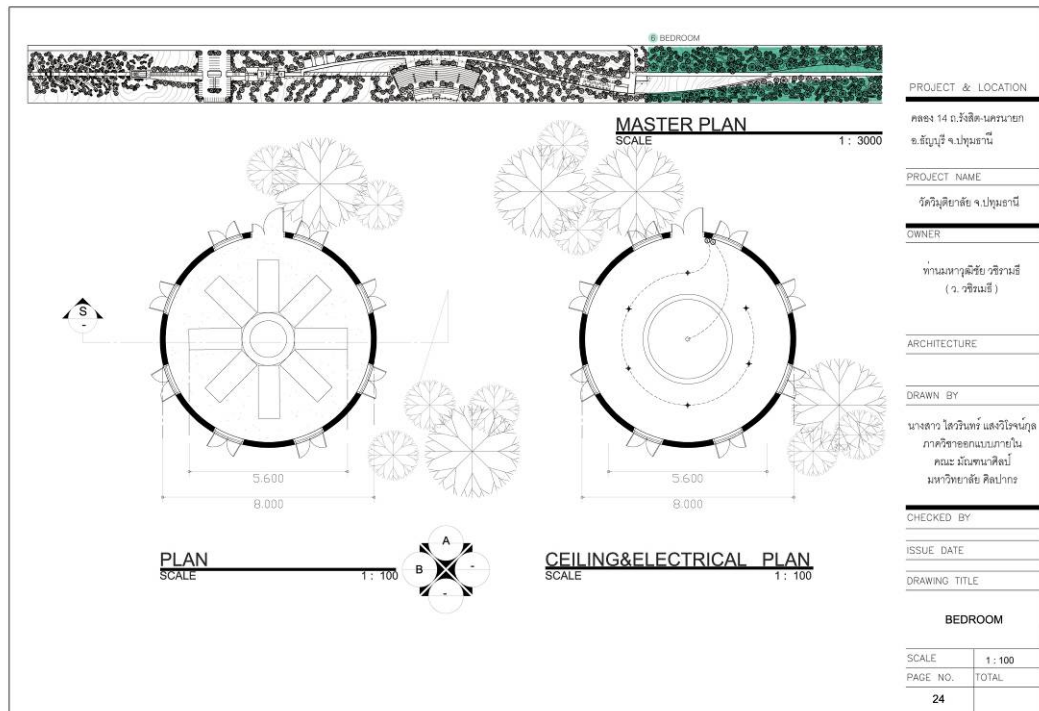

ภาพที่ 100 แสดงทัศนียภาพด้านข้างภายในพื้นที่โรงทาน

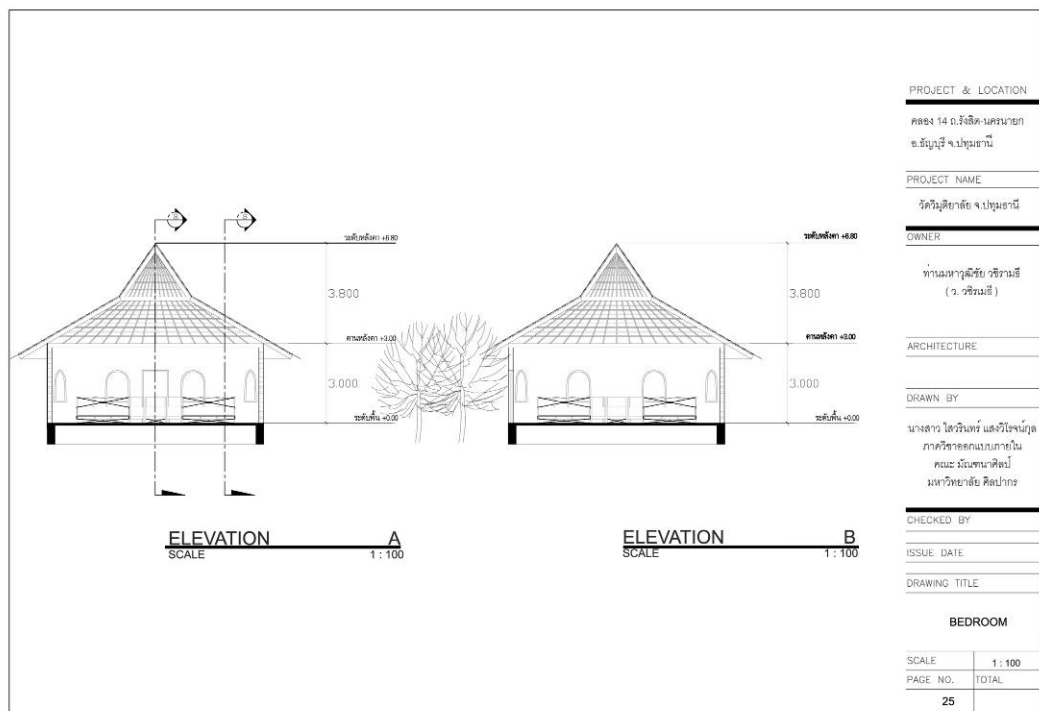
6. การพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

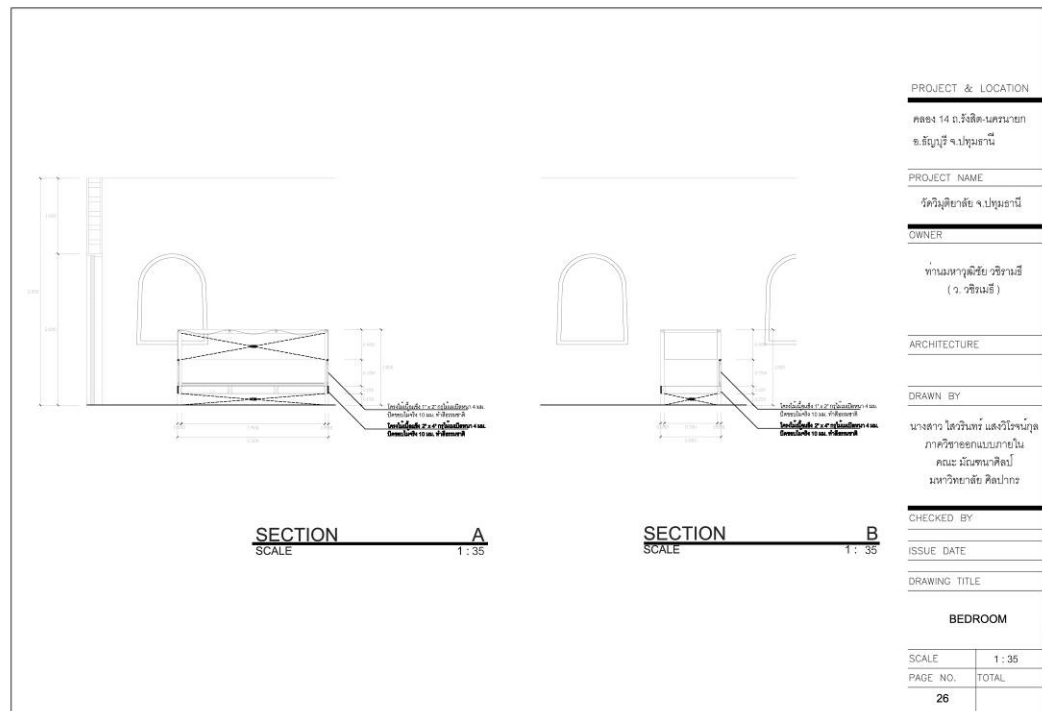
ภาพที่ 101 แสดงการพัฒนาแนวความคิดในการออกแบบส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 102 แสดงแบบการวางผังส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 103 แสดงแบบรูปตัดอาคารห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 104 แสดงแบบรูปตัดเฟอร์นิเจอร์ภายในห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 105 แสดงรูปด้านส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 106 แสดงทัศนียภาพภายนอกห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

ภาพที่ 107 แสดงทัศนียภาพภายในส่วนห้องพักผู้ปฏิบัติธรรม

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ

สรุปผลของการศึกษา

ในการศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเรื่องสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธซึ่งได้ศึกษาเชิงลึกจากบทวิของท่านพุทธทาสในเรื่องการตายก่อนตาย ซึ่งหมายถึงการทำให้กิเลสตายก่อนที่จะมีการตายตามธรรมชาติเกิดขึ้น โดยนำทฤษฎีของการรับรู้เข้ามาเป็นหลักในการออกแบบของโครงการ

วิธีดำเนินการศึกษาโดยเริ่มมาจากการสืบค้นเอกสารเกี่ยวกับสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธและการสำรวจเก็บข้อมูลจากสถานปฏิบัติธรรมเสถียรธรรมสถานและสวนโมกขพลาราม จังหวัดสุราษฎร์ธานีซึ่งทำให้ทราบถึงกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในกรณีศึกษาข้างต้น เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐาน หลังจากนั้น ได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลจากการรวบรวมทั้งหมดเพื่อเป็นแนวความคิดในการออกแบบ ผลที่ได้จากการศึกษาทำให้ทราบว่าสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิถีพุทธหมายถึงการละหรือการดับกิเลสที่อยู่ภายในก่อนที่จะมีการสลายของร่างกาย จากบทวิของท่านพุทธทาสภิกขุ เรื่องการตายก่อนตาย โดยมีการวิเคราะห์แบ่งได้เป็นส่วนๆ ได้แก่

การวิเคราะห์ความหมายของสติหรือการระลึกได้ โดยมีการแปรรูปในเชิงสัญลักษณ์ในรูปแบบของการจัดวางผังของโครงการโดยรวมในแนวเส้นตรงที่มีความต่อเนื่องกันของพื้นที่

การวิเคราะห์ความหมายของการละหรือการดับกิเลสที่เกิดจากความไม่เที่ยงของร่างกายซึ่งมีการแปรรูปโดยใช้ทฤษฎีการรับรู้ด้านจิตวิทยาแทนคำด้วยพื้นที่เผาศพหรือเชิงตะกอนและการเสื่อมสลายของร่างกายในลักษณะของการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นลำดับกลับคืนสู่ธรรมชาติ

ลักษณะของรูปแบบในการออกแบบพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากลักษณะของธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการ ทำให้รู้สึกถึงการแปรเปลี่ยนเป็นลำดับ

ลักษณะของสีและพื้นผิวที่นำมาออกแบบ ได้รับแนวความคิดมาจากการเสื่อมสลายของธรรมชาติ ใช้สีแห่งการเสื่อมสภาพ การแห้งเฉาของต้นไม้เข้ามาเป็นองค์ประกอบหลักภายในโครงการ

จากการศึกษาได้นำแนวความคิดที่ได้ไปแปรรูปสู่การออกแบบภายในวัดป่าวิมุตติยาชัย จังหวัดปทุมธานี โดยวิเคราะห์องค์ความรู้นำมาประยุกต์ใช้ในส่วนของการวางผังภายในโครงการ

การกำหนดพื้นที่ใช้สอยในแต่ละส่วน การกำหนดผังและออกแบบเฟอร์นิเจอร์รวมทั้งแสง สีและพื้นที่ผิวที่สัมพันธ์กันอย่างเหมาะสมตรงตามวัตถุประสงค์ของการศึกษา

ข้อเสนอแนะ

1. ประเด็นหรือข้อค้นพบที่ได้จากการสืบค้นเอกสารเรื่องสัจธรรมแห่งความตายเป็นเพียงส่วนหนึ่งในการวิเคราะห์และทำความเข้าใจในการละกิเลสในรูปแบบของการนำเอาธรรมชาติเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการรับรู้ อาจมีประเด็นอื่นที่นำมาเพื่อช่วยสร้างและส่งเสริมการรับรู้และการเรียนรู้มากยิ่งขึ้น
2. จากข้อค้นพบที่ได้ การละหรือการดับซึ่งกิเลสทั้งปวงนั้น เป็นลักษณะที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ หากผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจและต้องการเรียนรู้ยังไม่สามารถที่จะละพื้นที่ในจิตใจของตนเองได้เสียก่อน ก็คงไม่สามารถที่จะรับรู้พื้นที่ใดๆได้
3. ผู้ที่มีความสนใจเกี่ยวกับสัจธรรมแห่งความตายตามแนวทางวิสุทธิพุทธสามารถนำผลที่ได้จากการปฏิบัติไปเรียนรู้และปรับใช้ในชีวิตประจำวันได้

บรรณานุกรม

- ธีรานันท์. การตายและพิธีการทำบุญศพ. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ดวงแก้ว, มปป.
- บุญมี แทนแก้ว. ประเพณีและพิธีกรรมพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2547.
- ประโยชน์จิติ นุตร์อำพันธ์. เมื่อความตายไม่ใช่เหตุบังเอิญ. กรุงเทพฯ : แปลนพริ้นท์ดิง, 2549.
- พระพิศาล วิสาโล. ก่อนอาทิตย์อัสดง. กรุงเทพฯ : ปริมา พับบลิชซิง, 2548.
- พุทธทาส อินทปัญโญ. ตายก่อนตาย. กรุงเทพฯ : ธรรมสภา และสถาบันลือธรรม, มปป.
- สิทธิสุนทร. มุมมองเรื่องความตายและภาวะใกล้ตาย. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ, 2539.
- สุเมธ เมธาวิทยกุล. สังกัปปพิธีกรรม. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, 2532.
- โสรัจจ์ หงศ์ลดารมภ์. ความตายกับการตาย มุมมองจากศาสนากับวิทยาศาสตร์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2549.
- ว.วชิรเมธี. สบตากับความตาย. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, 2548.
- การบริหารจิตเจริญปัญญา [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 7 พฤศจิกายน 2552. เข้าถึงได้จาก http://www.bpsmakom.org/BP_School/Social/BUDDA/Ba-ri-Jit.htm
- ความขัดแย้งระหว่างจิตกับร่างกาย [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 2 ธันวาคม 2552. เข้าถึงได้จาก http://www.dhumma.net/index.php?option=com_content&view=article&id
- ความตายกับความไม่ตาย อิสระมุณี [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 17 มกราคม 2553. เข้าถึงได้จาก <http://www.dharma-gateway.com/monk/preach/misc/misc-02.htm>
- จิตพระอรียอยู่เหนือกิเลส [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 4 ธันวาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.baanjommyut.com/pratridok/sim/04.html>
- ตัวสกปรกที่สุดคือกิเลสในหัวใจ [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 8 ธันวาคม 2552. เข้าถึงได้จาก <http://board.palungjit.com/.html>
- ท่องเที่ยวข้างในไม่ไปไม่รู้ สถานปฏิบัติธรรม [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 3 เมษายน 2552. เข้าถึงได้จาก http://onknow.blogspot.com/2009/05/blog-post_2441.html
- แนวคิด ละกิเลส ด้วยการ แยกโครงสร้าง กิเลส ด้วยจิต [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 5 พฤศจิกายน 2552. เข้าถึงได้จาก <http://www.oknation.net/blog/dome/2009/11/04/entry-1>
- ผู้ต้องการขุดรากเหง้าของกิเลสในตัว [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 15 มิถุนายน 2552. เข้าถึงได้จาก http://www.thewayofdhamma.org/page2/moradok210_4.html
- ร่างกายทิ้งไว้ จิตต้องเอาไป [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 14 กุมภาพันธ์ 2552. เข้าถึงได้จาก <http://punpunpun.multiply.com/journal/item/173>

รู้จัก ปิดกระแสวิกฤต [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 2 สิงหาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://www.bkkonline.com/scripts/it/question.asp?Q=865>

โรงแรมรสพทางจิตวิญญาณ สวนโมกข์ : อีกวิธีสู่ความเบิกบานทางจิตวิญญาณ [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ

20 กุมภาพันธ์ 2552. เข้าถึงได้จาก <http://gotoknow.org/blog/civil-learning/243530>

อย่าใช้ร่างกายเป็นที่อาศัยของกิเลส [ออนไลน์].เข้าถึงเมื่อ 20 ตุลาคม 2552. เข้าถึงได้จาก

<http://variety.teenee.com/saladharm/18730.html>

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล ที่อยู่	นางสาวไสวรินทร์ แสงวิโรจน์กุล 555/17 หมู่บ้านออลสวีท ซอยสายไหม 54/1 ถนนสายไหม แขวงสายไหม เขตสายไหม กรุงเทพฯ 10220 โทรศัพท์ 085-8322833
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2542	สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนสามเสนวิทยาลัย
พ.ศ.2547	สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
พ.ศ.2548	ศึกษาต่อระดับปริญญาโทบัณฑิตสาขาวิชาการออกแบบภายใน ภาควิชาการออกแบบตกแต่งภายใน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร วังท่าพระ กรุงเทพฯ
ประวัติการทำงาน	
พ.ศ.2547-2549	มัณฑนากร บริษัท อินทัช ดีเวลลอปเม้นท์ จำกัด กรุงเทพฯ
พ.ศ.2550-2551	อาจารย์ประจำภาควิชาสถาปัตยกรรมภายใน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี
พ.ศ.2551-ปัจจุบัน	มัณฑนากรอิสระ